

Utsjoen kunta

TENONLAAKSON RANTAOSAYLEISKAAVAT UTSJOEN OSA-ALUEEN OSAYLEISKAAVA

Osayleiskaavan selostus
3.12.2018

Laatija

2002-2007
Pöyry Environment Oy
Jorma Harju, alue- ja yhdyskuntasuunnittelija
Itkonniemenkatu 13, 70500 Kuopio
Puh: 010 33450

2012-
Tengbom Oy
Maarit Suomenkorpi, maisema-arkkitehti, YKS-359
Salomonkatu 17 A, 00100 Helsinki
Puh: +358 50 415 3009

Hyväksyminen: Kunnanvaltuusto 20.05.2019 § 14

ESIPUHE 2013

Utsjoen osa-alueen osayleiskaava hyväksyttiin kunnanvaltuustossa vuonna 2007. Kaava kumottiin kuitenkin Rovaniemen hallinto-oikeudessa lainvastaisena 16.7.2009 (09/0329/1), koska kaavan katsottiin aiheuttavan valtionmaiden haltijalle Metsähallitukselle kohtuutonta haittaa. Lisäksi Metsähallituksen maita koskevat kaavamääräykset olivat keskenään ristiriitaiset, eikä kaava tältä osin täyttänyt sen sisällölle ja selkeydelle asetettuja vaatimuksia. Utsjoen kunta valitti päätöksestä korkeimpaan hallinto-oikeuteen, mutta valitus hylättiin (KHO:2011:61).

Kaavaa ryhdyttiin laatimaan uudelleen vuonna 2012. Aiemman kaavoitusprosessin aikana laadittua kaava-aineistoa (2003–2007) käytetään suunnittelun lähtöaineistona ja asiakirjoja on täydennetty tarvittavin osin. Tavoitteena on laatia oikeusvaikutteinen Utsjoen osa-alueen osayleiskaava, siten että sen perusteella voidaan myöntää rakennusluvut asemakaava- ja ranta-asemakaava-alueiden ulkopuolisilla ranta-alueilla. Tavoitteena on tutkia rakennusoikeuden sijoittamismahdollisuuksia valtion maille ja korjata kaavamääräyksien ristiriitaisuudet. Tavoitteena on kokonaisratkaisu, joka turvaa hallitusti alueelle sijoittuvien rakennuspaikkojen määrän ja sijainnin. Tämän lisäksi työssä huomioidaan samaan aikaan käynnissä oleva Utsjoen kirkonkylän asemakaavan ajantasaistaminen ja laajentaminen ja siinä työssä mahdollisesti esille tulevat osayleiskaavan täsmentämistarpeet. Lainvoimainen ja oikeusvaikutteinen osayleiskaava mahdollistaa alueen vetovoimaisuuden ja elinkeinojen kehittämisen siten, että alueen erityisolosuhteet ja -arvot sekä perinteisten elinkeinojen harjoittaminen voidaan huomioida ja turvata tulevaisuudessa.

Osayleiskaavan uudelleen laadintaa ovat Utsjoen kunnassa ohjanneet tai avustaneet seuraavat henkilöt:

Toivo Partanen, kiinteistöpäällikkö (vuosina 2012-2014)

Saara Vasama, maanmittausinsinööri (vuosina 2012-2014)

Taito Takkinen, kiinteistöpäällikkö (2014-2017)

Markku Porsanger, rakennustarkastaja (2017-)

Utsjoella 10.4.2018

UTSJOEN KUNTA

TENGBOM OY

ESIPUHE 2007

Utsjoen alueen osayleiskaava on osa Tenojokilaakson kehittämissuunnitelma ja ranta-osayleiskaavat-hanketta. Hankkeessa laaditaan kehittämissuunnitelma sekä oikeusvaikutteiset, mm. rakennuslupien myöntämisen ja asemakaavojen laadinnan perustana käytettävät osayleiskaavat Tenojokilaakson, Inarinjokilaakson ja Utsjokilaakson alueelle Utsjoen kunnassa. Hanke on Lapin ympäristökeskuksen avustama Euroopan aluekehitysrahaston (EAKR) tavoite 1-ohjelmaprojekti.

Utsjoen kunnanvaltuusto hyväksyi vuoden 2004 aikana laaditun kehittämissuunnitelman kokouksessaan 22.12.2004. Kehittämissuunnitelma on kunnan kehittämistä ja koko hankkeen toiminnallisia lähtökohtia ja kehittämisvaihtoehtoja selvittävä ja suunnittelutavoitteita asettava osaraportti.

Yleiskaavan laadinnan keskeinen lähtökohta on yhdyskuntarakenteen kehityksen ja siihen liittyvän maankäytön ohjaaminen. Tällä tarkoitetaan rakentamisen, palvelu- ja työpaikka-alueiden ja infrastruktuurin ohjaamista maiseman ja luonnonolosuhteiden, kulttuurin ja kunnan kehittämisen kannalta kestävällä tavalla. Yhdyskuntarakenteen eri toimintojen sijoittumisen ohjaaminen vaatii riittävää tietoa niiden nykyisestä tilasta ja asemasta sekä kehitymisestä tulevaisuudessa.

Utsjoen osa-alueen kokonaisrakenne muodostuu seuraavista kehittämissuunnitelmassa todetuista toiminnallisesti ja ympäristöllisesti eriluonteisista osakokonaisuuksista:

- Utsjoen kyläkeskus
- Vetsikko - moniarvoinen luonto-, maisema-, kulttuuri- ja matkailukokonaisuus
- Yläkönkään moniarvoinen luonto-, maisema- ja matkailukokonaisuus
- Kirkko, kirkkotuvat kulttuuriympäristö
- Kevon tutkimusasema ja yhteydet Kevon reitille
- Kenesjärven rantojen suojeluohjelma-alue
- Useita pienialaisia (pistemäisiä) matkailukohteita
- Muut Tenojoen ja Utsjoen varsialueet

Moninaiset ympäristölliset lähtökohdat ja suunnittelulle (mm. Tenonlaakson kehittämissuunnitelmassa) asetetut tavoitteet huomioden on laadittu kokonaisrakenteen kannalta tarkoituksenmukainen, tulevaa maankäyttöä palveleva ja kehittävä yleiskaavaratkaisu.

Maankäyttö- ja rakennuslain mukaisen valmisteluvaiheen aineisto - kaavaluonnos – siihen liittyvine tarkasteluineen pidettiin yleisesti nähtävillä alkuvuonna 2006. Nähtävillä pidon, kuulemisen ja siitä saadun palautteen pohjalta on valmisteltu kaavaehdotus. Kaavaehdotus täsmennetyissä muodoissaan on pidetty kaksi kertaa yleisesti nähtävillä v. 2006 aikana. Saadun palautteen pohjalta on valmisteltu lopullinen kaavaehdotus kunnan hallinnolliseen hyväksymiskäsittelyyn.

Osayleiskaava-aineiston ja osallistuvan käsittelyprosessin pohjalta tietoisuus suunnittelun alueen nykytilanteesta ja erityisesti maankäytöllisestä tulevaisuudesta lisääntyy ja selkiintyy. Tämä edesauttaa maanomistajia ja muitakin, joiden oloihin kaavaratkaisu vaikuttaa, valmistautumaan tuleviin maankäytöllisiin muutoksiin sekä yksittäisellä tilakohtaisella että laajemmalla aluekohtaisella tasolla.

Koko hankkeen toteuttamista johtaa ohjausryhmä, jossa ovat edustettuna hankkeen tilaaja Utsjoen kunta ja Lapin liitto, Lapin maakuntamuseo, Lapin TE-keskus, Lapin

tiepiiri, Lapin ympäristökeskus ja Saamelaiskäräjät. Hankkeen konsulttina on Maa ja Vesi Oy. Ohjausryhmään ovat kuuluneet seuraavat jäsenet ja suunnittelijat:

Antti Katekeetta Utsjoen kunta (puheenjohtaja)
Aulis Nordberg Utsjoen kunta
Samuel Paltto Utsjoen kunta
Anneli Nuorgam Utsjoen kunta (varajäsen)
Uula Tapiola Utsjoen kunta
Veikko Porsanger Utsjoen kunta (varajäsen)
Uwe Schmidt Utsjoen kunta, aluearkkitehti (sihteeri)
Markku Porsanger Utsjoen kunta, rakennustarkastaja
Kirsti Guttorm Utsjoen kunta, (kirjanpito)

Ilmari Tapiola Saamelaiskäräjät
Leena Aikio Saamelaiskäräjät (varajäsen)

Tarja Outila Lapin ympäristökeskus
Olavi Parpala Lapin ympäristökeskus (varajäsen)

Voitto Tiensuu Lapin liitto
Riitta Lönnström Lapin liitto (varajäsen)

Hannu Kotivuori Lapin maakuntamuseo

Ulla Alapeteri Lapin tiepiiri
Jorma Leskinen Lapin tiepiiri (varajäsen)

Keijo Alanko Lapin TE-keskus
Kare Koivisto Lapin TE-keskus (varajäsen)

Paula Alho Rahoituksen valvoja (EU-koordinaattori)

Hankkeen konsulttina on toiminut Pöyry Environment Oy. Kaavasuunnittelusta on vastannut alue- ja yhdyskuntasuunnittelija Jorma Harju.

Utsjoella 31.5.2007

OHJAUSRYHMÄ

PÖYRY ENVIRONMENT OY

Kannen kuva: Utsjoen kirkko ja kirkkotuvat

1. PERUS- JA TUNNISTETIEDOT

1.1 TUNNISTETIEDOT

Ks. kansilehti.

1.2 KAAVA-ALUEEN SIJAINTI

Kuva: Utsjoki on Suomen pohjoisin kunta. Utsjoen osa-alueen osayleiskaava-alue käsittää Utsjokilaakson ohella myös Tenojoen rannat lähellä Utsjoen kirkonkylää. (© Maanmittauslaitos 2012).

1.3 KAAVAN NIMI JA TARKOITUS

Kaavan nimi:	Utsjoen osa-alueen osayleiskaava
Päätarkoitus:	Maankäytön ohjaaminen ja rakennuslupien myöntäminen asemakaava- ja ranta-asemakaava-alueiden ulkopuolisilla ranta-alueilla. Valtion rakennuspaikkojen sijoittaminen.
Pinta-ala:	n. 20 920 ha
Kaavaselostus koskee:	3.12.2018 päivättyä osayleiskaava karttaa

1.4 SELOSTUKSEN SISÄLLYSLUETTELO

1. PERUS- JA TUNNISTETIEDOT	5
1.1 Tunnistetiedot.....	5
1.2 Kaava-alueen sijainti	5
1.3 Kaavan nimi ja tarkoitus.....	5
1.4 Selostuksen sisällysluettelo.....	6
1.5 Luettelo selostuksen liiteasiakirjoista	9
1.6 Luettelo muista kaavoja koskevista asiakirjoista, taustaselvityksistä ja lähdemateriaalista...	9
2. TIIVISTELMÄ.....	11
2.1 Kaavaprosessin vaiheet	11
2.2 Osayleiskaava	12
2.3 Osayleiskaavan toteuttaminen.....	13
3. SUUNNITTELUN LÄHTÖKOHDAT	14
3.1 Utsjoen kunnan perustiedot	15
3.2 Suunnittelualue.....	16
3.3 Saamelaisuus.....	17
3.4 Suunnittelutilanne	19
3.4.1 Maakuntasuunnittelu	19
3.4.2 Yleiskaavat	23
3.4.3 Asemakaavat	23
3.4.4 Ranta-asemakaavat	23
3.4.5 Rakennusjärjestys.....	23
3.4.6 Muut suunnitelmat ja selvitykset	23
3.5 Rakennettu ympäristö	24
3.5.1 Kokonaisrakenne	24
3.5.2 Asutus.....	24
3.5.3 Elinkeinot ja palvelut	24
3.5.4 Virkistysalueet	25
3.5.5 Liikenne	25
3.5.6 Yhdyskuntatekniset verkostot	26
3.5.7 Ympäristöhäiriöt	26
3.6 Maisema.....	26
3.7 Kulttuurihistorialliset kohteet.....	33
3.7.1 Arvokkaat kulttuurimaisemat.....	33
3.7.2 Arvokas rakennettu kulttuuriympäristö	38
3.7.3 Arkeologiset kohteet	52
3.7.4 Saamelaismuseon Tenon- ja Utsjoenlaaksojen kulttuuri-inventointi.....	57
3.8 Luonnonympäristö.....	66
3.8.1 Tausta	67
3.8.2 Natura 2000-alueet ja valtakunnalliset suojeluohjelmat	68
3.8.3 Luonnonsuojelulain suojellut luontotyytit.....	73
3.8.4 Metsälain tarkoittamat kohteet	73
3.8.5 Vesilain mukaiset elinympäristöt	74
3.8.6 Inventoidut kohteet.....	74
3.8.7 Pohjavesialueet	100

4. SUUNNITTELUTAVOITTEET	100
4.1 Yleistä	100
4.2 Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet	101
4.3 Maakuntasuunnittelun asettamat tavoitteet	102
4.4 Tenonlaakson kehittämissuunnitelma 2020 asettamat tavoitteet	102
4.4.1 Yleisiä lähtökohtia	102
4.4.2 Toiminnalliset vyöhykekokonaisuudet ja maankäytölliset hankkeet	104
4.4.3 Yleiset vyöhykekohtaiset maankäyttöperiaatteet	104
4.4.4 Yleistä rantarakentamisen osoittamisperiaatteista	105
4.5 Osallistumisprosessin synnyttämät paikalliset tavoitteet	105
4.6 Kulttuuriympäristön asettamat tavoitteet	106
4.6.1 Paikallisten näkemys	106
4.6.2 Kulttuurin merkitys suunnittelutyölle	107
4.6.3 Ympäristönhoidolliset tavoitteet	107
4.7 Luonnonympäristön asettamat tavoitteet	108
4.7.1 Yleistä	108
4.7.2 Yleiset tavoitteet ja suositukset	108
4.7.3 Luontoarvojen huomioiminen	109
4.8 Maisemaselvityksen asettamat tavoitteet	111
4.8.1 Yleistä	111
4.8.2 Tarkastelu osa-alueittain	111
4.8.3 Maisemaan kohdistuvia yleistavoitteita	117
4.9 Tavoitteiden tarkistus vuonna 2012	118
4.9.1 Kunnan asettamat tavoitteet	118
4.9.2 Maakuntakaavan asettamat tavoitteet	118
5. OSALLISTUMINEN JA YHTEISTYÖ	120
5.1.1 Osalliset	121
5.1.2 Vireilletulo ja suunnittelua koskevat päätökset	121
5.1.3 Osallistuminen ja vuorovaikutusmenettelyt	121
5.1.4 Viranomaisyhteistyö	122
6. YLEISKAAVAN KUVAUS	122
6.1 Kokonaisrakenne	122
6.2 Mitoitusperusteet	123
6.2.1 Kehittämissuunnitelman mukaiset lähtökohdat	123
6.2.2 Utsjoen kyläkeskus	124
6.2.3 Ranta-alueet	125
6.2.4 Kyläkeskuksen ulkopuoliset ranta-alueet	126
6.2.5 Kirkonkylä	127
6.3 Aluevaraukset	127
6.3.1 Asuinalueet ja loma-asuntoalueet	127
6.3.2 Palvelu- ja työpaikka-alueet	129
6.3.3 Virkistysalueet	130
6.3.4 Luonnonsuojelualueet ja – kohteet	131
6.3.5 Ympäristönsuojelu	132
6.3.6 Kulttuuriarvot, maisema-, rakennussuojelu- ja muinaismuistokohteet	133
6.3.7 Maa-, metsä- ja luontatalousalueet	136
6.3.8 Erityisalueet	138
6.3.9 Liikenne	139
6.3.10 Muut merkinnät	140

6.3.11	Yleiset määräykset.....	140
7.	YLEISKAAVAN VAIKUTUKSET.....	143
7.1	<i>Yleistä</i>	<i>143</i>
7.2	<i>Maankäytölliset vaikutukset</i>	<i>143</i>
7.2.1	Kokonaisrakenne	143
7.2.2	Rakentaminen / kyläkeskus / kyläkeskuksen ulkopuoliset alueet.....	144
7.2.3	Työpaikka-alueet / palvelut	144
7.2.4	Yhdyskuntatekniset verkostot / liikenne yhteydet.....	145
7.2.5	Virkistysalueet / reitistöt	145
7.2.6	Luontaiselinkeinot / maa- ja metsätalous	145
7.3	<i>Vaikutukset maisemarakenteeseen.....</i>	<i>146</i>
7.3.1	Aluerakenne	146
7.3.2	Kirkonkylän ja Vetsikon alue.....	146
7.3.3	Tenokilaakso.....	147
7.3.4	Utsjokilaakso	147
7.3.5	Matkailua palvelevat alueet (RM)	147
7.3.6	Lomarakentaminen (RA).....	148
7.3.7	Metsähallituksen rakennuspaikat (AO, RM ja RA).....	148
7.3.8	Vaikutukset kulttuurimaisemaan	148
7.4	<i>Vaikutukset luonnon ympäristöön.....</i>	<i>149</i>
7.4.1	Tausta	149
7.4.2	Yleistä	150
7.4.3	Kohdetarkastelu	150
7.4.4	Vaikutukset Natura-alueisiin	155
7.4.5	Luontainen vedenkierto ja sen huomiointi maankäytössä.....	158
7.4.6	Harjualet	161
7.5	<i>Vaikutukset sosiaalisiin oloihin.....</i>	<i>165</i>
7.6	<i>Vaikutukset kulttuuriin</i>	<i>166</i>
7.6.1	Kulttuuriympäristö	166
7.6.2	Vaikutukset saamelaiskulttuuriin	169
7.7	<i>Vaikutukset kalastukseen</i>	<i>170</i>
7.8	<i>Osayleiskaavan oikeusvaikutukset</i>	<i>173</i>
7.8.1	Yleistä	173
7.8.2	Rakentaminen yleiskaava-alueella	174
7.8.3	Rakennuslupamenettely.....	175
7.8.4	Poikkeamismenettely	178
7.9	<i>Kaavan suhde valtakunnallisiin alueidenkäyttötavoitteisiin</i>	<i>179</i>
7.10	<i>Kaavan suhde voimassa olevaan maakuntakaavan ja sen tavoitteisiin.....</i>	<i>181</i>
8.	KAAVAN TOTEUTUS	182
8.1	<i>Toteuttaminen ja ajoitus</i>	<i>182</i>
8.2	<i>Toteutuksen seuranta.....</i>	<i>182</i>

1.5 LUETTELO SELOSTUKSEN LIITEASIAKIRJOISTA

- Osallistumis- ja arviointisuunnitelma
- Viranomaisneuvottelun muistio 12.6.2012
- Tiivistelmä kaavaluonnosta koskevista lausunnoista ja mielipiteistä sekä vastineet.
- Tiivistelmä kaavaehdotusta koskevista lausunnoista ja muistutuksista sekä vastineet.
- Kartta Metsähallituksen rakennuspaikkojen sijainneista
- Kaavamääräykset
- Kaavakartat:
 - 0. Kirkonkylä
 - 1. Sparasuolu-Pahtavaara
 - 2. Ylakongas-Kordsam
 - 3. Vetsikko-Karnjarga
 - 4. Mantojärvi-Kevojärvi
 - 5. Puksalajarvi-Leppala
 - 6. Kuhkeslubbäl-Mierasjärvi

1.6 LUETTELO MUISTA KAAVOJA KOSKEVISTA ASIAKIRJOISTA, TAUSTASELVITYKSISTÄ JA LÄHDEMATERIAALISTA

- Kulttuuriperintökohteiden inventointi 2012. Utsjoen osayleiskaavaan ehdolla olevat Metsähallituksen Lapin luontopalveluiden hallinnoimat alueet. Metsähallitus, Lapin Luontopalvelut. Pirjo Rautiainen. Metsähallitus 5820/630/2012.

Kaavoitusta varten laaditut erillisselvitykset kirkonkylän alueella:

- Utsjoen laajennetun asemakaava-alueen luontoselvitykset 2012, Faunatica Oy
- Utsjoen kirkonkylän asemakaavan muutos ja laajennus. Rakennuskulttuuri. Tmi Lauri Putkonen, 4.4.2013.
- Pohjavesialue välillä Utsjoentie-Utsjoki ja Mantojärvi-vedenottamo. Yhteenveto tehdyistä pohjavesitutkimuksista lisätutkimusehdotuksineen 29.05.2015
- Luontoselvitys Buoddoluoppal, koillinen, luode, Nisojårguolbba ja Mantojärvi. Maire Puikko, 15.11.2016
- Utsjoki, Utsjoen ja Suhpivarrin pohjavesialueiden tutkiminen kaavoitusta varten, FCG Suunnittelu ja tekniikka Oy, 4.10.2017
- Kaavoitus / vaikutusten arviointi Utsjoen, Suhpivarrin ja Tenolan pohjavesialueilla, FCG Suunnittelu ja tekniikka Oy, 8.11.2017

Tenon kehittämissuunnitelman ja Karigasniemen, Utsjoen ja Nuorgamin osa-alueiden kaavoituksen aikana laaditut selvitykset ja suunnitelmat (2003 - 2007):

- Tenonlaakson kehittämissuunnitelma ja rantaosayleiskaavat. Utsjoen osa-alueen osayleiskaava. Kaavakartat ja kaavamääräykset. Ehdotus. Pöyry Environment Oy. 31.5.2007
- Tenonlaakson kehittämissuunnitelma ja rantaosayleiskaavat. Utsjoen osa-alueen osayleiskaava. Kaavaselostus. Ehdotus. Pöyry Environment Oy. 31.5.2007
- Tenonlaakson kehittämissuunnitelma ja rantaosayleiskaavat. Utsjoen osa-alueen rantarekisteri. Pöyry Environment Oy. 4.12.2007
- Tenonlaakson kehittämissuunnitelma ja rantaosayleiskaavat. Rakentamistapaohjeet. Pöyry Environment Oy. 30.05.2006.
- Tenonlaakson kehittämissuunnitelma ja rantaosayleiskaavat. Maisemarakenne. Kulttuuriympäristö. Luonnonympäristö. Jaakko Pöyry Infra, Maa ja Vesi Oy. 2.6.2005.
- Tenonlaakson kehittämissuunnitelma ja rantaosayleiskaavat. Kehittämissuunnitelma 2020. Jaakko Pöyry Infra, Maa ja Vesi Oy. 22.11.2004. Tarkistettu, kunnanvaltuuston päätös 21.12.2004 50 §.
- Tenonlaakson kehittämissuunnitelma ja rantaosayleiskaavat. Lähtökohtaraportti. Jaakko Pöyry Infra, Maa ja Vesi Oy. 31.5.2004.
- Tenonlaakson kehittämissuunnitelma ja rantaosayleiskaavat. Osallistumis- ja arviointisuunnitelma. Jaakko Pöyry Infra, Maa ja Vesi Oy. 22.12.2003
- Tenonlaakson kehittämissuunnitelma ja rantaosayleiskaavat. Hankesuunnitelma. Jaakko Pöyry Infa, Maa ja Vesi Oy. 21.03.2003.

Muut aluetta koskevat selvitykset ja suunnitelmat:

- Saamelaisalueen kulttuurimaisemat ja maisemanähtävyydet - Saamelaisalueen valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventointi, Saamelaismuseum Siida / Lapin elinkeino-, liikenne ja ympäristökeskus, 2014.
- Kylät komeaksi –hanke. Utsjoen kunta ja FCG Finnish Consulting Group Oy. 2012
- Maisemaselvitys. Lapin liitto. Pohjois-Lapin maakuntakaava. Joulukuu 2005.
- Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt (RKY 2009). Museovirasto 2009.
- Pohjois-Lapin kaupalliset palvelut. Anu Ruonakoski ja Sanna Tainio. Lapin liitto. 2005.
- Pohjois-Lapin maakuntakaavan liikenneselvitys. Liikennejärjestelmän nykytila. Liikennejärjestelmäsuunnitelma. 26.1.2005.
- Tenon- ja Utsjoenlaaksojen kulttuuri-inventointi. Loppuraportti. Maria Sofia Aikio. Saamelaismuseum Siida 2003-2004. Saamelaismuseon julkaisuja no 6. 2005.
- Pohjois-Lapin maakuntakaava-alueen geologiset taustatiedot. Geologian tutkimuskeskus (GTK), Jari Nenonen. 2004.

- Utsjoen kirkonkylän pohjavesitutkimus. Suhpivarre. Lapin ELY-keskus 2003.
- Valtakunnallinen harjututkimus. Lapin harjujen moninaiskäyttötutkimus, perusinventoinnin tulokset. Ari Lyytikäinen. Joensuu 1983.

2. TIIVISTELMÄ

2.1 KAAVAPROSESSIN VAIHEET

Utsjoen kunnan alueelle laadittiin Tenon kehittämissuunnitelma ja osayleiskaavat vuosien 2003 -2007 aikana. Utsjoen osa-alueen osayleiskaava kumottiin Rovaniemen hallinto-oikeudessa lainvastaisena 16.7.2009 (09/0329/1), koska kaavan katsottiin aiheuttavan valtionmaiden haltijalle Metsähallitukselle kohtuutonta haittaa. Lisäksi Metsähallituksen maita koskevat kaavamääräykset olivat keskenään ristiriitaiset, eikä kaava tältä osin täyttänyt sen sisällölle ja selkeydelle asetettuja vaatimuksia. Utsjoen kunta valitti päätöksestä korkeimpaan hallinto-oikeuteen, mutta valitus hylättiin (KHO:2011:61).

Korkeimman hallinto-oikeuden päätöksen jälkeen Utsjoen kunnanvaltuusto teki kaa-voituspäätöksen 30.9.2011 § 56 Utsjoen osa-alueen osayleiskaavan laatimiseksi. Kaava tuli vireille teknisen lautakunnan päätöksellä 30.3.2012 § 41 ja siitä kuulutettiin 12.4.2012.

Tekninen lautakunta käsitteli osallistumis- ja arviointisuunnitelmaa 30.3.2012 § 41 ja asetti sen nähtäville 12.4.–2.5.2012 väliseksi ajaksi.

Tekninen lautakunta on käsitellyt kaavaan merkittävien valtion rakennuspaikkojen sijaintia 14.12.2012 § 139.

Aloitusvaiheen viranomaisneuvottelu on pidetty 12.6.2012. Luonnoksen nähtävillä olon jälkeen on ELY-keskuksen kanssa pidetty työneuvotteluja 5.11.2014, 27.8.2015 sekä 21.11.2017.

Kaavan valmisteluvaiheessa pidettiin kaikille avoin yleisötilaisuus 29.10.2013, jossa esiteltiin alustava kaavaluonnos.

Kunnanhallitus käsitteli kaavaluonnosta 11.2.2014 § 22. Kaavaluonnos oli nähtävillä 19.2.2014 – 20.3.2014.

Kaavaluonnoksesta saapui 11 lausuntoa ja 42 mielipidettä. Palautteesta sekä annetuista vastineista on laadittu tiivistelmä, joka on selostuksen liiteaineistossa. Kaavaluonnokseen on tehty tarkistuksia mm. pohjavesien suojelun, luonto- ja kulttuuriarvoja koskevien merkintöjen, poronhoitoalueella sijainneiden rakennuspaikkojen sekä yksittäisten kiinteistöjen rakennuspaikkojen sijainnin osalta. Emätilaselvityksessä havaittujen virheid johdosta on korjattu rakennuspaikkojen määriä yksittäisillä kiinteistöillä. Kirkonkylään, Äimäjoelle, Tenolaan sekä kirkonkylän eteläosaan laadittiin erillinen kyläalueen mitoitus ja osoitettiin sen mukaiset rakennuspaikat alueille, jotka luonnosvaiheessa oli esitetty myöhemmin asemakaavoitettaviksi. Lisäksi huomioitiin mm. uusia vireille tulleita matkailuhankkeita keskustassa kunnan päätösten mukaisesti.

Metsähallituksen ja paliskuntien kanssa on pidetty neuvottelu 28.5.2014.

Luonnoksen nähtävillä olon jälkeen pidettiin työneuvottelu ELY-keskuksen kanssa 5.11.2014 sekä 27.8.2015. Metsähallituksen ja paliskuntien kanssa on pidetty neuvottelu 28.5.2014. Kaavoitustyöryhmä on käsitellyt kaavaan liittyviä asioita 11.11.2015, 20.9.2016, 15.11.2016 sekä 20.12.2017.

Kunnanhallitus käsitteli kaavaehdotusta 20.4.2018 § 57. Kaavaehdotus oli nähtävillä 9.5.2018-8.6.2018.

Kaavaehdotuksesta saapui 14 lausuntoa ja 40 muistutusta. Kunta on antanut perustelun vastineen lausuntojen ja muistutusten jättäjille. Lausuntojen johdosta ehdotukseen on tehty tarkistuksia selostukseen mm. koskien valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden uudistusta, maakuntakaavaa sekä lisättiin pohjavesien vaikutusarviointi erillisen selvityksen mukaisesti. Muinaisjäännösten tiedot päivitettiin sekä tarkistettiin luonnon-suojelualueiden rajauksia. Tarkistettiin rakentamista koskevia määräyksiä mm. kerrosluvun ja rakentamistavan osalta. Yleispiirteistettiin jätevesien käsittelyä koskevia määräyksiä poistamalla suorat viittaukset tiettyyn asetukseen. Tarkennettiin M-1, MU-1 ja MY-1 -alueita koskevaa määräystä maisematyölupavaatimuksen osalta. Määräyksistä poistettiin tulkintaohjeet rakennuslupamenettelyyn. Muutettiin kirkonkylän koillispuolella sijaitsevat RM -matkailupalvelujen alueet RM-2 ja RM-3 -matkailupalvelujen alueiksi. Lisäksi tehtiin vähäisiä siirtoja joihinkin rakennuspaikkoihin.

Muistutusten johdosta kaavasta poistettiin kokonaan Tärkeä kalastusalue -merkintä. Lisäksi tehtiin tarkistuksia mm. yksittäisiin rakennuspaikkojen sijainteihin, käyttötarkoitukseen ja aluerajauksiin, lisättiin määräyksistä pois jäänyt AL-1 -merkintä. Kirkonkylässä Luossan eteläpuolelle palautettiin RM-alue, joka edellisessä kaavan käsittelyssä (2007-2012) oli merkitty keskustatoimintojen alueeksi.

Poistettiin sr-1 kohde 9, Áibmejohka / Áimájoki, (asuminen), koska rakennus on alun perin rakennettu väliaikaiseksi ja siihen on toteutettu myöhemmin laajennusosia sekä kunnostuksia, joiden yhteydessä ulkoasu on muuttunut ja siinä on piirteitä useista tyyli-suunnista, eikä sen katsota olevan alkuperäistä rakennusvuotta edustava kohde.

Osayleiskaavan hyväksyy Utsjoen kunnanvaltuusto.

Kunnanhallitus 11.3.2019 § 44, kunnanvaltuusto 20.5.2019 § 14.

Pohjois-Suomen hallinto-oikeus kumosi 21.10.2021 osayleiskaavan hyväksymispäätöksen Kirkonkylän matkailupalvelujen alueen RM-3 osalta. Samalla kumoutuivat alueelle merkityt reitit, suojeltava rakennuskohde Syrjäla (SR, 6 / SR-1, 77) sekä metsälain mukainen erityisen tärkeä elinympäristö / vesilain mukainen uoma (luo).

2.2 OSAYLEISKAAVA

Osayleiskaavan varaukset perustuvat vuonna 2007 valtuuston hyväksymään ja sittemmin kumottuun osayleiskaavaan ja sen periaatteisiin siltä osin, kuin tavoitteet eivät ole muuttuneet ja tarkentuneet. Kirkonkylän alueelle samaan aikaan valmisteilla olevan asemakaavan ajantasaistuksen sekä laajennuksen tavoitteiden kautta on myös osayleiskaavan varauksia ollut tarpeen tarkistaa. Kirkonkylään on osoitettu mm. asumiselle, työpaikoille, virkistykselle tarvittavat uudet aluevaraukset. Osayleiskaavan aluevaraukset tukeutuvat olemassa olevaa rakenteeseen, sen tiivistämiseen ja laajenemiseen Utsjoen vartta etelään, sekä myöhemmin myös Tenojoen vartta Kari-gasniemen sekä Nuorgamin suuntiin.

Suojeluvaraukset on päivitetty luonnon- ja kulttuuriympäristön osalta, asemakaavoituksen yhteydessä laadittujen selvitysten mukaisesti. Kaavoituksessa on huomioitu myös vuonna 2009 päivitettyssä Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt, RKY 2009, -inventoinnissa esitetyt kohteet. Osayleiskaavassa on osoitettu hallinto-oikeuden päätöksen mukaisesti valtion maille rakennuspaikkoja Metsähallituksen esityksen mukaisesti. Näille alueille on laadittu erilliset luonto- ja arkeologiset inventoinnit.

Osayleiskaava on laadittu Maankäyttö- ja rakennuslain § 44 mukaisena siten, että sen perusteella voidaan myöntää rakennusluvat asemakaava- ja ranta-asemakaava-alueiden ulkopuolisilla ranta-alueilla. Osayleiskaavan tavoitteena on kokonaisratkaisu, joka turvaa hallitusti alueelle sijoittuvien rakennuspaikkojen määrän ja sijainnin. Lainvoimainen ja oikeusvaikutteinen osayleiskaava mahdollistaa alueen vetovoimaisuuden ja elinkeinojen kehittämisen siten, että alueen erityisolosuhteet ja -arvot sekä perinteisten elinkeinojen harjoittaminen voidaan huomioida ja turvata tulevaisuudessa.

Niemelän, Äimäjoen sekä Mantojärven pohjoisosan alueille on laadittu mitoitus 2015 ja niille on osayleiskaavassa osoitettu rakennuspaikat, joilla rakennuslupa voidaan myöntää suoraan osayleiskaavan perustella (MRL 72 §). Metsähallituksen kiinteistölle 12:1 on siirretty rakennuspaikkoja muilta Metsähallituksen kiinteistöiltä.

2.3 OSAYLEISKAAVAN TOTEUTTAMINEN

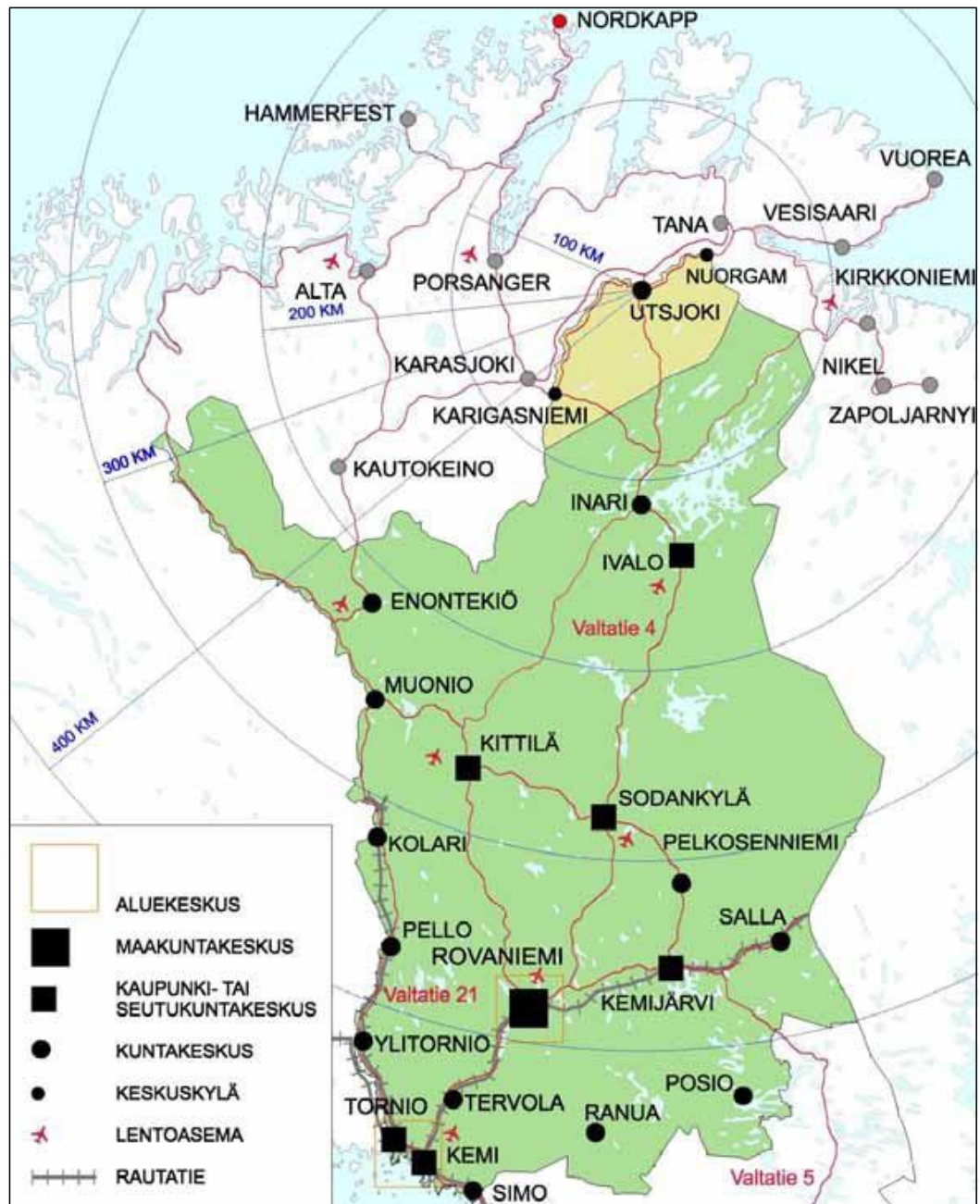
Osayleiskaavan toteuttaminen voidaan aloittaa kaavan saatua lainvoiman.

Osayleiskaavassa merkityille, asemakaava- ja ranta-asemakaava-alueiden ulkopuolisilla ranta-alueilla sijaitseville rakennuspaikoille voidaan myöntää rakennuslupa suoraan yleiskaavan perusteella (MRL 44 §).

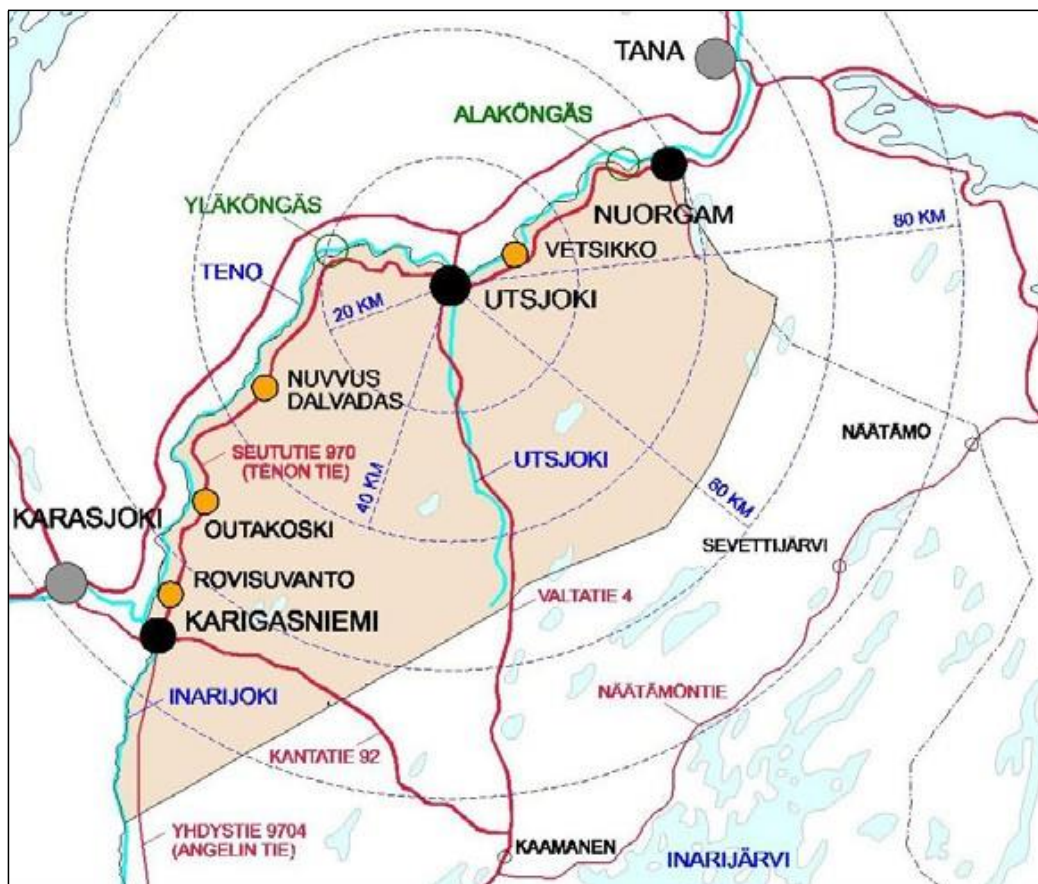
Kirkonkylän asemakaavoitettavan alueen eteläosassa sijaitsee vanha kaatopaikka, jonka alueella maaperä tulee tutkia ja tarvittaessa puhdistaa ennen asuinalueiden toteutusta.

3. SUUNNITTELUN LÄHTÖKOHDAT

Vuonna 2012 uudelleen käynnistyneen kaavoituksen yhteydessä lähtötietoja ja selvityksiä on täydennetty tarkastelluilla rakennuspaikkojen sijoitusalueilla. Osayleiskaavan kanssa samanaikaisesti vireillä olevaa asemakaavaa varten on kirkkonylän alueella laadittu myös tarkempia selvityksiä, jotka on osayleiskaavassa huomioitu.

Kuva: Utsjoen seudullinen sijainti

Kuva: Utsjoen kunnan aluerakenne

Yleiskaava-alueeseen sisältyy Utsjoen kyläkeskus ja sen ulkopuolista Tenojoen ranta-alueita noin 60 km Vetsikosta Ailiggaan rajalle (Ailiggaan jäädessä ulkopuolelle) sekä koko Utsjokilaakson ranta-alue, joka on pituudeltaan noin 120 km.

3.1 UTSJOEN KUNNAN PERUSTIEDOT

Utsjoki on Suomen pohjoisin kunta, joka sijaitsee Lapissa. Kunnassa on 1 285 asukasta (2012) ja sen pinta-ala on noin 5 370 km², josta noin 200 km² on vesistöjä. Kunta on erittäin harvaan asuttu, vain 0,3 asukasta/km². Kunnassa on suojelualueita, joista suurimpia ovat Kaldoaivin erämaa 2924 km², Paistunturin erämaa 1570 km² ja Kevon luonnonpuisto 712 km². Yhteensä suojelu-alueita on kunnan pinta-alasta noin 83%.

Kunnan kylät ovat kirkonkylä, Karigasniemi ja Nuorgam. Asutus on keskittynyt pääsääntöisesti Suomen ja Norjan välisen rajajoen, Tenon varrelle. Utsjoki on Suomen ainoa kunta, jossa on saamenkielinen enemmistö. Utsjoen naapurikunnat ovat Inari sekä Norjan puolella Karasjoki, Tana ja Uuniemi.

Utsjoen väestömäärän arvioidaan nykykehityksellä hieman nousevan. Utsjoen ja Norjan välillä muuttaa ihmisiä vuosittain 10–20 henkilöä. Muuttoa tapahtuu molempiin suuntiin. Saamelaisia on Utsjoen väestöstä selvästi yli puolet.

Karigasniemen alueella asuu 295 henkilöä, Outakosken alueella 170, Utsjoki – Mieraslompola alueella 600 ja Nuorgamin alueella 200.

Asuinrakennusten (AO) ja loma-asuntojen (RA) kokonaismäärä kunnassa on noin 1100 (tässä hankkeessa laadittavilla yleiskaava-alueilla). Näistä noin puolet on ympärivuotisesti käytettäviä asuntoja ja noin puolet loma-asuntoja. Tässä hankkeessa laadittavien yleiskaava-alueiden ulkopuolella on noin 150–200 rakennusta, joista n. 50 on asuinrakennuksia ja n. 100 loma-asuntoja.

Kunnan nettolaina oli v. 2012 2187 euroa/asukas.

(Utsjoen kunta, 2013) (Eero Laesterä, 2013) (Tilastokeskus 2013)

3.2 SUUNNITTELUALUE

Yleiskaava-alueeseen sisältyy Utsjoen kyläkeskus ja sen ulkopuolista Tenojoen ranta-alueita noin 60 km Vetsikosta Nuvvus–Ailiggaan rajalle sekä koko Utsjoen laakso, joka on pituudeltaan noin 60 km.

Utsjoki - Mieraslompola-alueella asuu runsaat 600 asukasta. Kyläkeskuksen ulkopuolisella ranta-alueella rakentamistehokkuus on tällä hetkellä alle 2 rakennuspaikkaa rantaviivakilometriä kohti.

Utsjoella on monipuolisesti sekä julkisia että yksityisiä palveluita. Julkisia palveluita ovat Utsjokisuun koulu (myös saamelaiskoulu), terveyskeskus, hammashoitola, kunnanvirasto ja Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen Tenon tutkimusasema. Matkailupalveluita tarjoavia yrityksiä kyläkeskuksen ulkopuolella on kymmenkunta.

Kuva: Utsjoen osa-alueen osayleiskaava-alueen rajaus (© Maanmittauslaitos 2012).

3.3 SAAMELAISUUS

Saamelaiset alkuperäiskansana

Saamelaiset ovat EU:n ainoa alkuperäiskansa. Suomessa on tällä hetkellä (2011) saamelaisia noin 9 300 henkeä. Heistä 3500 asuu saamelaisten kotiseutualueella, johon kuuluvat Enontekiön, Inarin ja Utsjoen kunnat sekä Sodankylän kunnan pohjoisosa. Muualla Suomessa asuu 5800 saamelaista ja loput asuvat ulkomailla. (Tilastokeskus, 2012) (Saamelaiskäräjät, 2011)

Taulukko. Saamelaiset Ylä-Lapin kunnissa vuonna 2011

	Enontekiö	Inari	Utsjoki	Sodankylä
Koko väestö	1 880	6 732	1 285	8 834
Saamelaiset	391	2 137	768	163
Saamelaisia väestöstä	20,8 %	31,7 %	69,9 %	1,8 %

Saamelainen identiteetti ja arvot

Vahvan saamelaisen identiteetin muodostavat oma kieli, suku ja kotiseutu, kulttuuri-perintö, luonnonvarojen kestävä käyttö, luonnon arvostaminen ja kunnioittaminen sekä rauha ja sovinnollisuus. Saamelaisuuden perustan muodostavat erityisesti äidinkieli, joikuperinne, väri- ja muotokieli sekä luonto.

Saamelainen-sana suomenkielessä otettiin käyttöön 1950-luvun jälkeen, sitä ennen käytettiin "lappalainen", jolla oli taakkanaan negatiivinen sävy ja maailmassa muutoinkin käännettiin käyttämään nimityksiä, jotka olivat lähinnä alkuperäistä muotoa. Nykyään käsitettä "lappalainen" käytetään lähinnä historiallisin lapinkyliin ja lapinveroon liittyvissä yhteyksissä. Saamelaiset kutsuvat itseään omalla kielellään "sápmelaš" tarkoittaen yksilöä. Sápmi on puolestaan saamelaisten maa, mutta se on myös saamelaisten kieli, Saamen kansa ja yksilö. (Maria Sofia Aikio cit. Pennanen-Näkkäljärvi, 2000)

Saamelaisten oikeudet

Saamelaiskulttuurin ja sen perustana olevien luontaiselinkeinojen turvaaminen on asetettu velvoitteeksi lainsäädännössä ja kansainvälisissä sopimuksissa. Saamelaisilla on alkuperäiskansana Suomen perustuslain (731/1999) turvaama oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saamelaisilla tarkoitetaan saamelaiskäräjälaissa (974/1995) määriteltyjä henkilöitä. YK:n kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevan yleis-sopimuksen 27 artikla turvaa vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden oikeuden nauttia omasta kulttuuristaan (ns. KP-sopimus). Sopimuksen takaamat perusoikeudet ovat uskonto, kieli ja kulttuuri. Kulttuuriin kuuluviksi katsotaan perinteiset elinkeinot, kuten poronhoito, kalastus ja metsästys. Sopimuksen turva ei edellytä muiden käyttömuotojen ja käyttäjien poissulkemista, mutta ne eivät saa merkittävästi häiritä alkuperäisiä elinkeinoja. Suomen perustuslain mukaan jokaisella on oikeus hankkia toimeentulonsa valitsemallaan työllä, ammatilla tai elinkeinolla. (Ylä-Lapin luonnonvarasuunnitelma, 2000)

Eri suunnitelmia tehtäessä ja toimia suunnitellessa joudutaan arvioimaan, minkä tason haitallinen vaikutus vaarantaa sopimuksen turvaaman kulttuurin harjoittamisen perusoikeuden. Esimerkiksi porotalous on osa saamelaiskulttuuria ja porolaitumiin vaikuttavat toimet voivat vaikuttaa myös saamelaiskulttuuriin. (Ylä-Lapin luonnonvarasuunnitelma, 2000)

Suomen EU-liityntä ei aseta esteitä saamelaisten aseman kehittämiseksi. Vuoden 1994 liittymissopimuksen osana olevassa pöytäkirja n:o 3:ssa saamelaisista osapuolet tunnustavat ne velvollisuudet ja sitoumukset, jotka Suomella on kansallisten ja kansainvälisen oikeuden nojalla saamelaisiin nähden erityisesti saamelaisten perinteisten elinkeinojen, kielen, kulttuurin ja elämäntavan säilyttämiseksi ja kehittämiseksi. Artiklan 1 mukaan saamelaisille voidaan EY-oikeuden estämättä myöntää kansallisella lainsäädännöllä yksinoikeuksia poronhoitoon perinteisillä saamelaisalueilla ja artiklan 2 mukaan muitakin yksinoikeuksia EU:n toimielinten myötävaikutuksella. Vuoden 1996 alusta voimaan tulleella Suomen perustuslain muutoksella saamelaisille alkuperäiskansana turvattiin saamelaisten kotiseutualueella omaa kieltään ja kulttuuriaan koskeva kulttuuri-itsehallinto. Sitä suunnittelemaan ja toteuttamaan asetettiin Saamelaiskäräjät, joka valitaan saamelaisten kesken joka neljäs vuosi toimeenpantavilla vaaleilla. Saamelaiskäräjät hoitaa saamelaisten omaa kieltä ja kulttuuria sekä saamelaisten asemaa alkuperäiskansana koskevat asiat ja lisäksi edustaa saamelaisia kansallisissa ja kansainvälisissä yhteyksissä. (Ylä-Lapin luonnonvarasuunnitelma, 2000, laki Saamelaiskäräjistä 9 §)

3.4 SUUNNITTELUTILANNE

3.4.1 Maakuntasuunnittelu

Lapin liitto toimii maakunnan, sen kuntien ja asukkaiden eduksi kehittämis-, suunnittelu-, tutkimus- ja edunvalvonta-asioissa. Maakunnan suunnitteluun kuuluvat maakuntasuunnitelma, maakuntakaava sekä alueellinen kehittämisohjelma (maakunta-ohjelma). Maakunnan suunnittelussa otetaan huomioon valtakunnalliset tavoitteet sovittaen ne yhteen alueiden käyttöön liittyvien maakunnallisten ja paikallisten tavoitteiden kanssa.

Lapin maakuntasuunnitelma 2030

Maakuntasuunnitelma 2030 linjaa Lapin kehittämisen pitkän aikavälin tavoitteet ja strategian tavoitteiden saavuttamiseksi. Lapin elinkeinopolitiikan strategiana on omiin luonnonvaroihin, vetovoimatekijöihin ja osaamiseen perustuen panostaa voimallisesti korkean jalostusasteen luonnonvara- ja energiateollisuuteen sekä matkailuvetoiseen elämysklusteriin. Näihin kärkialoihin panostamalla on mahdollista synnyttää niin merkittävä määrä uusia työpaikkoja, että muuttotase käännetään positiiviseksi. Näin maakunnan luonne pitkään väestöä menettäneenä alueena muutetaan muuttovoiton alueeksi, jolloin Lapista kehittyy 195 000 asukkaan elinvoimainen maakunta vuoteen 2030 mennessä.

Lapin liiton valtuusto on omalta osaltaan sitoutunut strategian toteuttamiseen hyväksymällä maakuntasuunnitelman kokouksessaan 25.11.2009. Suunnitelman päivitys on tekeillä.

Maakuntakaava on ohjeena laadittaessa ja muutettaessa yleiskaavaa ja asemakaavaa sekä ryhdyttäessä muutoin toimenpiteisiin alueidenkäytön järjestämiseksi. Viranomaisten on suunnitellessaan alueiden käyttöä koskevia toimenpiteitä ja päättäessään niiden toteuttamisesta otettava maakuntakaava huomioon, pyrittävä edistämään kaavan toteuttamista ja katsottava, ettei toimenpiteillä vaikeuteta kaavan toteuttamista.

Pohjois-Lapin maakuntakaava

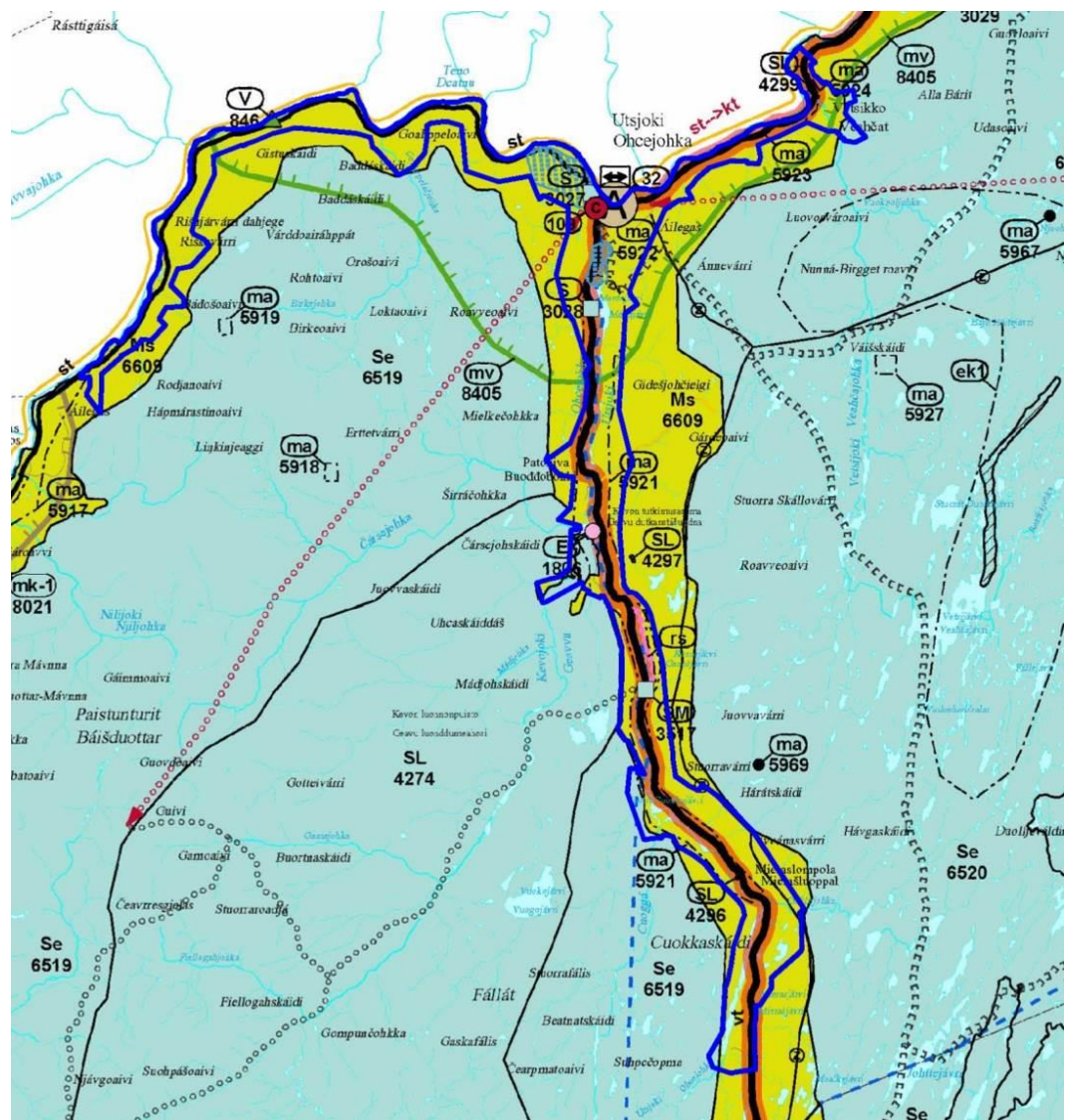
Maakuntakaavassa on annettu koko maakuntakaava-aluetta koskevia määräyksiä mm. meluhaittojen ehkäisemiseksi, arvokkaiden luonnonympäristöjen, maisema-alueiden, rakennettujen kulttuuriympäristöjen huomioimisesta ja niitä koskevasta suunnittelusta, ranta-alueiden suunnittelusta, tulva-, sortuma- ja vyörymävaara-alueista, malmin etsinnästä, poronhoidosta ja muista luontaiselinkeinoista, suojelu- (S), luonnonsuojelu- (SL) ja erämaa-alueiden (Se) hoito- ja käyttösuunnitelmista sekä todettu, että suunnittelussa on kiinnitettävä erityistä huomiota rakennetun ympäristön laatuun. Koko maakuntakaava-aluetta koskevissa määräyksissä on annettu suojelumääräyksiä sekä ehdollinen rakentamisrajoitus (maankäyttö ja rakennuslaki (MRL 33 §), joka koskee virkistys- ja suojelualueeksi taikka liikenteen tai teknisen huollon verkostoja tai alueita varten osoitetuilla alueilla (V, LL, EN, EJ, S, SL, SM, SR, Se, sr, vt, kt, st, yt, tv sähkölinja). Rajoitus on laajennettu koskemaan puolustusvoimien alueita (EP), suojavaohtyhykkeitä (sv) sekä tärkeitä ja vedenhankintaan soveltuvia pohjavesialueita.

Maakuntakaavassa on valtatie 4 ja seututie 970 Utsjoelta Nuorgamin suuntaan on osoitettu kehittämisperiaatemerkinnällä (jk 8451) jäämeren käytäväksi. Kyseessä on valtakunnallisesti tärkeä kansainvälinen liikennekäytävä. Määräyksen mukaan: Jäämeren käytävää kehitetään kansainvälisenä liikennekäytävänä, jonka maankäytön suunnittelus-

sa tulee kiinnittää erityistä huomiota liikenteen sujuvuuteen ja turvallisuuteen, liikenteen ja matkailun palveluihin, liikenneympäristön laatuun sekä luonnon-, maiseman- ja kulttuuriympäristöarvoihin. Maankäytön suunnittelussa on otettava huomioon korkea-luokkaisen maantien sekä energia- ja tietoliikennejohtojen tilavaraukset ja rajoitukset ympäröivälle maankäytölle.

Seututie 970 on osoitettu muutettavaksi kantatieksi (kt) samalta osuudelta. Tenonvarsi Yläkönkäältä Nuorgamiin sekä Utsjokivartta Kenesjärven eteläpään saakka on osoitettu matkailun vetovoima-alueeksi, matkailun ja virkistyskehitteksen kohde-alueeksi (mv 8405). Määräyksen mukaan: Aluetta tulee kehittää matkailukeskusten, maaseutumatkailun, palvelujen ja reitistöjen yhteistoiminnallisena kokonaisuutena alueen pääkäyttötarkoitusten kanssa yhteen sopivalla tavalla.

Nuvvus on merkitty maaseudun kehittämisen kohdealueeksi, jolla korostuu saamelais-kulttuuri (mk-1 8021). Määräyksen mukaan: Alueella tulee säilyttää ja kehittää monipuolisesti maaseudun elinkeinoja, palveluja, asutusta ja kulttuuriympäristöä. Alueella tulee pyrkiä saamelaiskulttuurille ja muulle paikalliselle perinteelle ominaisen rakentamistavan säilyttämiseen ja kehittämiseen.

Kuva: Pohjois-Lapin maakuntakaava on tullut lainvoimaiseksi 28.1.2008. Utsjoen osa-alueen osayleiskaava-alueen suurpiirteinen rajaus on osoitettu sinisellä.

Utsjoen kirkonkylän ympäristö on osoitettu taajamatoimintojen alueeksi (A 32). Kirkonkylään on osoitettu myös keskustatoimintojen alue (C 109) ja sen luoteispuolelta ja eteläosasta tärkeä tai vedenhankintaan soveltuva pohjavesialue sekä rajan-ylityspaikka.

Kaava-alue on Erityisesti poronhoitoa varten tarkoitetun alueen raja -merkinnän alueella (rajan pohjoispuolella). Tähän liittyy kaavamääräys: Rajan pohjoispuoleisella alueella olevaa valtion maata ei saa käyttää sillä tavoin, että siitä aiheutuu huomattavaa haittaa poronhoidolle. Valtion maan luovuttaminen tai vuokraaminen saa tapahtua vain sillä ehdolla, että maanomistajalla tai vuokramiehellä ei ole oikeutta saada korvausta porojen aiheuttamasta vahingosta. (Poronhoitolain 2.2 §:n mukaan).

Utsjoen kunta on saamelaisten kotiseutualuetta (sa). Utsjokilaakson ja Tenojoen läheisyydessä sijaitsevat alueet, pääasiallisen asutuksen ulkopuolelta, on osoitettu luon-
taistalousvaltaiseksi alueeksi (Ms 6609). Niitä reunustavat alueet on puolestaan osoi-
tettu erämaa-alueiksi (Se 6519 ja 6520) ja Kevon luonnonpuisto luonnonsuojelualueeksi
(SL 4274). Määräysten mukaan: Erämaa-alueiden hoito- ja käyttösuunnitelmissa tulee
ottaa huomioon valtakunnallisesti ja seudullisesti merkittävät veneretkeily-, moottori-
kelkkailu- ja ulkoilureitit.

Osayleiskaava-alueelta on osoitettu seuraavat kulttuuriympäristön tai maiseman
vaalimisen kannalta tärkeät alueet tai kohteet: Kansallismaisema -Utsjokilaakso (ma
5921), Utsjoen laakso (ma 5921), Tenojoen laakso (ma 5917), Lohisaari, vanhat
kalamajat (ma 5923), Vetsikon kylä (ma 5924), Utsjoen kulttuurimaisema -
Mieraslompolo (ma 5921) ja Saamensilta (ma 5922). Näiden lisäksi alueella sijaitsee
seuraavat kulttuuriympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta tärkeät kohteet:
Utsjoen kirkkomaisema (S 3028) ja kulttuurihistoriallisesti merkittävä tie Utsjoen
postipolku. Utsjoen varrelta on osoitettu osa-alue rantojen suojeluohjelmaan kuuluvaksi
alueeksi, Kenesjärvi (rs). Kevoon on osoitettu erityisalue (E 1806).

Maakuntakaavassa on osoitettu lisäksi seututie Utsjoen kirkonkylästä länteen Karigas-
niemen suuntaan sekä moottorikelkkailureitit, ulkoilureitit ja niiden yhteystarpeet
kulttuurihistoriallisesti tai maisemallisesti merkittävät tiet ja reitit, suojelu- ja mui-
naisjäännöskohteet (S 3027, SL 4296, SL 4922 ja SM 3517), virkistys- ja matkailukohteet
(V 846) ja paliskuntien rajat.

Kuva: Jäämeren käytävä, Arctic Corridor, on uusi kansainvälinen talousalue sekä liikenne- ja kehityskäytävä. Se yhdistää Itämeren alueen Jäämeren syväsatamiin, öljy- ja kaasuhankkeisiin sekä Pohjoisen merireitin länsipäähän. Liikennöity reitti kulkee Utsjoen osa-yleiskaava-alueen läpi. (Lähde: Plaky)

Lappi-sopimus - Lapin maakuntaohjelma 2018-2021

Lapin liiton valtuusto hyväksyi kokouksessaan 27.11.2017 Lappi-sopimuksen - Lapin maakuntaohjelman vuosille 2018-2021 ja sen ympäristöselostuksen. Lappi-sopimukseen sisältyy myös saamelaiskäräjien hyväksymä saamelaiskulttuuriosio.

Pohjois-Lapin maakuntakaava 2040

Pohjois-Lapin maakuntakaava 2040 on tullut vireille. Pohjois-Lapin maakuntakaava piirtää suuntaviivoja pohjoisimmalle Lapille pitkälle tulevaisuuteen, vuoteen 2040. Kaavan on tarkoitus olla valmis vuoden 2020 lopussa.

3.4.2 Yleiskaavat

Utsjoen osa-alueen osayleiskaava-alueella ei ole voimassa olevia yleiskaavoja. Kaava-alue rajautuu Tenon ja Inarijoen laaksoon laadittuihin rantaosayleiskaavoihin. Nuorgamin osa-alueen osayleiskaava tuli lainvoimaiseksi 5.6.2007 ja Karigasniemen osa-alueen osayleiskaava 28.9.2011.

3.4.3 Asemakaavat

Utsjoen kirkonkylälle on laadittu rakennuskaavojen yhdistelmä vuonna 1995. Ennen vuotta 2000 hyväksytyt rakennuskaavat ovat maankäyttö- ja rakennuslain säädösten mukaan nykyisin asemakaavoja. Utsjoen kirkonkylän asemakaavan ajantasaistaminen ja laajentaminen on tullut vireille vuoden 2012 aikana.

- Aittisuvannon asemakaava on hyväksytty 29.4.2016.
- Aittisuvannon asemakaavoitus vaihe 2 on viereillä.

3.4.4 Ranta-asemakaavat

Utsjoen osa-alueen osayleiskaava-alueella sijaitsevat seuraavat tekeillä olevat tai voimassa olevat ranta-asemakaavat:

- Aittisuvannon ranta-asemakaavan muutos on viereillä.
- Osman ranta-asemakaavan muutos on hyväksytty 20.06.2016
- Osman ranta-asemakaava on hyväksytty kunnanvaltuustossa 25.9.2007
- Aittisuvannon ranta-asemakaava on hyväksytty kunnanvaltuustossa 28.10.2004
- Ylä-Jalven ranta-asemakaava on hyväksytty kunnanvaltuustossa 20.8.2003
- Nillavarrin rantakaava on vahvistettu 3.6.1988
- Kuninkaankiven rantakaavan laajennus on vahvistettu 30.12.1982
- Kuninkaankiven rantakaava on vahvistettu 8.3.1979

3.4.5 Rakennusjärjestys

Utsjoen kunnan rakennusjärjestys on hyväksytty kunnanvaltuustossa 24.5.2010 § 23.

3.4.6 Muut suunnitelmat ja selvitykset

Utsjoen kunnan ympäristönsuojelumääräykset on hyväksytty kunnanvaltuustossa 15.12.2009 § 107.

Kaava-alueella on tehty lukuisia muita selvityksiä ja sinne on laadittu useita suunnitelmia. Tenonlaakson kehittämissuunnitelmaa ja rantaosayleiskaavoja varten on laadittu lähtökohtaselvitykset, joiden keskeiset osat on raportoitu erillisenä lähtökohditaraporttina (Maa ja Vesi Oy 2004). Selvitykset ovat perustuneet laajaan olemassa olevaan aineistoon, haastatteluihin, osallisten mielipiteisiin sekä maastoinventointeihin. Kaavasunnittelun yhteydessä selvityksiä on täydennetty, erityisesti luonto- ja maisematarkastelun osalta.

Kaavoitusta varten on laadittu selvitykset:

- Lajistoselvitys niillä osa-alueilla, joilla tutkitaan rakennuspaikkojen osoittamista valtion maille.

- Arkeologinen selvitys niillä osa-alueilla, joilla tutkitaan rakennuspaikkojen osoittamista valtion maille.
- Utsjoen kirkonkylän asemakaavaa varten laadittu luontoselvitys, maisemaselvitys ja rakennusinventointi.

3.5 RAKENNETTU YMPÄRISTÖ

3.5.1 Kokonaisrakenne

Yleiskaava-alueeseen sisältyy Utsjoen kyläkeskus ja sen ulkopuolista Tenojoen ranta-alueutta noin 60 km Vetsikosta Ailiggaan rajalle (Ailiggaan jäädessä ulkopuolelle) sekä koko Utsjokilaakson ranta-alue, joka on pituudeltaan noin 120 km.

Utsjoella on monipuolisesti sekä julkisia että yksityisiä palveluita. Julkisia palveluita ovat Utsjokisuun koulu (myös saamelaiskoulu), terveyskeskus, hammashoitola, kunnanvirasto ja Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen Tenon tutkimusasema. Matkailupalveluita tarjoavia yrityksiä kyläkeskuksen ulkopuolella on kymmenkunta.

3.5.2 Asutus

Utsjoki - Mieraslompola alueella asuu n. 600 asukasta. Kyläkeskuksen ulkopuolisella yleiskaavoitettavalla haja-asutusluonteisella alueella on nykyisin toistakymmentä asuinrakennusta ja noin 40 loma-asuntoa. Kyläkeskuksen ulkopuolisella ranta-alueella rakentamistehokkuus on tällä hetkellä alle 2 rakennuspaikkaa rantaviivakilometriä kohti

3.5.3 Elinkeinot ja palvelut

Utsjoen keskuksessa on päiväkotia, Utsjokisuun koulu (72 oppilasta), kuntosali, uimahalli ja kirjasto. Päiväkodissa ja koulussa on erikseen sekä suomen-, että saamenkieliset ryhmät ja luokat. Saamenkielisen opetuksen kustannuksiin saadaan palkkakustannuksiin valtionapua 100 %. Utsjoella on saamelaislukio, joka on kunnan ainoa keski-asteen oppilaitos. Siellä on 19 oppilasta. Saamenkielisessä opetuksessa tehdään yhteistyötä Norjan kanssa. Kunnassa toimii myös kansalaisopisto, joka järjestää erilaisia kursseja jokaisella kylällä.

Kunnassa on terveyskeskus ja hammashoitola. Terveyskeskuksessa on 14 vuodepaikan vuodeosasto ja kunnassa on osa-aikainen lääkärinvirka. Osa sairaanhoidon palveluista ostetaan Ivalosta ja osa Norjasta.

Pelastustoimessa harjoitetaan paljon yhteistyötä naapurikuntien kanssa. Suomessa pelastustoimi hoidetaan Lapin liiton koordinoimana seutuyhteistyönä. Lisäksi Norjan lähikuntien kanssa on yhteistyösopimus siten, että lähin yksikkö hoitaa esim. pelastustoimissa sammutustyöt. (Utsjoen kunta, 2013)

Utsjoen osa-alueella on mm. seuraavia yksityisiä palveluita / yrityksiä:

• Monipalvelu Apuavain Ky	• Annukan Grilli
• T:mi Kai Karekivi	• Pub-Restaurant Rastigaisa
• Aimo's Auto Ky	• Linjabiila
• Parturi-Kampaamo SKIERAT	• TMI OSSI GUTTORM
• Utsjoen Uimahalli	• Taxi Antti Sujala
• Liikunta- ja hierontapalvelut	• Taksi Asko Länsman
UTSVOIKKA	• Taxi Raimo Esa Guttorm

- Tilausliikenne E & O Guttorm Oy
- Tapiola Ilmari
- Tmi Rauna Guttorm
- Baadus-Lomamökit Ky
- Camping Lapinkylä Utsjoki
- Hotelli Utsjoki
- Kenestupa (Eräsaukko Oy)
- Lohi-Aslakin Lomamökit Ky
- Tenon Kalastus- ja Eräpalvelu Ky
- Vetsituvat Ky
- Salmon Club
- Villa Teno Oy
- Tenon Tunturituvat Ky
- Tenon Lohituvat ky
- Vetsikon Leirintämökit Ay
- T:mi Poronpurijat
- Hotelli Pohjan Tuli Oy
- Metsähallitus, Utsjoen luontotupa
- Tero Ronkainen Ky
- EPELI Ky
- Arctic Abyss
- Wapaherra Oy
- Tunturilapin Rautu Oy
- SEPON JÄNKHÄLOMAT
- Tmi Jamen Eräpalvelut
- Tundrasafari
- Ittna
- Siluaur Ky
- Utsjoen Hillajänkä Oy
- Uulan Säästö
- Sähköpalvelu J. Yrjänheikki Oy
- Lohikoukku Ky
- Utsjoen LVI Palvelu
- LEK-Palvelut
- Utsjoen tilipalvelu
- Studio Borga
- Arctic Photos
- Tenon Vene
- Vetsikon vene
- Utsjoen Ympäristöhuolto Ky
- Sami Dekstor Ky
- Girjjat
- Pohjolan osuuspankki

3.5.4 Virkistysalueet

Pääsääntöisesti virkistystäytyminen liittyy Tenojoella kalastukseen, tunturialueilla retkeilyyn ja moottorikelkkailuun. Utsjoen kyläkeskuksen ulkopuolella merkittävin virkistysalue on Yläkönkään ympäristö kalastusalueineen. Kaava-alueelta on yhteys myös Kevon reitille.

Utsjoen kylärakenteen yhteydessä on valaistu latu ja joitakin muita pienialaisia virkistysalueita. Koulujen yhteydessä on liikuntakentät.

3.5.5 Liikenne

Tiestö

Suunnittelualueella on kattava yleinen ja yksityinen tieverkosto. Karigasniemeltä kirkonkylän kautta Nuorgamiin kulkee Tenojokea mukaileva seututie 970 (Tenon tienä tunnettu). Lisäksi Utsjokilaaksossa kulkee valtatie 4.

Utsjoen kyläkeskuksesta on hyvät tieyhteydet rajanylityspaikkoihin Norjan puolelle.

Vesireitit ja rantautumispaikat

Tenojoki on aina toiminut vesireittinä ja liikenneväylänä. Varsinaista venereittiä joessa ei ole, mutta jokea on aina käytetty liikkumiseen.

Tenojoen varrella on jonkin verran rantautumis- ja vesillelaskupaikkoja. Utsjoen kyläkeskusalueella on myös rantautumispaikkoja.

Moottorikelkkareitit

Metsähallitus ylläpitää seuraavia moottorikelkkauria: Utsjoki-Petsikko, Utsjoki-Nuorgam, Nuorgam Sevettijärvi.

Joukkoliikenne

Ivalon suunnasta Utsjoelle kulkee pääsääntöisesti yksi linja-autovuoro päivässä molempiin suuntiin.

3.5.6 Yhdyskuntatekniset verkostot

Energiahuolto

Utsjoella toimii Utsjoen sähköosuuskunta, jonka jakeluverkkoon kuului v. 2013 noin 1300 asiakasta. Sähkön toimittaa Energia Polar Oy. Sähkönjakeluverkosto on koko Utsjoen kunnan kattava.

Kirkonkylään on kaavailtu uutta lämpövoimalaa koulun eteläpuolelle.

Vesihuolto

Utsjoen kyläkeskuksessa on vesijohto- ja jätevesiviemäriverkostot vedenottamoihin ja jätevedenpuhdistamoihin. Sekä vedenotto että jätevesien käsittely on järjestetty haja-asutusalueilla kiinteistökohtaisesti.

Uusi vedenottamo sekä 3,5km pitkä vesilinja ovat rakenteilla Aittisuvantoon ja valmistuvat vuoden 2013 loppuun mennessä. Muualla kyläkeskuksen ulkopuolella ei ole vesijohto- tai viemäriverkostoja.

Jätehuolto

Koko Utsjoen kunta kuuluu järjestetyn jätteenkuljetuksen piiriin. Jätteet kuljettaa Nappi-piiriin kuljetus Oy Ivaloon Lapecon vastaanottoasemalla. Sieltä ne kuljetetaan edelleen Tornion kaatopaikalle. Vuosittain jätettä kertyy noin 550 tn.

3.5.7 Ympäristöhäiriöt

Alueella melua aiheuttavat maantieliikenne aiheuttaa sekä Osman alueella, Tenontien varrella olemassa oleva ampumarata.

Kirkonkylän eteläosassa sijaitsee vanha kaatopaikka, joka on suljettu 90-luvun lopulla sen aikaisen lainsäädännön mukaisin pintarakentein.

3.6 MAISEMA

Yleistä

Tenonlaakso ja Utsjokilaakso ovat Pohjois-Lapin merkittävimmät jokilaaksot. Laaksot halkovat tunturiselännealueita ja muodostavat ympäröivästä karusta tunturiseudusta luonnonoloiltaan ja maisemaltaan selvästi poikkeavan kokonaisuuden. Luonnonolot ovat suoraan vaikuttaneet myös jokilaaksojen kulttuurihistoriaan ja elinkeinoin, joilla puolestaan on ollut oma vaikutuksensa maisemaan. Jokilaaksoissa on ollut asutusta ja ne ovat toimineet tärkeinä kulkureitteinä jo esihistoriallisella ajalla, mistä merkinä ovat mm. lukuisat muinaisjäännökset.

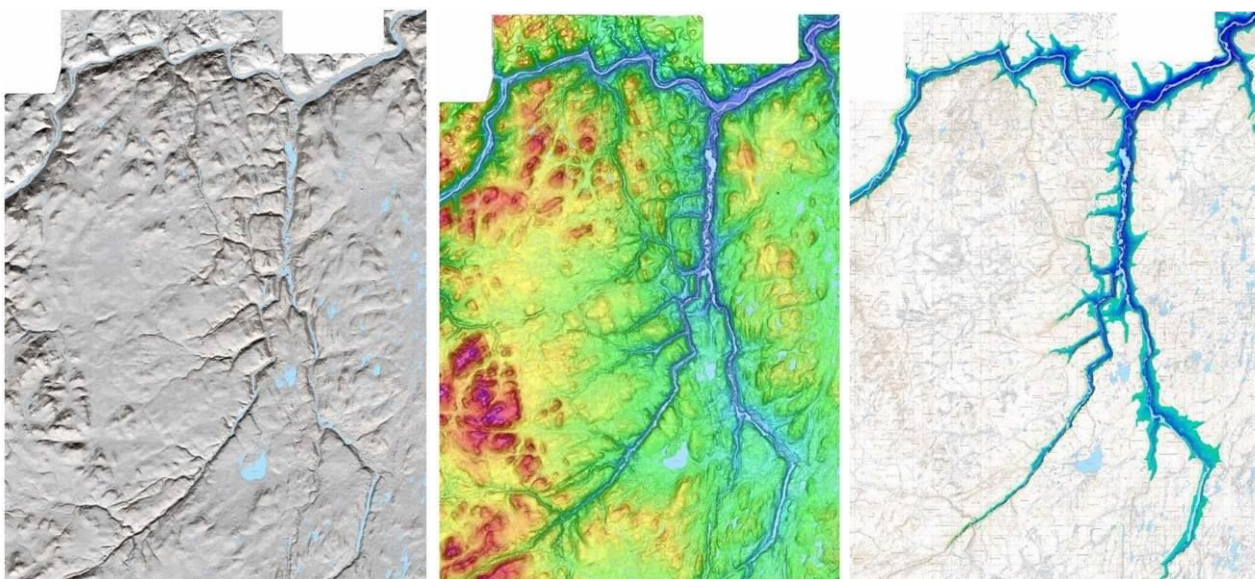
Suunnittelualueen maisema on vaikuttavaa. Tunturien jyrkät rinteet tai jääkauden jälkeisten jokiproessien muovaamat, harjuaineksesta muodostuneet rantaterassit nousevat paikoin suoraan jokiuomasta, ja maisema on erämaista ja jylhää. Paikoin jokiuoman ja tunturiselänteiden väliin jää kapeita rantatasanteita, joille alueen asutus ja pienialaiset viljelmät ovat keskittyneet. Näillä alueilla maiseman vaikuttavuus perustuu sekä komeaan luonnonmaisemaan että luonnonympäristön ja ihmisen toiminnan väliseen suhteeseen. Suunnittelualueen maisemassa on näkyvissä sekä saamelaisen että suomalaisen kulttuuriperinnön vaikutteita, ja lisäksi maisemaan liittyy erityisesti saamelaiskulttuurin osalta ”näkymättömiä” merkityksiä ja arvoja, jotka eivät ole paikallistettavissa karttamerkinnöiksi.

Maisemarakenne

Jokilaaksojen syntyhistoria

Laaksot ovat olleet alun perin kallioperän ruhjevöhykkeitä, joita jääkautiset jäätikkövirrat ovat muokanneet u-laaksoiksi. Kallioperän ruhjeiden suorakulmaisen koordinaatiston mukaisesti Utsjoki- ja Tenojokilaaksot ovat suoria ja mutkittelevat 90 asteen kulmissa. Sama suorakulmainen koordinaatisto näkyy myös jokilaaksoja ympäröivässä maastossa. Jääkautiset jäätikkövirrat ovat pyöristäneet jonkin verran jokilaaksojen suorakulmaista luonnetta. Laaksoja pitkin ovat kulkeneet myös jäätikön pohjalla virranneet joet, jotka ovat tuoneet laaksoihin harjuainesta. Jäätikön vetäytymisen jälkeen laaksot olivat pääosin meren peitossa, joka yhdessä jokien kanssa on tasoittanut laaksoihin kerääntynyttä maaperää nykyiseen asuunsa.

Kuvassa 1 on mallinnettu suunnittelualueen valaistusolosuhteet maastonmuotojen perusteella. Valoisuuden laskennassa on huomioitu rinteiden suunta ja sen astekulma. Utsjokilaakson valoisuusolosuhteet ovat pohjois-etelä suuntaisuuden takia samankaltaiset kummallakin puolella jokea. Tenojokilaaksossa valaistusero on pohjois- ja eteläpuolen välillä erityisen merkittävä silloin kun joki kulkee itä-länsi-suuntaisesti. Kuvassa 2 näkyy rinnekaltevuudet ja maaston korkeustaso sinisen ollessa alin ja punaisen korkein alue. Tenojoki- ja Utsjokilaakson raja näkyy kuvassa 3.

Kuvat: 1. Vasemmalla alueen rinnekaltevuudet ja maaston korkeustasot. 2. Keskellä alueen maastonmuodot valoisuuden suhteen. 3. Oikealla Utsjoki- ja Tenojokilaakso.

Kuva 4: Utsjoen kirkonkylä ja takana näkyy suora Utsjoenlaakso

Kuva 6: Kapea Tenojoen laakso kaava-alueen itäpuolella, jossa joki ei mahdu meandroimaan.

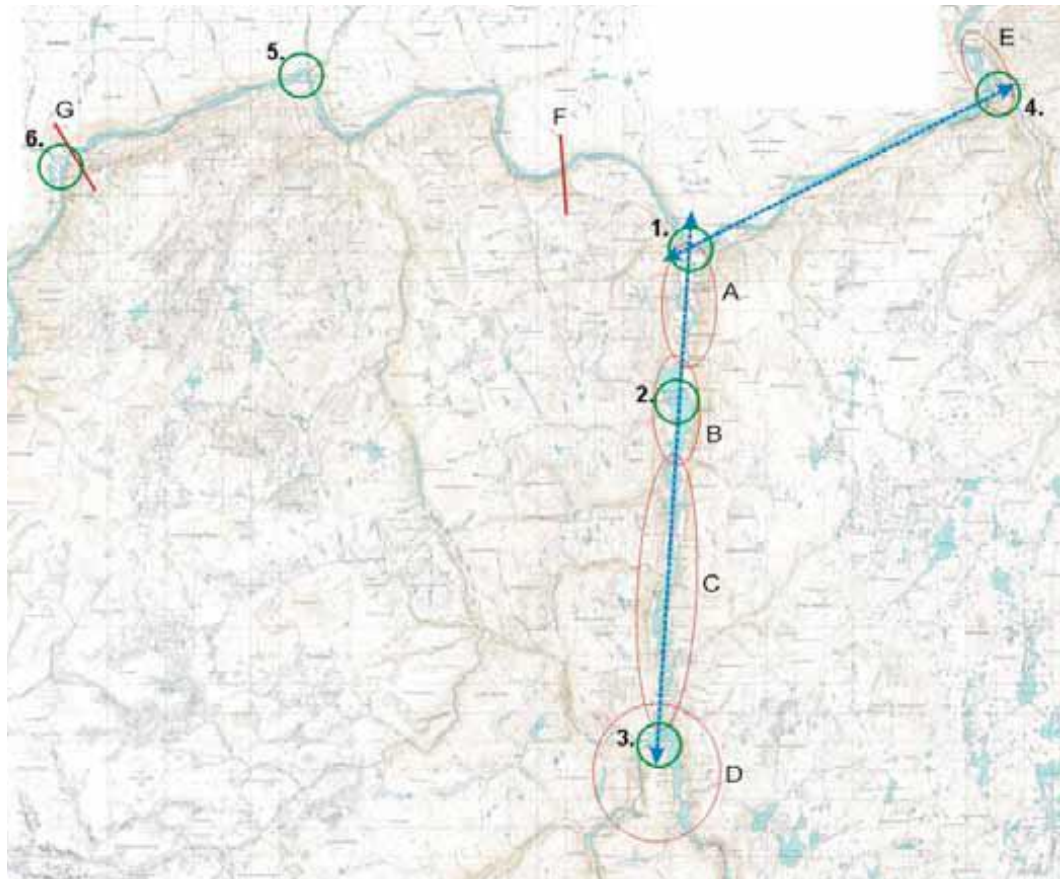
Tenojokilaakso

Kaava-alueella Tenojoki kulkee kaava-alueen länsireunaa lukuun ottamatta peruskallion ruhjevöhykkeiden mukaisesti suorakulmaisessa koordinaatistossa. Jokilaakson pohjalla näkyvät joen meanderoinnin jäljet maastonmuotojen tasaisuudessa ja niiden suuressa mittakaavassa. Tenojokilaaksossa ei sijaitse varsinaisia järviä lukuun ottamatta joitain vanhoja Tenojoen uomien jäänteitä.

Jokilaakson voi kokonsa perusteella jakaa suunnittelualueella kahteen jaksoon: läntiseen kapealaaksoiseen yläjuoksuun ja itäiseen laajempaan jokilaaksoon, joka alkaa noin 7 kilometriä Utsjoen liittymästä ylöspäin (seuraava kuva, kohta F). Joen mutkittelu eli meanderointi kasvaa jokilaakson mukana. Toinen aluejako voidaan muodostaa suoraviivaisen ja suorakulmaisen jakson sekä loivasti kaareutuvan jokijakson välille. Maisema muuttuu näiden alueiden välillä Pihkasavun kohdalla joen luoteisnurkkauksessa (seuraava kuva, kohta G). Oman poikkeuksellisen jaksonsa Tenojoessa muodostaa Vetsijoen suistoalue (seuraava kuva, kohta E)

Seuraavassa kuvassa on nuolilla osoitettu poikkeuksellisen pitkät jokilaaksoihin muodostuvat maisemat sekä maisemallisia solmupisteitä. Tenojokilaaksossa muodostuu 15 kilometriä pitkä suora laaksojakso Utsjoesta Vetsikkoon. Akselin kummassakin päässä on maisemallisesti tärkeät kohdat (seuraava kuva, kohdat 1 ja 4). Muita maisemallisesti tärkeämpiä solmukohtia ovat Kuosnjarga ja Pihkasavu (seuraava kuva, kohdat 5 ja 6).

Kaava-alueella Tenojokilaaksossa on kaksi isoa maa-aineksesta kasaantunutta terassia, jotka ovat toistakymmentä metriä joenpinnan yläpuolella. Toinen on Vetsikon alapuolella ja toinen Utsjoen kirkonkylän luoteispuolella. Nämä ovat reuna-alueita lukuun ottamatta nykyisen jokiuoman eroosiovaikutuksen ulkopuolella. Muu Tenojoen laaksonpohja on pääosin seurausta joen eroosiovaikutuksesta.

Kuva: Aluejako ja maisemallisesti merkittävät kohteet

Kuva: Vetsikon suistoalue

Tenojokeen laskevat joet eivät ole kaava-alueella Vetsikkoa lukuun ottamatta muodostaneet delta-alueita Tenojoen voimakkaamman virtaaman ja mutkittelevan uoman seurauksena. Vetsikon kohdalla Tenoon laskeva Vetsijoki on muodostanut meandroivan deltan laskeutuessaan laakson pohjalla kulkevaan Tenojokeen. Joen mukana alas laaksoon on kulkeutunut maa-ainesta, josta on kehittynyt metsittynyt suistoalue. Samassa kohdassa Tenojoki tekee voimakkaan mutkan, jolloin jokien yhteisvaikutuksesta on muodostunut kannas deltaa vasten ja delta on samalla kääntynyt joen kulkusuuntaan. Alueen rakentaminen tulisi keskittää nykyisin jo rakennetuille alueille.

Utsjokilaakso

Utsjokilaakson voi karkeasti jakaa kahteen jaksoon, jos tarkastellaan laakson tilarakennetta suuressa mittakaavassa: yhtenäinen laakso Tenojoelta Kevojärvelle ja sen eteläpuolella olevien useiden kapeiden ja pitkien laaksojen alueeksi. Pohjoisemmasta yhtenäisestä Tenojokilaaksosta voidaan tunnistaa vielä kolme erityyppistä jaksoa: Pohjoisin lievästi meandroiva jokijakso, Mantojärvi ja pienten järvien ja harjujen jakso Kevojärvelle sekä Kevojärven ympäristö (edellinen kuva, kohdat A, B, C ja D).

Pohjoisimpana Utsjoen kirkonkylän kohdalla joki meandroi lievästi jokilaakson pohjalla, eikä jaksossa ole selkeitä järvimäisiä osuuksia. Joen kummallakin rannalla on pieniä kumpareita, jotka tasoittuvat Tenojokilaakson puolella. Alue rajautuu etelässä Mantojärveen (katso kuva: *aluejako ja maisemallisesti merkittävät kohteet*). Utsjoen kirkonkylä sijaitsee Utsjoen länsirannalla laaksojen liittymiskohdasta etelään. Kirkonkylän rakentuminen on muokannut voimakkaasti Utsjoen länsipuolta, samalla joen itäpuolinen laakso on kuitenkin säilynyt luonnontilaisena. Maisemaa laaksojen leikkauspisteessä hallitsee Tenojoen ylittävä silta. Erityisesti joen länsipuolinen alue soveltuu hyvin rakentamiseen.

Seuraava jakso muodostuu Mantojärven kohdalle, joka peittää suurimman osan laaksosta noin neljän kilometrin pituudelta. Mantojärvi muodostaa avoimen peilimäisen

jakson jokilaaksoon, joka muuten on laaksonpohjan maisemaltaan sulkeutunut ja pienipiirteinen. Vesipintaa vasten peilautuvat jokilaakson rinteet ja rannalla sijaitseva kirkko ympäristöineen. Mantojärven lähiympäristö on Utsjokilaakson maisemallisesti herkin alue muutoksille.

Kuva: Tyypillinen poikkileikkaus Utsjokilaaksosta. Leikkaus on otettu Mantojärven eteläpuolelta

Edellä olevassa kuvassa on leikkaus Mantojärven eteläpuolelta, joka edustaa tyypillistä Utsjokilaakson poikkileikkausta. Laakso on ylhäältä yli neljä kilometriä leveä ja alhaalta noin kilometrin levyinen. Ympäröivät rinteet ovat noin 100 - 200 metriä korkeat ja rinteiden leikkauskohta laaksonpohjaan on selväpiirteinen.

Kuva: Pienten järvien alue

Mantojärvestä etelään päin alkaa pienten järvien ketjumainen sarja, joka jatkuu aina Kevojärvelle asti. Alueella vuorottelevat laakson suuntaiset harjut ja niiden väliset veden täyttämät laaksot. Maisema laakson pohjalla on pienipiirteistä ja merkittävämpiä maisemia laakson pohjalta avautuu laakson suuntaisia järviä pitkin. Jakson eteläosassa Utsjokilaakson selkeä tilarakenne alkaa laajentua hajoten Kevojärvellä kolmeksi erilliseksi laaksoksi.

Kevojärvi ympäröivine laaksoineen muodostaa oman kokonaisuuden, jonka maisemallista merkitystä korostaa sijainti Utsjokilaakson näkymäakselin päätteenä. Kevojärven kohdalla suoraviivainen Utsjokilaakso jakautuu kolmeen päälaaksoon, jotka puolestaan jakautuvat useisiin pienempiin laaksoihin muodostaen sokkeloisen kokonaisuuden.

Utsjokilaaksossa on kolme maisemallista solmukohtaa. Pohjoisin on Utsjokilaakson ja Tenojokilaakson liittymiskohta. Toinen on Mantojärven kohta, jossa Mantojärvi katkaisee laakson jakaen sen kahteen erityyppiseen jaksoon. Eteläisimpänä on Kevojärven alue, joka päättää yhtenäisen Utsjokilaakson jakaen sen pienempiin laaksoihin (katso kuva: *aluejako ja maisemallisesti merkittävät kohteet*, kohdat 1,2 ja 3). Utsjoki jatkuu etelään itäistä haaraa pitkin aluksi syvänä ja kapeana laaksona, laajentuen ja madaltuen kohti etelää. Utsjoki kulkee laaksossa enimmäkseen pitkänomaisena järvisarjana, missä on jokimaisia jaksoja.

3.7 KULTTUURIHISTORIALLISET KOHTEET

3.7.1 Arvokkaat kulttuurimaisemat

KANSALLISMAISEMAT

Lähde: Kansallismaisema, Ympäristöministeriö, 1993

Utsjokilaakso

Mierasjärveltä Tenojoelle ulottuvassa Utsjokivarren kulttuurimaisemassa välittyvät monipuolisesti vaihtelevan luonnon sekä toisaalta saamelaiskulttuurin, toisaalta suomalaisen valtakulttuurin vaikutus. Utsjoki virtaa kapeassa syväuurtteisessa laaksossa taustanaan ylätasangon suurpiirteiset maisemat. Joen juoksussa vuorottelevat pitkät kapeat järvet ja niiden väliset nivat ja kosket. Harva asutus näyttäytyy siellä täällä taustanaan komeat luonnonnäkymät. Viljelyaukeilla on niiton ja laidunnuksen muovaamia perinneympäristöjä: niittyjä, kenttiä ja lammashakoja.

Utsjokivarressa on paljon esihistoriallisen ja historiallisen ajan muinaismuistoja. Vanhoja pysyviä asuinpaikkoja on vain siellä, missä on löytynyt viljelyyn sopivaa maata. Talot ovat enimmäkseen yksinäistaloja, vain Patonivassa on useamman talon muodostama ryhmä. Asuinkenttien vanhat talot ovat Pohjois-Lapille tyypillisiä vaatimattomia hissipirttejä. Seudulle ominaista rakennusperinnettä edustavat mm. Mieraslompolon ja Ollilan lapintalot. Kenesjärven eteläpäästä lähtee vanha, jo 1700-luvulta käytetty postipolku yli korkean Kenesvaaran Utsjoen kirkolle.

Mantojärven rannan kulttuurimaisemaa hallitsee korkealla kumpareella seisova harmaagraniittinen kirkko, joka rakennettiin valtion varoin 1850–53. Vanhan hautausmaan reunassa on Utsjoen vanhan, Pyhän Ulriikan kirkon hirsinen sakasti vuodelta 1776. Kirkkoherranpappilan edustava, empiretyylinen päärakennus rakennettiin niin ikään valtion kustannuksella 1843. Sen pihapiirissä on punamullattuja talousrakennuksia, joista vanhimmat ovat 1700-luvulta. Rantatöyräällä sijaitsevat kirkkotuvat ovat vanhoja saamelaisten kokoontumishuoneita, joita käytettiin suurten kirkkopyhien ja markkinoiden aikaan. Kirkkotupa-alue oli ennen Utsjoen keskeisin paikka, ja vielä 1930-luvulla se oli ahkerassa käytössä. Kirkkotuvat ovat peräisin 1800-luvun alusta. Aikoinaan niitä oli parisen kymmentä. Nykyään paikalla on 14 osin palautettua ja entisöityä kirkkotupaa.

VALTAKUNNALLISESTI ARVOKKAAT MAISEMA-ALUEET

Lähde: Arvokkaat maisema-alueet; maisema-alueityöryhmän mietintö 2, Ympäristöministeriö, 1992.

Valtioneuvosto teki mietinnön pohjalta 5.1.1995 periaatepäätöksen valtakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista ja maisemanhoidon kehittämisestä.

Saamelaisalueen valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventointi on tehty 2014 ja odottaa valtioneuvoston hyväksyntää. Inventoinnissa Utsjoenlaakson maisema-alueen rajausta on ehdotettu laajennettavaksi Tenojoelle asti sisältäen Áilegas -tunturirinteet.

Utsjoen laakso

Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue

Utsjokivarren kulttuurimaisema edustaa Pohjois-Lapin tunturiseudun jokivarsiin keskittynyttä harvaa ja pienimuotoista asutusta. Alueen suurimmat arvot perustuvat mahtaviin luonnonmaisemiin.

Maisemakuva

Maisema-alueeseen kuuluu Utsjoen varsi Mieraslompolosta Mantojärveen, jonka jälkeen Utsjoki laskee Tenojokeen. Utsjoki virtaa kapeassa laaksossa, joka on syöpynt loivasti aaltoilevan, korkean ylätasangon alakuloisen suurpiirteisiin maisemiin. Jokilaakson rinteet ovat jyrkät ja korkeat, ja tasaista aluetta on vain niukasti laakson pohjalla. Utsjoen juoksussa vuorottelevat pitkät kapeat järvet sekä niiden väliset nivat ja kosket.

Maanviljelyyn sopivaa aluetta on vähän ja pysyviä asuinpaikkoja vain harvakseltaan. Monet asuinpaikat ovat maisemallisesti viehättäviä kohteita ja sisältävät monenlaisia perinnebiotooppeja. Ihmiasutus jää laaksossa kuitenkin luonnonmaisemien varjoon.

Luonnonpiirteet

Utsjoen länsipuolella kallioperä muodostuu granuliitista ja itäpuolella happamista syväkivilajeista. Jokilaaksoa ympäröivillä alueilla on moreenimaita ja harjuainesta on vain jokivarressa. Utsjoki muodostuu pitkien ja kapeiden, harjujaksojen myötäilemien järvien jonosta. Rinteet kohoavat 100–200 metrin korkeuteen joen molemmin puolin. Harjut muodostavat paikoin saaria ja niemiä järviin. Jokivarren topografia on vaihteleva.

Joen yläjuoksulla laaksossa on mäntykankaita, mutta männyn osuus puustossa vähenee pohjoiseen päin mentäessä. Joen alajuoksulla laakson pohjalla kasvaa tunturikoivukankaita, ja mäntyjä näkee enää vain paikoin. Monessa kohtaa rinteet ovat hyvin louhikkoiset. Jokivarsilla on tulvametsiä, koskien partaalla kallioita, siellä täällä saraikkoisia rantoja, pieniä tulvaniittyjä ja pajukkoja. Viljelyaukeilla on niiton ja laidunnuksen muovaamia perinnebiotooppeja: ketoja, niittyjä, kenttiä ja hakamaita.

Kulttuuripiirteet

Utsjokivarressa on paljon esihistoriallisen ja historiallisen ajan muinaismuistoja. Vanhoja pysyviä asuinpaikkoja on vain siellä, missä on viljelyyn sopivaa maata. Monet talot ovat yksittäin. Patonivan tienoilla on usean talon muodostama asutusryhmä.

Asuinkenttien talot ovat Pohjois-Lapille tyypillisiä vaatimattomia hirsipirttejä. Mieraslompolossa, Ollilassa, Leppälässä, Kenesjärvellä ja Patonivan Jomppalassa on tämän vuosisadan alussa tai viime vuosisadalla tehtyjä rakennuksia. Talojen ympärillä on usein pieniä pelto-, niitty- ja laidunaloja, rakennuspaikat on yleensä valittu huolellisesti ja maisemat ovat kauniit. Esimerkiksi Mieraslompolan talo vanhoine rakennuksineen on kulttuurimaisemana harvinaisen edustava. Ollila on niemessä maisemallisesti komealla paikalla sijaitseva perinteinen lapintalon kenttä vapaasti ryhmiteltyine rakennuksineen. Vuorattu, maalaamaton päärakennus on vuodelta 1925, ja osa talousrakennuksista on 1800-luvun lopulta. Entisen postinkuljettajan käytössä olleet Kenestuvan rakennukset

ovat leirintäalueen käytössä. Kenesjärven eteläpäästä lähtee vanha postitie yli Kenesvaaran Utsjoen kirkolle. Se on nykyisin museotie.

Kevojärvellä päätien varressa on perinteisestä rakentamisesta poikkeava kelomaja sekä metsähallinnon rakennuksia. Järven toisella puolella loistaa valkoisena biologinen asema. Kulttuurihistoriallisesti arvokkain kohde on Mantojärven rannan kulttuurimaisema. Sitä hallitsee korkealla kumpareella seisova kivikirkko, joka on rakennettu 1850-luvulla. Utsjoen entisestä kirkosta jäljellä oleva sakastiosa on vanhan hautausmaan reunassa. C.L. Engelin suunnittelema, 1840-luvulla rakennettu pappila on yksikerroksinen empiretyylinen rakennus. Järven rannassa olevaan pihapiiriin kuuluu punamullattuja ulkorakennuksia. Mantojärven rantatöyräällä sijaitsevat kirkkotuvat ovat vanhoja saamelaisten kokoontumishuoneita, joita käytettiin suurten kirkkopyhien aikaan. Kirkkotupa-alue oli ennen Utsjoen keskeisimpiä paikkoja, ja vielä 1930-luvulla se oli ahkerassa käytössä. Kirkkotuvat ovat peräisin 1800-luvun alusta. Aikoinaan niitä oli parikymmentä, mutta välillä niitä siirrettiin muualle. Nykyään paikalla on 14 palautettua ja entisöityä kirkkotupaa. Kirkkotupa-alueella on sammaloituneita heinä- ja ruohokenttiä sekä koivikkoa.

Tenokilaakso

Kaavoitettava alue rajautuu lännessä Tenokilaakson alueeseen.

Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue

Tenojoen laaksossa Pohjois-Lapin tunturiseudun mahtavien luonnon- maisemien kehystämänä on vanhaa poronhoidon, lohenkalastuksen ja maatalouden muovaamaa edustavaa kulttuuri-maisemaa.

Maisemakuva

Maisema-alue käsittää Tenojoen laakson ja sitä reunustavien tunturien alarinteitä Raudnasta Piesjoen suun eteläpuolelta jokea alas Ailigasnjargaan. Maisema-alueen eteläpuolella uudisrakentaminen, muun muassa loma-asutus on muuttanut perinteisen jokivarsiasutuksen luonnetta. Pohjoisessa Ailigasnjargan alapuolella jokivarsi on hyvin harvaan asuttua.

Norjan ja Suomen rajajokea Tenoa on ylistetty Pohjoismaiden kauneimmaksi joeksi. Tenojoella on mahtavin laaksomuodostuma koko Suomessa, noin kilometrin levyinen ja 200–300 metriä syvä. Paikoin tunturien jyrkät rinteet ovat vetäytyneet kauemmaksi joesta ja jokivarteen levittäytyy tasanne, jolle on asettunut jokunen asumus viljelyksineen ja niittyineen tai kokonainen kylä. Toisaalla taas laakson rinteet nousevat jyrkkinä suoraan joesta. Sivujoet ovat uurtaneet rantatörmiiin syviä sivulaaksoja, joiden penkereilta jokilaakson kivikkoiset rinteet avautuvat näkyviin. Erityisen komeaa maisemaa on Akujoen suistossa.

Maisema-alueen pohjoisosassa jyrkkäseinäisen Nuvvos-Ailigas -tunturin laelta saa käsityksen Tenon laakson mahtavuudesta. Syvän mutta avaran laakson pohjalla kiemurtelee joki hopeisena nauhana, ja tuuheat koivikot antavat rinteille vehmaan leiman.

Luonnonpiirteet

Teno virtaa mahtavien granuliittitunturien (Ailigas, Paistunturit, Nuvvos- Ailigas) länsipuolitse ikivanhassa kallioperään kuluneessa laaksossa. Joen uoma on 300–500 metrin, paikoin jopa kilometrin levyinen. Kesäkuivalla paljastuu laajalti rantasomerikoita ja -hietikoita. Esimerkiksi Talvadaksen kohdalla on laajoja hietikoita, ja Nuorpionkylan eteläpuolella on rantahietikoiden lisäksi kokonainen hiekkasaari. Suuri Tepastonsaari

Nuvvuksen kylän kohdalla on maatalouskäytössä. Joen rannoilla on jonkin verran myös tulvaniittyjä, vähän tulvametsääkin ja töyräillä ketoja.

Viljelykelpoiset maat ovat jokivarren tasanteilla. Rinteitä verhoavat tunturikoivikon peittämät subarktiset tunturikankaat. Muutamin paikoin, esimerkiksi Nuorpiinniemiessä kasvaa mäntyjäkin. Nuvvuksen pohjoispuolella kasvipeitteeseen tuovat vaihtelua kallio- ja tihkupinnat. Tenojoki on koskiensuojelulla rauhoitettu voimalaitosrakentamiselta.

Kulttuuripiirteet

Tenojoen laaksosta tunnetaan runsaasti eri-ikäisiä esihistoriallisen ja historiallisen ajan muinaismuistokohteita, muun muassa saamelaismuistoja. Tenojoki on ikivanha pohjoinen kulkuväylä, ja jokivarsi on koko Utsjoen tiheimmin asuttua aluetta. Myös seudun maatalous on keskittynyt Tenojokivarteen, jossa on eniten viljelykelpoista maata. Tenon varrella on sekä suomalaista että saamelaista asutusta. Outakoski on nykyisin Tenon tienoon saamelaiskulttuurin keskus.

Poronhoito, kalastus ja jokivarsien viljely ovat luoneet edellytykset pysyvän asutuksen muodostumiselle. Varsinainen maatalous, lähinnä karjatalous ja vähäinen viljely tulivat alueelle suomalaisasutuksen myötä. Kalastuksen merkitys toimeentulon antajana on vähentynyt kalakantojen pienentyttyä, mutta Tenojoen maine yhtenä Pohjois-Euroopan parhaista lohijoista tuo jokivarren asukkaille matkailutuloja. Asutuksen elinkeinojen perusta on edelleen sekataloustyyppinen maatalo- ja porotilatalous.

Vanhinta ja monipuolisinta rakennuskantaa edustavat perinteisen maatalouden ja poronhoidon rakennukset ja rakennelmat, joita Tenojokivarressa on säilynyt ainakin 1800-luvun alkupuolelta lähtien. Rakennushistoriallisesti arvokkaimpia ovat perinteiset hirsirakennukset, esimerkiksi paritupamaiselle pohjaratkaisulle perustuvat lapintalot sekä aitat. Ainutlaatuista leimaa Tenojokivarren rakennuksille luovat pohjoiset erityispiirteet: puutavaran säästeliäs käyttö, turvemateriaalit sekä neliömaista pohjamuotoa lähenevä talotyyppi. Viimeksi mainitun nuorimpia sovellutuksia ovat jälleenrakennuskauden puolitoistakerroksiset tyyppitalot.

Suurehkoissakin kylissä vanhat rakennukset ovat näkyvässä asemassa. Maataloustilojen pihapiirikokonaisuudet ovat syntyneet pitkän ajan kuluessa. Ne on ryhmitelty yleensä melko tiheään rakennuskelpoisen maan niukkuuden vuoksi. Rakennukset ovat useimmiten pieniä, moneen kertaan laajennettuja ja korjattuja puurakennuksia. Paikoin on tehty nykyaikaisia suuria maatalousrakennuksia Yleensä aivan tien varteen.

Ailigasnjargasta yläjuoksulle Pihtirantaan asti jokivarsiasutus on melko yhtenäistä. Nuvvusin kylässä on tien varressa nykyaikaisia punaisia taloja isoine talousrakennuksineen sekä vanhaa rakennuskantaa lähempänä jokea. Rinteillä on peltoa ja laidunmaita. Teppanansaassa on myös viljelyksiä, kukkivia niittyjä ja pensaikkoja. Kauniilla paikalla sijaitseva Talvadasin kylä muodostaa tiiviin kokonaisuuden, jonka liepeillä on peltoja ja niittyjä. Nuorpiinniemiä luonnehtii uudehko rakennuskanta, ja kylässä on myös kesämökkejä. Seitalan ja Seitaojan taloissa on vanhaa ja uutta rakentamista sopusointuisesti rinnakkain. Outakosken kylässä ovat terveystalo, kappeli ja koulu. Asuinrakennukset ovat uudehkoja, mutta pihapiireissä on säilytetty vanhaa. Monessa talossa on aktiivista maanviljelystä. Peltojen lomassa on laidunaloja, kuivia ketoja ja kenttiä sekä pakettipeltoja. Akukosken tienoilla kesämökit häiritsevät maiseman yhtenäisyyttä.

Parhailla viljelypaikoilla maatalous vaikuttaa elinvoimaiselta. Nautakarjaa on monin paikoin ja joissakin taloissa myös lampaita. Erilaisia aitarakennelmia on kylissä runsaasti. Myös poronhoidon merkitys näkyy selvästi. Lohipadot ja muut kalastukseen liittyvät rakennelmat ovat olennainen osa maisemaa.

PERINNEMAISEMAT

Lähde: Arvokkaat maisema-alueet; maisema-aluetyöryhmän mietintö 2, Ympäristöministeriö, 1992.

Luosnjársoulun (Lohiniemensaaren) laidunsaaret

Tenojoen alajuoksulla Vetsikon kylän lähellä sijaitseva Luosnjársoulun (Lohiniemensaari) on arvokas esimerkki kalastukseen liittyvästä kausiasuinpaikasta ja lammastalouden luomasta laidunmaisemasta. Saaressa on useita ilmeisesti 1800 –luvun alkupuolella rakennettuja mökkejä. Osa niistä on huonossa kunnossa, osan ovat omistavat ainakin osittain kunnostaneet. Perinnemaisemaan kuuluu kaksi vierekkäistä niittysaarta, jotka erottuvat selvästi Tenon laakson maisemassa.

PERINNEBIOTOOPIT

Lähde: Lapin perinnemaisemat; Lapin ympäristökeskus ja Metsähallitus, 1998.

Pappila ja kirkkotuvat

Valtakunnallisesti arvokas keto, niitty. Arvoon vaikuttavat erityistekijät: uhanalaiset kasvit, harvinainen kasvillisuustyyppi, kulttuurihistoriallinen ja maisemallinen arvo.

Utsjoen kirkko, pappila ja kirkkotuvat edustavat kansallismaisemaksi valitun Utsjoki-laakson arvokkainta rakennettua ympäristöä. C.L. Engelin suunnittelema päärakennus rakennettiin vuonna 1843 ja sen pihapiiriin kuuluu joukko punamullattuja talousrakennuksia, joista vanhimmat ovat 1700 –luvulta. Mantojärven rantatöyräällä sijaitsevat kirkkotuvat, jotka ovat toimineet kaukaa saapuvien sanankuulijoiden ja markkinamiesten tilapäisinä yöpymispaikkoina, ovat peräisin 1800 –luvulta.

Kuva: Utsjoen kirkko, kirkkotuvat ja pappila

Mieraslompolon niitty ja keto

Maakunnallisesti arvokas keto, niitty. Arvoon vaikuttavat erityistekijät: uhanalaiset kasvit, harvinainen kasvillisuustyyppi, kulttuurihistoriallinen ja maisemallinen arvo.

Lompolanlahden saamelaisasunkunta perinteisine rakennuksineen ja muine rakenteineen muodostaa järven itärannalla kumpuilevan, maaston muotoja myötäilevän rikaspiirteisen kokonaisuuden.

Niitty rajautuu Utsjokeen, maantiehen ja ympäröivään tunturikoivikkoon. Aluetta on aikaisemmin niitetty vuosittain, sillä talossa on ollut lehmiä ja lampaita 1970 –luvulle asti – nykyään kenttää niitetään enää satunnaisesti. Rakennuskanta muodostuu päärakennuksesta, joka on tyypillinen esimerkki vuosisadan alun utsjokelaisesta rakennustavasta sekä useista ulkorakennuksista, joista vanhin on tiettävästi 200 vuotta vanha.

Boaresbäikin niitty

Maakunnallisesti arvokas keto, niitty. Arvoon vaikuttavat erityistekijät: uhanalaiset kasvit ja kiinteät muinaisjäännökset.

Utsjoen kirkonkylässä sijaitseva Boaresbäiki on vanha saamelainen, jokivarren suojaan rinteeseen sijoittuva asuinkenttä. Koska asumiskelpoista maata on Tenojoen vesistöalueella niukasti, asutus on keskittynyt kautta aikojen lähes samoille paikoille. Boaresbäikin kentällä onkin vielä havaittavissa kiinteiksi muinaisjäännöksiksi luettavia vanhoja kodanpohjia ja alue on merkitty Utsjoen esihistoriallisten ja historiallisten suojelukohtien luetteloon.

Paikallisesti arvokkaat

Paikallisesti arvokkaiksi kohteiksi on osoitettu kaava-alueella Mieraslompolon pohjoisemman tilan keto, Palomutkan kenttä, Puksalan kenttä, Tsieskulan kenttä, Jomppalan kenttä, Mierasjärven kentät, ja Kevonsuun kentät.

Lähde: Lapin perinnemaisemat; Lapin ympäristökeskus ja Metsähallitus, 1998.

3.7.2 Arvokas rakennettu kulttuuriympäristö

VALTAKUNNALLISESTI MERKITTÄVÄT KULTTUURIHISTORIALLISET YMPÄRISTÖT - RKY 2009

Lähde: Rakennettu kulttuuriympäristö, valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt RKY; Museovirasto, Ympäristöministeriö, 2009.

RKY on Museoviraston laatima inventointi, joka on valtioneuvoston päätöksellä 22.12.2009 otettu maankäyttö- ja rakennuslakiin perustuvien valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden tarkoittamaksi inventoinniksi rakennetun kulttuuriympäristön osalta 1.1.2010 alkaen. Inventoinnissa mainitaan alueella seuraavat valtakunnallisesti arvokkaat kohteet kuvauksineen:

Strömstadin rauhan rajakivet

Kolme ns. Kuninkaankiveä Tenojoen rannassa Vetsikossa ovat merkinä 1751 solmitusta Tanska-Norjan ja Ruotsi-Suomen välisestä Strömstadin rajasopimuksesta. Rajakivet on merkitty kuningas Adolf Fredrikin aikana, merkkikivissä on hallitsijan kruunomonogrammi ja vuosiluku 1766.

Strömstadin rajasopimuksen mukainen raja on vaikuttanut 1852 rajasulun jälkeen merkittävästi poronhoidon edellytyksiin Utsjoen alueella.

Historia

Suomen valtakunnan rajat muotoutuivat monivaiheisen historiallisen kehityksen tuloksena.

Lapissa ei ollut tarkkoja valtakunnan-rajajoja ennen vuotta 1751, jolloin

Suomen nykyinen Norjan vastainen valtakunnanraja määritettiin Ruotsin (Ruotsi-Suomi) ja Tanskan (Tanska-Norja) välillä tehdyssä Strömstadin sopimuksessa. Sopimukseen sisältyi lisäpöytäkirja saamelaiden oikeuksista (lappkodicill). Sopimusta uusittiin 1773 ja 1808.

Raja halkaisi saamelaiden maan kahtia vedenjakajaa ja Tenoa pitkin, mutta lisäpöytäkirjan säännöstyössä Ruotsi ja Tanska takasivat saamelaisille oikeuden ylittää rajat porotokkineen ja kalastustarkoituksessa. Tenon lohienkalastus jäi yhteiseksi Norjan ja Suomen saamelaisille. Oikeus jatkui 1852 rajasulkuun asti. Aika ennen 1850-lukua olikin Utsjoella paimentolaisporonhoidon ja lohienkalastuksen kukoistusaikaa.

Utsjoen kirkkomaisema

Utsjoen kirkko, pappila ja kirkkotuvat muodostavat maisemallisesti vaikuttavassa kehityksessä 1700-luvulta 1850-luvulle rakentuneen kirkollisen ympäristön. Utsjoen kirkko ja pappila pihapiireineen ovat osa valtiollisen rakennustavan pohjoisinta sillanpääasemaa Lapissa ja eri-ikäiset kunnostetut kirkkotuvat tekevät alueesta Suomessa ainutlaatuisen historiallisen kirkkomiljöön.

Utsjoki virtaa kapeassa, syväuurtteisessa laaksossa taustanaan Pohjois-Lapin tunturiseudulle tyypilliset ylätasangon suurpiirteiset maisemat. Mantojärveksi levenevän jokiuoman kohdalla maisemaa hallitsee järvestä jyrkästi nousevan rinteen tasanteelle rakennettu kirkko, pappilan pihapiiri sekä kirkkotupien ryhmä.

Intendentti Lohrmannin piirustusten mukaan valtion toimesta 1850-53 rakennetun tornillisen pitkäkirkon harmaa graniitti on louhittu läheisestä kirkkopahdasta.

Kirkkoherran pappilan edustava empiretyylinen päärakennus on sekin rakennettu valtion kustannuksella, se on valmistunut intendentinkonttorin suunnittelemana 1843. Pappilan vieressä sijaitsevan vanhan hautausmaan laidalla on Utsjoen vanhan, Pyhän Ulriikan kirkon hirsinen sakasti vuodelta 1776. Pappilan pihapiirissä on punamullattuja talousrakennuksia, joista vanhimmat ovat 1700-luvulta.

Mantojärven rantatöyräällä sijaitsevat kirkkotuvat ovat vanhoja paikallisten asukkaiden kokoontumishuoneita, joihin on majoitettu suurten kirkkopyhien ja markkinoiden aikaan. Kirkkotupa-alue on ollut Utsjoen keskeisin paikka. Nykyiset kirkkotuvat ovat peräisin eri ajoilta. Aikoinaan niitä on ollut kaikkiaan parisen kymmentä, mutta nykyään paikalla on 14 osin palautettua ja entisöityä kirkkotupaa.

Lähimpänä maantietä ja pappilaa sijaitsevat:

- Käräjätupa eli kunnantupa, jossa on pidetty kunnan kokouksia ja käräjiä, kiertokoulua ja rippikoulua; kunnantuvan kahdessa kamarissa ovat yöpyneet mm. nimismies ja erilaiset tarkastajat
- Utsjoen seurakunnan 1959 rakennuttama kahviorakennus, joka on pystytetty vanhan voudintuvan paikalle
- Utsjoen kunnan vanhan tallin tarpeista 1958 rakennettu varasto- ja käymälärakennus
- Voudintupa eli Hans ja Terttu Guttormin tupa on alunperin nykyisen kahvion paikalla sijainnut voudintupa, joka on siirretty 1959 Koululompolon luusuaan ja pystytetty nykyiselle paikalleen Museoviraston toimesta 1986.

Voudintuvan vieressä on Helanderin suvun turvekammi, joka on entistämistöiden ja peruskorjausten aikana rakennettu uudestaan, viimeksi 2003. Keskellä kenttää sijaitsevat Mieraslompolon Aikioiden tupa, jonka on rakennuttanut nykyiselle paikalleen 1863 syntynyt Samuli Aikio, sekä Vetsikon Aslak Lukkarin tupa ja talli. Talli on rakennettu vanhan tuvan jäännöksistä ja ollut välillä siirrettyä muualle.

Mantojärven rannan puolella kirkkotupa-alueella on lähinnä pappilan talousrakennuksia Museoviraston 1970-luvulla Nils Holmbergin rakennusrykelmän pohjalta tekemä rekonstruktio, joka koostuu tuvasta, kahdesta tallista ja käymälästä. Rakennuksen eteläpuolella on pistekota ja pohjoispuolella Länsmanin suvun tupa. Holmbergin suvun entinen kauppahuone on siirretty 1940-luvulla Tchohkaavaan poroerotuspaikalle ja palautettu nykyiselle paikalleen 1970-luvulla. Rannassa on myös 1923 rakennettu katekeetta Nils Holmbergin tupa. Pohjoisimpana rannassa on saunatupa ja Museoviraston 1970-luvulla pystyttämä kalakellari.

Utsjoen kirkko, pappila ja kirkkotuvat muodostavat Mantojärven rannalla kansallismaismaksi luokitellun Utsjokilaakson valtakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen pohjoisosan.

Historia

Ensimmäinen kappelikirkko kristikansan äärirajoille Utsjoelle rakennettiin 1700. Se kuului tällöin Härnösandin hiippakuntaan ja Kautokeinoon emäseurakuntaan. Ruotsin ja Tanskan välisissä rajajärjestelyissä 1747 Kautokeino jäi Norjan puolelle. Tenojoen eteläpuolisista alueista muodostettiin Turun hiippakunnan alaisuuteen Utsjoen emäseurakunta, johon myös aiemmin Kuusamoon kuulunut Inarin kappeliseurakunta liitettiin.

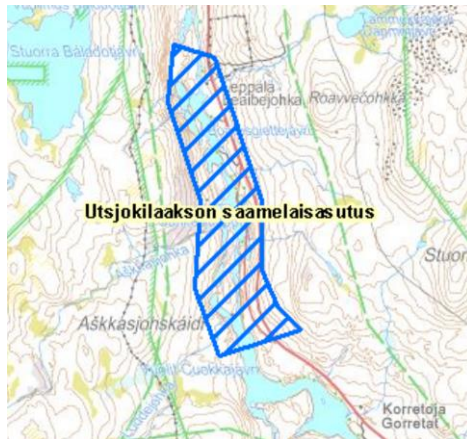
Utsjoen pientä 1700 rakennettua puukirkkoa laajennettiin 1740-luvun alussa, jolloin sen yhteyteen pystytettiin myös kellotorni. Uusi sakaristo kirkkoon tehtiin 1770-luvulla. 1820-luvulla kirkko oli niin huonossa kunnossa, että kirkon korjaamista pidettiin toivotomana tehtävänä. Senaatti antoi vihdoin 1839 Turun tuomiokapitulin esityksestä intendentinkonttorille tehtäväksi piirustuksen laatimisen Utsjoen uutta kirkkoa ja kellotapulia

varten. Arkkitehti Carl Alexander Engelin, intendentti C.L. Engelin pojan tekemä pyörökirkkosuunnitelma valmistui huhtikuussa 1840. Suunnitelmaa ei toteutettu.

Keisarin helmikuussa 1849 myöntämällä lisärahoituksella rakentaminen alkoi kesällä 1850 oululaisen läkkiseppämestari Magnus Dahlbäckin urakoimana ja nykyinen kivi-kirkko valmistui 1854. Tiilet pyörökaaristen ikkunoiden pielimuuraukseen, tornin ylä-osaan sekä sakaristoon valmistettiin paikalla. Sopivaa savea löytyi Tenojoen varresta.

Mantojärven rannassa sijainnut vanha kirkko purettiin sakaristoa lukuun ottamatta 1854. Sen kirkkotarhaa käytetään edelleenkin seurakunnan hautausmaana. Kirkon läheisyyteen rakennettiin aikanaan myös kirkkotupia, joissa kirkolle suurina juhlapyhinä saapuneet seurakuntalaiset yöpyivät usein pariin viikkoa. Tällöin tavattiin tuttuja, mutta myös hoidettiin viralliset asiat, kasteet, häät, rippikoulut, käräjät, veronmaksut. Tupia oli parhaimmillaan kolmattakymmentä ja ne olivat käytössä toisen maailmansodan jälkeiseen aikaan asti. Museovirasto on kunnostanut jäljellä olevat tuvat, muutama pois siirretty on tuotu takaisin, ja paikalla olleista turvekammista ja pistekodasta on tehty rekonstruktiot.

Utsjokilaakson saamelaisasutus

Utsjokilaakson saamelaisasutuksen joukossa on säilynyt asuinkenttiä, jotka kuvastavat erinomaisella tavalla kalastuksesta, metsästyksestä, maataloudesta, keräilystä ja poronhoidosta elantonsa saaneen saamelaisväestön perinteistä asumismuotoa.

Utsjoen saamelaisasutus on keskittynyt Tenojoen ja Utsjoen varteen vanhoille sukumaille. Asutuksen sijoittuminen on määräytynyt kalastuksen, metsästyksen, maatalouden ja poronhoidon harjoittamisen luomien puitteiden mukaan.

Utsjokilaaksossa on Mieraslompolossa Ollilan ja Leppälän välillä säilynyt muutamia eriaikaisia yksinäistalojen asuinkenttiä 1800-luvun alkupuolelta jälleenrakennuskaudelle. Vanhimpien asuinkenttien rakennukset ovat Pohjois-Lapille tyypillisiä pienikokoisia, patinoituneita hirsirakennuksia.

Ollilan tila on asutettu Inarista käsin jo 1700-luvulla vanhan talvireitin varteen. Hyvin säilyneen pienen asuinkentän vanhin rakennus on vuodelta 1816. Patinoituneiden hirsirakennusten muodostamaan pihapiiriin kuuluu asuinrakennus, navetta, sauna ja aittoja. Ollilan tilaan kuuluu niittymaa-, kalastus- ja riekonpyyntitukikohdaksi rakennettu Fallejohka, joka sijaitsee Vetsijärven rannalla tunturissa Fallejohkan jokisuistossa. Asuintalon on rakentanut 1880-1890-luvulla silloinen Ollilan isäntä, Uula Aikio ja hänen poikansa Uulan Jouni ladon todennäköisesti 1939. Fallejohkassa on oltu useaan otteeseen pitkin vuotta ts. heinäaikaan sekä marjastus-, kalastus- ja riekonpyyntiaikoina; ja siellä on pidetty paria kesälehmää.

Utsjoen saamelaisasutukseen kuuluvia asuinkenttiä on myös Rauduskaidi poroerotuspaikan yhteyteen, vanhan kulkureitin varteen jo 1800-luvulla sisämaahan rakennettu asuinkenttä. Rauduskaidi oli toinen pysyvästi asutuista paikoista, joka 1920-luvun Utsjoella ei sijainnut jokilaaksossa.

Utsjokilaakso on valtakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta "Utsjoen laakso", joka on luokiteltu kansallismaisemaksi.

Historia

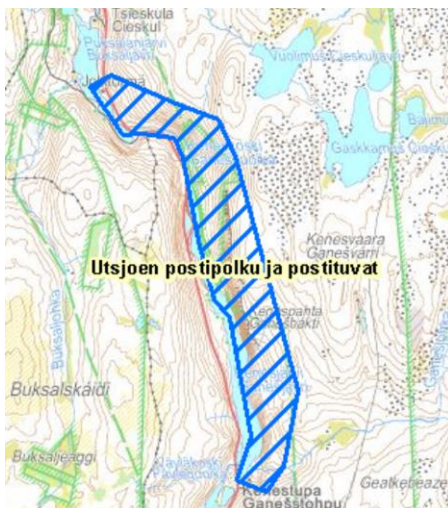
Suomen itäisellä saamelaisalueella saamelaisasutus keskittyi kalaisten vesistöjen kuten Teno- ja Utsjokien varrelle.

Utsjokilaakson saamelaisasutus kuului uuden ajan alussa Utsjoen lapinkylään.

Vuoden 1852 rajasulku rajoitti porosaamelaisten liikkumista ja Utsjoen saamelaisväestö asettui asumaan vakituisiin asumuksiin perinteisille sukualueille jo 1930-luvulle tultaessa. Muusta saamelaisasutuksesta poiketen Utsjoella maataloudesta, maanviljelystä ja karjanhoidosta, tuli tärkein elinkeino, joka muodosti lisän kalastukselle, metsästykselle ja keräilylle.

Utsjokilaaksoa pitkin kulkeva maantie valmistui Utsjoelle asti 1958.

Utsjoen postipolku

Utsjoen postipolku tunnetaan jo 1700-luvulta. Polun n. 6 kilometrin museotieosuus alkaa Kenesvaaralta ja päättyy Kenesjärven pohjoispäässä, jossa se yhtyy maantiehen.

Utsjoen Kenesvaaralla kulkeva polku on osa tunnettua kulkureittiä Inarista Utsjoelle. Polku on toiminut virallisena postinkuljetusreittinä 1800-luvun lopulta 1950-luvulle. Postipolku on kulkureittien historiallista rakennetta kuvastava esimerkki.

Noin kuusi kilometriä pitkä polku alkaa Kenesvaaralta, seuraa joen linjaa ja päättyy Kenesjärven pohjoispäässä, missä se yhtyy maantiehen.

Reitin varrella on säilynyt valtion rakennuttamia, postimiesten yöpymispaikaksi tarkoitettuja postitupia. Kenestupa Utsjoen postipolun varrella on yksi reitin tuvista. Pihiirissä on kahden tuvan postitupa sekä hevostalli, jotka molemmat on kunnostettu matkailijoiden majoitustiloiksi.

Utsjoen postipolku kulkee Utsjokilaakson valtakunnallisesti arvokkaalla maisema-alueella.

Historia

Vesi- ja polkureitti Inarista Utsjoelle tunnettiin jo 1700-luvulla. Lappi sai 1.10.1888 neljä uutta postiasemaa, joista yksi oli Utsjoki.

Posti kuljetettiin Kaamasesta Utsjoelle jalan, soutuena, hevosella, porolla tai hiihtäen. 103 km pituinen reitti kuljettiin joka toinen viikko, myöhemmin kolmen postimiehen voimin kolme kertaa viikossa kumpaankin suuntaan. Vesiosuuksilla oli veneitä käytettävissä. Kesällä 1940 polku kunnostettiin polkupyörällä ajettavaksi. Autotie valmistui Syysjärvelle 1938 ja Utsjoelle 1958, jolloin reitillä alkoi säännöllinen postiautoliikenne.

Reitin varrella oli valtion rakennuttamia, postimiesten yöpymispaikaksi tarkoitettuja postitupia. Kenestupa oli yksi reitin tuvista.

VALTAKUNNALLISESTI MERKITTÄVÄT KULTTUURIHISTORIALLISET YMPÄRISTÖT - RKY 1993 -kohteet

Päivitetystä vuoden 2009 RKY inventoinnista on jätetty pois seuraavat kohteet. Ne ovat säilyttäneen valtakunnallisesti arvokkaan statuksensa kohdekuvauksessa mainitulla perusteella.

Lähde: Rakennettu kulttuuriympäristö, valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt RKY; Museovirasto, Ympäristöministeriö, 1993.

Mantojärvi

Mantojärven alue kuuluu valtakunnallisesti arvokkaaseen Utsjoen laakson maisema-alueeseen. RKY 2009 mukainen, valtakunnallisesti arvokas Utsjoen kirkkomaisema, kattaa Mantojärven keskeiset arvokkaat rakennetut alueet.

Utsjokivarren kulttuurimaisema on rakennuskannaltaan rikkainta Mantojärven kumpareisella länsirannalla, missä kirkko kirkkotupineen ja pappiloineen muodostaa vaikuttavan kokonaisuuden. Utsjoen kivikirkko rakennettiin valtion varoin 1850–53. Muodoltaan se on päätytornillinen pitkäkirkko. Julkisivut ovat harmaata graniittia lukuun ottamatta tiilipintaista sakastia. Vanhan hautausmaan reunassa on Utsjoen vanhan, Pyhän Ulriikan kirkon hirsinen sakasti, joka on rakennettu 1776. Itse kirkko purettiin uuden kirkon valmistuttua. Utsjoen kirkkoherran pappilan edustava päärakennus rakennettiin valtion kustannuksella 1843. Piha- piiriin kuuluu joukko punamullattuja talousrakennuksia, joista vanhimmat ovat kaksi 1700-luvun aittaa. Mantojärven rantatörmällä sijaitsevat kirkkotuvat on rakennettu pitkämatkalaisten kirkossakävijöiden yöpymistiloiksi. Nykyiset hirsituvat ovat pääosin 1800-luvun alkupuolelta. Aikoinaan niitä oli yli kaksikymmentä, nyt on säilytetty ja osin palautettu 14 tupaa.

Utsjoen kulttuurimaisema, Mieraslompolo

Utsjoen kulttuurimaisema sisältyy valtakunnallisesti arvokkaaseen Utsjoen laakson maisema-alueeseen.

Utsjokivarren vaikuttava kulttuurimaisema on rikas myös rakennuskannaltaan välillä Leppala-Ollila-Mieraslompolo. Merkittävimmän kokonaisuuden muodostaa asuinkenttineen Mieraslompolon Lompolonlahti, jolle avautuu kauniit näkymät vanhalta postitieltä.

Lohisaari, vanhat kalamajat

Lohisaarten alue on valtakunnallisesti arvokas perinnemaisema.

Tenojoen Lohisaari on ikimuistoinen lohenkalastajien tukikohta ja saarella on paimennettu myös karjaa. Saaressa on säilynyt useita mökkejä, joista vanhimmat periytyvät 1800-luvun alkupuolelta.

Kuva: Lohisaaret

KULTTUURIHISTORIALLISTE ARVOKAS RAKENNUSPERINTÖ

Lähde: Lapin rakennusperintö; Lapin läänin rakennusperinne ry, 1984.

A. K. Laitin talo, Mierasjärvi

Tila sijaitsee Mierasjärven eteläpäässä, ja se muodostaa ehjän miljöökokonaisuuden. Asuinrakennus lienee tehty v. 1924. Talon piharakennuksissa on harvinaisia rakenneratkaisuja, esim. aittojen tolppaperustukset ja vaakahirteen lovettu seinärakenne vajassa.

Mierastupa, Mierasjärvi

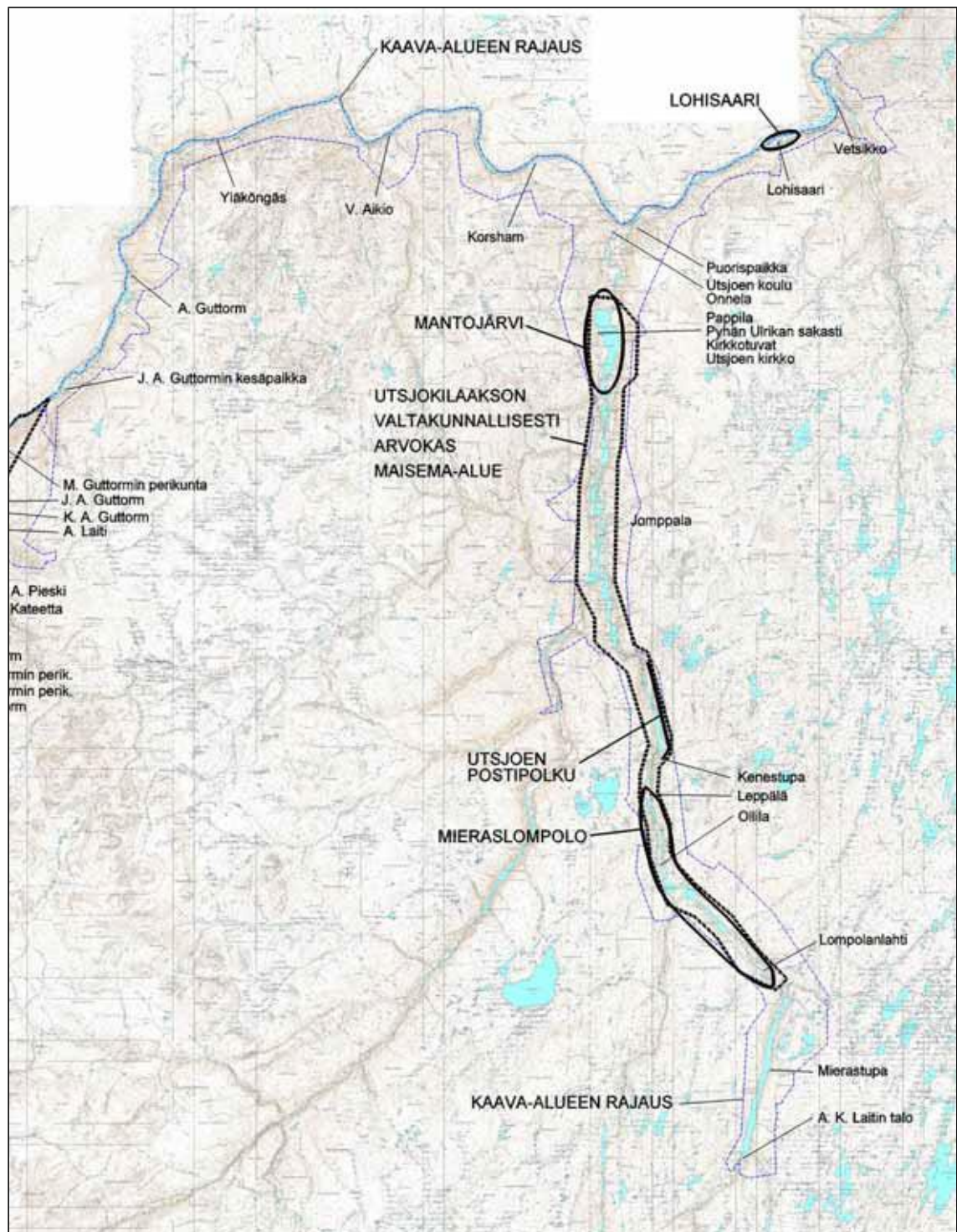
Mierasjärven rannalla sijaitseva, 1870-luvulla rakennettu autiotupa, jossa on jäljellä vanha lapinpiisi. Tupa sijaitsee maisemallisesti kauniilla paikalla. Tupa on osa vanhan Kaamasen-Utsjoen postipolun yöpymis- ja levähdystupien ketjua.

Lompolonlahti, Mieraslompola

Mieraslompolossa on merkittävä Utsjoki-varren perinteinen kylänäkymä. Täällä avautuu jokiuomaa seurailevalta tieltä (entiseltä postipolulta) laaja näkymä vaarojen ympäröimiin Mierasjärven laaksoon. Lompolonlahden (A. Aikion) asuinkenttä monine perinteisine rakennuksineen ja aitausineen on sijoittunut järven itärannan kumpuileville laiturille maaston muotoja myötäileväksi rikaspiirteiseksi kokonaisuudeksi.

Rakennusryhmään kuuluu tupa, navetta, lato, sauna, liiteri, kalakellari, viisi aittaa.

On tiettävästi n. 200 vuotta vanha ja tehty alkuaan asuinrakennukseksi. Vuodelta 1929 oleva vuoraamaton päärakennus on luonteenomainen esimerkki 1900-luvun alkupuolen rakentamistavasta Utsjoen alueella. Rakennuksessa on tupa ja kamari, lautarakenteinen eteinen sekä ullakkotila. Talo on kunnostettu v. 1970. Tilalla on vanha kalakämpä Vuokujärvellä talonpaikasta noin 10 km länteen. Yli 200 vuotta vanha kalakämpä on tehty veistetyistä hirsistä n. 70 cm korkeiden kantojen varaan.

Kuva: Kulttuurihistoriallisesti arvokas rakennusperintö

Ollila (K.J. Aikio), Tsuoggajärvi

Päärakennus on vuodelta 1925 ja osa talousrakennuksista 1800-luvun lopulta.

Leppälä (V. Valle), Utsjoki

M. Aikion entinen asuinkenttä, joka sijaitsee Vallen uuden talon vierellä Utsjoen itärannalla Kenesjärven eteläpuolella. Asuinkentän tupa, lautakattoinen ja vuoraamaton

hirsirakennus. on tehty noin v. 1900. Rakennuksessa on uusi pulpettikattoinen lautakuisti. Talon piharakennuksista pitkä varastomökki on siirretty paikalle kilometrin päästä ylivirraltä, missä se oli navettana. Avarassa pihapiirissä on vielä sauna, kaksi lautakattoista aittaa, joista toinen on kaksikerroksinen, tervahaudan pohja sekä vanha silta. Paikan alkuperäinen omistaja Uula Aikio on polttanut tervaa ja kuljettanut sitä jokea pitkin Norjaan. Tervahauta on romahtanut. Osa siitä ja joukko vanhoja tervatynnyreitä on kuitenkin vielä nähtävissä (v. 1984).

Kenestupa, Kenesjärvi

Kenesjärven etelärannalla, mistä lähtee vanha postitie yli Kenesjärven, on kaksi entistä postinkuljettajien käytössä ollutta rakennusta: kaksihuoneinen tupa ja hevostalli. Lautakatteiset ja hirsiseinäiset rakennukset ovat tällä hetkellä leirintäalueen majoitustiloina. Paikalla on myös edelleen käytössä oleva hirsirakenteinen sauna.

Kenesjärven postitie, Kenesjärvi

Jomppala (I. Guttorm), Puoddobohki (Patoniva)

Vanha asuinkenttä, jonka rakennuskantaan kuuluu päärakennuksen lisäksi varastorakennus, sauna, maakellari, turvekammi sekä kaksi aittaa, joista toinen on korkeilla pilareilla. Pirtin toinen pää on ilmeisesti rakennettu 1800-luvun alkupuolella, 1800-luvun lopulla taloa on jatkettu. Asuinkentän rakennuksista on kaksi aittaa siirretty muualle; toinen on viety Tenojoen varrelle, toinen on Utsjoen tien varressa.

Pappila, Mantojärvi, Utsjoki kk

Yksikerroksinen, aumakattoinen empiretyylinen pappila rakennettiin valtion kustannuksella v. 1843, suunnittelijana oli arkkitehti, intendentti Carl Ludvig Engel. Pappilaa on äskettäin laajennettu hieman matalammalla, hengeltään vanhan kaltaisella osalla. Järven rannassa olevaan pihapiiriin kuuluu lisäksi punamullattuja ulkorakennuksia: navetta, kellari ja halkovaja vuodelta 1840, v. 1890 rakennettu talli, käymälä vuodelta 1900 ja sauna vuodelta 1930. Kaksi aittaa ovat vuodelta 1770. Pappila kuuluu osana järven länsirannan kulttuurimaisemaan, jota hallitsee kirkko. Muita kulttuurihistoriallisesti arvokkaita tekijöitä ympäristössä ovat kirkkotuvat (21.12) sekä hautausmaa, jolla sijaitsee vanhan kirkon sakaristo (21.11).

Pyhän Ulriikan sakasti, Mantojärvi, Utsjoki kk

Utsjoen entisestä kirkosta jäljellä oleva sakastiosa vanhan hautausmaan reunassa. Pyhälle Ulriikalle nimetty hirsikirkko rankennettiin v. 1700. Se oli muodoltaan pitkäkirkko, jonka länsipäässä oli kellotapuli. Kirkkoa jatkettiin oman pituutensa verran v. 1743–45, ja v. 1776 rakennettiin runkokuoneen pohjoissivulle sakaristo. Kirkko purettiin v.1853 uuden kivikirkon valmistuttua ja myytiin Tenonsuussa Norjassa. Kirkosta on säilynyt hirsinen harjakattoinen sakaristo-osa - myös kirkon pohjamuoto on vielä tunnistettavissa. Sakastin katteena on käsin höylätty lautakatto, joka tehtiin v. 1979 vanhan mallin mukaisesti. Alun perin sakastissa on ollut tuohikate.

Kirkkotuvat, Mantojärvi, Utsjoki kk

Mantojärven rantatöyräällä, Utsjoen kirkon (kohde nro 21.13) luona, lähellä pappilaa (kohde nro 21.10) sijaitsevat kirkkotuvat ovat peräisin pääasiassa 1800-luvun alusta. Aikoinaan niitä oli parikymmentä. Vuonna 1973 paikalla oli jäljellä neljä rankennusta, ns. käräjätupa sekä kolme asuin- tupaa. Alueelle on sen jälkeen palautettu välillä muualle siirrettyjä tuparakennuksia, niitä on nyt yhteensä seitsemän. Tuvat ovat vuoraaamattomia, turve- ja lautakattoisia hirsirakennuksia ja niissä on luonnonkivistä

muuratut tulisijat ja hormit. Tuvat on museoviraston johdolla nyttemmin korjattu. Lisäksi on kunnostettu keittokota, saunatupa, kalakellari ja turvekammi.

Utsjoen kirkkotuvat ovat vanhoja saamelaisten kokoontumishuoneita, joita käytettiin vuosittain säännöllisesti suurten kirkkopyhien aikaan. Tuolloin tuvissa saatettiin yöpyä parikin viikkoa; siellä vaihdettiin ja myytiin tavaraa sekä tavattiin tuttavien ja sukulaisia. Kirkkotupa-alue oli nimeltään Markkina. ja se oli aikoinaan Utsjoen keskeisimpiä paikkoja. Kirkkotuvat olivat käytössä aina toisen maailmansodan jälkeiseen aikaan asti. Tuolloin saamelaiset luopuivat niiden käytöstä, ja tupia alettiin vähitellen siirtää pois alueelta.

Utsjoen kirkko, Mantojärvi, Utsjoki kk

Mantojärven rannan kulttuurimaisemaa kirkkotupineen ja pappiloineen hallitsee korkealla kumpareella seisova kivikirkko. Arkkitehti, intendentti Ernst Bernhard Lohrmannin suunnittelema kirkko (Suomen intendenttikonttorin piirustukset v. 1848) on aikakaudelle tyypilliseen tapaan tornillinen pitkäkirkko, jonka suorakaiteen muotoiseen runkokuoneeseen liittyy alttaripäädystä matala siipirakennus.

Kirkko rakennettiin valtion varoin v. 1850–53 oululaisen läkkiseppämestari E. M. Dahlbäckin johdolla. Rakennusaineeksi valittu harmaa graniitti louhittiin läheisestä kirkkopahdasta; sakastiosa muurattiin tiilestä.

Runkokuone on satulakattoinen, kirkkosalissa on tasainen puukatto. Pyörökaarisine ikkunoineen ja koruttomine muotoineen kirkko edustaa uusromaanisvaikutteista arkkitehtuuria. Alttariseinällä oli alkuun vain kullattu puuristi; August Koiviston maalama alttaritaulu on vuodelta 1924. Kirkossa on useampaan otteeseen tehty korjauksia, viimeksi v. 1966.

Utsjoen koulu, Utsjoki kk

Intendentti Engelin suunnittelemat koulurakennukset toteutettiin vasta n. 100 vuotta myöhemmin, 1920–1930 -luvulla. Aumakattoiset rakennukset ovat hirsirunkoisia ja lautaverhottuja.

Puorispaikka (M. Nuorgam), Utsjoki

Perinteinen asuinkenttä (A. Helanderin entinen paikka), jonka asuinrakennus on yli 100 vuotta vanha. Talon kesänavetta on entinen asuintupa 1800-luvun alkupuolelta. Pihapiiriin kuuluu lisäksi kookas lautakattoinen aitta.

Nimismiehen virkatalo Onnela, Utsjoki kk

Poliisin virkatalona toimiva puurakennus on vuodelta 1921. Rakennus henkii eritoten yksityiskohdiltaan (ikkunat, kuisti) klassistisävytteistä jugend-tyyliä. Vaaleaksi maalatun ja äskettäin kunnostetun päärakennuksen lisäksi pihapiirissä on punaisia ulkorakennuksia.

Lohisaari, Tenojoki

Tenojoen Lohisaari on ollut kalastajien tukikohta ja siellä on myös paimennettu karjaa. Saaressa on useita ilmeisesti 1800-luvun alkupuolelta peräisin olevia mökkejä. Niistä kahden katto on romahtanut, yksi hirsimökki piiseineen on kunnostettu. Lisäksi saarella on turvekattoinen hirsimökki, lautakattoinen vaja, kaksi uutta hirsimökkiä sekä kaksi pyramidikattoista mökkiä joista toisessa on katteena lauta ja toisessa turve.

Vetsikko, (A. V. ja P. Lukkari), Vetsikko

Vetsikon rakennusryhmä seisoo laakealla rantaniityllä Tenon itäpuolella. Aitauksen ympäröimällä asuinkentällä ovat uudehko 1 1/2 kerroksinen päärakennus, vanha päärakennus 1800-luvun loppupuolelta, vielä tätä vanhempi savutupa, jota nykyään käytetään latona, sekä perinteiset talousrakennukset. Lautakattoisina ja hirsipintaisina ne muodostavat ilmeeltään yhtenäisen ryhmän, jota uusi vaakalaudoitettu, huovalla katettu päärakennus varsin hyvin täydentää.

Korsham (P. Nuorgam)**V. Aikio, Koabbilaudsjokka, Tenojoki****Yläköngäs (Tuovila, Helava ja Niemelä), Tenojoki****Guttorm, Paatus, Tenojoki**

Autiona oleva Guttormin tila, jonka pihapiiri muodostuu aidatulla vainiolla sijaitsevista vanhoista rakennuksista. Kentän tienpuoleisella laidalla on lysähtänyt lammaspuura ja suuri aitta. Joen puoleisella laidalla ovat ryhminä vanha turvekattainen savupirtti - romahtamaisillaan katon painosta, tuettu pölkyillä, uudempi laudoitettu pieni asuinrakennus, lautakattainen pikku aitta sekä puron töyräässä kalakellari. Lisäksi kentällä on uudempi hirsinen navetta. Turvekattainen mökki, vanha savu- pirtti, on rakennettu 1854. Sen ovinurkassa on romahtanut luonnonkivinen tulisija.

J. A. Guttormin kesäpaikka, Tenojoki

Utsjoen ainoa käytössä oleva kesäpaikka, jonka asuinkentällä on lukuisa joukko talousrakennuksia pienen asuinmökin lisäksi. Rakennukset sijaitsevat hajanaisena ryhmänä lammen rannalla tien ja Tenojoen välissä. Turvekammia on tehty vuosisadan vaihteessa ja yksi aitoista, poskellinen kammiaitta oletettavasti 1800 -luvun loppuvuosina.

KYLÄT KOMEAKSI –HANKKEEN KULTTUURIYMPÄRISTÖSELVITYS

Alueelle on laadittu Kylät komeaksi –hankkeen yhteydessä rakennetun kulttuuriympäristön selvitys.

Rakennustaiteellisesti tai kulttuurihistoriallisesti arvokas rakennus (sr):**1. Onnelan virkatalo**

Nimismiehen jugend-tyylinen virkatalo Onnela, on vuodelta 1922. Rakennukset ovat suojeltuja asetuksella 480/85.

2. Entinen postitalo

Nykyisin poliisiasemana toimiva puurakennus on 1940-50 –lukujen taitteesta.

3. Villa Teno

Utsjoen ensimmäinen majatalo rakennettiin 1950-luvun alussa.

4. Utsjoen kunnantalo

Maltillisen postmoderni, uusi kunnantalo valmistui 1985 Arkkitehtitoimisto Pasanen & Vahtera suunnitelman mukaan.

5. Hotelli Luossajohka ent. Utsjoen matkailuhotelli

Hotelli valmistui 1959 ja sitä laajennettiin 1967. Peruskorjaukset on tehty vuosina 1980 sekä 2044-2005.

6. Syrjälä

Lomakylänä toimiva vanha asuinpaikka. Hirsinen rakennus on valmistunut vuonna 1916 ja se on keskustan vanhin rakennus. Rakennusta on myöhemmin jatkettu.

7. Sairasmaja

Klassistinen hirsirakennus on vuodelta 1929.

8. Postinkuljettajien yöpymismaja

Kirkonkylään rakennettiin 1920-luvulla postimiesten yöpymismaja, joka on ilmeeltään klassistinen.

9. Utsjoen vanha koulu

Ensimmäinen koulu aloitti toimintansa Utsjoella 1878. Koulu sai oman rakennuksen kuitenkin vasta 1929. Vanha asuntolarakennus on peräisin 1930-luvulta, uudempi vuodelta 1957.

Rakennustaiteellisesti tai kulttuurihistoriallisesti arvokas kohde, jonka ympäristössä on otettava huomioon kulttuuriympäristön ominaispiirteiden vaaliminen (/s):

Rajavartioston talot

Rajavartioston henkilökunnan rivitalot on rakennettu 1950-1960 –luvuilla.

Kylätalo Giisa

Utsjoen kunnan entinen virkatalo on 1950-luvulta. Se on korjattu vuosituhaten vaihteessa kylätaloksi.

Muut

Saamen silta

1993 rakennettu Suomen pohjoisin silta paransi huomattavasti kulkuyhteyksiä. Se on tyypiltään moderni kaksipyloninen vinoköysisilta.

Ympäristön suunnittelussa otettava huomioon sillan merkitys maisemassa.

LAPIN KULTTUURIYMPÄRISTÖ TUTUKSI –HANKKEEN KULTTUURIYMPÄRISTÖN INVENTOINTI

Lapin kulttuuriympäristöt tutuksi (LKYT)–hankkeessa inventoitiin neljän vuoden aikana Lapin läänin kulttuuriympäristöt. Hankkeen avulla päivitettiin rakennusperintöön ja kulttuuriympäristöihin liittyvä tieto ajan tasalle ja inventointitieto vietiin paikakatietojärjestelmään. Hankkeessa tuotettua aineistoa käytettiin pohjana päivitettäessä Lapin alueen valtakunnallisesti merkittävät kulttuuriympäristöt (RKY2009) inventointi.

Inventoinnissa osayleiskaava-alueella tai sen välittömässä läheisyydessä on mainittu seuraavat kohteet. Numeroidut kohteet on merkitty kaavakartalle sr-1 -merkinnällä.

Ganešstohpu/ Kenestupa**Ohcejohka-Gamas poastabálggis/ Utsjoki-Kaamanen postipolku****Tenonmaja (Villa Teno)****Hotelli Luossajohka****Ohcejot njálbmi/ Tullin vartioasema**

1950-luvulla rakennettu tullin vartioasema toimii nykyisin varastona.

Onnel/ Onnela**Ohcejoga boastastohpu/ Utsjoen postitupa****Ohcejoga buohcciviessu/ Utsjoen sairasmaja****Luosnjársuolu/ Lohisaari SA**

Alun perin asuinkäytössä olleiden kahden rakennuksen ryhmä mainitaan inventoinnissa rakennetun 1920-luvulla. Nykyisin rakennukset ovat kesämökkikäytössä. Saamelaiskulttuurikohde. Historiallinen ja maisemallinen arvo.

Girkostobut/ Kirkkotuvat SA**Girku/ Kirkko****Páhppal/ Pappila****Ulriikan sakasti****Ohcejoga boares hávdeeana/ vanha hautausmaa****Ohcejoga hávdeeana/ hautausmaa****Boaresbáiki SA****Syrjälä SA****Guldal/ Kultala SA****Boares gielddadállu/ Vanha kunnantalo (Giisa)****Ylitalo SA****Áitesavu/ Aittisuvanto SA**

Asuinrakennus, rakennusvuosi ei tiedossa. Saamelaiskulttuurikohde.

Garggolattu/ Karilampi SA

Porokämpänä toiminut rakennus valmistui vuonna 1961. Nykyisin rakennus toimii varastona. Saamelaiskulttuurikohde. Poronhoitoon liittyvä kohde. Siirtorakennus. Liittyy kohteeseen Petsikon erotuspaikka/Beazet.

Gonagasgeađgi/ Kuninkaankivi**Njarga, Lukkari SA****Gođđunjárga/ Kutuniemi SA****Ceskul / Tsieskula SA**

185. Čuvgesája SA

Perimätietoon perustuva kotasijan paikka 1700-luvulta Viðdásnjárgan alueella. Saamelaiskulttuurikohde. Tarinaperinnekohte.

Ollel/ Ollila SA

186. Uhca Geavojávri SA

Pikku Kevonjärven itärannalla 1900-luvun kotasija, jota perimätiedon mukaan on käytetty kalastukseen. Saamelaiskulttuurikohde.

Mierašjávri SA (Sauva-Biehtár goahtesadji)

Radnojohka SA

Poroaite, joka on rakennettu 1995. Saamelaiskulttuurikohde. Poronhoitokohde. Yksityinen. Käytössä oleva.

Utsjoen vanhat koulut

Lapin kulttuuriympäristöt tutuksi - hankkeessa tehdyn rakennuskannan inventoinnin aikana Utsjoen vanhat koulurakennukset on todettu maakunnallisesti merkittäviksi rakennuskohteiksi. Utsjoen kirkonkylän ensimmäisen koulurakennuksen sekä kolmisen vuotta myöhemmin valmistuneen asuntolarakennuksen suunnittelijasta on olemassa kylälegenda, joka kertoo rakennusten suunnittelijaksi C. L. Engelin. Asian todistamiseksi ei kuitenkaan ole löytynyt dokumenttia, kuten alkuperäisiä rakennusten piirustuksia. Engelin pohjoisin rakennussuunnitelma on Utsjoen pappila (1841-43), joka edustaa Engelille tunnusperäistä puhdasta klassismia. Pappilan muotokielessä on kyllä yhteneviä piirteitä koulujen nykyisen ulkoasun kanssa, mutta aikaero Engelin tuotannon (kuoli 1840) ja Utsjoen koulun rakentamisen välillä on huomattavan pitkä, yli 80 vuotta.

Pohjoispuolen koulurakennus ulkokuoneineen valmistui syksyllä 1929. Siinä oli alun perin kahden luokkahuoneen lisäksi opettajan kolmen huoneen asunto. Koulurakennuksen hirret kaadettiin Inarijoen varresta Biergivaarasta, josta ne uitettiin Inari- ja Tenojokea pitkin Utsjoelle. Perustuksiin tarvittava kiviaines saatiin lähietäisyydeltä varasta. Keittiön kalusteet teki Erkki Katekeetta ja muut irtaimet kalusteet tilattiin Helsingistä Stockmannilta. Kalusteet laivattiin Helsingistä Norjan Vesisaareen, josta ne siirrettiin edelleen hevosella ja lopuksi uitettiin veneellä perille Utsjoelle.

Eteläinen rakennus, joka valmistui vuonna 1932, tehtiin alun perin kauempaa tulleiden oppilaiden asuntolaksi. Rakennukseen tehtiin makuusalit sekä tytöille että pojille, sairashuone, asuntolan hoitajan huone, sekä iso keittiö. Koulurakennuksiin kuului aikanaan myös 4 muuta rakennusta; sauna, ulkokuonerakennus ja työmaaparakki "riemuliiteri" sekä 1957 rakennettu asuntolarakennus. Näistä on jäljellä enää koulurakennukset ja asuntolarakennus. Myöhemmin 1970-luvulla vanhojen koulurakennusten eteläpuolelle rakennettiin uusi koulurakennus Utsjokisuon koulu, jonne koulutoiminta siirtyi. Sen jälkeen vanhoja koulurakennuksia on käytetty vanhan tavaran varastona vuoteen 2007 asti. Vuonna 1957 rakennettu asuntola on nykyisin vuokra-asutokäytössä.

Utsjoella on useita tutkijoita, jotka tekevät työtään osin etätyönä, osin yliopistoissaan Suomessa ja Norjassa. Muutaman tutkijan aloitteesta lähti ajatus tutkijatalosta, joka on laajentunut tiede- ja taidetaloksi.

Utsjoella käynnistettiin vuonna 2006 selvitystyö tiede ja taidetalon perustamista varten. Tavoitteeksi muotoutui Utsjoen tiede- ja taidetalo Ailigas, joka tulee toimimaan kahdessa entisessä koulurakennuksessa Utsjoen kirkonkylällä. Talon tiloja vuokrattaisiin tieteen ja taiteen harjoittamisen toimitiloiksi eri käyttäjätahoille (toiminta saamelaispainotteista).

Vuonna 2007 toteutettiin Tiede- ja taidetalon esiselvityshanke 2007 (ESR, Lapin lääninhallitus), jonka tuloksena syntyi rakennushistoriallinen selvitys sekä kunnostussuunnitelma (Arkkitehtitoimisto Ajantaju, 2007).

Eteläisen rakennuksen restaurointi valmistui 2011. Nyt tämä kulttuurihistoriallisesti arvokas talo tarjoaa loistavat puitteet seminaarien, kokousten tai kerhojen järjestämiseen. Talo tarjoaa toimintakentän ammattilaisille ja harrastajille, sekä käyntikohteen niin paikallisille asukkaille kuin matkailijoillekin. Se pitää sisällään Saamelaiskäräjien tuottamia oppimateriaaleja esittelevän näyttelyn, käsityö- ja monitoimitilan (myös kosteat materiaalit), kolme vuokrattavaa toimistoa sekä ison, Siidan näyttelytilana toimivan, salin.

Tällä hetkellä on suunnitteilla Saamen kielikeskus, jonka avulla vahvistetaan Tenonlaakson kulttuurialueen, vahvan saamenkielisen alueen, kehittymistä kannustavaksi ja innovatiiviseksi saamen kielen oppimis- ja käyttöympäristöksi. Kielikeskuksessa toteutetaan opetusta ja tutkimusta sekä kulttuuri- ja vapaa-ajantoimintaa eri ikäryhmille. Lisäksi käynnistetään esiselvityshanke saamelaismusiikin aikuiskoulutuksen saamiseksi Utsjoelle.

Pohjoisen rakennuksen kunnostaminen käynnistyy vuoden 2014 aikana.

Lähteet: (Utsjoen vanhat koulut, rakennushistoriallinen selvitys, Arkkitehtitoimisto Ajantaju, 2007), (Ailigastalon toimintasuunnitelma, 2013) (Utsjoen kunta, 2013)

3.7.3 Arkeologiset kohteet

Muinaisjäännösten luonteeseen ja sijoittumiseen on vaikuttanut erityisesti Tenojoki-laakson topografia. Joki oli vuosituhansia tärkein kulkuväylä ja elinehto, joka tarjosi jokisaamelaisyhteisölle kalastuksen myötä suhteellisen varman ravinnon. Elämä keskittyi meanderoivaa jokiuomaa reunustaville moreenimaille, joita ympäröi usein jyrkästi uomasta kohoavat koivikkorinteet ja karun kivikkoiset tunturiylängöt. Asumiskäyttöön ja laiduntamiseen parhaiten soveltuva maa-alue keskittyy kapeille joenreunustasanteille.

Kiinteät muinaisjäännöskohteet, kuten asumuspainanteet, kodansijat, pyyntikuoppaketjut, liesipohjat, asuinpaikkakerrostumat, seitakivet ja kalmistot löytyvät usein nykyisen asutuksen lomasta tai läheisyydestä. Monet muinaisjäännökset ovat luonnollisesti tuhoutuneet myöhemmän rakennustoiminnan seurauksena joko osittain tai kokonaan. Muinaismuistot ovat vanhin ja usein vain vaillinaisina rakenteina tai irtaimina löydöksinä paikannettava osa kulttuuriympäristöä.

Inventointialueen muinaisjäännösten luonteeseen ja sijoittumiseen alueelle on vaikuttanut ehkä eniten maaston topografia eli jokilaaksot, joita ympäröi tunturiylänkö, sekä jokilaaksoissa harjoitettu talous, joka on ollut metsästystä, pyyntiä ja kalastusta ja myöhemmin porotaloutta. Asutuksesta huomattava osa on kautta aikojen keskittynyt jokilaaksojen alaville ja tasaisille maille. Paikoitellen etenkin Tenon laaksossa rinteet ovat niin jyrkät ja kivikkoiset, ettei asuminen niillä ole ollut mahdollista. Inventoinnissa otollisimmiksi alueiksi paljastuivat Utsjokilaakson hiekkamaat, joihin on ollut helppo

kaivaa pyyntikuoppia ja joiden tasankoalueisiin myös asutus on keskittynyt. Hiekka – alueilla on nykyisin myös eroosiota, joka mahdollistaa muinaisjäännösten ja esineiden paljastumisen kasvillisuuden joukosta. Koska inventointialue oli rajattu jokilaaksoihin, on todennäköistä, että löydetty muinaisjäännöskanta edustaa vain osaa kokonaisuudesta. Tunturialueilla ja pääjokiin laskevien jokien ja purojen varsilla voi olla myös pyyntiin liittyviä muinaisjäännöksiä ja metsästysleirejä sekä uskomuksiin liittyviä kohteita kuten seitakiviä.

Utsjoella ilmaston karuudesta johtuen kasvillisuuden kenttäkerros on ohutta ja maan- nostuminen hidasta. Näissä olosuhteissa muinaisjäännökset näkyvät hyvin maastossa ja etenkin kivirakenteet ovat usein maanpinnalle havaittavissa. Inventoinnissa löytyikin useita suorakaiteen muotoisia kivilatomuksia, jotka ovat kodan keskuliesiä. Pyyntikuopat ovat toisinaan täyttyneet mataliksi painanteiksi ja asutuilla alueilla niitä on usein myös täytetty. Merkkejä kivikautisista asuinpaikoista löytyi mökkiteiltä, lenkkipoluilta ja moottorikelkkareiteiltä, joista kasvillisuus on hävinnyt kulutuksen seurauksena. Kotakentät ovat edelleen havaittavissa kasvillisuuden perusteella. Kentissä kasvaa monilajinen heinäkasvillisuus ja siellä täällä on pieniä katajia. Kentissä saattaa havaita myös neliön muotoisia rakennuksen pohjia sekä pyöreitä kehiä, jotka ovat kammien jäännöksiä sekä joukko epämääräisiä kuoppia ja painanteita. Historiallisen ajan asuinpaikat, joihin liittyy myös perinnetietoa, ovat jokien ja purojen varsilla, joissa kasvaa runsas turve ja usein erittäin tiheä koivikko. Suurin osa tavatuista muinaisjäännöksistä on koskemattomia eikä niiden säilyminen ole uhattuna. Tavallisimmin tuhoutumista on aiheuttanut mökkirakentaminen ja mökeille vievien teiden rakentaminen sekä kasvillisuuden kulumisesta johtuva eroosio.

Kiinteät muinaisjäännökset ovat Suomessa automaattisesti, ilman eri toimenpiteitä, suojeltu muinaismuistolaila (295/63). Lisäksi niiden suojelua säätelee Suomen vuonna 1995 allekirjoittama eurooppalainen yleissopimus arkeologisen kulttuuriperinnön suojelusta. Kiinteillä muinaisjäännöksillä ei ole ikärajaa. Muinaismuistolaki pyrkii turvaamaan maassa olevan kansallisen kulttuuriperinnön säilymisen myös tulevien sukupolvien tutkittavaksi ja nähtäväksi.

Kaavaprosessin osana suoritettiin inventointeja 2003-2004 Teno- ja Utsjokilaaksoissa (T. Karjalainen). Sittemmin on tehty mm. v. 2010 panoraamareitistön esiselvityshankkeen nro 5224 osalta inventointi välillä Utsjoki-Karigasniemi (J-P. Joona). Lisäksi kesällä 2012 osayleiskaava-alueella inventoitiin Metsähallituksen Luontopalveluiden esittämät rakennuspaikat (P. Rautiainen) ja kesällä 2013 Utsjoen vedenottamon ja sen linjan alue (E. Ojanlatva).

Lähteet: Karjalainen, T. 2003/2004. Tenojokilaakson ja Utsjokilaakson muinaisjäännösten inventoinnit.

Arkeologiset kohteet

Nro	nimi	tyyppi ja ajoitus	muinaisjäännösno
1	Riðonjarga 1	asuinpaikat/lapinkentät, historiallinen	890010121
2	Lintula	asuinpaikat/kodanpohjat, ajoittamaton	890010063
3	Luosnjarsuolu	asuinpaikat/kodanpohjat, historiallinen	1000000901
4	Kostejärvi	asuinpaikat, kivi- ja/tai pronssikautinen	890010018
5	Puollamkoadesavu	asuinpaikat/asumuspainanteet, kivikautinen	1000001293
6	Matti Samuel Laitin asuinpaikka	asuinpaikat/talonpohjat, esihistoriallinen	1000001292
8	Kostejärvi Sw	asuinpaikat/kodanpohjat, ajoittamaton	890010106

9	Teänumohkki	kivirakenteet/latomukset, esihistoriallinen	890010120
10	Entinen Rajavartiosto	muinaisjäännösryhmät, ajoittamaton	890010060
11	Utsjoensuu (itä)	asuinpaikat, kivi- ja/tai pronssikautinen	1000000899
12	Onnela	muinaisjäännösryhmät, moniperiodinen	890010034
13	Tielaitos	kivirakenteet/latomukset, esihistoriallinen	890010102
14	Onnela	kultti- ja tarinapaikat/ seidat, ajoittamaton	890010019
15	Tielaitos N	asuinpaikat/kodanpohjat, esihistoriallinen	1000001294
16	Matkailuhotelli (kaakko)	työ- ja valmistuspaikat/pyyntikuopat, ei määritelty	1000000898
17	Onnelan törmä	asuinpaikat, ajoittamaton	1000012196
18	Matkailuhotelli	asuinpaikat, ei määritelty	890010110
19	Kirkonkylä	asuinpaikat, kivikautinen	890010061
20	Seitigädi	kultti- ja tarinapaikat/seidat, ajoittamaton	890010033
21	Kirkonkylä	asuinpaikat/kodanpohjat, ajoittamaton	890010070
22	Rievanradnu	muinaisjäännösryhmät, moniperiodinen	1000001298
23	Nisojavri	asuinpaikat, kivikautinen	1000000931
24	Máttatguoikkasuolu	muinaisjäännösryhmät, moniperiodinen	1000001297
25	Mattajarguolbba 1	muinaisjäännösryhmät, esihistoriallinen	1000001296
26	Pappila	asuinpaikat/kodanpohjat, historiallinen	890010037
27	Vanhainkoti	asuinpaikat, kivikautinen	1000000720
28	Annaluokta N	asuinpaikat/asumuspainanteet, ajoittamaton	1000001295
29	Juhuniemi	asuinpaikat, kivikautinen	1000000710
30	Oanekisladdu	asuinpaikat/lapinkentät, historiallinen	1000001303
31	Suohpajavri N	muinaisjäännösryhmät, moniperiodinen	1000001306
32	Varpula	kivirakenteet/latomukset, esihistoriallinen	890010103
33	Kuhkesladdu	työ- ja valmistuspaikat/pyyntikuopat, ajoittamaton	1000001304
34	Suohpajávri 2	työ- ja valmistuspaikat/pyyntikuopat, ei määritelty	1000000890
35	Suohpajávri 1	työ- ja valmistuspaikat/pyyntikuopat, ei määritelty	1000000706
36	Attasuolu	asuinpaikat/asumuspainanteet, esihistoriallinen	1000001299
37	Aksoladdu	työ- ja valmistuspaikat/pyyntikuopat, ei määritelty	1000000704
38	Jaakkola	työ- ja valmistuspaikat/pyyntikuopat, ajoittamaton	1000001315
39	Palomuotka	työ- ja valmistuspaikat/pyyntikuopat, ei määritelty	1000000702
40	Jorbajavri	asuinpaikat, kivikautinen	1000000699
41	Kidisjoki	asuinpaikat, kivikautinen	1000000696
42	Kiddsaijavri	työ- ja valmistuspaikat/pyyntikuopat, ajoittamaton	1000000937
43	Puoddopohki	työ- ja valmistuspaikat/pyyntikuopat, ajoittamaton	1000001301
44	Haukiniemi	työ- ja valmistuspaikat/pyyntikuopat, ei määritelty	1000000695
45	Jomppala (pohjoinen)	asuinpaikat, kivikautinen	1000000928
46	Jomppala	työ- ja valmistuspaikat/pyyntikuopat, ei määritelty	1000000690
47	Jomppalan kämppä	asuinpaikat, kivikautinen	1000000689
48	Rassiniva	työ- ja valmistuspaikat/pyyntikuopat, ei määritelty	1000000889
49	Jesnalvarri	työ- ja valmistuspaikat/pyyntikuopat, ajoittamaton	1000001300
50	Allabuolža	muinaisjäännösryhmät, ei määritelty	1000000687
51	Kevonsuu	asuinpaikat/talonpohjat, historiallinen	1000000683
52	Kevojärvi	muinaisjäännösryhmät, ajoittamaton	1000000679
53	Tsieskuljohka N	Kivirakenteet, latomukset, ajoittamaton	890010040
54	Kaskimluobbal (länsi)	työ- ja valmistuspaikat/pyyntikuopat, ei määritelty	1000000906
55	Puksal	asuinpaikat/kodanpohjat, esihistoriallinen	1000001307
56	Kenesjoen suu	kivirakenteet/purnut, ajoittamaton	1000000636
57	Keneskoski	työ- ja valmistuspaikat/pyyntikuopat, ajoittamaton	890010068
58	Kenesjärvi W	muinaisjäännösryhmät, moniperiodinen	890010039
59	Kenesjärvi W, Huvila	asuinpaikat, esihistoriallinen	890010038
61	Kenesjärvi S	asuinpaikat, kivi- ja/tai pronssikautinen	890010086

62	Kenesjärvi (etelä), saari	asuinpaikat/kodanpohjat, ei määritelty	1000000875
63	Kenestupa	muinaisjäännösryhmät, moniperiodinen	890010041
64	Patolampi	työ- ja valmistuspaikat/pyyntikuopat, ei määritelty	1000000867
65	Patolampi 1	työ- ja valmistuspaikat/pyyntikuopat, ei määritelty	1000000866
66	Boaresgiettejávri	asuinpaikat/talonpohjat, ei määritelty	1000000865
67	Ciekkáguoika etelä	työ- ja valmistuspaikat/kalastuspaikat, ajoittamaton	1000001310
68	Leppälä	työ- ja valmistuspaikat/pyyntikuopat, ajoittamaton	1000001302
69	Vanhankentän niva	asuinpaikat/lapinkentät, esihistoriallinen	1000001314
70	Jorbaluobbal NE	työ- ja valmistuspaikat/pyyntikuopat, ei määritelty	1000000864
71	Jorbaluobbal E	työ- ja valmistuspaikat/pyyntikuopat, ei määritelty	1000000863
72	Poareskieddepohki	työ- ja valmistuspaikat/pyyntikuopat, ei määritelty	1000000855
73	Pakteluobbal	työ- ja valmistuspaikat/pyyntikuopat, ajoittamaton	890010100
74	Ollilan valkama	asuinpaikat/kodanpohjat, kivikautinen	1000000677
75	Tsuoggalompola	asuinpaikat, moniperiodinen	1000000668
76	Tsuoggajavri, saari	työ- ja valmistuspaikat/pyyntikuopat, ei määritelty	1000000666
77	Korretojan suu	muinaisjäännösryhmät, moniperiodinen	890010107
78	Korretoja	muinaisjäännösryhmät, moniperiodinen	890010099
79	Mieraslompola	työ- ja valmistuspaikat/pyyntikuopat, ei määritelty	1000000663
80	Mieraskosket	työ- ja valmistuspaikat/pyyntikuopat, ei määritelty	1000000816
81	Kuktshjoki	työ- ja valmistuspaikat/pyyntikuopat, ajoittamaton	890010108
82	Mierasjärvi E	työ- ja valmistuspaikat/pyyntikuopat, ajoittamaton	890010098
83	Guhkesnjárga	muinaisjäännösryhmät, moniperiodinen	890010097
84	Mierasjärvi W	asuinpaikat, kivikautinen	890010096
85	Mierastörmä	muinaisjäännösryhmät, moniperiodinen	890010095
86	Coalgasbore	asuinpaikat/kodanpohjat, historiallinen	890010059
87	Äimäjoki III	asuinpaikat/kodanpohjat, historiallinen	890010058
88	Kultala	muinaisjäännösryhmät, moniperiodinen	890010012
89	Áibmejohka 2	muinaisjäännösryhmät, moniperiodinen	890010057
90	Áibmejohka 1	asuinpaikat/kodanpohjat, ajoittamaton	890010056
91	Kuolleitten Kuolpuna	muinaisjäännösryhmät, moniperiodinen	890010116
92	Kordsamladdu E	työ- ja valmistuspaikat/pyyntikuopat, ajoittamaton	1000001317
93	Goržán	asuinpaikat, historiallinen	890010084
94	Guošnjárga	asuinpaikat/kodanpohjat, ajoittamaton	890010055
95	Tanssijoki E	muinaisjäännösryhmät, moniperiodinen	890010054
96	Tanssijoki W	asuinpaikat/kodanpohjat, ajoittamaton	890010053
97	Goatneljohka	asuinpaikat/talonpohjat, historiallinen	1000001319
98	Goatnelveaijávri	muinaisjäännösryhmät, moniperiodinen	890010052
99	Luossakoadneljavri	asuinpaikat/lapinkentät, historiallinen	890010051
100	Cearretsuolu	kivirakenteet, ajoittamaton	1000003144
101	Vetsituvat	kivirakenteet, ajoittamaton	1000003145
102	Poaresjohka	asuinpaikat, historiallinen	1000003146
103	Puoddekoadnelsavu	kivirakenteet, ajoittamaton	1000003148
105A	Áilegasfeáskkir 1	asuinpaikat, kivikautinen	1000003150
105B	Áilegasfeáskkir 2	asuinpaikat, kivikautinen	1000003151
106	Attasuolu 2	asuinpaikat historiallinen	1000003154
107	Oanekisladdu 2	muinaisjäännösryhmät, esihistoriallinen	1000003155
108	Maretpohki	työ- ja valmistuspaikat, ajoittamaton	1000003156
109	Keärdidosjavri	työ- ja valmistuspaikat, ajoittamaton	1000003158
110	Gorretatája 1	työ- ja valmistuspaikat, ajoittamaton	1000003160
111	Tenon lohituvat	asuinpaikat, historiallinen	1000003163
112	Áibmejohka 3	asuinpaikat, ajoittamaton	1000020189
113	Allabuolža pohjoinen	maarakenteet, ajoittamaton	1000012197

114	Poaresjohka	asuinpaikat, historiallinen	1000003146
115	Goddunjárga	asuinpaikat	1000020194
116	Gorretat 1	työ- ja valmistuspaikat, ajoittamaton	1000020191
117	Gorretat 2	taide, muistomerkit, historiallinen	1000020192
118	Heargeduššánláttu	kivirakenteet, ajoittamaton	1000020185
119	Jámeziidguolbba	asuinpaikat, rautakautinen	1000020727
120	Jomppalanjärvi etelä	asuinpaikat, kivikautinen	1000018280
121	Jomppalanjärvi luode	asuinpaikat, kivikautinen	1000018279
122	Jomppalanjärvi länsi	asuinpaikat, kivikautinen	1000014890
123	Jomppalanjärvi Löpösen kämppä	asuinpaikat, kivikautinen	1000018281
124	Kevonsuun polku	asuinpaikat, kivikautinen	1000018282
125	Kutuniemi	asuinpaikat, kivikautinen, pronssikautinen	1000011815
126	Leaibejohroavvi 1	taide, muistomerkit, historiallinen	1000020263
127	Leaibejohroavvi 2	taide, muistomerkit	1000020264
128	Máttajárguolbba 2	työ- ja valmistuspaikat, ajoittamaton	1000020186
129	Máttajárguolbba 3	asuinpaikat, ajoittamaton	1000020187
130	Mierašluoppal 1	muinaisjäännösryhmät, ajoittamaton	1000020195
131	Mierašluoppal 2	kivirakenteet, historiallinen, varhaismetallikautinen	1000020196
132	Niemelä	asuinpaikat, varhaismetallikautinen	890010010
133	Njárggat	muinaisjäännösryhmät	1000020193
134	Poarisaikka	asuinpaikat, moniperiodinen	1000014764
135	Ringi	työ- ja valmistuspaikat, ajoittamaton	1000020728
136	Seitatie	kivirakenteet	1000020165
137	Staalolampi	kivirakenteet, rautakautinen	1000018283t
138	Vanha kirkko	kirkkorakenteet, historiallinen,	1000006969t
139	Veahcat	asuinpaikat, historiallinen	1000020188
140	Vetsijoen suu 1	asuinpaikat, historiallinen	1000008653
141	Vetsijoen suu 2 Piehtárašgieddi	asuinpaikat, historiallinen	1000008654
142	Áibmejohguolbba	pyyntikuopat ajoittamaton	1000023516
143	Áilegas 1	työ- ja valmistuspaikat tulisijat historiallinen	1000021642
144	Áilegas 2	kivirakenteet purnut ajoittamaton	1000021646
145	Coalgasbore 2	asuinpaikat kodanpohjat historiallinen, rautakaut.	1000022877
146	Kenesjärvi S niemi	työ- ja valmistuspaikat ajoittamaton	890010087
147	Patolampi 2	taide, muistomerkit kaiverrukset historiallinen	1000023513
148	Gearddosjávrit 3	työ- ja valmistuspaikat pyyntikuopat ajoittamaton	1000023512
149	Máhtenája	taide, muistomerkit kaiverrukset historiallinen	1000023494
150	Gearddosjávrit 1	työ- ja valmistuspaikat pyyntikuopat ajoittamaton	1000023493
151	Gearddosjávrit 2	muinaisjäännösryhmät esihistoriallinen	1000023510
152	Gorretatája 2	taide, muistomerkit, kaiverrus historiallinen	1000023515
153	Goahtenjárga 2	taide, muistomerkit, kaiverrus historiallinen	1000023373
154	Goahtenjárga 1	asuinpaikat ja pyyntikuopat, esihistoriallinen	1000023371
155	Postipolku, Mierasjärvi	kulkuväylät polut historiallinen	1000023372
156	Riðonjarga 2	asuinpaikat, kodat, historiallinen	1000008691
157	Rovarinne	taide, muistomerkit, kaiverrus, historiallinen	1000023374
158	Poastaája	kivirakenteet, historiallinen	1000023375
159	Mierasjärvi itä	kivirakenteet, historiallinen	1000023376
160	Jeagilvárri 3	maarakenteet, historiallinen	1000023495

3.7.4 Saamelaismuseon Tenon- ja Utsjoenlaaksojen kulttuuri-inventointi

3. Viddásnjárga (kulttuuri)

Viddásnjárga:n maisemakohdassa on kansankertomuksen mukaan ollut kota, jonka vainolaiset ovat polttaneet perheineen. Alue on toiminut poromiesten kulku- tai yöpymispaikkana. Paikalla on jäänteitä kotapaikoista ja korkea Aihte-geađgi (Aittakivi), jonka päällä poromiehet ovat säilyttäneet tavaroitaan.

5. Viercanjearri (kulttuuri)

Viercanjearri on yksi Tenon matalimmista joista ja siellä on ollut kotasija. Tarinan mukaan Viercanjearrin kahden asukkaan omistamat pässit taistelivat niin, että toinen tipahutti jokeen. Tästä syntyi nimi Viertsan (pässä) -njerri.

6. Goatnelveai'jávri (kulttuuri)

Goatnelveaijávri on syvä järvi päätiestä Tenon puolella, jossa on tuhansia vuosia vanhoja männynrunkoja. Järven keskivaiheilla on v. 1984 rakennettu jyrkkäkattoinen vapaa-ajan asunto. Paikalla sijaitsee useampia kotapaikkoja, ja siellä on ollut asutusta jo ennen 1820-lukua.

7. Niemelä (Lukkari), (asuminen)

Alueella on ollut asutusta turvekammeissa, joiden pohjat ovat vielä näkyvissä.

8. Boaresbáiki (Nuorgam), (asuminen)

Buorispaikan asuinrakennus on hyvin vanha ja sijaitsee Utsjoen keskustassa. Rakennus on tyyliltään erilainen verrattuna muihin senaikaisiin asuinrakennuksiin, joissa oli eteinen ja huoneet sen molemmin puolin. Tyyliltään Buorispaikka muistuttaa nykyistä museorakennusta, Välimaan taloa.

10. Buodđobohki / Patoniva, (asuminen)

Alueelta on löytynyt merkkejä mahdollisesti kivikauden asuinpaikasta: kivikirves, ihmisen luita ja asuinpaikan pohja.

11. Saarela, (asuminen)

Alueella on vanha asuinrakennuksena toiminut hirsitupa. Viimeksi tupa on toiminut lammassuojana. Tupa on siirretty nykyään alueella sijaitsevan kaksikerroksisen talon itäpuolelle.

12. Savela, (asuminen)

Savela on asuinpaikka Utsjoen kylällä. Alueelta on löydetty merkkejä vanhasta asuinpaikasta: kotapohjia, tulisijoja ja ihmisen luuranko.

47. Goatneljohka/ Koadniljoki, (asuminen)

Paikalla on ollut asutusta jo 1800-luvulla: asukkaana on ollut muun muassa 1880-luvun rajapoliisi. Alueella sijaitsevassa vanhassa aitassa oli kauppa, jonka toiminta siirtyi uuteen rakennukseen 50-luvulla.

48. Sparasuolu, vanhaa asuinkenttää, (asuminen)

Vanhan tilan päärakennus Tenon Sparasullo:n (saari) ja Sparasuologuoika:n (koski) kohdalla 100 metrin päässä tieltä.

49. Ismus, (asuminen)

Ismus on perinteinen Tenojokivarren pihapiiri.

50. Báďoš, (asuminen)

Tupa on rakennettu 1975 ja remontoitu 1981. Nykyään se toimii mökkikylän vastaanottokeskuksena. Pihalla on muutama hyvin säilynyt hirsirakennus, pieni tupa ja aitta, jossa turvekatto. Aittaan on varastoitu lukuisia vanhoja esineitä, kaaroja, juhlapeski jne. Pihalla sijaitsee myös kellarirakennus, joka on huonokuntoinen. Päätielle johtavan tien varressa on hirsirakenteinen huonokuntoinen vanha lato 300 m:n päässä tiestä.

51. Juntejohka, (asuminen)

Alueella on vanha hirsirakennus ja Junttijoan suulla on ollut patopaikka.

52. Kaava, (asuminen)

Tenon rannalla sijaitseva, toista sataa vuotta vanha asuinrakennus. Paikan varhaisempi nimi on Duodjesainjárga = käsityöntekopaikka, joka viittaa siihen, että paikalla on tehty veneitä. Isojaon aikana nimi muutettiin Kaavaksi. Alueen läpi kulki talvireitti Utsjoelta Rovisuvantoon ennen autoteitä. Kaavan talon rannassa oli gorgnhehat eli nousukohta, josta oli hyvä kulkea joesta ylös.

Pihapiiri on hyvin säilynyt kokonaisuus, johon kuuluu useita hirsi -ja lautarakennuksia. Paikan tuntumaan on rakennettu vuokramökkejä 1980-luvulla ja uusi rakennus vuonna 1975.

53. Ylitalo, (asuminen)

Alue on osa vanhaa asuinpaikkaa. Nykyisin siellä sijaitsee vuonna 1950 rakennettu 1,5 kerroksinen talo.

54. Goatneljávri / Kostejärvi (Laiti), (asuminen)

Talon vanha hirsiosa on rakennettu vuonna 1900. Talon vanha nimi Kuodnil muuttui myöhemmin Kostejärveksi. Ruotsinkielisten maakirjojen mukaan tila oli kruunun uudistila, joka lienee perustettu 1860-luvulla. 200 metriä tilalta alaspäin on sijainnut turvekammissa paja, jossa on tehty rautaesineitä, esimerkiksi nauvoja ja höylänteriä. Alueelta on löydetty muun muassa vanhoja höyliä ja puisia verkon kellukkeita.

55. Ojala, Gárnjárga, (asuminen)

Alueella sijaitsee hirsinen vanha talo, kaksi aittaa ja navetta, johon asennettu peltikatto. Asuinrakennukset ovat valmistuneet 1800-luvulla, vuonna 1938 ja 1953.

56. Lukkari, Vetsikko, (asuminen)

Vanha rakennus noin 1820-luvulta, jota käytetään nykyisin työtilana.

57. Lukkari, Vetsikko, (asuminen)

Vetsikon alueen vanhin hirsirakennus. Vetsikossa on asuttu arviolta 400 - 500 vuotta ja siirtyminen kota-asutuksesta on alkanut 1700-luvulla. Rakennus on valmistunut 1700–1800-luvulla ja se toimi aluksi asuinrakennuksena ja myöhemmin latona. Pihapiirissä on lukuisia hirsiaittoja ja vanha navetta, josta puolet purettu lahoamisen takia. Hirsirakennuksilla olisi säilyttämisen kannalta kunnostustarvetta.

63. Buollánmuotki / Palomuotka, (asuminen)

Hirsinen asuinrakennus ja ulkorakennuksia

64. Giðešjohka / Kidisjoki, (asuminen)

Jorbajávri:n rannalla, Giðešjohka:n notkossa oleva asuinkenttä. Talon pohjoispuolella sijaitseva niitty, Jávvgieddi, on vielä käytössä.

65. Jumbál / Jomppala, (asuminen)

Talo on rakennettu 1905, josta on loivaleikkaus hirsiseinässä vuorilautojen alla. Pihalla on hirsinen vanha aitta ja niityllä hirsinen lato. Jumbál on ollut suuri tila, josta on jakaantunut useita eri tiloja. Jomppala on ollut Utsjoen ensimmäinen uudistila, joka on perustettu 1838.

66. Gođđunjárgga / Kutuniemi, (asuminen)

Alueella on sijainnut 1920-luvulla rakennettu asuinkota, jossa on asuttu vuoteen 1936–1937 saakka. Paikalla oli karjakota, lammaspuura, kalakellari ja hirsiaitta, joka on säilynyt. Vuonna 1975 pihapiiriin siirrettiin vanha halkaistuista hirsistä tehty rakennus Mieraslompolasta, joka on valmistettu 1900-luvun taitteessa. Osa paikasta on myyty Kevon tutkimusasemalle.

67. Geavonjálbmi / Kevonsuu (asuminen)

Kevojokisuun pohjoispuolella oleva asuinkenttä, jossa sijainnut rakennus valmistui vuonna 1922. Paikka oli ensin osa Geavonjálbmi:n tilaa. Nykyään osa tilasta kuuluu Kevon luonnonpuistolle.

68. Cieskul / Tsieskula, (asuminen)

Cieskuljohka:n suulla, Buksaljávri:n pohjoispäässä oleva asuinkenttä. Tsieskulan vanhin rakennus on niityllä oleva hirsinen aitta. Aitassa on asuttu jonkin aikaa, jolloin sinne oli asennettu kamina. Hirsinen 1,5 kerroksinen asuintalo lienee rakennettu vuonna 1922. Rakennus on siirretty vuonna 2001 Buksal bohki:n rantaan.

69. Buksal / Puksala, (asuminen)

Buksaljávri:n länsirannalla oleva asuinkenttä, jonka rakennus lienee valmistunut 1959. Rakennus on peruskorjattu.

70. Leaibejohka / Leppälä, (asuminen)

Leibejohka:n suulla, Ciekkáguoika:n rannassa oleva asuinkenttä. Hirsitupa on rakennettu 1800-luvun lopulla. Tuvassa oli Utsjoen ensimmäinen puhelin. Alueella on noin 1300 metrin pituinen vanha postipolku, jossa on kolme vanhaa puusiltaa. Leaibejoen suulla on tervanpolttohaute. Leppälässä on toiminut myös posti.

71. Ollel / Ollila, (asuminen)

Cuokkájávri:n pohjoispään niemessä, järven länsirannalla oleva vanha asuinkenttä. Vanha asuinpaikka, jonka vanhin rakennus on valmistunut vuonna 1816. Vuonna 1843 tila nimettiin uudistilaksi. Uudempi puoli on rakennettu 1920 luvulla. Talosta noin 200 m pohjoiseen, niemen päällä, on poroaidan paikka. Alueella sijainnutta kesänavettaa lukuun ottamatta rakennukset ovat jäljellä.

72. Gorrehat / Korretoja, (asuminen)

Tien itäpuolella, Gorrehat-puron vieressä oleva asuinpaikka. Paikalla on ollut aluksi kota ja 1950-luvulla sinne siirrettiin latorakennus ja rakennettiin hirsitalo. Hirsistä asuinrakennusta ollaan peruskorjaamassa.

73. Mierašluoppal / Mieraslompolo, (asuminen)

Pihapiirissä on lautavuorattu 1,5 kerroksinen hirsirakennus, hirsiaitta ja lautarakenteinen aitta saman katon alla. Vanha hirsirakennus on siirretty nykyiselle paikalleen 1950-luvulla. Puuliiteri ja aitta ovat samassa rakennuksessa. Alueella on myös hirsinen sauna ja navetta. Lähistöltä löytyy peurakuoppia.

74. Mierašluoppal, Lompolonlahti, (asuminen)

Tien ja Utsjoenlompolon (Luoppal) välissä oleva asuinkenttä, joka lienee valmistunut 1930-luvulla. Perinteinen vanha hirsinen pihapiiri, jossa rakennuksista paikalla ovat vielä päärakennus, lato ja aitta. Vanhaa päärakennusta käytetään kesäasuntona. Suuri osa muista hirsistä piharakennuksista on purettu. Tien vieressä on 1980-luvulla rakennettu porotilan päärakennus ja varasto.

75. Jaakkola (Vuolab), (asuminen)

Jaakkola on tiestä 100 metrin päässä sijaitseva, 1980-luvulla rakennettu porotila. Mäen alla järven läheisyydessä on nähtävissä vanhaa, perinteistä rakentamista. Maantien vieressä on pieni hirsinen aitta ja pihalla on hirsinen perintöaitta.

76. Spárasulnjárga / Sparasulniemi, (asuminen)

Kymmeniä kamminpohjia tasaisessa matalassa niemessä. Luultavasti alue on toiminut kesäpaikkana 1500-luvulla. Hieman ylempänä, Suohpasuvannolla, on pidetty Koltin.

77. Syrjälä, (asuminen)

Lomakylänä toimiva vanha asuinpaikka Utsjoen keskustassa, jossa on hirsinen vanha asuinrakennus. Syrjälän rakennus on valmistunut vuonna 1916.

78. Lintula, Boaresjohka ("vanhajoki"), (asuminen)

Hirsinen 1,5 kerroksinen asuinrakennus, joka on palkittu onnistuneesta restauroinnista. Pihapiirissä on myös savusauna, navetan tai ladon jäänteet ja vanhoja kotasijoja. Rantatormän reunalla törmän suuntaisessa rivissä on kuusi erikokoista ja –muotoista kodanpohjaa. Muutamissa erottuu liesikumpu sekä kuoppia. Saunasta noin 50 metriä itään on yksi nelikulmainen kodanpohja ja muutama kuoppa.

81. Yläköngäs, (asuminen)

Hirsinen asuinrakennus, joka on valmistunut noin vuonna 1900. Pihapiirissä on myös aitta ja vanha hirsinen talli. Pihapiiri sijaitsee 60 metrin päässä tiestä joen törmällä suuren mäen juurella, joten rakennukset eivät näy tielle.

83. Goržán, alkuaan Boaresbáikin kesäpaikka, (asuminen)

Nykyisin autio asuinrakennus, joka on toiminut kesäpaikkana.

84. Kultala, (asuminen)

Äimäjoen ja päätien vieressä sijaitseva iso kaksikerroksinen talo. Pihassa olevien vierekäisten aittojen kattoihin on asennettu uudet lautakatot. Pihapiirissä on myös käytökelpoinen sauna, navetta, lato ja muutama huonokuntoinen lautarakenteinen "skadja"-varasto.

Paikalla ollut vanha rakennus on palanut ja uusi on rakennettu 1900-luvun alussa. Taloissa on pidetty kunnanvaltuuston kokouksia ennen vanhan kunnantalon rakentamista. Lähistöltä on tehty arkeologisia löydöksiä, esim. Coalkkasborri. Alueella toimi 1900-luvulla kultakaivos.

85. Gaskajárstohpu, postitupa, (liikenne)

Mierasjärven puolivälissä oleva hirsinen rakennus, jota käytettiin postitupana järven itärannalla. Rakennus on huonokuntoinen, mutta pihapiirin puukatos ja vaja ovat hyvässä kunnossa.

87. Ganešjávri / Kenesjärvi, postitupa, (liikenne)

Ganešjávri:n eteläpään notkossa oleva asuinkenttä, jossa on hirsinen postitupa. Pihapiirissä on jälkiä varhaismetallikautisesta asutuksesta. Postituvan kattoja postipolku Kenespahdan yli on kunnostettu. Nykyään postituvassa on matkailuyritys. Vastaanotto ja asuinrakennus on rakennettu tien varteen. Alueella on useita mökkejä.

89. Láidde gávpi / Laitin kauppa, (asuminen)

Ryhmä rakennuksia, asuinrakennus ja entinen kauppa, silloinen Gárnjarga:n kylän keskus. Vuodesta 1970 autiona ollut asuinrakennus on rakennettu 1800-luvulla. Nykyisin varastona toimiva rakennus on ollut kauppa, varsinainen kaupparakennus on valmistunut myöhemmin.

92. Entinen osuuskauppa, Äimäjoki (vertaa 125), (liike-elämä)

Äimäjoen alueella oleva vanha asuinkenttä. Alueella sijaitsee asumiskäytössä oleva isokokoinen talo. Äimäjoen tilan asuinrakennus on ollut osuuskaupan käytössä 1950-luvun lopulle saakka. Alueella on myös entinen rukoushuone, joka rakennettiin 1940-luvulla.

94. Geavgnáoaistohpu / Ylä-könkään tupa, (liikenne)

Kosken ylimmäisen osan niskalla sijaitseva entinen postitupa, jota kutsuttiin myös nimellä "Bihttáoaistohpu". Nykyään tupa on Metsähallituksen vuokramökkinä.

96. Ent. vanhainkoti, nyk. Hotelli Pohjantuli, Máttajávri, Sáttónjarga/Hietaniemi, (hoitoala)

Entinen vanhainkoti, nykyinen hotelli Mantojärven rannassa. Talo rakennettiin 1960-luvulla ja se toimi vanhainkotina 1980–90 luvuille saakka.

98. Jámežiid guolbba / Kuolleitten kuolpuna, haudat, (kulttuuri)

Kohde, kalmisto ja kivikautinen löytöpaikka, jotka sijaitsevat Tenojoen lounaisrannalla, joen ja Utsioki-Karigasniemi -maantien välissä. Hiekkamoreenipohjaisella ja tunturikoivikkoa kasvavalla terassilta erottuu noin 1x2 metrin kokoisia painanteita. Kal-

miston länsipuolinen hiekka-alue on nimeltään "Kuolleiden kulpuna". Kalmistosta noin 60 metriä etelään on löydetty kvartsia.

100. Ávnnibákti / "Anninpahta", (kulttuuri)

Anninpahta on noin 1km Kaavan talosta ylävirtaan Norjan puoleisella rannalla oleva kallion kieleke. Siidan emäntä, Ávdni haudattiin väliaikaisesti kalliossa olevaan koloon.

101. Skuoivvaváibmu / kivi, (kulttuuri)

Kivi Tenossa Utsjokisuun kohdalla. Skuoiva-niminen asukas, joka eli 1900-luvun alussa Niemelässä, tapasi purkaa murheitaan kiven luona.

102. Biipogeađgi/ "Piippukivi", (kulttuuri)

"Piippukivi" sijaitsee Nollán-suvannon yläpäässä Suomen puoleisen rannan tuntumassa. Kivi on suvannon ja kalastuspaikan yläpäässä, missä rantauduttiin ja silloisen tavan mukaan sytytettiin piippu.

103. Áitegeađgi / "Aittakivi", (kulttuuri)

Aittakivi sijaitsee Gamajársuvannon alapäässä Suomen rannassa vesirajassa. Kivi on iso, neliskanttinen ja päältä tasainen. Aittakiveä käytettiin välivarastona kun tavaraa on veneellä juonnettu ylävirtaan.

104. Anundin kotapaikka / Ánota goahtesadji, (kulttuuri)

Anotjohka:n vieressä, Rauduskaidin talolle Mierasjärveltä päin johtavan polun varrella oleva Anot-nimisen miehen kotapaikka (Laiti), jossa asuttu lienee 1800-luvulla. Ilmeisesti ollut myös lammassuojana.

107. Oarribeahci / Oravamänty, (kulttuuri)

Vanhan Mierasjärven talosta pohjoiseen, järven länsirannalla oleva iso tuuhea nimetty mänty.

108. Coalkkašborri / muinaismuistoalue, (kulttuuri)

Historiallinen asuinkenttä, jossa on kotasijoja. Kohde sijaitsee Karigasniemi-Utsjoki - tien lounaispuolella., noin 50 metriä tiestä ja noin 100 metriä Kultalan talosta luoteeseen. Kodanpohjat ovat laaksossa noin 160 metriä pitkässä rivissä ja niistä erottuu liesikiveys keskellä kohoumana. Alue lienee toiminut markkina- ja kirkkopaikkana. Kotakentän on arveltu liittyvän Äimäjoen suulle 1600-luvulla tiettävästi rakennettuun kirkkoon.

109. Keskitalo roggi / kuoppa (Juntejohka-yhteys 137), (asuminen)

Utsjoen keskustan vanha asuinpaikka Gálgojohka:n vieressä. Rakennus oli ollut ns. Keskitalo-roggissa (kuoppa), missä on vieläkin lato.

111. Sauva-Biehtár goahtesadji / kotapaikka, (kulttuuri)

Kotapaikka Mierasjärven itärannalla. Rakennuksen paikka on nähtävissä niemeä vastapäätä järven itäpuolella. Paikalla näkyvät rakennuksessa käytetyt kivet. Kotapaikalla on ollut asutusta 1800-luvulla, mahdollisesti jo 1700-luvulla.

112. Paksujalan (Gassajuolgi) kotasija, Mierasjároaivvuš,(asuminen)

Ollilaan Inarista muuttaneen "Paksujalan" ensimmäinen kotapaikka. Matti Aikion (1765-1843) lisänimi oli Paksujalka, mutta myös hänen poikaansa Uulaa (1813-1892) kutsuttiin Paksujalaksi.

114. Kultalan kultakaivos, (liike-elämä)

Vuonna 1903 on etsitty kultaa Kultalan pellon pohjoislaidalta, Čoalkkásborra:n markkinapaikan vierestä. Kaivannon jäljet näkyvät rinteessä.

121. Mierašjárgeahci / Mierasjärvi, (asuminen)

Mierasjärven eteläpäässä sijaitseva asuinkenttä, jonne on 1920-luvulla rakennettu hirsinen asuinpaikka. Paikalla on vielä hirsirunkoinen laudoilla vuorattu päärakennus, lautarakenteinen lato, sauna, liiteri, wc, kesänavetta ja lamassuoja. Talon pihapiiristä alkaa peuranpyyntikuopparivi, joka on Mierasjärvenpään ja Ivvár Ovllá:n lammen välissä.

122. Luossagoatneljávri, (asuminen)

Alueen niityltä on aikoinaan löytynyt lautavene, jonka saumat oli ommeltu juurilla. Veneenosat ovat museovirastossa.

123. Goahppelašjohnjálbmi / Kuoppilasjoen suu, (asuminen)

Goahppelašjohnjálbmi:ssa eli Koppelojoensuulla on kesäpaikka, jossa pieni asuinrakennus, aitta, navetta ja lato. Kesäpaikasta lohkaistu rannan puolelle eri tila, jossa lautarakennus, on lähinnä kesäkäytössä.

124. Luosnjársuolu / Lohiniemen saari, (kulttuuriympäristö)

Kaksiosainen saari Tenossa, Utsjoen kylältä noin 10 km pohjoiseen. Vetsikkolaisten kesäpaikka, kalastustukikohta jossa on myös pidetty karjaa. Alueella on 6-7 eri-ikäistä mökkiä.

125. Cáhkáljotnjálbmi, Kurula, (asuminen)

Talo rakennettu vuonna 1905 ja se on toiminut kesäpaikkana. Taloon on kuulunut kaksi aittaa, lato ja navetta. Muut rakennukset ovat kunnostettuja, mutta navetta on huonokuntoinen. Pihapiiriin on myöhemmin rakennettu mökkejä.

126. Geassesaibohki / kesäpaikka, (asuminen)

Niva ja niitty Utsjoen rannassa, jotka ovat toimineet kesäpaikkana. Niitty ja rakennuksen paikka ovat vielä jäljellä. Niityn eteläreunalla on mahdollisesti pyyntikuoppa.

127. Gidđasaijávri, duktasajit / kodanpohjia, (kulttuuri)

Gidešjohkan talon pohjoispuolella, Jorbajávri:n pohjoispäässä on harju, jossa on tulisisoja ja kodan paikkoja. Hoaššalattu:n ja järven välissä on 4-6 kuopan peuruoppajono.

128. Kirkko Pappila Kirkkotuvat, (hallinto)

Kirkko on 150 ja Pappila 160 vuotta vanha. Kirkkotupia ollaan entisöimässä.

133. Gárnjarsuolu / Gárnjárgan saari, (kulttuuriympäristö)

Saaren molemmilla puolin on syvät väylät, joista voi pyytää lohta. Saaressa ei ole rakennuksia, koska se voi jäädä kevättulvan alle: vuoden 1967 suuri tulva kaatoi kaikki puut, jotka vieläkin makaavat ympäri Gárnjárgan saarta. Suomen puoleisella väylällä on kivi, jota turistit kutsuvat Maaritin onnenkiveksi (Máreha lihkugeađgi).

135. Sárageađgi / kivi, (kulttuuri)

Yläkönkään ylävirran puolella, Suomen rannan tuntumassa iso neliskanttinen kivi. Kiven kohdalta alkoi tikotettu talvireitti Tenoa myöten Ala Jalveen asti.

137. Luossagoatneljávri / Lohikostejärvi, (kulttuuriympäristö)

Luossagoatneljärvi sijaitsee Utsjoelta noin 40 km Karigasniemen suuntaan. Järven pohjassa on kymmenittäin, arviolta 3200–4000 vuotta vanhoja männynrunkoja. Matalan veden aikaan osa niistä on näkyvissä.

138. Veahcabákti / Vetsipahta, (liikenne)

Päätien varressa oleva pahta, jonka vierestä on kulkenut vanha reitti. Talvella pahdassa on paanne, joka ei ole kokonaan sulanut kesäkuun lopullakaan. Pahdan kohdalla pidettiin kivistä tehtyä estettä, (saameksi ruohtu), joen ja kallion välissä, etteivät lehmät karkaa Lohisaaren kesäpaikasta takaisin Vetsikkoon. Kalliota sanottiin myös Ruohtobákti: ksi.

139. Suohpajávri duktasajit / hautoja ym, (kulttuuri)

Suohpajärven paikoitusalueen kohdalla, päätien ja järven välisessä notkossa on pitkulaisen muotoisia, ihmisen pituisia kivimuodostelmia. Nämä viisi hautaa on ajoitettu 900–1100-luvulle.

141. Guošnjárga / Kuosniemi, (metsätalous)

Niemi on poltettu 1956 ja siihen on istutettu männynntaimia. Niemen tyvestä on Tenolta rantaan noussut talvitie, alhaalta päin tultaessa nykyisen Bogdanoffin talon kohdalta.

144. Juhunjárgga gieddi / kenttä, (maatalous)

Saarelan talon niitty, joka ei ole enää käytössä.

146. Suohpasavu / Suohpasuvanto, (kalastus)

Suohpasuvanto on Tenon pisin suvanto, 4 km:n pituinen. Suvannon alapäässä on pidetty matalan veden aikaan poikkipatoa ja siinä on myös muinainen asuinpaikka (kts. Sparasulnjárga). Paikan kohdalla on nyt lomamökkejä.

147. Báhpabuodđu / Papinpato, (kalastus)

Koski Utsjoessa, jossa on ollut padon paikka Máttaguoika:ssa saaren kohdalla. Padon avulla joen toinen haara padottiin kiinni. Pato ei ole enää käytössä.

148. Ciekkáguoika, buodđosadji / patopaikka, (kalastus)

Utsjoessa heti Leppälän talon alapuolella on ollut mertapadon paikka. Joessa on suvanto, jota mahdollisesti on paranneltu.

149. Buksalbohki, buođđosadji / patopaikka, (kalastus)

Buksalbohki:ssa, sekä ylemmässä ja alemmassa, on pidetty entisinä aikoina patoa. Alemmassa nivassa on ollut patopuita pohjassa, jotka on poistettu 1930-luvulla.

152. Čáhkáljotnjálmmi bálggis / polku, (liikenne)

Polku, joka lähtee Mantojärven eteläpäästä, Čáhkáljoen eteläpuolelta jatkuen Gideš-johka: n latvoilla oleville jängille. Polku on merkitty tunturiosuuksilla pienillä kivisillä maamerkeillä, geađgedihkká:n.

157. Veahcájoga mádii / Vetsijoen reitistö, (liikenne)

Vetsijoen molemmilta puolilta lähtee reitti maastoon. Eteläpuolen reitillä on kuljetettu polttopuita. Nykyään sitä käyttävät myös urheilukalastajat, vaikka reitti on hyväkulkuisista vain muutaman kilometrin.

162. Skállovármádii / polku metsään, (liikenne)

Polun läheisyydessä on kuoppia Vuojahallanbohki:n itäpuolella.

164. Bálddotjávri mádii / Maastoreitti, (liikenne)

Polkutie nousee jyrkkään rinteeseen Ganešjávri:n puolivälin kohdalta länteen. Reitti lienee otettu käyttöön maastoajoneuvojen yleistyttyä 1960–70-luvuilla. Polku on alkuosalta kivinen ja hankalakulkuinen ja johtaa Baldotjávri:n itäpuolta Vuogojávri:lle asti.

169. Gonagaslássá / Kuninkaankallio Kaavan talon alapuolella, (hallinto)

Kuninkaankallio on heti Kaavan talon alavirran puolella Tenon rannassa oleva tasainen kallionkieleke, johon hakattu kuninkaan leima ja vuosiluku 1776.

170. Gonagasgeađgi / Kuninkaankivi, (hallinto)

Kuninkaankivi on isokokoinen vesirajassa oleva kivi Geađggasguoika:ssa (Kivikoski), johon hakattu kuninkaan leima ja vuosiluku 1776. Kivi on merkittynä peruskarttaan.

171. Gárnjarga feargasadji / Karnjargan lossisatama, (liikenne)

Gárnjargga:n lossi avattiin 1957 ja se oli toiminnassa vuoteen 1972.

173. Sieidegeađgi / Seitakivi, (kulttuuri)

Utsjoen sillan yläpuolella joen länsirannalla sijaitseva pieni kalaseitakivi vesirajassa, joka näkyy vain matalan veden aikaan.

174. Sieidegeađgi / Seitakivi, (kulttuuri)

Terveystalon kohdalla Utsjoen länsirannan tulvarajassa oleva sylinmittainen peuraseitakivi, jossa on reikiä.

177. Siirtolaistila, Guošnjárga / Kuosniemi, (asuminen)

Guošnjárga-niemen alapäässä oleva siirtolaistila 300 metrin päässä maantiestä Tenon rannassa. Talon kohdalta on noussut rantaan entinen talvitie.

178. Siirtolaistila, (asuminen)

Edellinen talo paloi vain 4 vuotta sen rakentamisen jälkeen 1970-luvun alussa.

179. Siirtolaistila, (asuminen)

1,5-kerroksinen asuinrakennus on rakennettu vuonna 1952 ja 1-kerroksinen vuonna 1950.

181. Siirtolaistila, Ylä-köngäs, (matkailu)

Hirsinen siirtolaistila on rakennettu vuonna 1948. Nykyään Tenon puolella on asuinrakennus ja lomamökkejä.

183. Báhpavári máđii, (liikenne)

Báhpavári, "Papinvaara" on ollut Utsjokisille merkittävä jäkälännostoalue. Reitti Mantojärveltä Papinvaaraan ja Papinvaaran lammelle nousi vanhan hautausmaan kohdalta, noin 150 metriä Badje Seavttet joen sillasta pohjoiseen.

184. Kevon tutkimusasema / Geavu dutkanstášuvdna, (hallinto)

Tutkimustarkoitukseen rakennettu kokonaisuus.

Lähde: Saamelaismuseum Siidan inventoinnit 2004.

3.8 LUONNONYMPÄRISTÖ

Utsjoen osa-alueen osayleiskaavatyön luontoselvitykset kenttätöitä laadittiin neljän viikon aikana kesäkuun puolivälistä heinäkuun puoliväliin vuonna 2005. Ennen maastotyövaihetta selvitettiin olemassa olevaa aineistoa. Lapin ympäristökeskukselta saatiin osayleiskaava-alueen koskeva listaus uhanalaisrekisterin lajeista. Muista käytetyistä tietolähteistä mainittakoon Natura 2000 –tietolomakkeet, valtakunnallinen rantojen-suojeluohjelma, valtakunnallinen lehtojensuojeluohjelma, Kalpion & Bergmanin Lapin perinnemaisemat (1999). Kirjallisen lähtöaineiston ohella ennen maastotyöskentelyä käytiin kaksi keskustelua alueen luontoarvoista Turun yliopiston Kevon tutkimusaseman henkilökunnan kanssa. Näissä keskusteluissa suunnittelualue ei käyty lävitse mitenkään systemaattisesti vaan aseman henkilökunta kertoi vapaasti näkemyksiään alueen arvoista.

Maastotyöt suositettiin siten, että viistokuvien ja muun lähtötietoaineiston perusteella suunniteltiin maastotyöskentelyä. Maastossa tarkastettiin kaikki potentiaaliset kohteet ja laadittiin kohdekuvaukset. Maastotyöskentelyn aikana tehtiin lukuisia muutoksia alkuperäiseen ohjelmaan, koska maastossa ilmeni, että tiettyjä alueita tuli tarkastaa alkuperäisestä suunnitelmasta poiketen.

Maastotyöskentelystä ja raportin kokoamisesta on vastannut FL Jari Hietaranta, jolla on 13 vuoden kokemus luontoselvityksistä eri puolilla maata. Hänen apunaan kenttätöissä oli ympäristösuunnittelija yo Tiina Suomela.

Lajisto on merkittäviksi arvioituilla kohteilla ja alueilla selvitetty pääpiirteittäin. Vesikasvien, heinien ja sarojen kohdalla saattaa esiintyä puutteita. Maastossa ei mitenkään systemaattisesti havainnointi nilviäis-, hyönteis-, sienet – tai jäkälälajistoa Lajiston osin puutteellisesta kartoituksesta johtuen on mahdollista, että tutkituilta merkittäviltä alueilta on löydettävissä lisääkin mielenkiintoista lajistoa.

3.8.1 Tausta

Tenojoen laakso on syntynyt jo ennen viimeistä jääkautta. Jääkauden jälkeen on joki uurtanut siihen noin 50 km matkalla 20–50 m syvän uoman ja kerrostanut nykyisen uoman sivuille runsaasti erilaisia geologisia muodostumia, kuten laaksontäytteitä, harjuja, deltoja ja sanduripintoja.

Utsjoen suun tienoilla Tenon ja muidenkin joenvarsien tunturikoivu vaihtuu yksi- ja valkearunkoiseksi jäämerenkoivuksi, joka lisäksi on usein mutkarunkoinen.

Tenojoki on kautta aikojen ollut tärkeä liikenneväylä, myös kasveille. Se on nimenomaan toiminut monen pohjoisen kasvilajin leviämisreittinä Jäämereltä sisämaahan. Esimerkkeinä mainittakoon Suomessa äärimmäisen harvinaiset, ehkä jo sukupuuttoon kuolleet lajit, kuten rohtokuirimo ja kurjentatar.

Tenojoen tai Utsjoen jyrkät joenrinteet eivät yleensä sovi kovin hyvin rakennettaviksi. Niissä on usein jyrkänteitä ja pahtoja ja ne ovat usein petolinnuille soveliasta pesimäympäristöä. Niillä kasvaa myös usein tavallista harvinaisempaa kasvilajistoa. Rakentaminen voi aikaansaada myös paikallisia maanvyörymiä.

Vanhastaan Tenojoen asutus on keskittynyt 1-kerroksisiin ja mataliin väritykseltään yleensä ruskeisiin tai punamullanväriseen ympäristöönsä hyvin sopiviin puisiin rakennuksiin.

Kuva : Uutta ranta-asutusta Kistuskaidin kohdalta.

3.8.2 Natura 2000-alueet ja valtakunnalliset suojeluohjelmat

1. Kevo

Koodi	FI 130 2001
Kunta	Utsjoki
Pinta-ala	71 406 ha
Aluetyyppi	SCI

Luontodirektiivin luontotyytit:

Hiekkamaiden niukkamineraaliset niukkaravinteiset vedet (Littorelletalia uniflorae)	1 %
Humuspitoiset lammet ja järvet	1 %
Fennoskandian luonnontilaiset jokireitit	<1 %
Alpiiniset joet ja niiden penkereiden ruohokasvillisuus	1 %
Vuorten alapuoliset tasankojoet, joissa on Ranunculion fluitantis ja Callitriche-Batrachium-kasvillisuutta	1 %
Alpiiniset ja boreaaliset tunturikankaat	25 %
Subarktiset Salix-pensaikot	3 %
Alpiiniset ja boreaaliset silikaattialustan niityt	1 %
Kostea suurruohokasvillisuus	1 %
Vaihtumissuot ja rantasuot	<1 %
Fennoskandian lähteet ja lähdesuot	<1 %
*Aapasuot	3 %
*Palsasuot	1 %
Kasvipeitteiset kalkkikalliot	<1 %
Kasvipeitteiset silikaattikalliot	1 %
*Boreaaliset luonnonmetsät	<1 %
Tunturikoivikot	50 %
Boreaaliset lehdot	<1 %
*Puustoiset suot	8 %
*Alnus glutinosa ja Fraxinus excelsior-tulvametsät (Alno-Padion, Alnion incanae, Salicion albae)	<1 %

*priorisoitu luontotyyppi

Alueen kuvaus:

Luonnonpuiston läpi virtaa vähävetinen Kevojoki, jonka rotkolaakso on yksi maamme mahtavimmista geologisista muodostumista. Laakson jyrkät seinämät ovat paikoin yli 150 m korkeat. Puiston pääosa on kuitenkin loivapiirteistä tunturikivikkoja tai -kangasta (skaidia). Tunturimittari on aiheuttanut alueella paljon tuhoa.

- tärkeä tieteellisen tutkimuksen kohde
- uhanalaisia ja harvinaisia kasvi- ja eläinlajeja
- harvinaisia luontotyyppisiä

Suojelutilanteen tarkennus ja toteutuskeinot

Alue on perustettu luonnonsuojelulain nojalla luonnonpuistoksi. Kevon Natura 2000-alueella on löydetty 11 luontodirektiivin liitteen II lajia, joista yksi laji on priorisoitu lajityyppi. Lintudirektiivin liitteen I lajeja alueella on tavattu 18 lajia. Alueella on 5 uhanalaislajia. Lisäksi Kevojen ja Pikku Kevojärven alueella on luonnontilaisia hiekkarantoja, jotka ovat luonnonsuojelulain 29 § mukaisia.

2. Kirkkotupien niitty

Alueen kuvaus

Utsjokilaakson valtakunnallisesti arvokkaalla maisema-alueella sijaitseva kirkkotupien alue muodostuu historiallisesti arvokkaista kirkkotuvista sekä niitä ympäröivästä pihakentästä. Pinnanmuodoiltaan alue on järveä kohti viettävää kuivaa rinnettä, josta valtaosa on kuivaa heinäniittyä valtalajeinaan lampaannata, siankärsämö ja niittyleinikki. Melko laajalla alueella esiintyy harvinaista kangasketoa valtalajeinaan variksenmarja, puolukka ja lampaannata. Rannassa on myös hieman heinävaltaisesta ruohovaltaiseen vaihtelevaa tuoretta niittyä.

Alue on tärkeä ruijannokiperhosen esiintymisalue. Nykyisen kaltainen käyttö turvaa alueiden luonnonarvojen säilymisen. Alueen lajistosta mainittakoon kellosinilatva, ketonoidanlukko, ruijanruoholaukka ja ketohärkki, jotka ovat Lapissa huomionarvoisia lajeja.

Luontodirektiivin luontotyypit

Eurooppalaiset kuivat nummet	40 %
*Fennoskandian runsaslajiset kuivat ja tuoreet niityt	60 %

**priorisoitu luontotyyppi*

3. Mieraslompolon kenttä

Koodi	FI 130 2013
Kunta	Utsjoki
Pinta-ala	2,2 ha
Aluetyypit	SCI

Alueen kuvaus:

Mieraslompolon vanha asuinkenttä sijaitsee valtakunnallisesti merkittävällä Utsjokilaakson maisema-alueella. Lampaat ovat laiduntaneet alueella 80 -luvulle saakka, sen jälkeen kenttää on niitetty vain satunnaisesti. Topografialtaan kenttä on lievästi kumpuilevaa ja sen kasvillisuus on kohtalaisen tyyppistä kuivaa heinäniittyä. Valtalajeina ovat siankärsämö, lampaannata, punanata ja niittynurmikka.

Alue on tärkeä ruijannokiperhosen esiintymisalue. Alueen nykyisen kaltainen käyttö turvaa alueiden luonnonarvojen säilymisen. Alueen muusta lajistosta mainittakoon tunturihärkki, keminängelmä ja ketonoidanlukko.

Luontodirektiivin luontotyypit

*Fennoskandian runsaslajiset kuivat ja tuoreet niityt	100 %
---	-------

**priorisoitu luontotyyppi*

4. Pappilan niitty

Koodi	FI 130 2012
Kunta	Utsjoki
Pinta-ala	3,2 ha
Aluetyypit	SCI

Alueen kuvaus

Pappilan niitty sijaitsee valtakunnallisesti arvokkaalla maisema-alueella Mantojärven rannassa. Kasvillisuus on muovautunut nykyisenkaltaiseksi kentän vuosisatoja kestäneen käytön ansiosta. Alue on pinnanmuodoiltaan hieman järveä kohti viettävä ja koostuu pääasiassa kuivasta heinäniitystä ja harvinaisesta kangaskedosta. Heinäniityn valtalajeja ovat lampaannata, siankärsämö ja niittyleinikki, kangaskedolla vallitsevat puolukka, lampaannata ja variksenmarja. Rannassa on myös hieman heinävaltaisesta ruohovaltaiseen vaihtelevaa tuoretta niittyä.

Alue on tärkeä ruijannokiperhosen esiintymisalue. Muusta lajistosta mainittakoon kellosinilatva, ketonoidanlukko, peltohanhikki, ruijanruoholaukka, tunturihärkki ja tunturikatkerö.

Alueen nykyisen kaltainen käyttö turvaa alueiden luonnonarvojen säilymistä.

Luontodirektiivin luontotyytit

Eurooppalaiset kuivat nummet	40 %
*Fennoskandian runsaslajiset kuivat ja tuoret niityt	60 %

**priorisoitu luontotyyppi*

5. Vetsijoen suistolehto

Koodi	FI 130 2008
Kunta	Utsjoki
Pinta-ala	14 ha
Aluetyyppi	SCI

Alueen kuvaus

Vetsijoen alue on pinnanmuodoiltaan tasaista, alue jää kevättulvan alle. Alueella on useita pieniä puroja ja kuivuneita uomia. Kasvillisuus on edustavaa saniaisvaltaista tulvalehtoa, jonka valtalaji on kotkansiipi. Puusto on tiheää koivikkoa, joukossa on pihlajaa ja pensaita. Tulvaledon ulkopuolella on myös luonnonympäristöllisesti huomionarvoisia elinympäristöjä, joita on kuvattu jäljempänä tekstissä.

Vetsijoen suistossa sijaitseva, alueella poikkeuksellisen rehevä kohde.

Muuta lajistoa on mm. siperiankirjosara, mikä on alueellisesti uhanalainen laji. Yksityiskohtaista lajistotietoa on lisäksi esitetty lehtojensuojeluohjelman inventointilomakkeessa.

Suojelutilanteen tarkennus ja toteutuskeinot

Vetsijoen suistolehto kuuluu lehtojensuojeluohjelmaan (LHO). Alueesta tullaan muodostamaan

Luontodirektiivin luontotyytit

Boreaaliset lehdot	75 %
--------------------	------

Lehtojensuojeluohjelman alueen lajistosta mainittakoon vielä hapro, keminängelmä, kotkansiipi, lääte, ruoholaukka, siperiankirjosara, tunturiängelmä, tunturikurjenherne ja väinönputki.

6. Kaldoaivin erämaa

Koodi	FI 130 2002
Kunta	Utsjoki, Inari
Pinta-ala	351 633 ha
Aluetyyppi	SCI ja SPA

Alueen kuvaus

Kaldoaivin erämaa on Tunturi-Lapin suurin erämaa, jota luonnehtivat laajat tundramaiset tunturiylängöt. Paljakka valtaa alueen koillisosat jo alle 300 metrissä. Melko alavasta erämaasta kohoaa vain Kaldoaivin ylänkö yli 400 metriin. Tuntureita on myös pohjoisessa Tenon varressa. Tenon kaksi isoa sivujokea, Vetsi- ja Pulmankijoki, virtaavat erämaan läpi. Pulmankijoen varressa kasvaa maamme pohjoisin luonnonvarainen männikkö. Tunturikoivikot ovat suurimmaksi osaksi tunturimittarin tuhoamia.

Laaja yhtenäinen erämaa-alue Tunturi-Lapissa. Luontotyypeiltään alue on monipuolinen ja vaihteleva. Erämaa-alueeseen sisältyy Vetsijärven harjualue, joka kuuluu harjujensuojeluohjelmaan.

Sammuttijänkä-Vaijoenjätkä -aluetta ja Kaldoaivin erämaata ehdotetaan liitettäväksi kansainvälisesti merkittävien kosteikkojen luetteloon eli ns. Ramsar-kohteeksi.

Suojelutilanteen tarkennus ja toteutuskeinot:

Alue muodostuu Kaldoaivin erämaa-alueesta (EMA), joka on perustettu erämaa-lain nojalla, Sammuttijängän-Vaijoenjätkän soidensuojelualueesta (SSA), toteutuskeinona luonnonsuojelulaki sekä Tuuruharjun alueesta, joka kuuluu harjujensuojeluohjelmaan (HSO). Tuuruharjun alueen toteutuskeinona on maa-aineslaki.

Luontodirektiivin luontotyytit

Humuspitoiset lammet ja järvet	3 %
Fennoskandian luonnontilaiset jokireitit	1 %
Alpiiniset joet ja niiden penkereiden ruohokasvillisuus	1 %
Alpiiniset joet ja niiden Myricaria germanica-valtainen kasvillisuus	< 1 %
Alpiiniset ja boreaaliset tunturikankaat	40 %
Subarktiset Salix-pensaikot	5%
Alpiiniset ja boreaaliset silikaattialustan niityt	1 %
Vaihtumissuot ja rantasuot	1 %
Letot	< 1%
*Aapasuot	20 %
*Palsasuot	1 %
Kasvipeitteiset silikaattikalliot	< 1%
*Boreaaliset luonnonmetsät	2 %
Tunturikoivikot	15 %
*Puustoiset suot	1 %
*Alnus glutinosa ja Fraxinus excelsior-tulvametsät	< 1%

**priorisoitu luontotyyppi*

Alueella esiintyy säännöllisesti luontodirektiivin liitteen II lajeja 6 kpl. Alueella on yksi uhanalainen laji. Lintudirektiivin liitteen I lajeja alueella on tavattu yhteensä 19 kpl. Alueella on yhteensä 8 uhanalaisluokituksen lajia.

7. Paistunturin erämaa

Koodi	FI 130 2003
Kunta	Utsjoki, Inari
Pinta-ala	159 770ha
Aluetyyppi	SCI

Alueen kuvaus

Paistunturin erämaata jakaa kahteen osaan Kevon luonnonpuisto. Pohjoisessa maisemaa hallitsevat loivapiirteiset tunturiylängöt ja palsasuot. Suurpiirteistä ylänköä rikkovat siellä täällä syvään uurtuneet jokilaaksot, joissa kasvaa vehmas koivikko. Koivikoiden ympäröimä ja korkean harjujakson kahteen osaan jakama Luomusjärvi on tärkeä kalavesi. Erämaa-alueen eteläosa on suurimmaksi osaksi alavaa suo- ja järvisuuta. Kaamasjoen lähistöllä on laajoja soita.

Laaja yhtenäinen erämaa-alue Tunturi-Lapissa. Luontotyypeiltään monipuolinen (mm. palsasoita, aapasuota). Uhanalaisten eliöiden elinaluetta.

Suojelutilanteen tarkennus ja toteutuskeinot

Alue muodostuu: Paistunturin erämaa-alueesta (EMA), joka on perustettu erämaalain nojalla, Piessuo-Luomusjoen soidensuojelualueesta (SSA), toteutuskeinona luonnonsuojelulaki ja Kielajoen ja Luomusjärven harjualueista, jotka kuuluvat harjujensuojeluohjelmaan (HSO), näiden alueiden suojelu toteutetaan maa-aineslain nojalla.

Luontodirektiivin luontotyyppit

Humuspitoiset lammet ja järvet	1 %
Fennoskandian luonnontilaiset jokireitit	1 %
Alpiiniset joet ja niiden penkereiden ruohokasvillisuus	< 1 %
Alpiiniset ja boreaaliset tunturikankaat	40 %
Subarktiset Salix-pensaikot	5%
Alpiiniset ja boreaaliset silikaattialustan niityt	1 %
Vaihtumissuot ja rantasuot	1 %
*Aapasuot	8 %
*Palsasuot	6 %
Kasvipeitteiset silikaattikalliot	< 1%
*Boreaaliset luonnonmetsät	2 %
Tunturikoivikot	25 %
*Puustoiset suot	1 %
*Alnus glutinosa ja Fraxinus excelsior-tulvametsät	< 1%

**priorisoitu luontotyyppi*

Luontodirektiivin liitteen II lajeja alueella on tavattu 5 kpl, joista kaksi on ns. priorisoitua lajia. Lintudirektiivin liitteen I lajeja alueella on tavattu 17 kpl. Uhanalaislajeja on 5 kpl.

Kenesjärvi on morfologialtaan ja maisemaltaan Utsjoen Lapille ominaisen luontotyyppin edustaja. Järven rantaa seurailee harjuselänne, joka on selvimmillään järven eteläosassa ja sulkee länsipuolelleen pienen suppalammen. Tie seuraa järven länsirantaa ja kulkee osittain harjun päällä. Järven itärannan jyrkänteiden kohdalla rannat ovat kallioisia ja louhikkoisia. Harjuun liittyy hiekka- ja sorarantoja. Kenesjärvi on Utsjoen laaja suvanto, ja Utsjoen vesi vaikuttaa suoraan veden laatuun. Veden laatu tiedot alueelta ovat puutteellisia, mutta järvi luokitellaan kuuluvaksi luokkaan erinomainen, kuten koko muukin Utsjoki suuosia lukuun ottamatta. Tunturiylängöltä virtaa pieniä puroja, jotka

laakson reunalla muuttuvat pikku koskiksi ja putouksiksi. Valumavedet jäätyvät itärinteessä talvella, ja tien varrella sijaitseva järvi tunnetaankin hienona nähtävyytenä.

Kenesjärven rannat ovat hyvin jyrkkiä, itäosassa kallioisia ja louhikkoisia, länsiosassa soraisia ja kivikkoisia, minkä vuoksi rantakasvillisuus on vielä tavanomaista sarajärveäkin niukempaa. Laakson pohjalla kasvaa harvoja mäntymetsiä. Rinteillä kasvillisuus saa pohjoisempaa leimaa ja muuttuu tunturikoivikoksi. Utsjoen kalasto on lajistoltaan luonnonmukainen. Tenon lohi nousee Kenesjärven kautta vielä etelämmäksi, ainakin Mierasjärvelle saakka.

3.8.3 Luonnonsuojelulain suojellut luontotyypit

Luonnonsuojelulain 29 §:ssä on lueteltu 9 luontotyyppiä, joiden luonnontilaisia tai luonnontilaiseen verrattavia kohteita ei saa muuttaa niin, että niiden ominaispiirteiden säilyminen kyseisellä alueella vaarantuu. Suojeltuja luontotyyppejä ovat:

- Luontaisesti syntyneet, merkittäviltä osin jaloista lehtipuista koostuvat metsiköt
- Pähkinäpensaslehdot
- Tervaleppäkorvet
- Luonnontilaiset hiekkarannat
- Merenrantaniityt
- Puuttomat tai luontaisesti vähäpuustoiset dyynit
- Katajakedot
- Lehdetniityt
- Avointa maisemaa hallitsevat suuret puut ja puuryhmät

Suunnittelualueella voidaan osoittaa seuraavat luonnonsuojelulain mukaiset elin-ympäristöt: Luossakonadneljavri (katajaketo, nro 2), Kaavan ketoalue (nro 7). Kostejärven ketoalueet (nro 9). Lisäksi luonnontilaisia hiekkarantoja ovat Oollasavun ranta-alue aivan suunnittelualueen pohjoisrajalla, Kaavan pohjoispuolella sijaitseva ranta-alue sekä Luosnjarsuolu ja Karnjarsuolut. Edelleen voidaan mainita Onnelantörmän katajaketo, Mierasjärven hiekkaranta, Mantojärven vanhainkodin hiekkaranta.

Lisäksi Puksalvaaran, Kevojen, Pikku Kevojärven ja Keärdosjavrin alueilla on useita hiekkarantoja, jotka täyttävät luonnonsuojelulain 29 § mukaiset kriteerit.

Suunnittelualueella on useita säännöllisessä käytössä olevia petolintujen pesimäalueita. Liitekartalla on esitetty pesimäalueet yleispiirteisesti laajoina aluekokonaisuuksina. Pesäpuut ja linnut on rauhoitettu LSL:n 38 § ja 29 § nojalla. Mierasjärven länsirannalla on säännöllisesti käytössä oleva pesimäalue. Kenesjärven itäranta on tärkeä pesimäalue, samoin Kevojoella Pikku Kevojärven eteläpuoliset alueet. Tärkeinä pesimäalueina voidaan lisäksi mainita Nammajavrin ja Suohpajavrin alueet. Merkittävä pesimäalue on myös Korretojan ympäristössä.

3.8.4 Metsälain tarkoittamat kohteet

Metsälain 10 § velvoittaa säilyttämään arvokkaita elinympäristöjä, jos ne ovat luonnontilaisia tai luonnontilaisen kaltaisia sekä ympäristöstään selvästi erottuvia. Niitä koskevat hoito- ja käyttötoimenpiteet tulee tehdä elinympäristöjen ominaispiirteet säilyttävällä tavalla. Tällaiset elinympäristöt ovat yleensä pienialaisia. Metsälain tarkoittamia erityisen tärkeitä elinympäristöjä ovat:

- Lähteiden, purojen ja pysyvän vedenjuoksu-uoman muodostavien norojen sekä pienten lampien välittömät lähiympäristöt
- Ruoho- ja heinäkorvet, saniaiskorvet sekä lehtokorvet ja Lapin läänin eteläpuolella sijaitsevat letot
- Rehevät lehtolaikut
- Pienet kangasmetsäsaarekkeet ojittamattomilla soilla
- Rotkot ja kurut
- Jyrkänteet ja niiden välittömät alusmetsät
- Karukkokankaita puuntuotannollisesti vähätuottoisemmat hietikot, kalliit, kivikot, louhikot, vähäpuustoiset suot ja rantaluhdat

Suunnittelualueella selviä metsälain mukaisia kohteita ovat mm Kistuskaidin (nro 6) ja Paktevarrin (nro 5) kohteet. Kistuskaidin osalta tulisi kuitenkin pyrkiä alueen suojeluun, vaikka LSL:n mukaisia elinympäristöjä ei alueella esiinny. Perusteena voidaan käyttää alueen lajiston monimuotoisuutta. Myös Kalgojohkan puronuoma on metsälain mukainen kohde. Veähtšaknjunnisin pahtarinne (nro 10) lienee myös metsälain mukainen kohde. Tšahkaljohkan rinnepuro on metsälain tarkoittama rehevä lehtolaikku (nro 12), Tsieskuljohkan saniaislehto (nro 17). Kuktšejohkan rotkolaakso Mierasjärven pohjoisosassa (kuru) lienee myös metsälain tarkoittaman elinympäristö.

Lähteitä esiintyy ainakin Pavttakuoihkan rinnealueella Vetsikon eteläpuolella rinne-alueella. Kivirannan eteläpuolella Kistuskaidin rinnealueella, jolla saattaa olla useampiakin lähteitä.

3.8.5 Vesilain mukaiset elinympäristöt

TENOJOEN OSA-ALUE NUVVUS-VETSIKKO

1. Suohpajohkan kuru Vesilain muutoksen mukaan (1105/1996, 15a ja 17a §) alle hehtaarin suuruiset fladat, kluuvijärvet ja lähteet taikka muualla kuin Lapin läänissä enintään yhden hehtaarin suuruiset lammet, järvet ja vesistöä pienemmät uomat tulee säilyttää luonnontilaisena. Vesilain mukaisia kohteita lienevät Utsjoen puolella sijaitsevat Oaneskisladdun ja Kuhnesladdun koillispuolella sijaitsevat pienet uomat.

3.8.6 Inventoidut kohteet

Tässä työssä inventoitujen kohteiden kuvaus etenee Tenojoen osalta etelästä pohjoiseen ja merkittävimmät kohteet on numeroitu. Utsjoen osalta kuvaus etenee pohjoisesta etelään. Numerointi jatkuu Tenojoen numeroinnin jälkeen. Merkittävät kohteet on rajattu kartalle.

1. Suohpajohkan kuru ympäristöineen

Suohpajohkan itäpuoli eli Luossakoadnelvarrin länsirinne ei jyrkkyytensä puolesta sovellu erityisen hyvin rakentamiseen, samoin kuin ei Luossakoadnelvarrin luoteisrinnekään. Tällä alueella ollaan jo männyn maantieteellisen leviämisen pohjoisrajalla ja kaikki luontaisesti syntyneet männyn taimikot tulisi säilyttää, Suohpajohka itsessään on verraten huomattava muinainen sulamisvesiuoma, joka nykyisin on huomattava sulamisvesien purkausuoama. Suohpajohkan alueella on yksi uhanalaislaji, mutta se ei sijaitse rajatulla alueella.

Suositus: Suohpajohkan länsipuoli ja Suohpanjargan alue tien molemmin puolin soveltuvat luonnonympäristönsä puolesta rakentamiseen, Suohpajohka itsessään tulisi jättää rakentamisen ulkopuolelle. Ei kuitenkaan edellytä luo-rajasta.

2. Luossakonadneljavrin – Lohikostetin alue

Luossakoandneljavrin koillispuolella on ilmeisesti Tenojoen vanhaan haaraan syntynyt monilampien alue (Lohikostet). Lammista suurin Luossakonedneljavri on karurantainen. Sen rannalla kasvaa muutamia eteläisiä lajeja kuten luhtatädyke. Lammet sijaitsevat kulutukselle aralla alueella. Alueella on erilaisia harjanteita ja suppamaastoa. Lampien läheisyydessä on myös niittyä. Lohikostetin niemen pohjoisrannalla on katajikko, jossa esiintyy mm pohjannoidanlukkoa.

Suositus: Tämä alue tulisi jättää pääosin rakentamisen ulkopuolelle, sillä lammissa kasvaa useita Pohjois-Lapissa harvinaisia vesikasveja. Erityisesti tulee huomioida Luossakonedneljavri ja sen pohjoispuolen katajikko. Kysymyksessä on LSL:n 29 § mukainen elinympäristö (katajakedot), jonka raja-alue on esitetty kartalla. Muu kasvilajisto ei ole uhanalaista, mutta osa Lapin alueella jo harvinaisen, kuten luhtatädyke. Koko alueelle luorajaus on tarpeen.

Hannojohkan sulavesiuoma lähiympäristöineen nousee suhteellisen loivasti, joten se soveltuu rakentamiseen. Anttilan ja Pekkalan ympäristön rantatasanne soveltuu ympäristönsä puolesta rantarakentamiseen. Sen sijaan Pekkalan pohjoispuolelta aina Paatukseen asti Tenojoen rinne on niin jyrkkä ja rantatasanne niin kapea, että rakentamista tälle alueelle tulisi välttää. Alueella on myös linnustollista merkitystä. Hannojohkan alueella on tavattu yksi uhanalaislaji (1998), mutta ei rajatulla alueella.

3. Koadnelveijavrin alue

Koadnelveijavri on Tenonvarren Suomen puolen suurimpia järviä. Lampi on sekä kasvillisuudeltaan että linnustoltaan huomionarvoinen, joskaan ei uhanalaislajistoa ole löydetty. Vesilinnusto on pääosin levähtäjiä. Alueen pesimälinnusto tavanomainen, ei uhanalaislajistoa tai direktiivilajistoa. Vuotuiset vaihtelut ovat suuria. Useiden vesikasvien pohjoisimmat tunnetut esiintymispaikat ovat Koadnelveijavrissa tai siitä hieman pohjoisemmassa Koadneljohkan suistossa.

Koadnelveijavri on rehevärantainen ja sillä on vesilinnustollista merkitystä. Paatuksen ympäristön rantakoivikkoa voidaan pitää luonnonarvoiltaan verraten tavanomainen.

Koadneljohkan laaksossa kasvaa muutamissa erillisesiintyminä pohjoisessa harvinaista metsäruusua. Sen turvaamiseksi eri tarvita erityistä kaavamerkintää, mutta rakentamista ei uoman välittömään läheisyyteen tulisi sijoittaa. Joen suistoon ei tulisi myöskään osoittaa rakentamista.

Suositus: Tie kulkee nykyisin aivan Koadnelveijavrin rantaa. Koadnelveijavri ja sen ranta-alueet tulisi jättää rakentamisen ulkopuolelle. Luo-rajasta tulisi harkita sen perusteella, että lammissa on eräiden kasvilajien pohjoisimpia tunnettuja esiintymispaikkoja. Myös Koadneljohka tulisi säilyttää nykytilaisena. Luo-rajaus ei kuitenkaan liene tarpeen. Sen sijaan Paatuksen rantakoivikko (riittävän etäällä Koadnelveijavrin rannasta) soveltuu rakentamiseen.

4. Risnjarvarrin alue

Ranta-alueet ovat verraten jyrkkiä ja paljakka ulottuu jo verraten lähelle tietä. Risnjarvarrin huiput ovat yli 400 mpy. Rinnealueet ovat melko tavanomaista tunturikoivikkoa. Alueella on tavattu yhtä uhanalaislajia.

Suositus: Risnjarvarrin länsirinne Kalomasavu – karttasanaan asti ei sovellu rakentamiseen topografiansa puolesta. Sen sijaan Risnjargan alue soveltuu ympäristönsä puolesta rakentamiseen. Ainoastaan alueella oleva pieni lampi tulisi säilyttää nykytilaisena. Myöskään Risnjargan koillispuolella ei rakentamiseen soveltuvaa aluetta esiinny. Soveltumattomuus perustuu epäedulliseen topografiaan. Erityisiä aluerajauksia luonnonarvojen suhteen ei ole tarpeen esittää.

5. Paktevarrin alue

Paktevarrin alueella ovat rinnealueet suurta lohkariekkoa, jolla kasvaa eräitä harvinaisia saniaisia. Tämä rinnealue ulottuu verraten pitkälle itään. Paktevarrin alueella on myös jossain määrin linnustollista merkitystä. Sarakeädgin pohjoispuolella sijaitseva Tanssijoen jokideltalla sijaitseva rantakoivikko on melko tavanomaista lajistoltaan. Tanssijoen uomassa deltaalta yläjuoksulle on yksi uhanalaislaji (2000). Paktevarrin alueen lajistoa ovat mm kalliorikko, pohjannoidanlukko, haurasloikko, hiirenporras, tunturihiirenporras.

Suositus: Paktevarrin rinnelohkariekat tulee jättää rakentamisen ulkopuolelle sekä maisemallisista että kasvistollisista syistä. Kohde lienee myös metsälain 10 § mukainen kohde (kivikot, louhikot) Kartalle rajoitetulle alueelle tulisi harkita suojelua tai vähintään luorajausta. Suojeltavan alueen tulisi kattaa Paktevarrin-Kistuskaidin laaja rinnealue kokonaisuudessaan (ks. jäljempänä Kistuskaidi). Kistuskaidin uhanalaislajisto ei sijaitse tällä alueella vaan idempänä pohjoisrinteessä.

Kuva 2 : Näkymä Tanssijoen delta-alueelta. Joen rantapenkereet ovat jyrkät ja jokierosioon voimakasta.

Rakentaminen olisi sen sijaan mahdollista tien molemmiin puolin Sarakeädgin pohjoispuolelta aina Könkääle ulottuvalla rantakoivikkoalueella (noin 3 km matka). Könkään kohdalla rakentaminen olisi mahdollista myös hieman etäämpänä tien eteläpuolella (noin 300m). Sen sijaan tästä etelään louhikkoiset rinteet tulee jättää rakentamisen ulkopuolelle.

Kuva 3 : Paktevarrin pahtarinnettä. Paljakka ulottuu lähelle jokilaaksoa.

6. Kistuskaisdin alue (Köngäs-Paddan jokilaakso)

Yläkönkään koskimiljöön on suosittua kalastusaluetta. Könkäällä on useita matkailuyrittäjiä, jotka muun muassa vuokraavat mökkejä ja myyvät kalastuslupia sekä elintarvikkeita. Pääasiallisesti kasvillisuus koskialueella on tunturikoivikkoa, jossa puolukavariksenmarjavarvikkoa ja kenttäkerroksessa sammalta. Tenon tie kulkee lähellä jokea ja korkeimmilta kohdilta joelle avautuu hieno maisema. Tien viereiseltä tasanteelta on jyrkkä lasku joelle ja toisella puolella on tasaista tunturikoivikkoa, jonka jälkeen tunturin rinne nousee. Könkäältä on hieno näkymä Utsjoen suuntaan tuntureiden väliin muodostuneeseen v-laaksoon.

Vuonna 2003 tehdyn yrityskyselyn mukaan matkailuyrittäjät eivät toivo alueelle rakentamista. Yläköngäs on merkitty luonnonympäristövyöhykkeeksi, jonne ei suositella uusia rakentamisalueita. Aluetta kehitetään luonnonalueena. (Tenonlaakson kehittämissuunnitelma ja rantaosayleiskaavat 2004).

Kistuskaidin alue on jyrkkää rosoista tunturirinnettä lähes maantielle asti. Tunturipaljakka ulottuu hyvin alas, lähelle tietä asti. Alueella on runsaasti pahtoja ja kallio-paljastumia. Alue on erittäin arvokasta aluetta linnustollisesti ja kasvistollisesti. Kistuskaidin ylimmät alueet ulottuvat yli 400 mpy. Alueen topografia muistuttaa jo Pais-tunturien erämaa-alueesta. Tien ja Tenojoen välissä on kapeahko fluviaalisesta ja glasfluviaalisesta aineksesta muodostunut kuoppa-harjanne maastoa. (kettle & hole).

Kuošnjargan alueella on nähtävissä myös vanhaa Tenon uomastoa. Alueelle on istutettu mäntyjä metsäpalon jälkeen, mutta muuten alueen kasvillisuus paljakan alapuolella on melko tavanomaista tunturikoivikkoa. Kuošnjargan paloalueella lienee 1-2 palosta selvinnyttä luonnonvaraista mäntyä. Kistuskaidin alarinteellä tien läheisyydessä on muutamia niitty- ja peltoalueita (Kiviranta, Tenonharju ja Ylä-jalve).

Kistuskaidin alue on kasvi- ja eläinlajistoltaan hyvin monipuolinen. Alueen lajistosta voidaan mainita mm pohjannoidanlukko, haurasloikko, tunturikiviyrtti, kaljukiviyrtti, tunturihiirenporras, hiirenporras, lumileinikki, kultarikko, pahtarikko, purorikko, yövilikka,

tundrasara, kalliosara, nuokkurikko,, sinirikko, kalliosara, soukkasara ja tunturikirjosara. Lisäksi suunnittelualueen välittömässä läheisyydessä on erään uhanalaislajin ainoat tunnetut kasvupaikat (3-4 kpl muutaman yksilön esiintymää Inarin Lapin alueella).

Valtaosa edellä mainituista lajeista on ns. kalkinsuosijoita tai jopa -vaatijoita, joten niiden esiintymisalueet ovat tästä syystä rajattuja ja epäyhtenäisiä. Tästäkin näkökulmasta katsoen tulisi Kistuskaidin verraten laaja aluekokonaisuus jättää rakentamisen ulkopuolelle. Valtaosa nykyisin tunnetuista uhanalaislajistosta sijoittuu suunnittelualueen ulkopuolelle, mutta kenttäkäyntien yhteydessä löydettiin myös em. lajistoa suunnittelualueen sisäpuolelta.

Kistuskaidin rinnealueen ohella mainitsemisen arvoisa kohde lähistöllä on Paddan jokilaakso. Laaksossa on tavattu ainakin yhtä uhanalaislajia (2000). Jokilaakso on erittäin rehevärantainen, jonka lajistossa esiintyy mm ruusujuuri, ruohosipuli, väinönputki ja leppä. Myös muut pienemmät uomat ja sulamisvesiuomat Kistuskaidilta ja Pahtavaaralta ovat mainitsemisen arvoisia.

Suositus: Rakentaminen on mahdollista Könkään ja Paddan jokilaakson väliselle alueelle, jos rakentaminen ohjataan tien tuntumassa tasamaakoivikossa. Myös Kuošnjargan niemialue soveltuu varovaiseen rakentamiseen. Tärkeätä olisi kuitenkin jättää niemen kärkialue rakentamisen ulkopuolelle. Rakentamista tai muutakaan ihmistoimintaa ei sen sijaan tule missään tapauksessa ohjata Kistuskaidin pahta- ja lohkarerinteille. Kistuskaidin osalta tulee alueen suojelua harkita, jolloin perusteluna on alueen kasvilajiston monipuolisuus ja vaateliaisuus (kalkinsuosijoita), uhanalaislajiston esiintyminen. Suojelualueen tulisi ulottua suunnittelualueen eteläpuolelle. Lisäksi rinnelohkareikot ovat metsälain 10 § mukainen kohde (kivikot ja lohkarikot). Erityisesti Tenoharjun ja Ylä-Jalven välisellä alueella rinnealueet ovat edustavimmillaan. Myös Paddan jokilaakso tulee jättää rakentamisen ulkopuolelle. Paddan alueella luo- merkintä riittää turvaamaan alueen luontoarvot.

Kuva 4: Paddan jokilaakson suuosaa. Jokilaaksossa esiintyy monia harvinaisia kasvilajeja mm ruohosipulia.

Muista huomionarvoisista kohteista, joita ei ole aikaisemmin Yläkönkäällä todennettu, mainittakoon (alueet on rajattu Kistuskaidin nro 6 aluerajauksen sisään):

Paikoin pensoittumaan päässyt kuiva niitty. Alueella on tehty jossain määrin raivausta. Niityllä kasvaa isoja tunturikoivuja ja matalaa katajikkoo sekä mm. poimulehti, kullero ja ruohokanukka. Alue on merkittävää kulttuurimaisemaa ja se tulisi pitää avoimena. rakentaminen voisi olla mahdollista maiseman pitämiseksi avoimena, mutta rakennuspaikan sijainti tulee tarkastaa yksityiskohtaisesti maastossa.

Suositus: Ei erityisiä kaavallisia määräyksiä.

Vanha niittyalue, joka kaipaa kunnostusta. Pensaikkoo on paikoin jo harvennettu. Niityllä on rehevää kasvillisuutta, muun muassa kullero, rentukka, mesimarja, metsäkorte, kurjenpolvi ja lapinorvokki. Niityn läpi kulkee pieni puro. Alue on merkittävää kulttuurimaisemaa ja se tulisi pitää avoimena.

Suositus: Vähäinen rakentaminen olisi kuitenkin mahdollista.

Tunturikoivikko, jossa on seassa kookkaampia koivuja. Koivikon läpi kulkee polku rantaan, jossa on veneenlaskupaikka. Koivikkoo on paikoin harvennettu ja sitä on pidettävä maisemallisesti arvokkaana.

Suositus: ei erityisiä määräyksiä.

Vanha niitty, joka on pensoittunut. Niityllä kasvaa silmälläpidettävä ahonoidanlukko ja muusta lajistosta mainittakoon lapinorvokki, ruohokanukka, tunturikurjenherne sekä mesimarja. Niityllä olisi selvää kunnostustarvetta.

Kuva 5: Yläkönkäällä joen rinteet ovat jyrkkiä ja lohkareisia.

7. Paddan jokilaakso-Kordsam

Paddan suistosta aina Koahppelassâvun alueelle on Tenojoen ranta-alue hyvin jyrkkää rinnealuetta ja lisärakentaminen on hankalaa. Sen jälkeen aina Osmaan asti rinnealueen jyrkkyys ei estä rakentamista ja alueen kasvillisuus on tavanomaista tunturikoivikkoa. Kaavan alueella on myös LSL:n mukainen hiekkaranta (ks. kuva 6).

Osman ja Kaavan välinen alue tien molemmin puolin kasvaa matalaa koivikkoa ja katabajapensaikkoo. Tältä keto- ja puolikulttuuriniityiltä löytyy useita eri noidanlukkolajeja: mm pohjannoidanlukkoo ja ahonoidanlukkoo). Myös Kordsamin alueella on pohjannoidanlukkoo. Radnojohkan länsipuolella on ihmisen luoma pahta, jolla kasvaa mm kultarikkoo ja tähtirikkoo. Stalajohkan sulavesiuomassa, on 1 uhanalaislaji (1998). Junttijohkan suistossa on myös yksi uhanalaislaji. Sitä tavataan kahdella alueella.

Konagaskeäđgin niemi alueella on istutettu mäntymetsää. Alue on kuivaa kangasta ja melko eroosio- ja kulumisherkkää.

Alueen sivujoista mainittakoon Koahppelasavdejohka, jonka laaksossa kasvaa ainakin kahdella paikalla ruusujuurta. Myös leppää esiintyy.

Erityisesti Törmälän – Kaavan alueella Koahppeloivin rinnealueet ovat jyrkät. Koahppeloivi on korkeudeltaan noin 420 mpy ja rinnealueella on louhikkoo, paljakoita ja louhikkoo, mutta ei samassa määrin kuin Kistuskaidin alueella ja kasvilajistokin on huomattavasti vaatimattomampaa. Kasvillisuus on pääosin tunturikoivikkoa. Kaavan eteläpuolella aina Kordsamiin asti on ranta-alue jyrkkä ja kasvillisuus on tavanomaista tunturikoivikkoa.

Suositus: Aivan tien läheisyydessä rakentaminen lienee mahdollista laajallakin alueella, mutta esimerkiksi Koahppelassâvun itäpuolella aina Osman alueelle asti on rakentaminen mahdollista. Kaavan kohdalla on rannassa myös luonnontilainen hiekkaranta, joka on LSL:n mukainen kohde. Konagaskeäđgin ja Kaavan välinen alue soveltuu myös rakentamiseen. Kaavan alueen keto on LSL:n mukainen elinympäristö, ja tulisi merkitä SL-

merkinnällä. Lisäksi Koahppeloaivin rinnealue on metsälain 10 § mukainen louhikkoalue ja tulisi varustaa luorajauksella.

Kuva 6: Kaavan aluetta. Täydennysrakentaminen soveltuu alueelle. Kuvan hiekkaranta on LSL:n mukainen kohde.

Kuva 7: Konagaskeäðgin niemialuetta. Alue soveltuu lomarakentamiseen. Etualalla on muinainen tulvatasanne.

Sen sijaan ketoalue tien molemmin puolin kaavassa tulisi jättää rakentamisen ulkopuolelle. Kaavan ja Kordsamin välisellä alueella rakentamista ei tulisi osoittaa, sillä alueella on linnustollista merkitystä ja alue ei jyrkkyytensä takia sovellu erityisen hyvin lomarakentamiseen.

8. Kordšamladdun alue

Kordšamladdu on rehevärantainen pieni lampi tien läheisyydessä. Lammesta pohjoiseen Tenojoen rantaan asti sekä lännessä Kanekurraan asti ja etelässä Äimäjoelle asti alue on sopivaa rakentamiselle. Tenojoen rinne ei ole kovin jyrkkä. Puusto on pääosin istutettua mäntymetsää, tosin alue maaperältään hiekkaisena ei kestä kovin voimakasta kulutusta. Geomorfologisesti alue on jokitoimintojen kerrostamaa ainesta. Radnojargan koillisrinne

ja Uhtsa Aibmejokoaivin koillisrinteet ovat jyrkkiä rakentamiselle, mutta ne sijaitsevat jo lähes kilometrin etäisyydellä Tenojoesta.

Kuva 8: Kordšamladdun lampi näkyy aivan kuvan yläladassa. Täydennysrakentaminen soveltuu alueelle.

Suositus: Kordšamladdun alueella ei ole erityistä tarvetta rajoittaa rantarakentamista; kunhan vain edellä mainittu lampi ja pahta jäävät rakentamisen ulkopuolelle. Rantarakentamisen sijoittelussa tulee myös huomioida se, että tie kulkee tällä alueella jopa 700 m etäisyydellä Tenojoesta ja alue on verraten lähellä, noin 3 km päässä, Utsjoen kirkonkylältä. Tenojoen rannat eivät liene LSL:n mukainen elinympäristö. On myös huomattava, että Äimäjoen varsi ja erityisesti suosa tulee jättää rakentamisen ulkopuolelle. Äimäjoki kokonaisuudessaan käsitellään seuraavassa kappaleessa.

9. Äimäjoki ja Utsjoen kirkonkylän alue

Lähes koko matkan Kaavasta Äimäjoelle asti tien yläpuolella ovat rinteet jyrkät, huiput ovat 330–340 mpy. Paljakka on melko alhaalla, erityisesti Ailiggaan kohdalla. Ailiggaalla on myös runsaasti kalliopaljastumia. Geomorfologisesti kiintoisia kohteita ovat Kostejärven niemi ja Karnjarga, Utsjoen kirkonkylän koillispuolella. Molemmat lienevät syntyneet osaksi glasifluviaalisen toiminnan aikaansaamista kerrostumista ja osaksi jääkauden jälkeisen jokitoiminnan kerrostamasta aineksesta. Kasvillisuus on pääosin koivumetsää.

Osa-alueen länsiosassa Äimäjoki on alueen kiistatta mielenkiintoisin kohde. Sen rannat ovat reheväärantaisia, osin lehtomaisia. Jokilaakson lajeista mainittakoon mm. ruohosipuli ja äärimmäisen harvinainen tai jo hävinnyt lumirikko. Sen viimeisen havainto on 1970-luvulta ja lajia ei alueelta löydetty kesälläkään (2004). Äimäjoen rannoilla ja suistossa on lehtomaista kasvillisuutta. Siellä kasvaa mm. kurjenjalkaa, mesimarjaa, ruohokanukkaa, lapinorvokkia, korpiorvokkia, kulleroa ja kurjenpolvea. Tenoön viettävä rinne on ketomainen, jolla on aikaisemmin kasvanut ketonoidanlukkua, mutta sitä ei löydetty kesällä 2004.

Kuva 9: Kultalan Äimäjoen aluetta

Alueella on myös pieni keto, jolla kasvaa runsaasti katajaa ja tunturikatkeroa ja pohjannoidanlukkoa. Suulta on upea näkymä Tenojoelle, taustalla Saamen silta vasten Ailigastunturia. Joen suosa on myös kulttuurihistoriallisesti hyvin merkittävää. Äimäjoella on myös geologista merkitystä. Äimäjoen suulla on venevalkama. Äimäjoen varrella Kultalassa on merkittävän kaunis vanha pihapiiri ja niitty. Pihapiirissä on vanhoja perinteisiä rakennuksia, jotka ovat merkittävää utsjokilaista kulttuurimaisemaa.

Suositus: Äimäjoen laakso ja suuosat tulisi suojella monipuolisen ja lehtomaisen kasvillisuutensa takia. Lisäksi jokilaaksossa saattaa esiintyä äärimmäisen uhanlaista lumirikkoo. Luo-merkintä on tarpeen Äimäjoen laaksoon ja suosaan.

Utsjoen kirkonkylää ympäröi idässä Utsjokilaakso ja Ailigastunturi, lännessä kohoavat tunturit ja pohjoisessa virtaa Tenojoki. Valtatie 4 seuraa Utsjoen uomaa, mutta taajama-alueelle tultaessa katoaa uoma maisemasta. Utsjoen kirkonkylällä asutus on piilossa kyläkuvasta. Valtatie 4:ltä poikkeavat tiet asutusalueille. Asutusalueet sopeutuvat hyvin tunturikoivikkomaisemaan ja rakennukset jäävät koivikoin peittoon. Tunturikoivikkoja on jätetty kasvamaan pihapiireihin ja niiden väliin. Samalla kun kasvillisuus peittää näkyvyyttä, se myös suojaa liikenteen melulta. Kirkonkylällä jokivarsi on kaunis ja siellä kasvaa rehevää jokivarren kasvillisuutta mm. siniyökönlehteä, kulleroa, ruohokanukkaa, tenonajuruohoa ja nurmitatarta.

Valtatie 4 päättyy Utsjoen kirkonkylään Tenojoen ylittävään Saamen siltaan. Saamen sillan luona on maiseman solmukohta, josta aukeaa merkittävä näkymä sekä Tenojoen ylä- että alajuoksulle. Näkymää Onnelan törmältä Karigasniemelle päin hallitsee Saamen silta, taustanaan Tenojoen laakso ja takana Ailigastunturin koskemattomat rinteet. Utsjokisuus on valtakunnallisesti merkittävä esihistoriallinen suojelukokonaisuus. (Utsjoen ympäristötöiden yleissuunnitelma 1998, 9).

11 B. Boaresbäikin niitty

Kirkonkylän maisemaan tuo viihtyisyyttä puistomaiset tunturikoivikot, esimerkiksi tien varressa luontotuvan ja seurakuntatalon kohdalla. Kylän keskustan Utsjoen puolella

kylätalon ja Uulan Säästön takaa laskee törmä jyrkästi Utsjoelle, tästä jatkuu tasainen metsäalue ennen jokea. Alue on kosteaa, reheväkasvuista ja paikoin soistunutta. Alueen eteläpäässä on Boaresbäikin niitty (11B). Niityllä kasvaa valtakunnallisesti uhanalaista ja rauhoitettua keminängelmää ja alueellisesti uhanalaista peltohanhikkia. Alue on myös merkitty Utsjoen esihistoriallisten ja historiallisten suojelukohteiden luetteloon. (Lapin perinnemaisemat 1999, 209)

Kuva 10: Boaresbäikin arvokasta perinnemaisemaa.

11C. Onnelantörmän katajaketo

Onnelatörmän eteläpuolella on laajahko katajaketoalue, jolla esiintyy huomionarvoista perhoslajistoa. Alueella on myös luonnonsuojelulain mukainen katajaketo.

Suositus: Lapin perinnemaisemainventoinnissa (1999) niitty on arvotettu maakunnallisesti merkittäväksi kohteeksi. Alue tulisi rajata luo -rajauksella. Onnelantörmän ketoalue tulee kaavassa merkitä luo -rajauksella.

Kirkonkylän itäpuolella rakentaminen on mahdollista tien ja rannan välisellä alueella aina Niemelän talolle asti. kasvillisuus on verraten tavanomaista. Heti Niemelän itäpuolella tie on linjattu niin lähelle jokea, että ettei rakentaminen ole mahdollista. Myöskään tien ja rinteiden väliselle alueelle ei rakentamista tule maisemallisesti ja geomorfologisista syistä johtuen osoittaa Vidgaveädjin suulle asti.

Karnjargan kohdalla on tien ja rannan välissä laajahko rantatasanne, jossa nykyisellään on useita rakennuksia. Alueen kasvillisuutta voidaan pitää tavanomaisena. Karnjargan pohjoispuolella Laitilan kohdalla on Tenossa Karnjarsuolun saari, joka matalana ja tulville herkkänä alueena tulisi jättää rakentamisen ulkopuolelle. Lisäksi Tenon uoma voi

muuttua siinä määrin fluviaalieroosion ja sedimentaation myötä siinä määrin, että saari siirtyy Norjan puolelle. Alueella ei ole LSL:n mukaisia elinympäristöjä.

Laitilan talon koillispuolella ei kasvillisuuden puolesta ole erityisen kiinnostavaa aluetta. Tenojoen rinnealueet ovat jyrkkiä ja rakentaminen aiheuttaisi huomattavia maisemakuvallisia ja geomorfologisia muutoksia. Luosnajarsâvun kämpä sijaitsee ainoalla mahdollisella paikalla.

Muut kohteet Kirkonkylän alueella:

1) Leirintäalueen pihalla oleva perinteinen talo ja pihapiiri. Talo on osa perinteistä maisemaa ja muistuttaa vanhasta rakennusperinteestä.

Suositus: ei erityisiä kaavallisia merkintöjä.

2) Etelästä kirkonkylään tultaessa vasemmalla puolella tietä on vanha perinteinen talo, jonka edustalla koivikkoniittyä. Utsjoen ympäristötöiden yleissuunnitelmassa (1998) koivikkoalue mainitaan hoidetuksi). Ilman hoitoa se on kuitenkin päässyt pahasti pensoittumaan. Talon välittömässä läheisyydessä olevaa aluetta on sen sijaan hoidettu.

Suositus: ei erityisiä kaavallisia toimenpiteitä.

3) Sammaleinen kaunis Kalgojohkan puronuoma, jonka ympärillä rehevää osin lehtomaista kasvillisuutta. Puro kulkee syvässä uomassa. Uoman pohjoispuolella on asuinrakennus ja eteläpuolella asumaton vanha talo. Puro laskee Utsjokeen ja sen uoman alueella kasvaa isoja tunturikoivuja sekä lapin- ja korpiorvokkia, pohjanisotalvikkia, metsäkurjenpolvea, kurjenjalkaa, ruohokanukkaa, metsäimarretta, kulleroa ja metsäkortetta.

Suositus: Puronuoma lienee metsälain 10 § mukainen kohde, ja tulisi rajata luo – rajauksella

Lisäksi voidaan mainita Kostejärvi ja sen verraten laajat ketomaiset alueet lammen länsi ja luoteispuolella. Lammen ympäristössä on myös kookasta koivikkoa. Lajistossa esiintyy mm pohjanneidonlukkoa ja ahoneidonlukkoa. Kostejärvellä on myös linnustollista merkitystä; sen vesilinnustoa on pidettävä melko monipuolisena.

Suositus: Karttaan merkitty ketoalue lienee LSL:n 29 § mukainen kohde (kedot) ja tulisi jättää rakentamisen ulkopuolelle.

5) Karnjargan alue on entisen lossin paikka ja se tulisi ”muistaa” esimerkiksi muistotaululla.

Kuva 11: Kostejärven aluetta. Lampi ranta-alueineen tulisi jättää rakentamisen ulkopuolelle.

Kuva 12: Karnjargan aluetta. Alueelle on mahdollista sijoittaa täydennysrakentamista.

Inventoinnin täydennys

Vireillä olevaa kirkonkylän asemakaavaa varten on laadittu luontoselvitys (Faunatica Oy 2012).

Alueella havaittiin yhteensä 6 luontoarvoluokkiin I ja II kuuluvaa, alueellisesti arvokasta tai paikallisesti huomattavan arvokasta luontotyyppikohdetta.

Alueelta havaittiin yhteensä 24 huomionarvoista luontotyyppiesiintymää. Selvityksessä havaituista luontotyyppiesiintymistä pääosa on pienialaisia ja niiden merkitys luonto-arvojen kannalta on lähinnä paikallinen.

Selvästi arvokkain luontokohde alueella on maakunnallisesti arvokas Boaresbäikin perinnebiotooppi ympäröivine metsäkuviineen. Arvokkaita ovat Utsjoen varren törmän paisteympäristöt, puronvarsilehtokokonaisuus, kaksi pienialaista, rehevää luontotyyppikuviota sekä luonnonmuodostumana poikkeuksellinen, laaja ja somerikkoinen vesijättömaa. Paikallisesti arvokkaista kohteista huomionarvoisimpia ovat umpeutumassa olevat kedot ja geologisesti mielenkiintoinen suppamuodostuman kaltainen alue. Neljään luontotyyppikuvioon sisältyy myös vesilain mukaan suojeltava luonnontilainen puron tai noron uoma.

Lintulajeista havaittiin silmälläpidettävä rantasipi sekä huomionarvoinen lintulaji ampuhaukka. Luontotyyppihavaintojen ja satunnaisten lintuhavaintojen perusteella osa Utsjoen ranta-alueesta voi olla linnustollisesti merkittävää aluetta.

Alueella havaittiin kolme huomionarvoista perhoslajia: ruijannokiperhonen, pohjanpikkukultasiipi ja kurjenhernekoisa. Lajien kannalta tärkeitä ovat avoimet ja paahteiset alueet. Sopivia elinympäristöjä on siten rakennetuilla alueilla, lajit eivät menesty luonnontilaisilla alueilla liian peitteisyyden vuoksi.

Luontokohteet on kuvattu tarkemmin luontoselvitysraportissa (Faunatica Oy, 2012).

Seuraavat selvityksen suositusten mukaiset, alueellisesti arvokkaat luokkien I-II –kohteet sekä paikallisesti arvokkaat luokan III -kohteet M, R ja X (X1+X2) on lisätty osayleiskaavakartalle luo-merkinnöin:

- A. rehevät lehtolaikut, metsälaki, arvoluokka II, kulutukselle herkkä alue
- B. paisterinteet, arvoluokka II, kulutukselle herkkä alue
- L. vähäpuustoiset suot, metsälaki, vesilaki, arvoluokka II, kulutukselle herkkä alue, 3-osainen kohde
- M. rehevät lehtolaikut, metsälaki, arvoluokka III, kulutukselle herkkä alue
- N. hietikot, kivikot: myös paisterinne metsälaki, arvoluokka II, kulutukselle herkkä alue
- R. purojen ja norojen lähiympäristöt, metsälaki, vesilaki, arvoluokka III
- S. maakunnallisesti arvokas perinnemaisema: niitty (Boaresbäikin niitty), arvoluokka I
- T. osittain maakunnallisesti arvokasta perinnemaisemaa: rehevät lehtolaikut, purojen ja norojen lähiympäristöt (Boaresbäikin niitty), metsälaki, vesilaki, arvoluokka I, kulutukselle herkkä alue
- U. rehevät korvet: ruoho- ja heinäkorpi, metsälaki, vesilaki, arvoluokka II, kulutukselle herkkä alue
- W. kivikot, paahdeympäristöt, maa-aineslaki, Metsälaki (osin), arvoluokka II
- X. niitty, kuiva niitty (keto), paisterinne (piennar), arvoluokka III

Ruojannokiperhosen elinympäristöinä toimivat rakennetut tienluiskat ja pientareet 1 ja 11 on merkitty luo-merkinnöin. Avoimuus ja paahteisuus ovat ruijannokiperhosen ja useiden muidenkin huomionarvoisten perhoslajien kannalta oleellisen tärkeitä. Teiden luiskat tulisi säilyttää avoimina ja hiekkapohjaisina, jolloin ne toimisivat perhosen kulkureitteinä elinlaikkujen välillä. Erityisesti tulisi välttää ruijannokiperhoselle sopivien elinlaikkujen pirstoutumista, ja siksi lajille nykyisin sopivien kohteiden hoitaminen on tärkeää.

Uhanalaisen ja rauhoitetun keminängelmän tärkeät kasvualueet on merkitty s-1 -merkinnällä suojelluiksi. Selvityksen yhteydessä useita uhanalaisten noidanlukkojen kasvustoja havaittiin Boaresbäikin perinnebiotoopilta kuviolta S. Myös Nuorgamintien varressa olevat ketoalueet kuvioilla X1 ja X2 ovat edelleen elinympäristönä noi-

danlukoille sopivia. Kuviot kaipaavat säännöllistä hoitoa (niittoa tai laidunnusta), jotta noidanlukot ja muu perinnebiotooppien kasvilajisto voi selviytyä myös jatkossa. Kuviolla X tulisi myös tehdä peruskunnostusta eli mm. puuntaimien poistoa.

Kirkonkylän kylämitoituksen alueille on laadittu luontoselvitys (Maire Puikko 2016). Niemelän alueella on rannassa kaistale Luonnonsuojelulain 29 §:n mukaan suojeltua luonnontilaista hiekkarantaa sekä rantatörmällä katajaketo. Samoin Mantojärven pohjoisrannalla on luonnontilaista hiekkarantaa. Lisäksi alueilla todettiin metsälain mukaisia purojen tai norojen ympäristöjä sekä rantaluhtia ja lehtolaikkuja.

10. Lohisaaret ja Vetsikko

Osa-alueella tunturin rinne nousee jyrkästi tieltä. Korkeimmat tunturien huiput ovat yli 300 mpy. Paljakka ulottuu verraten lähelle tietä. Erityisesti Veähtšaknjunnisisin kohdalla rinnealueet ovat paljakkaa lähes tielle asti. Vetsikon länsipuolella on louhittu pahta tien läheisyyteen. Pahdalla on linnustollista ja botaanista merkitystä. Pahtarinne tulisi pyrkiä suojelemaan, koska sillä kasvaa useita harvinaisia kasveja kuten tunturikiviyrtti, pikkutervakko ja pahtarikko. Kasvillisuus on paljakan alapuolella pääosin koivumetsää, joka etenkin Vetsijoen suistoalueella on kookasta.

Lohiniemen saarilla (Luosnjarsuolu) ja Karnjarsuolulla on laajoja katajikkoja ja ketoja, joilla kasvaa pohjanneidonlukkua ja ketonoidanlukkua. Lisäksi muu lajisto on monipuolinen. Saaressa on harjoitettu kalastusta ja laidunnusta, joista on jäänyt saarelle arvokasta kulttuuriperintöä (Arvokkaat maisema-alueet 1992, 1998.). Alueen laiduntamisesta tulisi kuitenkin huolehtia. Saaret lienevät myös LSL:n mukainen luontotyyppi (luonnontilaiset hiekkarannat)

Vetsikko on jokisuistoalueiden värittävä pieni viihtyisä kylä, jolle Norjan puoleiset tunturit antavat jylhän taustan. Kylässä on perinteisiä rakennuksia ja veneenrakenuskulttuuria. Vetsikossa on matkailuelinkeinon harjoittajia.

Vetsijoki muodostaa laajan suiston, jonka pohjoispuolella on osin harjuaineksesta osin Tenojoen kuljettamasta aineksesta muodostunut laaksontäyte Ridonjarga, jolla on ainoa Tenon Suomenpuoleinen etelärinne. Vetsijoella on runsaasti lehtoa ja tulvaniittyä. Vetsikon alueella on runsaasti kulttuuriympäristöjä ja niittyalueita. Vetsijoen suistolehtoalue kuuluu Naturaan (ks. edellä). Alueella kasvaa kasviharvinaisuuksia, joista mainittakoon silmälläpidettävä ruijanruoholaukka. Sen tyyppisiä kasvialueita ovat kyläkedot ja rannat. Lisäksi alueella kasvaa muitakin lehtolajeja, kuten kotkansiipeä (tunnettu pohjoisin esiintymä) ja keminängelmää (tunnettu pohjoisin paikka) ja lisäksi esiintyy mm. metsäkurjenpolvea, poimulehteä (sp.) jne. Vetsijoen rannoilla useassakin paikassa kasvaa ruohosipulia.

Myös Vetsikon eläinlajisto, etenkin linnusto, on runsas.

Kuva 13: Lohisaaret. Alue tulisi pyrkiä suojelemaan. Ranta-alueet ovat LSL:n mukainen

Kuva 14: Vetsikon suiston aluetta.

Suositukset:

1) Vetsikon kylän alueelle niemeen voitaneen rakentaa olemassa olevan rakennuskannan yhteyteen. Alueella on kulttuurimaisemaa ja tunnelmallinen kylämiljö, joka jossakin määrin kestää lisärakentamista. Kaikki vanhojen saamelaistalojen pihapiirit ovat suojelun arvoisia niihin liittyvien kulttuuriarvojen että kasvilajiston perusteella. Kylän pohjoispäässä on lehtomainen alue, jossa kasvaa mm. kulleroa, lapinorvokkia, mesimarjaa ja ruohokanukkaa. Arvokasta ympäristöä ja mm uhanalaislajistoa on myös Natura-alueen ulkopuolellakin. Erityisesti on syytä korostaa Natura-alueesta länteen sijaitsevaa niittyaluetta (niittylehto), jota on noin 18–20 ha. Myös tämä alue on otettu karttaan mukaan ja tulisi rajata luo –rajauksella. Lisäksi kartalle on rajattu Vetsijoen yläjuoksua myös huomionarvoisena kohteena, jolle luo –merkintää tulisi myös harkita.

2) Vetsijoen suistolehdon alue (ks. tekstin alkuosa ja aluerajaus liite) tulee rajata Vetsikon (FI 130 2008) Natura-alueen rajaustietojen mukaisesti. Natura-alue kattaa alueesta noin 14 ha ja on pääosin ns. tulvalehtoa Alueelle ei tule osoittaa rakentamista. Alue tulee merkitä SL-merkinnällä.

3) Veähtšaknjunnisisin pahtarinne ei sovellu rakentamiseen. Rinne on paikoin liian jyrkkää rakentamiselle. Alueella on linnustollista ja kasvistollista merkitystä. Kohde lienee metsälain 10 § mukainen elinympäristö (jyrkkä rinne). Alueen suojeluakin tulisi harkita.

4) Lohiniemen saarilla (Luosnjarsuolu) ja Karnjarsuolulla on laajoja katajikkoo ja ketoja, joilla kasvaa pohjanneidonlukkoo ja ketonoidanlukkoo. Lisäksi muu lajisto on monipuolinen. Saaressa on harjoitettu kalastusta ja laidunnusta, joista on jäänyt saarelle arvokasta kulttuuriperintöä Lohiniemen saarelle (Luosnjarsuolu) ei rakentamista tulisi osoittaa. Suojelua tai ainakin luo –merkinnän käyttämistä tulisi harkita LSL 29 § mukaisen elinympäristön perusteella (hiekkaranta, katajaketo).

5) Ridonjargan kohdalla Tenojoen etelärinne on Suomen puolella harvinaisuus. Rinteellä kasvaa lukuisia harvinaisia kasveja mm useita villivehnlajeja. Alueen suojelua tulisi harkita, mutta luo-rajaus myös turvannee alueen luontoarvojen säilymisen. Aivan suunnittelualueen pohjoisrajalla on myös laaja luonnontilainen hiekkaranta.

Sen sijaan rakentamista voidaan osoittaa Luosnjarsuolun kohdalle tien ja Tenon väliselle alueelle Njallajohkan suusta noin 500 m alavirtaan. Myös Vetsikon alueen pohjoispuoliselle tunturin puoleiselle voidaan rakentamista osoittaa. Se sopii maastoltaan rakentamiselle ja se on kasvillisuudeltaan tavanomaista tunturikoivikkoo. Lisäksi täydennysrakentamista voidaan osoittaa Vetsikon vuokramökkialueelle. Vetsikon suistolehdossa voisi olla opastetaulu Natura-alueesta. Natura-alueelle tai kylän lehtoon voisi perustaa pienimuotoisen luontopolun, jossa voisi olla opastetauluja esimerkiksi alueen Natura-alueen piirteistä, kasvillisuudesta, geomorfologiasta ja hydrologiasta.

Kuva 15: Komea pahtarinne Vetsikon alueen eteläpuolelta.

Kuva 16: Vetsijoen suistoaluetta. Alue sisältyy merkittävimmiltä osin Natura 2000-ohjelman piiriin.

UTSJOEN OSA-ALUE

11. Utsjoen kirkonkylä – Mantojärvi

Utsjoen kirkonkylän eteläpuolella on laaja glasifluvialaisen ja fluviaalisen aineksen sedimentaatioalue. Maastokäyntien yhteydessä ei Utsjoen länsirannalla Utsjoen suun ja Mantojärven pohjoispään väliseltä alueelta löydetty luonnonympäristöltään kovinkaan merkittäviä luonnonarvoja. Sen sijaan jo edellä mainittua laakson täyttettä voidaan pitää geomorfologisesti melko mielenkiintoisina muodostumina. Muodostumakokonaisuudessa on lukuisia suppakuoppia ja niiden välisiä harjanteita. Aivan osa-alueen eteläosassa on Mantokosken alue, jonne ei rakentamista tulisi osoittaa.

Mantojärven pohjoispuolella sijaitsee vedenhankinnan kannalta tärkeä pohjavesialue (Utsjoki 12889001). Alueen muodostaa Utsjoen laaksoon kerrostunut hiekka- ja sora-alue. Kerrostuma on laaja ja tasainen, suppakuoppia täynnä oleva muodostuma, jonka aines on glasifluvialaista alkuperää. Jokitoiminta muovaa aluetta aktiivisesti. Joen itäpuolella Ailiggaan rinnealueet tulee jättää rakentamisen ulkopuolelle. Rinnealueilla on linnustollista merkitystä. Maantien länsipuolen rinnealueet eivät sovellu rakentamiseen.

Kuva 17: Utsjoen kirkonkylän asutusta jokiterassilla. Joen meanderointi näkyy selvästi.

12. Mantojärvi

Mantojärvi muodostaa kauniin maisemallisen kokonaisuuden. Maisema-arvojen lisäksi Mantojärvellä ja sen ranta-alueilla on merkittävää kulttuurihistoriallista, linnustollista ja kasvistollista merkitystä. Kulttuurihistoriallisesti merkittävin kohde on Mantojärven länsirannalla sijaitsevat vanhan pappilan kirkkotuvat. Se on myös Natura 2000- aluetta. Erityisesti alue on ruijannokiperhosen suojelualue. Lisäksi alueella esiintyy yksi uhanalainen kasvilaji. Vanhainkodin ranta on luonnonsuojelulain mukainen kohde (kohde 12A). Alueen rajausta on keskeneräinen (kesä 2006).

Luonnonmaisemaa tarkasteltaessa voidaan todeta, että koko järvialue muodostaa yhtenäisen kokonaisuuden. Linnustollista merkitystä on erityisesti järven itäpuolisilla jyrkillä rinnealueilla.

Kasvillisuutensa puolesta voidaan nostaa esiin Tšahkaljohkan rinnepuro. Etenkin sen suistossa on verraten monimuotoista kasvillisuutta, josta mainittakoon mm. metsäkurjenpolvi, poimulehti, kullero ja lapinorvokki sekä metsäkorte.

Suositus: Täydennysrakentaminen olisi mahdollista hotellin yhteyteen, mutta muuten tulisi Mantojärven ranta-alueiden välittömään läheisyyteen rakentamista välttää. Ei kuitenkaan edellytä erityisiä kaavallisia merkintöjä. Vanhainkodin ranta tulee varustaa luo-merkinnällä.

Pappilan Kirkkotupien alueen yhteyteen ei tule osoittaa uutta rakentamista ja alue tulee merkitä SRS –merkinnällä kokonaisuudessaan käsittäen perinnemaisema- ja Natura-alueen. Tšahkaljohkan rinnepuro lienee metsälain 10 § mukainen kohde ja luo –rajaus on tarpeen.

Inventoinnin täydennys

Vuoden 2012 Metsähallituksen alueilleen suorittaman inventoinnin (Liinu Törvi) perusteella Mantojärvellä sijaitsevan luo-kohteen rajausta on laajennettu.

Mantojärven hiekkarannalla esiintyy kasvupaikalle ominaista lajistoa, mm. tunturikurjenhernettä (*Astragalus alpinus* subsp. *arcticus*), tunturikohokkia (*Silene acaulis*), kiskänpälää (*Antennaria dioica*) NT, tenonajuruohoa (*Thymus serpyllum* subsp. *tanaënsis*) ja lampaannataa (*Festuca ovina*). Luontotyyppien uhanalaisuusarvioinnissa (Raunio 2008) järvien hiekkarannat –luontotyyppi on Pohjois-Suomessa arvioitu silmälläpidettäväksi (NT).

Kuva 18: Kirkkotupien alue.

13. Nammajavri-Suolojavri

Nammajärvi sijaitsee Mantojärven eteläpuolella. Sen ranta-alueet ovat muodostuneet jokitoiminnan kerrostamasta aineksesta. Järven morfologialle tyypillisiä muotoja ovat kapeat hiekkaiset kynnät ja niiden väliset lahdet. Kasvillisuutensa puolesta Nammajärven alue on verraten tavanomaista tunturikoivikkoa. Suolojavrin kohdalla tie kulkee rannan läheisyydessä. Järven itärannalla on matalia, vesikasvillisuuden peittämiä lahtia, jotka tulisi jättää rakentamisen ulkopuolelle. Lahdet ovat usean vesikasvilajin pohjoisimpia tunnettuja esiintymispaikkoja.

Suositus: Kasvillisuutensa puolesta rakentamista voidaan Nammajärvelle osoittaa aina Saarelaan asti. Sen sijaan Suolojavrin länsirinne on liian jyrkkä rakentamiseen ja itäpuolen matalat lahdet tulisi myös jättää rakentamisen ulkopuolelle. Ei kuitenkaan edellyttä erityisiä kaavallisia merkintöjä.

14. Suohpajavri

Suohpajavrin itäpuolen ranta-alueet ovat verraten jyrkkiä mutta kasvillisuudeltaan tavanomaista tunturikoivikkoa. Rinnettä alas laskee muutamia tunturipuroja.

Kasvillisuudeltaan mainittavia kohteita ovat koillispuolen kaksi lampea Oanekisladdu ja Kuhnesladdu, jotka molemmat ovat eteläisten kasvilajien pohjoisimpia tunnettuja esiintymispaikkoja. Kasvillisuudeltaan huomionarvoisia ovat myös Addasuolun koillispuolen kaksi puroa. Järven länsipuoli on sekä kasvillisuudeltaan että geomorfologialtaan tavanomaista aluetta.

Vesi- ja rantakasvillisuudeltaan Akšoladdun lampialue Jaakkolan pohjoispuolella on hyvin huomionarvoinen kokonaisuus. Lammissa esiintyy lukuisia eteläisiä vesikasvilajeja, jotka tällä alueella esiintyvät levinneisyytensä pohjoisrajalla. Aluerajauksen pohjoisosassa sijaitsevassa Mieliejohkan suistossa esiintyy yksi uhanalainen laji.

Suositus: Oaneskisladdu ja Kuhnesladdu ranta-alueineen tulisi jättää rakentamisen ulkopuolella arvokkaan vesikasvillisuutensa takia. Lampien suojelua tulisi harkita. Ainakin ne tulisi merkitä kaavassa luo-rajauksella perusteena esiintymistä levinneisyysalueensa pohjoisrajalla. Samoin vesikasvillisuutensa takia tulee Akšoladdun lampialue jättää rakentamisen ulkopuolelle. Myös edellä mainitut kaksi puroa tulisi merkitä luo-rajauksella. Ne lienevät vesilain mukaisia kohteita.

Rakentaminen voidaan sijoittaa järven länsipuolelle tien molemmille puolille, esimerkiksi Varpulasta etelään ja kaakkoon olemassa olevan asutuksen yhteyteen. Näiden lampien kohdalla tulisi myös suojelua harkita. Sen sijaan järven itärannalla Palomuotkan ympäristöön rakentamista voidaan sijoittaa.

Jaakkola – Patoniva

Gidđasâljavrín ja Jorbajavrín itäpuolella on kasvillisuus pääosin verraten tavanomaista tunturikoivikkoa. Myös rinnekaltevuus on rakentamisen kannalta edullinen. Maisemallisesti ja vesikasvillisuudeltaan tärkeä alue itärannalla on kuitenkin Kuorosvuohppin niemialue. Sen kärjessä on huomionarvoinen ketoalue (ks. 15 A). Alueella esiintyy useita eteläisiä vesikasvilajeja. On myös huomattava, että alue on myös männyn luontaisen levinneisyyden pohjoisrajalla, joten yksittäisiäkään mäntyjä ei saisi alueella kaataa.

Järvien länsipuolella kasvillisuus on tavanomaista tunturikoivikkoa tien molemmin puolin, mutta rinnealue on linnustollisesti huomionarvoista aluetta.

Suositus: Kuorosvuohppin niemialue tulisi jättää rakentamisen ulkopuolelle, erityisiä kaavamarkintöjä ei kuitenkaan tarvita. Sen sijaan Patomuotkasta etelään rakentamiselle ei ole esteitä, ja erityisesti Jorbajavrín- Gidđasâljavrín länsirannalle voidaan rakentamista luonnonympäristönsä puolesta jossain määrin osoittaa. Sen sijaan tien länsipuolen rinnealueelle, etäämpänä rannasta, ei rakentamista tule maisemallisista eikä linnustollisista syistä osoittaa ainakaan merkittävässä määrin.

15 A. Palomuotkan perinnemaisema-alue

Utsjokilaakson valtakunnallisesti arvokkaalla maisema-alueella ja arvokkaassa kulttuuriympäristössä sijaitseva kohde. Alue on kooltaan 1 ha ja se sijaitsee Palomuotkan niemessä. Alue on arvotettu Lapin perinnemaisema inventoinnissa paikallisesti merkittäväksi kohteeksi. Aluetta on niitetty säännöllisesti koneellisesti 1970-luvulta lähtien. Alue on kohtalaisen edustava ja runsaslajinen; lajistossa esiintyy mm. niittyleinikki, siankärsämä, lampaannata ja nurmitatar. Huomionarvoisista lajeista mainittakoon vilukko, kullero, tunturikurjenherne, kissankello ja kellosinilatva.

Suositus: Alue tulisi jättää rakentamisen ulkopuolelle. Kaavassa alue tulee rajata luo-merkinnällä.

16. Patoniva – Kutuniemi

Patoniva-Kutuniemi välisellä alueella Utsjoki on verraten kapeassa uomassa mutkitteleva. Molemmiin puolin uomaa on fluviaali- ja glasfluviaalitoiminnan kasaamaan ainesta. Alueella on olemassa olevaa asutusta verraten runsaasti. Alueelta ei ole kenttäkäyntien tai aikaisempien tutkimusten perusteella merkittäviä ympäristöarvoja. Ainoan poikkeuksen muodostaa osa-alueen eteläosan Rassejohkan puroalue, vaikka puroalueelta ei erityisen huomionarvoisia lajeja löydettykään kenttäkäyntien yhteydessä.

Suositus: Tällä osa-alueella voidaan rakentamista osoittaa joen molemmille puolille, mutta erityisesti järven itärannalle. Ainostaan Rassejohkan puroalue tulisi jättää rakentamisen ulkopuolelle ja samoin pienet lammet lähiympäristöineen voidaan jättää rakentamisen ulkopuolelle. Rassejohkan alajuoksulla kasvaa esimerkiksi kotkansiipeä, kulleroa ja isokokoista pajua; halavaa. Halava ja kotkansiipi ovat täällä kasvaessaan lähellä esiintymisalueensa pohjoisrajaa. Luo-rajaus on tarpeen.

Kutuniemen alueelle voidaan tarvittaessa osoittaa tiiviimpääkin rakentamista, mutta niemen kärjestä aina kenttään asti tulisi jättää rakentamisen ulkopuolelle. Kutuniemen kärjessä on uhanalaislajin esiintymä.

Kuva 19: Kutuniemen aluetta Kevojärven rannalla

16 A) Jomppalan niitty

Kohde sijaitsee Jomppanjärven länsirannalla. Tila on ollut vuosisadan alkupuolella asti asuttu. Perinteinen käyttö on käsittänyt vuosittaisen niiton. Nykyisen kenttää niitetään satunnaisesti. Alue on kooltaan noin 2.8 ha ja alue sijaitsee Utsjoen länsirannalla Jomppalan niemessä. Alue on paikallisesti merkittävä. Valtalajeina alueella esiintyvät siiankärsämä, lampaannata, kissankello ja niittysuolaheinä. Huomionarvoisia lajeja ovat poimulehdet (sp.), kissankello, tunturikurjenherne, ketonoidanlukko ja harmaakynsimö ja tunturinurmikka.

Suositus: Alue tulisi merkitä luo -rajauksella.

Kevojärvi ympäristöineen

Kevojärvi on melko laaja ja etenkin itärinteen osalta jyrkkärintainen. Itärannalla on melko runsaasti olemassa olevaa asutusta. Kasvillisuus on verraten tiheää tunturikoivikkoa. Sekapuuna on yksittäisiä mäntyjä.

Kevonniemessä on Turun yliopiston Kevon tutkimusasema. Kasvillisuus on pääosin tiheää tunturikoivikkoa ja sekapuuna on etenkin rinteiden alaosassa mäntyä. Kevonjärven länsiosaa laskevat sekä Kevojoki ja Tšarsjoki. Viimeksi mainitun joen suistossa on kasvillisuudeltaan monimuotoinen ja jokitoiminnan jatkuvan muovaustoiminnan alainen saari. Kevonsuun alueella on pienialaista ketoa ja muuta kulttuurikasvillisuutta, joita erityisesti tässä yhteydessä tulee mainita Kevon suun niitty (17 A).

Kevojoen laaksossa ei tässä yhteydessä tehty tarkempaa kartoitusta, koska sinne ei ole mitään syytä osoittaa uutta rakentamista. Voitaneen tässä yhteydessä vain mainita mm Kotkapahdalla kasvava eräs saniaislaji, jonka kasvupaikka lienee ainoita Uralin länsipuolella.

Kasvillisuudeltaan huomionarvoinen kohde on Tsieskuljohkan saniaislehto. Etenkin joen alajuoksu on rehevää pajukkoa (mm halavaa) ja kotkasiipeä. Lisäksi esiintyy mm. kulleroa, metsäkurjenpolvea, lapinorvokkia ja muuta lehtolajistoa.

Tsieskuljohkan pohjoispuolella on joen ja tien välissä jo melko runsaasti olemassa olevaa asutusta tai tutkimustoimintaa palvelevia rakennuksia ja täydennysrakentaminen on mahdollista luonnonarvojensa puolesta.

17 A) Kevon suun niitty

Kevon suun niitty sijaitsee Kevojärven länsirannalla. osa siitä kuuluu Kevon luonnonpuistoon. Aluetta on Metsähallitus hoitanut niittämällä, mutta alue on vähitellen pensoittumassa. Niitty on pääosin kuivaa ja paikoitellen myös tuoretta. Valtalajeja ovat siiankärsämä, nurmilauha, lampaannata, niittyleinikki, kultapiisku ja tunturinurmikka. Huomionarvoisista lajeista mainittakoon mm ketonoidanlukko, kellosinilatva ja lapinlaukku. Lapin perinnemaisemainventoinnissa alue on arvotettu paikallisesti merkittäväksi.

Suositus: Tsieskuljohkan saniaislehto tulee jättää rakentamisen ulkopuolelle. Kysymyksessä on metsälain 10 § mukainen kohde. Alue tulisi rajata luo – merkinnällä. Tsieskuljohkan pohjoispuoliselle alueelle täydennysrakentaminen on mahdollista. Myös tutkimusaseman alueelle on rakentaminen mahdollista, mutta asemalta etelään, Puksalajavrilte asti, tulisi rakentamista välttää. Erityisiä kaavamerkintöjä ei tarvita.

Tsarsjoen suuosat (niitty ja delta-alue) tulee jättää rakentamisen ulkopuolelle (luo –rajaus), samoin Kevojoen laakso kokonaisuudessaan (ks. Natura-alueet). Tutkimusaseman tarpeisiin voidaan osoittaa tarvittaessa 1-2 uudisrakennusta, mutta aseman eteläpuolella aina Tsieskulnivalle asti rakentamista tule osoittaa.

18. Puksaljavri

Kasvillisuus Puksalajärven ympäristössä on yleispiirteiltään melko tiheää tunturikoi-vikkoa. Järven länsirannalla on Puksalan talon ympäristössä laajahko niittyalue (18 B), jolla kasvaa melko monipuolinen kasvilajisto. Alueella esiintyy mm. väinönputkea, kulleroa, lapinorvokkia, ahonoidanlukkoa jne. Toinen niittyalue on Tsieskulan niitty (18 C). Molemmat niityt (18B-C) ovat paikallisesti merkittäviä.

Puksalan niittyalue (18 B) sijaitsee Puksalan talon ympäristössä. Karja on laiduntanut aluetta aina 1980-luvulle asti. Kenttää on niitetty vuoteen 1993. Niityn yläosassa on tyyppillistä kuivaa heinäniittyä ja alempana puolestaan kosteampaa. Tuoreen osan tyyppilajeja ovat nurmilauha, valkoapila ja voikukka. Huomionarvoisia lajeja ovat poimulehdet, kissankäpäle, kissankello, tunturikurjenherne, ketonoidanlukko ja sykeröpiippo.

Tieskulan niityllä (18 C) on karjaa laiduntanut 1970-luvulle ja lampaita vuoteen 1985. Huomionarvoisia lajeja ovat poimulehdet, kissankäpäle, tunturikurjenherne, kissankello, nurmitatar, kullero ja keväthanhikki.

Järven kaakkoispäässä on ekologisesti hieno ja monimuotoinen pieni lehtoalue, jolla kasvaa lukuisia harvinaisia kasvilajeja.

Kuva 20: Puksaljavrinen eteläosasta.

Suositus: Rakentaminen on mahdollista järven länsirannalla osapuilleen kahden jo ole-massa olevan yksityiskämpän välisellä alueella. Sen sijaan Puksaljohkan rehevälajistoi-nen suuosa ja niittyalue (18 B) sekä Tsiekulan niitty (18 C) tulee jättää rakentamisen ul-kopuolelle. Em. alueet tulee rajata luo-rajauksella.

Rakentamista ei tule myöskään osoittaa järven kaakkoispäähän lehtoalueelle, johon Keneskoski laskee. Erityinen kaavamerkintä ei kuitenkaan ole tarpeen alueen pienuuden takia.

19. Kenesjärvi

Kenesjärvi on geomorfologialtaan ja maisemaltaan Utsjoen lapille ominaisen luonto-tyypin edustaja. Alueen kallioperä on pääasiassa graniittigneissisiä. Järven eteläpuolella on myös kiillegneissialue. Järvi sijaitsee suhteellisen syvässä ja suhteellisen jyrkkärinteisessä laaksossa. Relatiiviset korkeuserot ovat suurimmillaan noin 170 m. Erityisesti järven itärannalla on linnuston kannalta merkittäviä elinympäristöjä. Geo-logisesti kiintoisin kohde on itärannan Kenespahta, joka syöksyy 60 metrisen pystysuo-rana jyrkänteensä järveen. Se on myös kasvillisuudeltaan huomionarvoinen, jolla kasvaa useita harvinaisia kasvilajeja.

Kasvilajistonsa puolesta tulee tässä yhteydessä mainita erityisesti rakkakivikko maantien länsipuolella, jossa kasvaa mm rahoitettua tuoksualvejuurta. Kyseinen rinnealue on myös linnustollisesti huomionarvoinen alue. Järven itäranta on lähes kauttaaltaan

(erityisesti Kenespaktin alue ja sen pohjois- ja eteläpuoli) linnuston kannalta huomionarvoista aluetta.

Järven eteläosassa sen länsirannalla on harjuselänne, joka sulkee länsipuolelleen pienen suppalammen. Suppalampien ympäristöt ovat linnustollisesti huomionarvoisia alueita. Tie seuraa järven länsireunaa ja kulkee osittain harjun päällä. Itäranta on tyypillisesti louhikkoinen ja pahtainen. Järven itärinteellä valumavedet jäätyvät talvella jäätyneiksi putouksiksi. Kenestuvan eteläpuolella järven ympäristön morfologia säilyy edellä kuvatun kaltaisena.

Suositus: Kenesjärvi kuuluu rantojensuojeluohjelmaan alueeseen. Järven rannalle ei rakentamista tule osoittaa. Ainostaan järven eteläosaan Kenestuvan alueelle on pienimuotoinen rakentaminen mahdollista.

Kuva 21: Kenesjärven komeaa itärantaa.

20. Leppälä-Vuolib Tsuoggajavri

Leppälästä yläjuoksulle aina Poareskieddejavrin, Jorbaluobbalin ja Kuhkesluobban alueelle asti ranta-alueet ovat suhteellisen loivat ja melko tiheän tunturikoivin peittämiä. Luonnonympäristön kannalta huomionarvoisia ovat kuitenkin alueen lukuista pienet lammet, joiden kasvilajisto on herkästi haavoittuvaa. Poareskieddejavrin länsiranta on linnustollisesti huomionarvoista aluetta, samoin Aškasjohkan tunturipuron ympäristö Kuhkesluobbalin länsirannalla. Näillä alueilla on kasvistollista merkitystä. Ollilasta etelään Korretojalle asti on ranta-alueiden kasvillisuus verraten tavanomaista.

Eräissä lammissa mm Kuhkesluobban kohdalla on uhanalaista kasvilajistoa. Muista kasvillisuudeltaan erittäin huomionarvoista kohteista mainittakoon jyrkkä rinne alue Kuhkesluobbalin ja Vuolib Tsuoggakavrin välillä maantien molemmin puolin.

Suositus: Itäpuoliset ranta-alueet Leppälästä yläjuoksulle päin soveltuvat suhteellisen hyvin luonnonympäristönsä puolesta harvaan rantarakentamiseen. Alueella on entuudestaan jo muutamia kämppiä. Sen sijaan länsirannalle ei rakentamista tule osoittaa.

Jorbaluobbalin rannat soveltuvat suhteellisen hyvin rantarakentamiseen. Kuhkesluobballin Kaldopohkin alueelle sen sijaan rakentamista ei tulisi osoittaa, sillä rinteet ovat jyrkät ja lohkareiset. Kuitenkaan erityisiä kaavallisia aluerajauksia ei tarvita.

Vuolib Tsuoggajavrin ranta-alueet soveltuvat rantarakentamiseen. Erityisesti yksityiskämpästä kaakkoon sijoittuvat ranta-alueet soveltuvat hyvin rantarakentamiseen.

21. Päjib Tsuoggajavri

Geomorfologisesti katsoen Päjib Tsuoggajavrin lounaisranta on kokonaisuudessaan niin jyrkkäpiirteinen, että rantarakentaminen ilman suuria maisemakuvallisia muutoksia ole mahdollista. Kasvillisuus sinällään on melko tavanomaista tunturikoivikkoa. Sen sijaan järven kaakkoispuolen ranta-alueet ovat tasaisia topografialtaan ja kasvillisuudeltaan tavanomaisia. Alueella on suolampia, mutta kesän inventointien perusteella niitä ei voi pitää kovinkaan merkittävinä. Kohti yläjuoksua siirryttäessä muuttuu uoma kapeaksi ja mutkittelevaksi Mieraskoskeksi ja Mierasluobbaliksi.

Linnustollisesti tätä aluetta ei voida myöskään pitää kovinkaan merkittävänä. Merkittävien kohde tällä osa-alueella on Kuktšejohkan rotkolaakso. Se lienee metsälain 10 § tarkoittama elinympäristö.

21A) Mieraslompolon keto

Paikallisesti merkittävä keto, joka on kooltaan noin 2,2 ha. Alueen valtalajeja ovat nurmilauha, metsäkurjenpolvi ja niittyleinikki. Huomionarvoisia lajeja ovat kissankäpälä, nurmitatar, kissankello, kullero ja rantatädyke. Lannoitus on jossain määrin muuttanut lajistoa.

Alue on osaksi Natura 2000-aluetta.

21B) Mieraslompolon eteläisempi niitty

Maakunnallisesti merkittävä kohde, joka on kooltaan noin 1,7 ha. Alue on pääosin runsaslajista edustavaa kuivaa heinäniittyä. Alue on pääosin kuivaa heinäniittyä, jonka valtalajeina ovat siankärsämö, lampaannata ja polkusara. Rannan lähellä on myös hiukan tuoretta suurruohoniittyä, jonka tyyppikasveja ovat metsäkurjenpolvi, mesiangervo ja poimulehdet. Lisäksi alueella kasvaa siirrännäisinä mm. yksi uhanalaislaji.

Suositus: Rakentamista voidaan osoittaa luontoarvojensa puolesta Päjib Tsuoggajavrin kaakkoisrannalle. Rakentamista ei tulisi osoittaa aivan Mieraskosken ja Mierasluobbalin rannoille, mutta kylläkin hieman etäämmäksi rannoista tien välittömään läheisyyteen. Erityisiä kaavallisia aluerajauksia ei tarvita.

Kuktšejohkanrotkolaakso tulee myös jättää rakentamisen ulkopuolelle ja merkitä luo – rajauksella.

Edellä mainitut perinnemaisema-alueet tulee merkitä luo –rajauksella.

22. Mierasjärvi

Mierasjärven ranta-alueet ovat pääosin jyrkät ja rakentamiseen soveltuvia tasanteita ei juurikaan esiinny. Rinnerakkaa esiintyy molemmin puolin järven rantoja. Järven ympäristössä on lukuisia linnuston kannalta huomionarvoisia alueita.

Pohjoisessa mainitsemisen arvoinen alue on Hankilammen laskupuron ympäristö.

Toinen merkittävä aluekokonaisuus on Karilammen Tabmoklubbatin ympäristössä Mierasjärven itärannalla.

Kuhkesnjargan alue järven länsirannalla on myös merkittävä alue (linnusto) sekä Molkkijoen suuosat. Molkkijokea voidaan pitää metsälain mukaisena kuruna.

Neljäntenä kohteena voidaan mainita Mierasjärven niittyalue (22A) järven eteläosassa, jonne laskee useita jokia. Alue on paikallisesti merkittävä ja sen koko on noin 5,5 ha. Näiden jokien suistoalueilla esiintyy runsaasti vaateliasta ja rauhoitettua lajistoa. Alue sijaitsee Mierasjärven etelärannalla. Aluetta on perinteisesti niitetty. Vielä vuonna 1985 tehtiin alueella lehtikerppuja. Kasvillisuus indikoi kuivan heinäniityn lajistoa. Huomionarvoisista lajeista alueella esiintyy kissankäpälä, nurmitatar, kissankello, kullero ja rantatädyke sekä yhtä alueellisesti uhanalaista lajia.

Suositus: Rakentamista ei tulisi osoittaa Mierasjärven eteläpäähän, jonne laskee lukuisia jokia kuten Uttsjoki, Auttijoki, Luokkajoki ja Rautujoki. Alue tulisi rajata luo – rajauksella.

Molkkijoen suuosa lähiympäristöineen tulisi myös jättää rakentamisen ulkopuolelle. Metsälain mukaisena kohteena alue tulisi rajata luo -merkinnällä.

Aivan maantien lähiympäristössä on löydettävissä luonnonympäristön kannalta soveliaita rakennuspaikkoja. Esimerkkinä soveliaista rakennuspaikoista voidaan mainita mm Karilammen pohjoispuolinen alue maantien itäpuoli ja osittain länsipuolikin. Karilammen–Tabmokjavrin alue, Karilammen eteläpuolella maantien eteläpuoli Rova-rinteeseen asti. Roavvetšohkan eteläpuolella maantien molemmat puolet soveltuvat myös rakentamiseen, ei kuitenkaan Molkkijoen varteen.

Kirjallisuus:

Kalpio, S. & Bergman, T. Lapin perinnemaisemat. Alueelliset ympäristöjulkaisut 116.

Lapin ympäristökeskus ja metsähallitus.

Suomen ympäristökeskus 2005. Hertta-tietojärjestelmä.

Ympäristöministeriö, ympäristönsuojeluosasto. Rantojensuojeluohjelman alueet. Selvitys 97 1991.

3.8.7 Pohjavesialueet

Alueella on kaksi pohjavesialuetta. I-luokan pohjavesialue, Utsjoki (1289001), sijaitsee kirkonkylän eteläosassa. Savelan alueella on vanha vedenottamo, joka on jäänyt varavedenottamoksi.

Suhpevarri (1289026) on siirretään I-luokkaan alueelle toteutetun uuden vedenottamon myötä. Alue sijaitsee Tenojoen rannalla kirkonkylän luoteisosassa.

Lisäksi alueella sijaitsevat tarkemmin tutkimattomat III-luokan pohjavesialueet, jotka on suositeltava huomioida maankäytössä: Tenola (1289027), Mantojärvi (1289031), Mantojärvi B (1289031B), Nuvvus (1289021), Osma (1289025) ja Patoniva (1289032).

4. SUUNNITTELUTAVOITTEET

4.1 YLEISTÄ

Maankäyttö- ja rakennuslain (35 §) mukaan yleiskaavan tarkoituksena on kunnan tai sen osan yhdyskuntarakenteen ja maankäytön yleispiirteinen ohjaaminen sekä toimintojen yhteen sovittaminen.

Yleiskaavassa esitetään tavoitellun kehityksen periaatteet ja osoitetaan tarpeelliset alueet yksityiskohtaisen kaavoituksen ja muun suunnittelun sekä rakentamisen ja muun maankäytön perustaksi.

Utsjoen osa-alueen yleiskaavasunnittelulle tavoitteita asettavat mm.

- valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet
- maakunnalliset suunnitelmat, kuten seutu- / maakuntakaavat
- yleiskaavoituksen pohjaksi laadittu ja Utsjoen kunnassa hyväksytty Tenonlaakson kehittämissuunnitelma 2020
- maanomistajille kohdistettu kirjallinen kysely suunnittelualueen maankäytöllisistä kehittämistarpeista (2004)
- yleiskaavan laadinnan aikana pidetyt maanomistajille suunnatut neuvottelutilaisuudet
- alueelle laaditut luonto-, maisema- ja kulttuuriympäristöselvitykset

Utsjoen alueen osayleiskaavassa selvitetään mm. alueidenkäytölliset mahdollisuudet ja ratkaisut kehittämissuunnitelmassa alueelle esitettyjen tavoitteiden ja hankkeiden maankäytölliseksi toteuttamiseksi, ohjataan eri toimintojen kehittämisen tarvitsemia maankäytön ja infrastruktuurin muutoksia, turvataan alueella olevien kulttuuri- ja ympäristöarvojen säilyminen ja edistetään hyvän ympäristön kehittymistä. Samalla ohjataan rakentamispaineita sekä edistetään alueen tasapainoista kehittymistä.

4.2 VALTAKUNNALLISET ALUEIDENKÄYTTÖTAVOITTEET

Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet ovat osa maankäyttö- ja rakennuslain mukaisesta suunnittelujärjestelmästä. Valtakunnalliset alueidenkäytön tavoitteet ovat tulleet voimaan vuonna 2000.

Valtioneuvosto päätti valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden uudistamisesta 14.12.2017. Uudistetut valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet tulivat voimaan 1. huhtikuuta 2018. Maankäyttö- ja rakennuslain 24 §:n mukaan tavoitteet on otettava huomioon kaikessa alueiden käytön suunnittelussa.

Utsjoen osa-alueen osayleiskaavoitusta koskevat erityisesti seuraavat valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet:

Elinvoimaisen luonto- ja kulttuuriympäristön sekä luonnonvarojen osalta huolehditaan valtakunnallisesti arvokkaiden kulttuuriympäristöjen ja luonnonperinnön arvojen turvaamisesta. Suomalainen kulttuuriympäristön kokonaisuus perustuu viran-omaisten laatiin valtakunnallisiin inventointeihin, jotka koskevat valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita, valtakunnallisesti merkittäviä rakennettuja kulttuuriympäristöjä ja valtakunnallisesti merkittäviä arkeologisia kohteita. Alueidenkäytössä on tarpeen tunnistaa nämä alueet ja ottaa huomioon siten, että niiden arvot turvataan. Alueidenkäytössä on tärkeää myös huolehtia saamelais-kulttuurin ja -elinkeinojen kehittämis- edellytyksistä ja niille tärkeiden alueiden säilymisestä, jotta saamelaisille alkuperäiskansana kuuluva oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kulttuuriaan toteutuisi.

Varaudutaan sään ääri-ilmiöihin ja tulviin sekä ilmastonmuutoksen vaikutuksiin. Uusi rakentaminen sijoitetaan tulvavaara-alueiden ulkopuolelle tai tulvariskien hallinta varmistetaan muutoin.

Otetaan huomioon yhteiskunnan kokonaisturvallisuuden tarpeet, erityisesti maanpuolustuksen ja rajavalvonnan tarpeet ja turvataan niille riittävät alueelliset kehittämisedellytykset ja toimintamahdollisuudet.

Haitallisia terveysvaikutuksia tai onnettomuusriskejä aiheuttavien toimintojen ja vaikutuksille herkkien toimintojen välille jätetään riittävän suuri etäisyys tai riskit hallitaan muulla tavoin. Alueidenkäytön suunnittelulla on merkittävä rooli myös pohjavesien turvaamisessa.

4.3 MAAKUNTASUUNNITTELUN ASETTAMAT TAVOITTEET

Maakuntakaavan tavoitteena on mm. arvokkaiden luonnonympäristöjen, maisema-alueiden, rakennettujen kulttuuriympäristöjen, tulva-, sortuma- ja vyörymävaara-alueiden huomioiminen. Lisäksi tavoitteena on turvata poronhoidon ja muiden luontaiselinkeinojen harjoittaminen, kulttuuriympäristön ja maiseman suojelu sekä luonnonsuojelu.

Tavoitteena on huomioida valtatie 4 ja seututien 970 Utsjoelta Nuorgamin suuntaan kehittäminen jäämeren käytäväksi. Kyseessä on valtakunnallisesti tärkeä kansainvälinen liikennekäytävä. Matkailun ja virkistystyksen kehittäminen on yksi suunnittelun lähtökohta.

4.4 TENONLAAKSON KEHITTÄMISSUUNNITELMA 2020 ASETTAMAT TAVOITTEET

4.4.1 Yleisiä lähtökohtia

Tenonlaakson kehittämissuunnitelma 2020 määrittelee edellytyksiä kunnan ja sen elinkeinojen kehittämiseksi ja myös toiminnallisia periaatteita ja ympäristöllisiä reunaehdoja maankäytön suunnittelulle.

Maankäytön suunnittelussa keskeinen lähtökohta on yhdyskuntarakenteen kehityksen ohjaaminen hallitusti ja suunnitelmallisesti. Tällä tarkoitetaan rakentamisen, palvelu- ja työpaikka-alueiden ja infrastruktuurin ohjaamista maiseman ja luonnonolosuhteiden, kulttuurin ja kunnan kehittämisen kannalta kestäväällä ja tietoisella tavalla.

Kehittämissuunnitelmassa tuodaan esille, että Utsjoen kyläkeskusalueella keskeisiä ratkaistavia asioita ovat mm:

- uuden rakentamisen sovittaminen olevaan kyläraseenteeseen sitä eheyttäen
- kunnallisteknisten verkostojen ja uuden rakentamisen tasapainoinen yhteensovittaminen
- kyläkuvan parantamistoimenpiteiden määrittely perinteiset kulttuuriarvot huomioiden
- matkailuun liittyvien toimintojen ja muiden toimintojen – erityisesti palvelujen – vuorovaikutuksen selvittäminen.

Myös taajamatoimintojen rikastuttaminen on keskeinen suunnittelun lähtökohta. Utsjoen kirkonkylän taajamaympäristö on rakenteensa puolesta parhaiten laajennettavissa verrattuna alueen muihin kyläkeskuksiin. Ympäristöolot (maaston piirteet, kunnallistekniikka) mahdollistavat esim. matkailuun liittyvän rakentamisen kytkemisen suoraan osaksi taajamaa.

Kylämiljööön ja tästä irralleen sijoittuvien matkailuympäristöjen ja haja-asutuksen välillä pyritään edistämään liikenneyhteyksien ylläpitoa ja suunnittelemaan tarvittavia parantamistoimenpiteitä. Esimerkiksi Kirkonkylän ja Nuorgamin välistä tieyhteyttä tulisi parantaa mahdollisuuksien mukaan. Liikenneturvallisuuden parantamistoimenpiteet – sekä kyläkeskuksessa että haja-asutusalueilla - ovat toiminnallisten ristiriitojen välttämisen kannalta tärkeitä ja keskeisiä.

Lisääntyvän loma-asutuksen, vesiretkeilyn, kalastuksen yms. myötä tulee myös vesiliikenne todennäköisesti lisääntymään. Tämän johdosta nykyisiä venevalkamia olisi kehitettävä edelleen ja tarvittaessa osoittaa mahdolliset uudet rantautumispaikat. Keskeisimmille näistä olisi kehitettävä palveluja esim. jätehuollon osalta.

On todennäköistä, että Utsjoen kunnan väestö keskittyy tulevaisuudessa yhä enemmän kyläkeskusalueille ja jossakin määrin pienemmille kylille. Yleiskaavoituksessa tähän voidaan varautua. Uusien rakentamisalueiden suunnittelussa tavoitteena on kiinnittää erityishuomio ympäristön viihtyisyyteen sekä toisaalta sen mielekkääseen kytkeytymiseen jo oleviin kylärakenteisiin.

Kyläalueilla uutta rakentamista suunniteltaessa tulisi huomioida kylän perinteistä rakentamistapa. Oleviin kylärakenteisiin soveltuva täydennysrakentaminen selvitetään yleiskaavoituksen yhteydessä yleispiirteisellä tarkkuudella siten, että yleiskaava voi toimia pohjana Utsjoen kyläkeskuksen asemakaavasuunnittelulle.

Asumisen levittäytymistä satunnaisesti pitkin jokilaaksojen ranta-alueita on tarkoituksenmukaista hillitä. Luontaista lienee tavoitella tilannetta, jossa tuetaan nykyisten kyläkeskusten ja kylämaisten alueiden säilymistä ja kehittymistä asuinpainotteisina alueina. Kunta voisi hankkia maa-alueita keskeisiltä paikoilta aktiivisen maapolitiikan mahdollistamiseksi.

Päätieverkoston osalta suunnittelussa tulee kyseeseen olevan verkoston kehittämistarpeet ja mahdollisten uusien linjausten osoittaminen.

Majoitustilojen, reitistöjen, taukopaikkojen, tiestön ja muun matkailuun vaikuttavan infrastruktuurin sijoittumista ohjataan kaavoituksella. Kalatalouden osalta maankäytön suunnittelussa on huomioitava mm. perinteiset kalastuspaikat ja niille kulkeminen. Myös veneiden vesillelaskupaikat ja rantojen taukopaikat sekä kalastuspaikkojen suhde matkailutoimintojen sijoittumiseen ovat maankäytön suunnittelussa ratkaistavia asioita. Lisäksi mahdollisten kalanjalostuslaitosten aluevaraukset on huomioitava.

Kaavoituksessa huomioidaan myös maisema ja luonto matkailun vetovoimatekijänä ja toimintaympäristönä sekä ympäristöarvona.

Porotalouden osalta suunnittelutyössä on huomioitava tarvittavissa määrin teurastamon ja jalostuslaitosten aluevaraukset ja mahdollinen jätteenkäsittely. Poronhoito tapahtuu pääsääntöisesti erämaa-alueilla jokilaakson ulkopuolella, joten suora maankäyttöllinen vaikutus on vähäinen. Paikoin aitarakenteet voivat ulottua jokilaaksoon.

Muiden elinkeinojen osalta maankäytön suunnittelussa on tehtävä tarvittaessa tarpeelliset aluevaraukset uusille toimipaikoille. Julkisen sektorin toimintojen osalta maankäytön suunnittelussa on huomioitava mahdollisten uusien toimitilojen tarve.

4.4.2 Toiminnalliset vyöhykekokonaisuudet ja maankäytölliset hankkeet

Utsjoen osa-alueen yleiskaavoituksen osalta kehittämissuunnitelma korostaa seuraavia vyöhykekokonaisuuksia ja maankäytöllisiä hankkeita:

Vyöhykekokonaisuudet

- Utsjoen kyläkeskuksen kehittäminen ja laajennussuuntien määrittely
- Kevon tutkimusaseman lähiympäristön, Yläkönkään, Vetsikon ja Kenesjärven kehittäminen arvokkaina maisema-alueina
- Maisema- ja luontoarvojen huomiointi
- Ranta-alueiden rakennusoikeuden määrittely

Maankäyttöön linkittyvät hankkeet / esitykset

- Kunnallisteknisten verkostojen laajentaminen
- Kyläkuvan siistiminen ja yleisilmeen parantaminen
- Kirkkotupien alue UNESCO:n maailmanperintökohteeksi
- Tenon kulttuuri- ja toimintakeskuspaikan selvittäminen
- Poronlihan ja kalan jatkojalostuksen kehittäminen
- Tuetaan talvimajoituksen rakentamista
- Rantautumispaikat Teno- ja Utsjoella
- Moottorikelkkareittien kytkeminen kyläkeskuksiin
- Mahdollinen patikkareitti Nuorgam – Utsjoki – Karigasniemi

4.4.3 Yleiset vyöhykekohtaiset maankäyttöperiaatteet

Toiminnallisesti ja ympäristöllisesti eriluonteisilla vyöhykekokonaisuuksilla tai alueilla rakentamisen määrää painotetaan kullakin vyöhykkeellä sille soveltuvalla ja ominaisella tavalla. Yleisenä lähtökohtana voidaan pitää, että rakentaminen voi määrältään olla voimakkainta kunnallisteknisten verkostojen piirissä tai niiden ulottuvilla olevilla alueilla (kyläkeskukset). Asutuskeskittymien ulkopuolisilla lähes luonnontilaisilla alueilla rakentamisen määrän tulee olla määrältään vähäisintä.

Tenonlaakson kehittämissuunnitelmassa esitetty toiminnallinen ympäristö, maisema- ja luonto-olot yhteen sovittava ranta-alueiden vyöhykejako on periaatteellinen ja rajauksiltaan likimääräinen. Vyöhyketarkastelua sovelletaan yleiskaavan laadinnassa. Rakentamisen ja maisema- sekä luontoarvojen yksityiskohtainen yhteensovittaminen ratkaistaan osayleiskaavojen laadintojen aikana. Esitettäviin maankäyttöratkaisuihin vaikuttavat merkittävästi myös neuvottelut maanomistajien ja muiden osallisten kanssa.

Oheisessa taulukossa on esitetty kehittämissuunnitelman mukaiset yleiset vyöhykekohtaiset maankäyttöperiaatteet.

VYÖHYKE / ALUE	YLEISET VYÖHYKEKOHTAISET MAANKÄYTTÖPERIAATTEET
TA <i>Kyläkeskusalueet</i>	Rakentaminen toteutetaan olevaa rakennetta eheyttäen. Tukee palveluja. Rakentamisen määrä voi olla runsainta. Liitetään kunnallisteknisiin verkostoihin. Yleiskaavalla ratkaistaan kokonaisrakenne. Tarvittaessa toteutusta varten laaditaan asemakaava.
AT <i>Pienialaiset kylämiljööt</i>	Määrällisesti maltillinen rakentaminen sovitetaan kyläarvoihin. Yleiskaavalla ratkaistaan rakennuspaikat. Tarvittaessa rakentamista ohjeistetaan.
R, RM <i>Pienialaiset matkailukeskittymät</i>	Yleiskaavalla ratkaistaan rakentamisen kokonaismäärä. Huomioidaan matkailun erityisintressit, rantautumisalueet, yhteisalueet ym. Pyritään keskittymiin, jolloin rakentamisen määrä voi olla tavanomaista suurempi.

MA Arvokkaat tai rakentamiselle herkät maisema- alueet	Rakentaminen sovitetaan maisemaan. Maiseman sietokyky määrää rakentamisen määrän. Olevaan rakentamiseen tukeutuvilla tai peitteisillä alueilla rakentamistehokkuus on runsainta, avoimilla maisema-alueilla vähäisintä.
MUUT Muut alueet	Erityispiirteitä omaamattomilla tavanomaisilla, teknisesti rakentamiseen soveltuvilla ranta-alueilla rakentamisen määrä on keskimääräistä muihin alueisiin verrattuna - ei runsainta muttei vähäisintäkään.

4.4.4 Yleistä rantarakentamisen osoittamisperiaatteista

Kyläkeskittymien ulkopuolisilla ranta-alueilla tavoitteena on laatia osayleiskaava siten, että ranta-alueilla rakennusluvut hajarakentamiseen voidaan myöntää suoraan kunnanvaltuuston hyväksymän oikeusvaikutteisen osayleiskaavan pohjalta. Osayleiskaava vähentää siten poikkeuslupakäsittelyjä sekä ranta-alueella maanomistajakohtaisten ranta-asetmakaavojen laadintatarpeita.

Osayleiskaavan keskeisenä tavoitteena on osoittaa rantavyöhykkeelle sijoitettavissa olevien asuntojen, pääosin loma-asuntojen, rakennuspaikkojen kokonaismäärä ja likimääräinen sijainti tilakohtaisesti tarkasteltuna.

Rakennusoikeutta käsitellään tilakohtaisesti ja rakennusoikeutta voidaan siirtää saman maanomistajan omistamien tilojen välillä, mikäli se on kokonaisrakenteellisesti perusteltavissa. Rakennusoikeutta pyritään siirtämään erityisesti luonto- ja maisemasuhteiltaan muutoksille herkkien alueiden osalta muille saman maanomistajan ranta-alueille. Rakennusoikeuden siirrot eivät saa kuitenkaan johtaa maanomistajan tai ympäristön kannalta kohtuuttomaan lopputulokseen.

Rakennusoikeuden kohdistamisessa kiinnitetään huomiota alueiden sijaintiin suhteessa toiminnalliseen kokonaisrakenteeseen, ympäristölliseen rakennettavuuteen sekä toisaalta maanomistajien yhdenvertaiseen kohteluun.

Haja-asutusalueilla loma-asutuksen sijoittamisessa kiinnitetään huomiota olevien kyläkeskusten tukemiseen. Loma-asutuksen lisäksi kyläkeskusten läheisyydessä suositetaan pysyvää asutusta.

Menettelytavan osalta tavoitteena on osallisten ja suunnittelijoiden välisen vuorovaikutteisen suunnitteluprosessin mahdollistaminen. Osallistumismenettelyn yksi keskeinen tavoite on inspiroida paikallisia ja ulkopuolisia osallisia ja toimijoita suunniteltavan ympäristön ja siihen liittyvien toimintojen käytännön kehittämiseen.

Suunnittelualueen nykyinen maankäyttö ja luonto-olot sekä jo aikaisemmin laaditut selvitykset ja suunnitelmat luovat pohjan yleiskaavoituksen tavoiteasettelulle ja mitoitusperusteille.

4.5 OSALLISTUMISPROSESSIN SYNNYTTÄMÄT PAIKALLISET TAVOITTEET

Tenonlaakson kehittämissuunnitelma 2020 laadinnan yhteydessä, syksyn 2003 ja talven 2004 aikana, on pidetty useita osallisille suunnattuja neuvottelutilaisuuksia ja suunnitteluseminaareja. Tilaisuuksissa kartoitettiin mm. paikallisia näkemyksiä suunnittelualueen nykytilasta ja toisaalta kehittämismahdollisuuksista.

Vuorovaikutuksen anti on koottu osaksi kehittämissuunnitelman analyysiosaa. Nämä osallisten näkemykset tullaan huomioimaan yhtenä lähtökohtana osayleiskaavan maankäytön suunnitteluvaiheessa.

Kehittämissuunnitelman laadinnan yhteydessä pidetyissä osallistumistilaisuuksissa ja aiemman yleiskaavan laadintavaiheen neuvottelutilaisuuksissa sekä maanomistajille suoritettussa kyselyssä Utsjoen ympäristöä koskettavina paikallisina lähtökohtina maankäytön kehittämiseksi on tuotu esille mm. seuraavaa:

- Maankäytöllisiä valmiuksia taajamissa tulisi parantaa mm. uusien yritystoimintojen mahdollistamiseksi.
- Utsjoelle on esitetty korkealaatuista hotellia.
- Kirkonkylän ja Nuorgamin välinen seututie koetaan liian kapeaksi. Tästä johtuen liikenneturvallisuus tiellä on puutteellinen - varsinkin raskaan liikenteen ja muun liikenteen kohdatessa. Tien rakenteellista parantamista toivotaan.
- Tenon varsia mukailevalle tielle esitettiin kattavaa linja-autopalvelua – esim. sesonkiajan matkailijoille.
- Vesillelasku- ja rantautumispaikkoja on ehdotettu lisättäväksi. Nykyisten paikkojen opastuksessa koetaan puutteita varsinkin Tenojoella.
- Reittien, erityisesti moottorikelkkareittien, liittyminen taajamiin tulisi ratkaista.
- Utsjoen kuntakeskuksen yhteyteen tai sen läheisyyteen esitettiin toteutettavaksi kulttuuri- ja luontopolkua.
- Ympäristöllisesti erityisen arvokkaina pidetään mm. Utsjoen kirkon ja kirkkotupien aluetta ja kokonaisuudessaan Mantojärven ympäristöä.
- Yleensä yleiskaavan laadintaa pidetään tarpeellisena.
- Myönteisenä pidetään sitä, että yleiskaavan avulla nykyinen poikkeuslupakäytäntö saadaan vähentymään, rakennusluvut voidaan myöntää suoraan yleiskaavan pohjalta kunnassa.

Kehittämissuunnitelmalla ja sitä osaltaan toteuttavalla yleiskaavoituksella voidaan tukea edellä lueteltujen paikallisesti tärkeiksi nähtyjen seikkojen toteutumista. Tulevaa rakentamista ja muuta maankäyttöä voidaan ohjata sekä määrällisesti että laadullisesti haluttuun suuntaan – ympäristölliset ja kulttuuriset arvot huomioiden.

4.6 KULTTUURIYMPÄRISTÖN ASETTAMAT TAVOITTEET

4.6.1 Paikallisten näkemys

Kulttuurin säilyttämistä pitävät kaikki saamelaiset tärkeänä. Osa saamelaisista on sitä mieltä, että kulttuuria tuetaan säilyttämällä mahdollisimman hyvin luontaiselinkeinojen toimintaedellytykset. Osa saamelaisista on puolestaan sitä mieltä, että yleensäkin elinkeinoja kehittämällä luodaan mahdollisuuksia työskennellä alueella ja kulttuuri säilyy, kun alueella pysyy riittävästi ihmisiä. (Yrityskysely, 2003) (Seminaarit, 2003/2004)

Monet saamelaiset ovat sitä mieltä, että saamelaisten ei tarvitse sopeuttaa elämäänsä ja perinteitään ulkopuolelta tulleiden asukkaiden tai matkailijoiden mukaan. Esim. palveluja on tarjottava saamelaisten ehdoin. Matkailun, kuten muidenkin elinkeinojen, on sopeuduttava saamelaisten ehtoihin, eikä päinvastoin. (Seminaarit, 2003/2004)

Utsjoen kunnan tavoitteena on vahvistaa Utsjoen asemaa saamelaisena kulttuurikuntana.

4.6.2 Kulttuurin merkitys suunnittelutyölle

Utsjoen kunnassa saamelaisuus vaikuttaa kaikkeen toimintaan ja se on huomioitava kaikissa suunnitelmissa ja toimenpiteissä. Saamelaisuutta ei voida käsitellä erillisenä asiana, vaan se on sisäänrakennettuna kaikissa asioissa.

Kehittämissuunnitelmassa erityisesti huomiotavaksi tulevat kulttuurin toteuttamiseen liittyvät perinteet ja tavoitteet, sekä luontaiselinkeinojen harjoittamiseen liittyvät asiat. Kulttuuriin ja luontaiselinkeinoihin liittyvät asiat ovat ensinnäkin suunnittelun lähtökohtia asettaen tavoitteita suunnittelulle. Sen lisäksi kaikkia toimenpiteiden vaikutuksia on arvioitava suhteessa saamelaisten kulttuuriin ja luontaiselinkeinoihin. On esim. tarkasteltava, vaarantavatko suunnitelmat ja toimenpiteet saamelaisten kulttuurin harjoittamisen perusoikeuden. Porotalous on suuren merkityksensä vuoksi erityisen tarkastelun kohteena.

Suunnittelussa on tavoitteena sovittaa yhteen ekologiset, maisemalliset, kulttuuriset, sosiaaliset ja taloudelliset lähtökohdat parhaalla mahdollisella tavalla. Osayleiskaavan tavoitteena on säilyttää ja tukea suunnittelualueelle ominaista ympäristöä ottamalla huomioon kohteet ja kokonaisuudet, jotka kertovat alueen luonnosta, maisemasta ja kulttuurista (katso kohta 1.7 Kulttuurihistorialliset kohteet).

4.6.3 Ympäristönhoidolliset tavoitteet

Ympäristön hoidon osalta tavoitteena on poistaa maankäytöllisiä ja ympäristöllisiä häiriötekijöitä sekä toisaalta korostaa alueen arvoja. Ympäristönhoitoon kuuluu myös uuden rakentamisen sovittaminen rakentamisperinteeseen, miljööseen ja yleensäkin kyläkuvaan tai maisemaan.

Ohessa listaus yleisistä tavoitteista ympäristön hoidon osalta:

- Arvokkaiden kulttuuriympäristöjen ja kyläkokonaisuuksien suhde ympäröivään maisemaan tulisi säilyttää. Mahdollisen täydennysrakentamisen tulee näillä alueilla olla maltillista ja sijainniltaan, mitoitukseltaan, tyylieltään ja ryhmitelyltään ympäristöön sopivaa.
- Uudisrakentamisen sijoittamista kyläalueiden reuna-alueille suunniteltaessa on varmistettava, etteivät kyläkokonaisuuden rajautumisperiaatteet ja suhde ympäristöön oleellisesti muutu.
- Kulttuuriympäristön kohokohtien maisemallista asemaa ei tule heikentää uudisrakentamisella. Mikäli tärkeiden rakennusten tai rakennusryhmien lähistölle osoitetaan uutta rakentamista, tulee rakentamisen olla mittakaavaltaan ja tyylieltään kulttuuriympäristön kohokohdille alisteista.
- Arvokkaisiin kulttuuriympäristöihin liittyvät viljelykelpoiset maat suositellaan mahdollisuuksien mukaan säilytettävän rakentamisen ulkopuolella. Pelto- ja niittyalueet tulisi jatkossakin hoitaa avoimina.
- Mikäli luonnonmaisemajaksolle osoitetaan rakentamista tai muita toimintoja (esim. mahdolliset matkailuvaunujen alueet, telttailualueet jne.), tulee alueet sijoittaa niin, ettei jokiuoman suunnasta ole alueille suoraa näköyhteyttä ja että jokiuomaa rajaavat rinteet ja niiden kasvillisuus säilyvät ilmeeltään luonnonmukaisina. Alueilta tulee järjestää selkeä yhteys joen rantaan kulutuksen kanavoimiseksi rakennetuille reiteille.

4.7 LUONNONYMPÄRISTÖN ASETTAMAT TAVOITTEET

4.7.1 Yleistä

Kaavoituksessa tulee ottaa huomioon kaavoitettavan alueen ja lähiympäristön luontoarvot. Maankäyttö- ja rakennuslain 5§:ssä määritellään alueiden käytön suunnittelun tavoitteet. Alueidenkäytön suunnittelun tavoitteena on vuorovaikutteiseen suunnitteluun ja riittävään vaikutusten arviointiin perustuen edistää mm. luonnon monimuotoisuuden ja muiden luontoarvojen säilymistä sekä ympäristönsuojelua ja ympäristöhaittojen ehkäisemistä.

Muut luonnonarvojen huomioon ottamista säätelevät keskeisimmät kansalliset lait ovat luonnonsuojelulaki, metsälaki ja vesilaki. Euroopan Unionin lainsäädännössä keskeisimpiä ovat direktiivi luontotyyppien ja luonnonvaraisen eläimistön ja kasviston suojelusta sekä direktiivi luonnonvaraisten lintujen suojelusta.

4.7.2 Yleiset tavoitteet ja suositukset

Hankealueen luonnonympäristö käsittää joet, jokiplatoot sekä tunturien alarinteet. Luonnonympäristöä monipuolistavat useat jokisuistot sekä kasvillisuudeltaan muusta ympäristöstä poikkeavat alueet, kuten rehevät lehtorannat, pahdat ja kalkkipitoiset alueet. Luonnonympäristö on yleisesti ottaen kulutusarkaa ja eroosioherkkää. Tärkeä osa luonnonympäristöä ovat puhtaat vesistöt.

Maankäytön suunnittelua ohjaavat luonnonympäristön osalta mm. seuraavat asiat:

- Luonnonsuojelualueet ja suojeluohjelmien kohteet ovat rakentamisen ulkopuolisia alueita. Lisäksi maankäytön suunnittelussa tulee turvata ko. alueiden luontoarvojen säilyminen. Toisin sanoen kaavoitukselliset ratkaisut tulee laatia siten, että suojelualueiden läheisyyteen ei sijoiteta sellaisia kaavavaroja, joiden toteuttaminen voi heikentää suojelualueiden arvoja. Toisaalta suojelualueet voivat tukea mm. alueen matkailutoimintaa. Matkailunkin osalta on kuitenkin toimittava siten, että suojelualueiden luontoarvot eivät heikkene.
- Hankealueella on arvokkaita luontokokonaisuuksia mm. Vetsijoen suistolehto ja Kistuskaidin rinnealueet, joilla on esimerkiksi poikkeuksellisen edustavaa kasvillisuutta ja/tai eläimistöä tai ne edustavat monimuotoisuuden kannalta merkittäviä ympäristöjä. Lisäksi alueisiin liittyy usein maisemallisia arvoja. Tyypillisesti kohteet sijoittuvat joki- ja purovarsiin ja –suistoihin, tuntureiden pahdoille sekä perinneympäristöihin. Osa arvokkaista luontokokonaisuuksista on tarpeen jättää rakentamisalueiden ulkopuolelle, kun taas osalla rakentaminen on mahdollista sovittaa luontoarvojen säilyttämiseen.
- Pohjavesiä koskee pohjaveden pilaamiskielto. Pohjavesialueilla rakentamista tulee ohjata siten, että pilaantumisvaaraa ei synny. Rakentamista ja toimintaa tulee ohjata kaavamääräysin. Pohjavesialueita on mm. kirkonkylän eteläpuolella.
- Luonnon herkkyyden ja monimuotoisuuden kannalta rakentamista on suositeltavaa välttää laajoilla luonnontilaisilla alueilla. Rakentamisen keskittäminen nykyisille rakennetuille alueille ja niiden ympäristöön on luonnon kannalta suositeltavaa.
- Vesistöjen puhtaus on keskeinen vetovoimatekijä ja luonnonrikkaus, mikä tulee huomioida maankäytön suunnittelussa.

4.7.3 Luontoarvojen huomioiminen

Koska Utsjoen osayleiskaava-alue (mm Yläköngäs, Utsjoen kirkonkylä, Kevon tutkimus- asema) on monessa eri mielessä ihmisiä kiinnostava ja ainutlaatuinen alue, tulisi sen ominaispiirteet pyrkiä säilyttämään sopeuttamalla laajeneva ja monipuolistuva ihmistoiminta mahdollisimman hyvin herkkään luontoon.

Luontoselvityksen perusteella (katso kohta 3.8 Luonnonympäristö) tulee ainakin osaksi mm. Kistuskaidin, Äimäjoen varrella ja suistossa, Paktevarrin, Luossakoadneljavrin, Paddan jokilaaksossa, Lohikostetin, Tsieskuljohkan alueilla rajoittaa uudis- ja lisärakentamista, erityisesti alueen käyttöä nykyistä huomattavasti tehokkaammin, sillä alueet muodostavat luonnonympäristöllisesti huomattavan monimuotoisia kokonaisuuksia.

Suohpajohkan ja Suohpajargan alueet soveltuvat rakentamiseen tien molemmin puolin. Anttilan – Pekkalan alueella on myös soveltuvaa aluetta rakennettavaksi. Paatuksen alue on osaksi niin jyrkkärinteistä, että ei sovi asutukseen, mutta osaksi soveltuu mm. rantakoivikko.

Risnjarrin länsirinne ei sovellu rakentamiseen ja Risnjargasta koilliseen tie kulkee niin lähellä Tenoa, että mahdollinen rakentaminen tulisi osoittaa tien eteläpuolelle.

Paktevarrin - Kistuskaidin alueella tien tunturin puoleiselle alueelle rakentamista osoittaa harkiten ja varovaisesti.

Tenoharjun –Ylä-Jalven alueella rakentaminen tulisi osoittaa tasamaalle koivikkoon, etäälle uomasta. Kusnjargan alue soveltuu pienimuotoiseen rakentamiseen.

Paddan suu- Koahppelassavu; rakentaminen ei ole kovin helppoa jyrkän topografian takia, mutta Koahppelassavun jälkeen Osmaan saakka ei ole estettä osoittaa rakentamista, sillä alueen luonto on tavanomaista eikä maaston jyrkkyyksään ole este. Kaavan ja Kohasgaskeädgin välinen alue soveltuu hyvin rakentamiseen.

Kaavan ja Kordsamin välinen alue on jyrkkyytensä vuoksi rakentamiseen soveltumattomaa. Sen jälkeen Radnojokvarrin itäpuolen puron ja Äimäjoen suun välinen alue soveltuu luonnonympäristönsä puolesta rakentamiseen, muutamaa pientä poikkeusta lukuun ottamatta. Äimäjoen uoma on luonnonympäristöltään arvokas ja myös pihapiirit tulisi jättää uudisrakentamisen ulkopuolelle.

Karnjargan alueella rakentamiseen ei ole esteitä, kunhan vain pysytellään tien läheisyydessä ja tasamaalla. Karnjarsuolun tulisi suojella. Laitilan talon itäpuolella rinne on niin jyrkkä, ettei rakentamista tulisi osoittaa, luontoarvot eivät aseta esteitä.

Luosjarsuolun koillispuolella rinne on jyrkkä ja siellä on mm. Tsorralamsavun pahtarinne, joka tulisi pyrkiä rajaamaan kaavaan ainakin luo -merkinnällä.

Utsjoen suun ja Mantojärven pohjoispään välillä ei maantien ja Utsjoen itäpuolella ole suuria luonnonarvoja ja hiekkainen maaperä sopii hyvin loma-asuntorakentamiseen. Poikkeuksen muodostavat Mantokosken rannat, Ailigastunturin jyrkkä lounainen alarinne ja koulun takana oleva jyrkkä rinne.

Mantojärven ranta-alueelle Kurulaan asti rakentaminen on mahdollista, mutta maisemallisia arvoja tulisi erityisesti vaalia mm. materiaali- ja värityksvalinnoin.

Nammajärvelle rakentaminen on mahdollista aina Saarelaan asti. Suolojärvi ei erityisen hyvin sovellu rakentamiseen; itäpuolella on matalia vesikasvillisuuden täyttämiä lahtia ja länsiranta on verraten jyrkkä. Suohpajärven lammet Oaneskiddu ja Kuhkeskiddu tulisi luonnonarvojensa puolesta jättää rakentamisen ulkopuolelle.

Suohpajärven länsipuolen maantien kumpikin puoli soveltuu hyvin rakentamiseen. Sen sijaan Jaakkolan pohjoispuolen neljä lampea tulee jättää rakentamisen ulkopuolelle. Palomuotkan pohjoispuolella on rantarakentamiseen soveltuvaa aluetta.

Jaakkola-Patoniva alueella on ympäristönsä puolesta rakentamiseen soveltuvaa aluetta. Poikkeuksen muodostaa Kuorsvuohppi. Myös Utsjoen länsirannalla on rakentamiseen soveltuvaa aluetta em. välillä ja rakentamiskelpoinen alue ulottuu aina Kutuniemeen asti.

Kevojärvelle rakentamista voidaan osoittaa Kevonsuun talon alueelle, mutta ei lähelle Kevojärven rantaa eikä Tsarsjoen rantaan. Kutuniemen pihapiiriin voidaan rakentaa. Kevontuvan eteläpuoliselle alueelle voidaan osoittaa lisärakentamista. Samoin asemasta etelään Kaspernjargan pohjoispuolelta aina Puksalaan asti on rakentaminen mahdollista. Rakentamista tulisi välttää Rässijoen ja Tsiskuljohkan varteen niiden luontoarvojen vuoksi.

Puksaljavrin alueelle rakentaminen on mahdollista luoteisrannalle. Keneskoski lähiympäristöineen tulisi varustaa ainakin luo -merkinnällä. Keneskosken rannat ja Kenesjärven itäranta on niin jyrkkä ja kulutukselle alttiita ja linnustollisesti huomattavia, että rakentamista ei tulisi osoittaa. Kenesjärvelle rakentamista voidaan parhaiten osoittaa alueille, jotka ovat länsirannalla Kenesjärven puolivälissä. Leppälän eteläpuolinen alue on Utsjoen ja maantien välisellä alueella luonnonympäristönsä puolesta rakentamiselle soveliasta. Kenesjärvi on rantojensuojeluohjelman aluetta.

Leppälän yläpuolella olevat alueet soveltuvat luontonsa puolesta rakentamiseen. Jyrkkä rinnealue Kuhkesluobbalin ja Vuolib Tsuoggakavrin välillä tulisi jyrkkyytensä puolesta jättää rakentamisen ulkopuolelle. Ollilan talon ympäristöön voidaan rakentaa ja samoin Ollilasta etelään. Korretojan maasto soveltuu hyvin luontonsa ja topografiansa puolesta rakentamiseen.

Ylemmän Tsuoggajärven lounaisranta on niin jyrkkä, että rakentaminen ei oikein ole mahdollista. Järven koillispuolta aina Tsuoggapohkin alueelle asti voidaan käyttää lomarakentamiseen. Mieraslompolon yläpuolelle voidaan osoittaa uutta rakentamista, mutta ei Mieraskoskien alueelle.

Mierasjärven rannat ovat rantarakentamisen kannalta ongelmalliset jyrkkyytensä takia, ei niinkään luontoarvojen takia. Aivan maantien varressa on sen sijaan useita hyviä rakentamisen soveltuvia alueita: mm. Karilammin pohjoispuolella, Karilammin Tabnokjavrin alue, Karilammin eteläpuolella maantien itäpuoli aina Rovarinteeseen asti, Rovarinteen molemmat puolet Roavvetsjohkaan asti sekä Roavvetsjohkan eteläpuolella maantien molemmat puolet. Sen sijaan Mierasjärven eteläosa, jossa sijaitsee perinnemaisema ja joidenkin jokien suistot, ei rakentamista tulisi luontoarvojen takia osoittaa.

Vetsijoen suiston alueella rakentamista voidaan osoittaa nykyisen lomatoimintaa palvelevan toiminnan läheisyyteen, mutta Vetsijokea ylöspäin mentäessä rakentamista tulisi välttää.

Vanhastaan Tenon laakson asutus on keskittynyt 1-kerroksisiin ja mataliin väritykseltään ympäristöön sopiviin puisiin rakennuksiin. Rakennusten ympäristöjä suunniteltaessa on ehdottomasti muistettava, että eteläisiä nurmiheiniä ei tulisi istuttaa.

4.8 MAISEMASELVITYKSEN ASETTAMAT TAVOITTEET

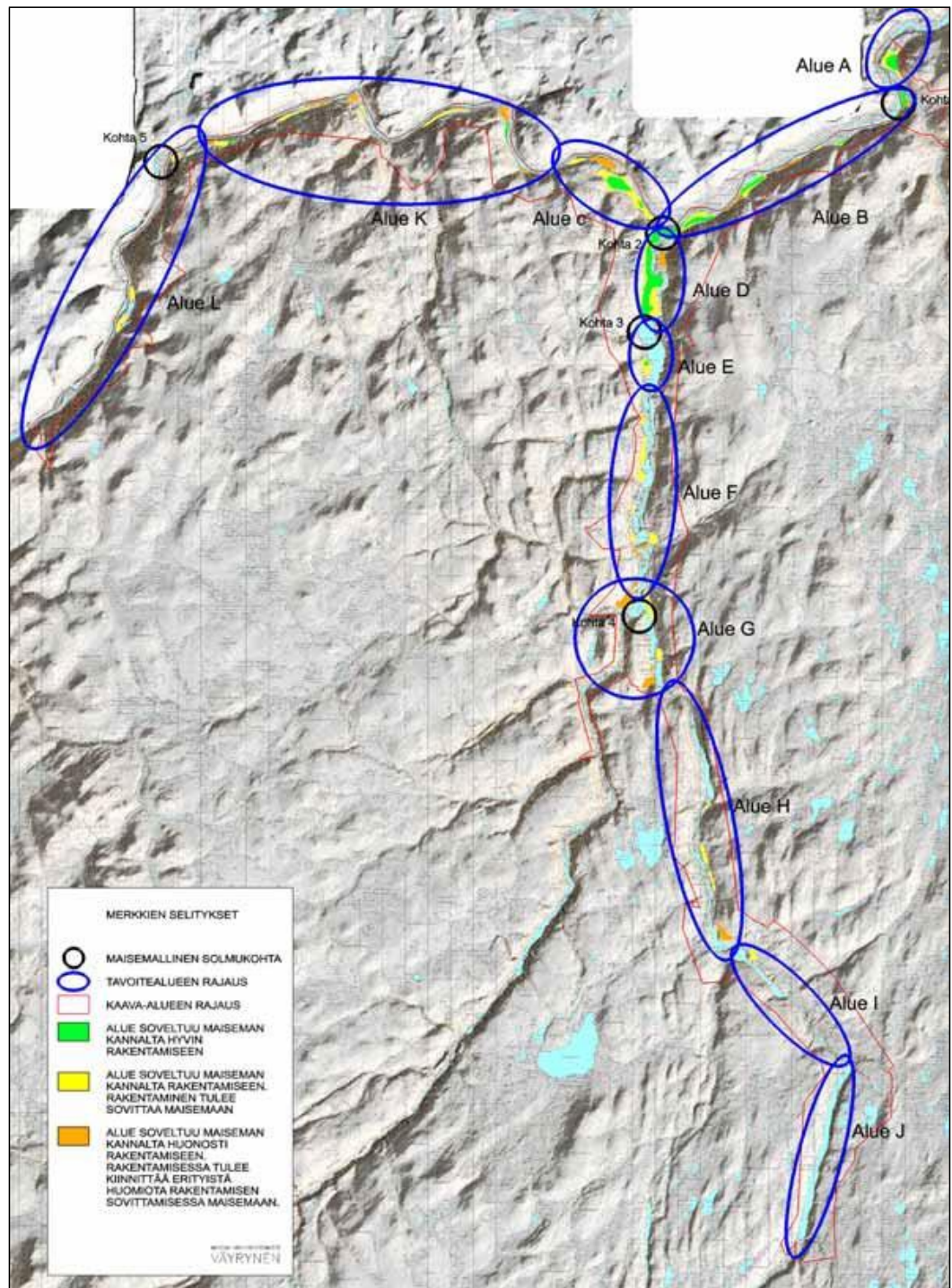
4.8.1 Yleistä

Suunnittelualueen maiseman kannalta yleisenä tavoitteena on ohjata maankäyttöä siten, että maankäyttö huomioi ja korostaa suunnittelualueella olevien eriluonteisten (luonto, maisema, rakentaminen, kulttuuri) alueiden ominaispiirteitä ja näiden välistä tasapainoa; arvokkaimmilla luonnonmaisema-alueilla (kuten Yläköngäs) ihmistoiminnan haitallinen vaikutus minimoidaan, kulttuuriympäristöissä (kuten Kirkkotuvat) vaalitaan alueen kulttuurihistoriallisia arvoja ja rakentamisalueilla (kuten Utsjoen kyläkeskus) rakennetta eheytetään mm. täydennysrakentamisella.

Maisemallisissa tavoitteissa pyritään huomioimaan luonnon, kulttuurihistorian ja rakennetun ympäristön välistä tasapainoa. Eri alueilla pyritään korostamaan ja säilyttämään alueille luontaisia piirteitä: yhtenäisissä luonnonmaisema-alueissa pyritään minimoimaan ihmistoiminnan vaikutus, kulttuuriympäristöissä vaalitaan alueen kulttuurihistoriallisia arvoja ja rakennetuissa kylä- ja taajama-alueissa pyritään kehittämään viihtyisää asuinympäristöä.

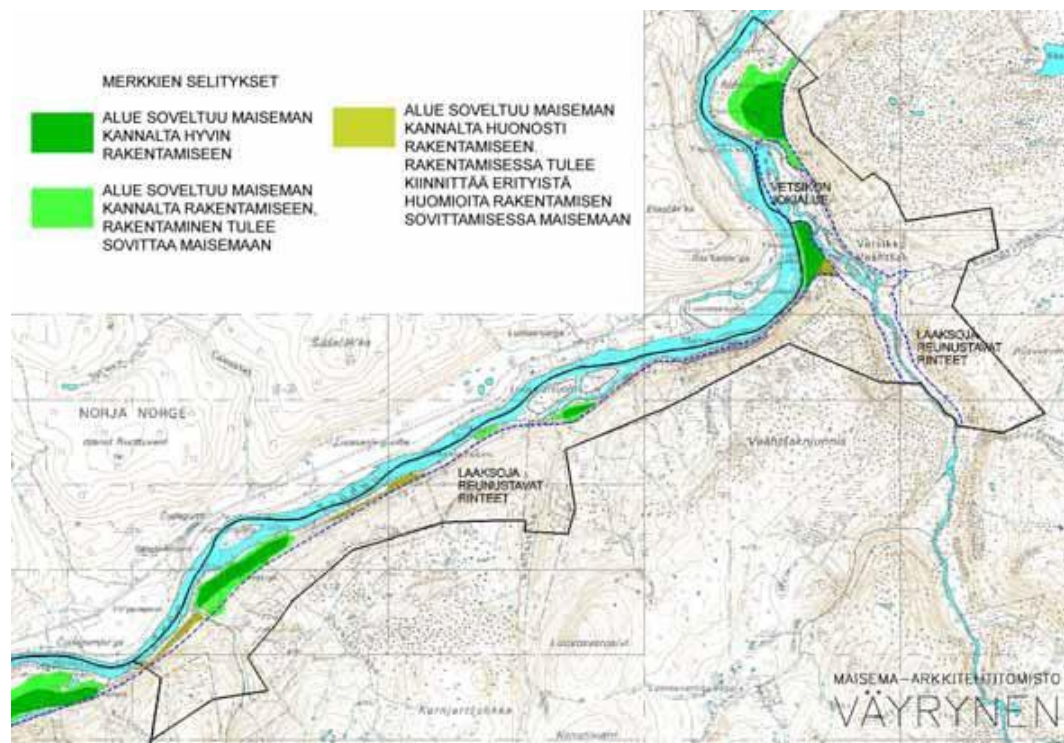
4.8.2 Tarkastelu osa-alueittain

Seuraavassa kuvassa on esitetty kolmiulotteisessa peruskartassa alueet, joiden mukaisesti tavoitteet on jaoteltu. Karttaan on merkitty tärkeimmät maisemalliset solmukohdat. Rakentamiseen maiseman kannalta soveltuvat alueet on jaoteltu kolmeen eri kategoriaan: hyvin soveltuvat alueet vihreällä, maisemaa huomioivaan rakentamiseen soveltuvat alueet keltaisella ja maisemaan huonosti soveltuvat alueet oranssilla. Loput kaava-alueesta eivät sovellu maisemallisista lähtökohdista tarkasteltaessa uudisrakentamiseen.

Alue A

Alue A:ssa Tenojoki kiertää eteläpuolelle muodostuneen terassimaisen tasanteen. Kyseessä on alue C ohella kaava-alueen suurin Suomenpuoleinen Tenojoen rantavyöhyke. Terassimaisen tasanteen ylemmät keskiosat soveltuvat maiseman kannalta hyvin rakentamiseen. Joen ranta-alueisiin rakennettaessa tulisi pyrkiä säilyttämään rantavyöhyke luonnontilaisena. Terassimaisen tasanteen jyrkkien reunojen yläosat ovat myös maisemallisesti herkkiä alueita uudisrakentamisen osalta.

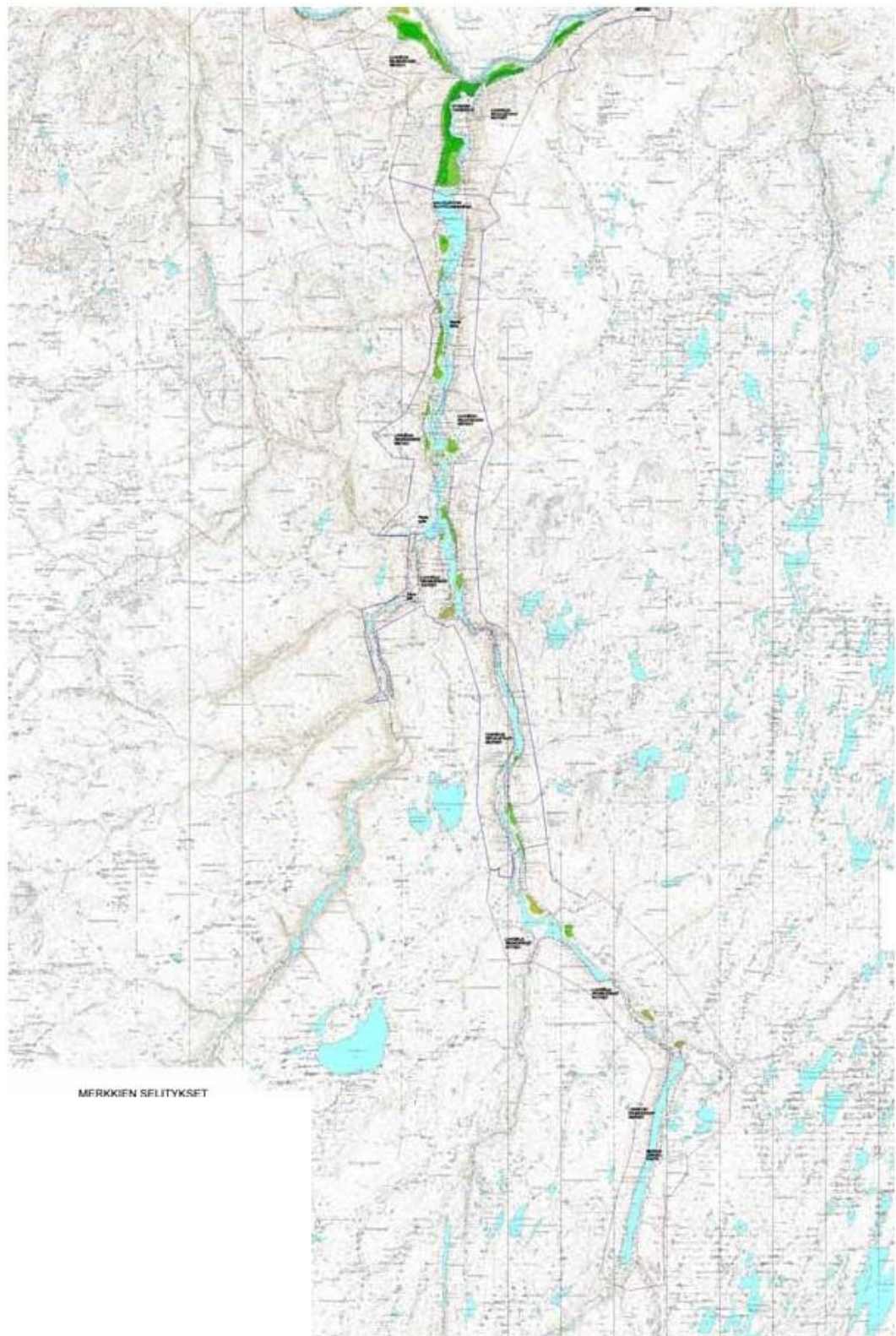
Kuva: Yksityiskohta Vetsikon kohdalta.

Alue B

Alue B:n laakso on suoraviivainen noin 1-2 kilometriä leveä ja 13 kilometriä pitkä suora laakso muodostelma, jonka pohjalla Tenojoki meanderoi tasoittaen laakson pohjan maastoa ja kasvattaen samalla mittakaavaa suuremmaksi. Suoran laaksoakselin kumpaan päähän päätyyn muodostuu maisemalliset solmukohdat 1 ja 2, jota korostaa kylmämainen rakentaminen ja jokien liittymäkohdat. Tasaisessa ja suurimittakaavaisessa laakso-osuudessa muutokset, kuten rakentaminen, näkyvät helposti laajasti ympäristöönsä. Rakentamisessa tulisi välttää avoimia kapeita rantaosuuksia. Laakson pohja on Tenojoen etelärannalla selvästi pohjoispuolta kapeampi, joten hyviä rakentamisen vyöhykkeitä muodostuu Suomen puolelle vain leveämpien rantavyöhykkeiden kohdalle. Rakentaminen soveltuu parhaiten olemassa olevan rakentamisen yhteyteen. Parhaat rakentamisalueet ovat Vetsikon kylä ja Utsjoen kirkonkylän yhteydessä olevat leveät rantavyöhykkeet. Vetsikon alueen rakentaminen tulisi keskittää Nuorgamintien ja joen väliselle niemelle ja välttää uudisrakentamista muun Vetsijoen suiston alueelle. Vetsijoen kylä sijaitsee maisemallisesti keskeisellä ja näkyvällä paikalla, joten sen peittäminen kasvillisuusvyöhykkeellä yms. ei ole enää perusteltua. Mikäli ympäröivät ranta-alueet säilyvät luonnontilaisina, Vetsikon kylän näkyminen avoimesti jokimaisemassa on perusteltua. Maiseman kannalta keskeistä on rakennusten ja niiden ympäristöjen rakentamisen ja hoidon hyvä taso.

Alue C

Utsjoen kirkonkylästä länteen sijoittuva alue, jossa Tenojoki kulkee laakson pohjoisreunassa. Suomenpuolelle on näin muodostunut laajempi rantavyöhyke, mikä soveltuu hyvin rakentamiseen. Maiseman kannalta parhaat alueet sijoittuvat Utsjoen kirkonkylän puoleisen terassin ylempiin tasaisiin alueisiin.

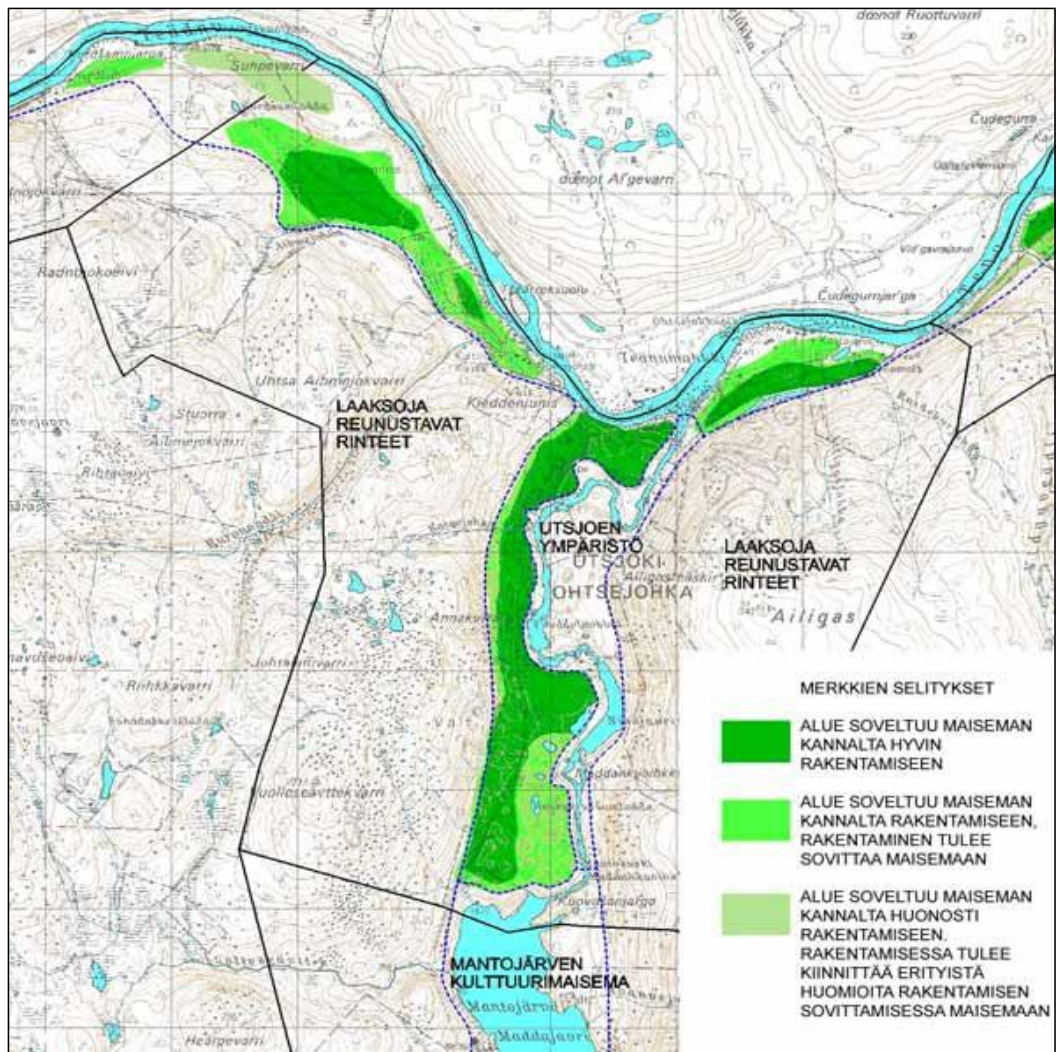
Kuva: Utsjokilaakson rakentamiseen soveltuvat alueet maiseman kannalta.

Alue D

Utsjoen kirkonkylän alue Tenojokilaaksosta Mantojärvelle. Laakson keskellä kulkee mutkitteleva Utsjoki kapeana ja yhtenäisenä jokijaksona. Utsjoen länsireuna on kirkonkylän taajamamaista rakentamista ja Itäpuoli on säilynyt luonnontilaisena rakentamisen ulkopuolella. Utsjoen itäranta tulisi jättää rakentamisen ulkopuolelle maisemallisista ja

virikistyksestisistä syistä ja keskittää rakentaminen joen länsipuolelle. Parhaiten rakentamiseen soveltuu kirkonkylä lähialueineen täydennysrakentamisen muodossa. Kylärakenne ja alueen infrastruktuuri teineen ja siltoineen näkyy voimakkaasti Tenojoen maisemassa. Alueen täydennysrakentaminen tapahtuu pitkälti kirkonkylän kyläkuvan ehdoilla. Jokilaakson kannalta rakentamisen tulisi kuitenkin säilyä luonteeltaan matalana. Kirkonkylän luontevin laajenemisaue on etelän suuntainen ja pohjoisessa kompaankin suuntaan Tenojokilaaksoa. Laajenemista ei tulisi kuitenkaan ulottaa Mantojärven ranta-alueille.

Seuraavassa kuvassa on esitetty yksityiskohtaisemmin Utsjoen kirkonkylän kohdalta rakennettavuussuosituksista maiseman kannalta. Värialueilla on osoitettu rakentamiseen soveltuvia alueita. Kuvassa on myös nimettyä ja katkoviivalla rajattuna maisemallisia kokonaisuuksia, jotka tulisi säilyttää kokonaan rakentamisen ulkopuolella.

Kuva: Yksityiskohta Utsjoen kirkonkylän kohdalta

Alue E

Aluetta hallitsee Mantojärvi, joka peittää laaksoalueen lähes kokonaan. Alueella sijaitsee Utsjoen kirkko ympäristöineen, jolla on valtakunnallinen maisemallinen ja kulttuurihistoriallinen arvo. Tämän takia uudisrakentamista tai muun infrastruktuurin rakentamista ei tulisi sallia kohteen kulttuurihistoriallista tai maisemallista arvoa vähentävänä.

Alueelta alkaa myös valtakunnallisesti arvokas maisema-alue jatkuen etelään Mieras-lompoloon asti. Maisemallisista syistä Mantojärven ranta-alueet tulisi jättää uudisrakentamisen ulkopuolelle, koska rantarakentaminen vaikuttaa koko järven maisemaan. Utsjoen kirkon arvokas maisema ei ole ainoastaan sen lähiympäristö ulkoapäin katsottuna vaan myös se maisemakokonaisuus, joka kirkolta avautuu ulospäin.

Rakentamiseen parhaiten soveltuva alue on vanhainkodin tienpuoleinen ympäristö täydennysrakentamisen muodossa. Aluetta voidaan laajentaa etelään tienvarrtta pitkin.

Alue F

Alue koostuu pienistä lammista ja järvistä, joita yhdistävät lyhyet jokijaksot ja pienet Nivat. Osana Utsjoen laaksoa alue kuuluu myös valtakunnallisesti arvokkaaseen maisema-alueeseen Utsjokilaaksoon. Alue on pienipiirteistä ja muutokset jäävät pääosin paikallisiksi. Rakentaminen on keskittynyt pääosin laakson länsipuolelle seuraillen tielinjausta. Patonivan kohdalla tie ylittää jokilaakson siirtyen sen itäpuolelle, jolloin rakentaminenkin levittäytyy molemmanpuolin laaksoa. Rakentaminen soveltuu alueelle parhaiten täydennysrakentamisena nykyisen rakentamisen yhteyteen. Rakentamisen painopisteen tulisi olla samalla puolella kuin Valtatie 4:n linjaus.

Patonivan kohdalla yksittäistä rakentamista tulisi välttää ranta-alueille ja rakentaminen tulisi keskittää keskelle ylityskohdassa sijaitsevaa niemeä luonteeltaan kylämäisenä, tiiviinä ja matalana. Kohde sijaitsee maisemallisesti keskeisellä paikalla ja vaatii hyvää suunnittelua. Toinen rakentamiseen soveltuva alue on Kidisjoen pohjoispuolinen alue.

Alue G

Kevojärven kohdalla Utsjoen suoraviivainen lähes monotoninen laakso pirstoutuu kolmeksi laaksoksi, jotka vuorollaan jakautuvat pienempien laaksojen labyrintiksi. Maisemallisessa solmupisteessä sijaitsee Kevon tutkimusasema. Rakentamiseen soveltuvia alueita ovat täydennysrakentamisen osalta Kutuniemi ja muut Valtatie 4:n varrella olevat rakennetut alueet. Joen länsipuolella Kevonsuun kohdassa rantavyöhykkeellä on riittävän laaja rakentamiseen, mutta rakentamisen tulisi olla riittävän kaukana rantavyöhykkeestä. Alueen erillinen sijainti tiestön ja muun rakentamisen suhteen ei puolla sen käyttöönottoa vaan rakentamisen painopisteen tulisi pysyä edelleen tienpuoleisella laaksolla kuten alueella F.

Alue H

Kevojärven kohdalla Pohjoisesta tuleva Utsjokilaakso hajoaa. Utsjoki saapuu Kevojärvelle itäisintä laaksoa pitkin Kenesjärven kautta. Itäisin laakso kapenee kiinni Utsjoen rantaan, pysyen kuitenkin syvänä ja yhtenäisenä Tsuoggajavrelle asti, jossa siitä eroaa Tsuiggajohka joen laakso. Rakentamisen tulisi säilyä alueella luonteeltaan täydennysrakentamisena kulttuurihistorialliset arvot huomioiden.

Alueet I ja J

Tsuoggajavrelle jälkeen Utsjokilaakso muuttuu matalammaksi. Jokilaakson reunat pysyvät edelleen suhteellisen jyrkkärinteisinä. Jokilaakso hajoaa pohjoispuolelta Mierasjärveä lähestyttäessä. Mierasjärvi täyttää koko Utsjokilaakson kahdeksan kilometrin pituudelta. Laaksonpohja jää kokonaan järven alle ja laakson reunat nousevat suoraan järvestä. Uudisrakentamisen tulisi olla alueella myös luonteeltaan täydennysrakentamista alueen kulttuurihistorialliset arvot huomioiden.

Alue K

Alueella Tenojoki kulkee jokilaakson pohjalla laakson suorakulmaisen koordinaatiston mukaisesti. Tenojokilaakso kaventuu joen levyiseksi ja rantavyöhykkeet häviävät paikoin kokonaan. Joki meanderoi kapeassa uomassaan, jolloin ranta-alueelle muodostuu kapea vaihtelevan levyinen rantaterassi, joka välillä häviää kokonaan.

Alueella on vähän rakentamista ja alue tulisikin säilyttää luonnontilaisena kokonaisuutena. Rakentaminen tulisi olla täydennysrakentamista nykyisinkin rakennetuille alueille, jolloin voidaan säilyttää pitkiä yhtenäisiä luonnontilaisia jokijaksoja.

Alue L

Tenojoki siirtyy alueen pohjoisosassa laakson eteläreunaan poistaen Suomenpuoleisen rantaterassin ja myöhemmin se meanderoi koko laakson leveydeltä. Tenojokilaakso muuttuu suorakulmaisesta koordinaatistosta loivasti kaareviksi jokilaaksojen sarjaksi. Alueella on pitkiä rakentamattomia jaksoja. Rakentaminen on keskittynyt muutamaaan rakentamiskelpoiseen ranta-alueeseen. Alueella on vähän rakentamista ja alue tulisikin säilyttää luonnontilaisena kokonaisuutena. Rakentaminen tulisi olla täydennysrakentamista nykyisinkin rakennetuille alueille, jolloin voidaan säilyttää pitkiä yhtenäisiä luonnontilaisia jokijaksoja. Alueen länsireunakuuluu valta-kunnallisesti arvokkaaseen maisema-alueeseen Tenojokilaaksoon. Uudisrakentamisessa tulee huomioida alueen maisemalliset ja kulttuurihistorialliset arvot.

Kuva: Kuvassa oikealla näkyy maisemaan sopeutunutta rakentamista ja vasemmalla huonosti sopeutuvaa uudisrakentamista.

4.8.3 Maisemaan kohdistuvia yleistavoitteita

Seuraavassa on listaus yleisiä maiseman huomioivia maankäytön ohjausperiaatteita. Niitä voidaan soveltaa mahdollisuuksien mukaan koko suunnittelualueella niin kaavasuunnittelun kuin itse rakentamisen toteuttamisen yhteydessä.

- Pääosa lisärakentamisesta tulisi suunnata nykyisiin kyläkeskuksiin ja niiden lievealueille, ja tarvittaessa etsiä sellaisia laajenemissuuntia, jotka sijoittuvat samalle maisemalliselle vyöhykkeelle kuin kylän nykyinen rakentaminen.
- Kylärakenteen ja -kuvan eheyttäminen on tavoiteltavaa.

- Kyläalueiden ulkopuolella jo rakennettuihin ympäristöihin tukeutuminen on pääsääntöisesti suositeltavaa.
- Yhtenäisten luonnonmaisemajaksojen säilyttäminen on suotavaa.
- Tunturien jyrkät rinnealueet ja lakialueet ja jyrkkien rantaterassien rinteiden rajaamat erämaiset jokijaksot tulisi jättää rakentamisen ulkopuolelle, sillä nämä alueet ovat yleensä luonto- ja maisemarakenteensa kannalta herkästi vaurioituvia alueita. Toisaalta kyseiset alueet eivät ole perinteisen rakentamisen alueita. Perinteisesti rakentaminen on sijoittunut jokilaakson rantatasanteiden alueelle.
- Perinteisten maisemarakenteiden säilymistä tukee uudisrakentamisen sijoittaminen samalle korkeustasolle kuin lähiympäristön kulttuuriympäristöjen ja kyläkeskusten olemassa oleva rakentaminen.
- Yleisperiaate: rakentamiseen soveltuvat yleensä alueet, joilla maaston kaltevuus on max. 12 %, poikkeustapauksissa 12 – 20 %. Yli 20 % kaltevilla alueilla rakentaminen on yleensä teknisesti vaikeaa ja voimakkaasti luonnonympäristöä rikkovaa.

4.9 TAVOITTEIDEN TARKISTUS VUONNA 2012

4.9.1 Kunnan asettamat tavoitteet

Utsjoki tunnetaan saamelaisuudestaan, rajan ylittävästä elinkeinotoiminnastaan, ainutlaatuisista kulttuuri- ja luontomatkailupalveluistaan sekä luontaiselinkeinoistaan. Maankäytön tavoitteena on sovittaa yhteen ekologiset, maisemalliset, kulttuuriset, sosiaaliset ja taloudelliset lähtökohdat parhaalla mahdollisella tavalla ja samalla säilyttää ja ylläpitää paikallisia elintapoja tukeva ympäristö. Tavoitteena on saada oikeusvaikutteinen osayleiskaava ohjaamaan maankäyttöä.

Tavoitteena on laatia oikeusvaikutteinen Utsjoen osa-alueen osayleiskaava, siten että sen perusteella voidaan myöntää rakennusluvut asemakaava- ja ranta-asemakaava-alueiden ulkopuolisilla ranta-alueilla. Aiemman kaavoitusprosessin aikana laadittua kaava-aineistoa (2003–2007) käytetään suunnittelun lähtöaineistona.

Tavoitteena on tutkia rakennusoikeuden sijoittamismahdollisuuksia valtion maille ja korjata kaavamääräyksien ristiriitaisuudet. Tavoitteena on kokonaisratkaisu, joka turvaa hallitusti alueelle sijoittuvien rakennuspaikkojen määrän ja sijainnin. Tämän lisäksi työssä huomioidaan samaan aikaan käynnissä oleva Utsjoen kirkonkylän asemakaavan ajantasaistaminen ja laajentaminen ja siinä työssä mahdollisesti esille tulevat osayleiskaavan täsmentämistarpeet. Lainvoimainen ja oikeusvaikutteinen osayleiskaava mahdollistaa alueen vetovoimaisuuden ja elinkeinojen kehittämisen siten, että alueen erityisolosuhteet ja -arvot sekä perinteisten elinkeinojen harjoittaminen voidaan huomioida ja turvata tulevaisuudessa.

4.9.2 Maakuntakaavan asettamat tavoitteet

Lapin maakuntasuunnitelma 2030 on asettanut tavoitteeksi Lapin väestömäärän sekä työpaikkojen Tavoite edellyttää osayleiskaavoitukselta uusien työpaikkojen sekä asumisen mahdollistamista.

Pohjois-Lapin maakuntakaavamääräyksen mukaan Jäämeren käytävää kehitetään kansainvälisenä liikennekäytävänä, jonka maankäytön suunnittelussa tulee kiinnittää erityistä huomiota liikenteen sujuvuuteen ja turvallisuuteen, liikenteen ja matkailun

palveluihin, liikenneympäristön laatuun sekä luonnon-, maiseman- ja kulttuuriympäristöarvoihin sekä huomioitava maantien sekä energia- ja tietoliikennejohtojen tilavaraukset ja rajoitukset ympäröivälle maankäytölle.

Tenonvartta sekä osin Utsjokivartta tulee kehittää matkailukeskusten, maaseutumatkailun, palvelujen ja reitistöjen yhteistoiminnallisena kokonaisuutena alueen pääkäyttötarkoitusten kanssa yhteen sopivalla tavalla.

Osayleiskaava-alueella sijaitsee säilytettäviä kulttuuriympäristö- ja maisema- sekä luontoarvoja ja seudullisia teitä, reittejä, virkistys- sekä matkailukohteita, mm. Yläkönkään kansainvälisesti merkittävä virkistyskalastuspaikka. Ranta-alueilla tulee turvata rannan suuntainen kulkuyhteys.

Keskustatoimintojen alueelle tulee pyrkiä sijoittamaan mahdollisimman suuri osa niistä palveluista, jotka palvelevat koko taajamaa ja myös ympäröiviä alueita. Tällä turvataan niiden mahdollisimman hyvä saavutettavuus kaikilla liikennevälineillä.

Tulva-, sortuma- ja vyörymävaara-alueet on osoitettava yleis- ja asemakaavoissa joko alueina tai rakentamisrajoituksina. Rakennuspaikkoja ei saa suunnitella sijoitettavaksi alueille, joilla on tulvan, sortuman tai vyörymän vaaraa.

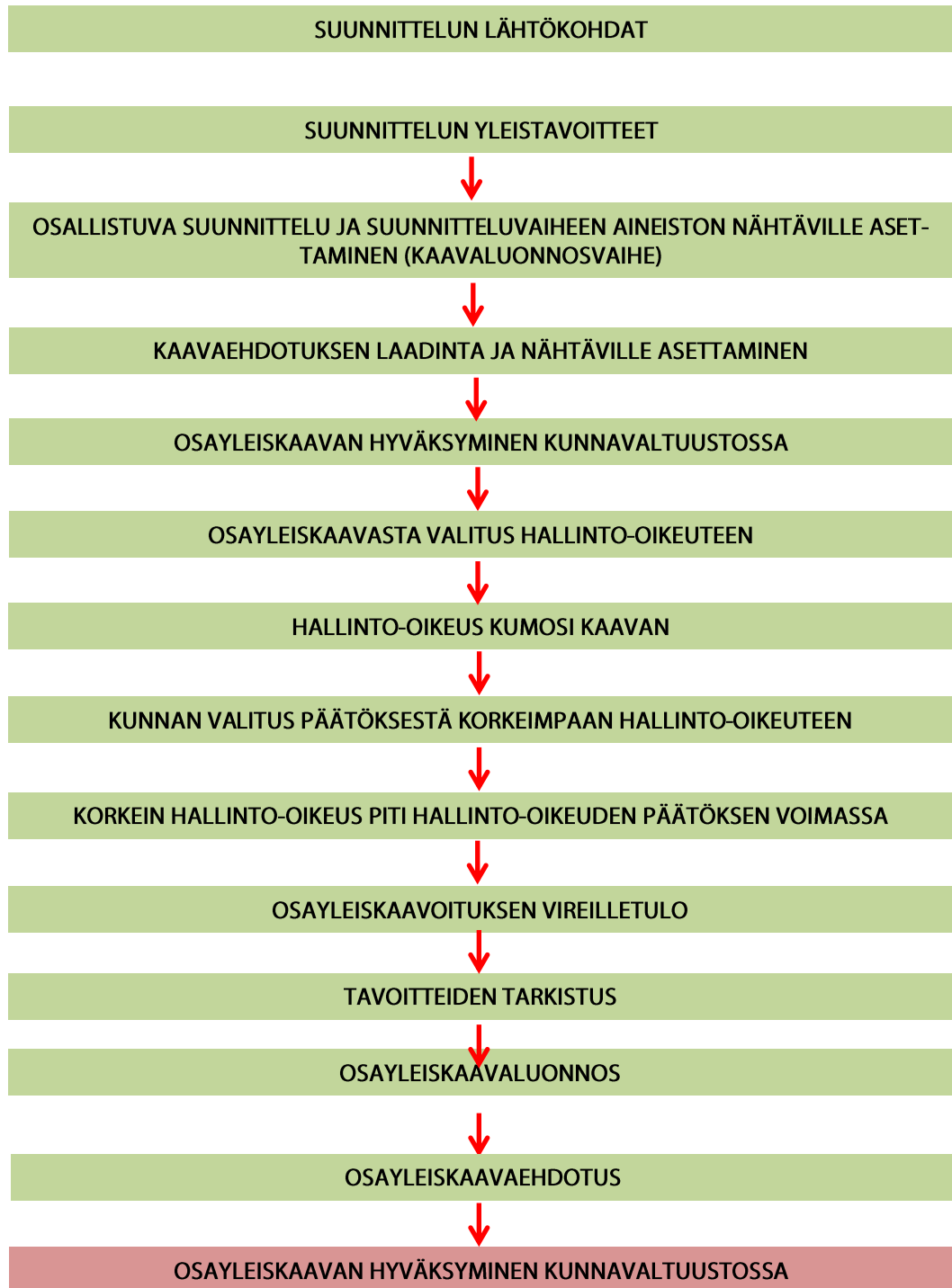
Poronhoidon ja muiden luontaiselinkeinojen alueidenkäytölliset toiminta- ja kehittämisedellytykset on turvattava. Metsätaloutta, turvetuotantoa, matkailutoimintoja ja loma-asutusta suunniteltaessa on otettava huomioon poronhoidolle tärkeät alueet. Suunniteltaessa valtion maita koskevia, poronhoidon harjoittamiseen olennaisesti vaikuttavia toimenpiteitä on neuvoteltava asianomaisen paliskunnan edustajien kanssa.

Rakennuksia tai muita huomattavia rakenteita ei tule suunnitella sijoitettavaksi maisemallisesti aroille paikoille, kuten kapeisiin niemenkärkiin ja kannaksille sekä rantamaisemaa hallitsevien kumpareiden huipulle.

5. OSALLISTUMINEN JA YHTEISTYÖ

Alla on kuvattu yleiskaavaprosessin päävaiheet.

Kaavaprosessin päävaiheet (vihreällä tähänastiset ja punaisella jatkovaiheet)

5.1.1 Osalliset

Osallisia ovat alueen maanomistajat sekä ne, joiden asumiseen, työnteekoon tai muihin oloihin laadittava kaava saattaa huomattavasti vaikuttaa. Lisäksi osallisia ovat ne viranomaiset ja yhteisöt, joiden toimialaa suunnittelussa käsitellään. Osallisilla on oikeus ottaa osaa kaavan valmisteluun, arvioida sen vaikutuksia ja lausua kaavasta mielipiteensä (MRL 62 §).

Tarkemmin osalliset on kuvattu liitteenä olevassa Osallistumis- ja arviointisuunnitelmassa.

5.1.2 Vireilletulo ja suunnittelua koskevat päätökset

Korkeimman hallinto-oikeuden päätöksen jälkeen Utsjoen kunnanvaltuusto teki kaavoituspäätöksen 30.9.2011 § 56 Utsjoen osa-alueen osayleiskaavan laatimiseksi. Kaava tuli vireille teknisen lautakunnan päätöksellä 30.3.2012 § 41 ja siitä kuulutettiin 12.4.2012.

Tekninen lautakunta on käsitellyt kaavaan merkittävien valtion rakennuspaikkojen sijaintia 14.12.2012 § 139.

Kunnanhallitus käsitteli kaavaluonnosta 11.2.2014 § 22. Kaavaluonnos oli nähtävillä 19.2.2014 – 20.3.2014. Kaavoitustyöryhmä on käsitellyt kaavaan liittyviä asioita 11.11.2015, 20.9.2016, 15.11.2016 sekä 20.12.2017.

Kaavoitustyöryhmä on käsitellyt kaavaehdostusta 27.2.2018. Kunnanhallitus käsitteli kaavaehdotusta 20.4.2018 § 57. Kaavaehdotus oli nähtävillä 9.5.-8.6.2018.

Hyväksyminen: kunnanhallitus 11.3.2019 § 44, kunnanvaltuusto 20.5.2019 § 14.

Pohjois-Suomen hallinto-oikeus kumosi 21.10.2021 osayleiskaavan hyväksymispäätöksen matkailupalvelujen alueen RM-3 osalta. Samalla kumoutuivat alueelle merkityt reitit, suojeltava rakennuskohde Syrjälä (SR, 6 / SR-1, 77) sekä metsälain mukainen erityisen tärkeä elinympäristö / vesilain mukainen uoma (luo).

5.1.3 Osallistuminen ja vuorovaikutusmenettelyt

Tekninen lautakunta käsitteli osallistumis- ja arviointisuunnitelmaa 30.3.2012 § 41 ja asetti sen nähtäville 12.4.–2.5.2012 väliseksi ajaksi.

Kaavan valmisteluvaiheessa pidettiin kaikille avoin yleisötilaisuus 29.10.2013, jossa esiteltiin alustava kaavaluonnos.

Kaavaluonnoksesta saapui 11 lausuntoa ja 42 mielipidettä. Palautteesta sekä annetuista vastineista on laadittu tiivistelmä, joka on selostuksen liiteaineistossa. Kaavaluonnokseen on tehty tarkistuksia mm. pohjavesien suojelun, luonto- ja kulttuuriarvoja koskevien merkintöjen, poronhoitoalueella sijainneiden rakennuspaikkojen sekä yksittäisten kiinteistöjen rakennuspaikkojen sijainnin osalta. Emätilaselvityksessä havaittujen virheiden johdosta on korjattu rakennuspaikkojen määriä yksittäisillä kiinteistöillä. Lisäksi huomioitiin mm. uusia vireille tulleita matkailuhankkeita keskustassa kunnan päätösten mukaisesti.

Metsähallituksen ja paliskuntien kanssa on pidetty neuvottelu 28.5.2014.

Kaavaehdotuksesta saapui 14 lausuntoa ja 40 muistutusta. Kunta on antanut perustellun vastineen lausuntojen ja muistutusten jättäjille. Lausuntojen johdosta ehdotukseen on tehty tarkistuksia selostukseen mm. koskien valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden uudistusta, maakuntakaavaa sekä lisättiin pohjavesien vaikutusarviointi erillisen selvityksen mukaisesti. Muinaisjäännösten tiedot päivitettiin sekä tarkistettiin luonnon-suojelualueiden rajoja. Tarkistettiin rakentamista koskevia määräyksiä mm. kerrosluvun ja rakentamistavan osalta. Yleispiirteistettiin jätevesien käsittelyä koskevia määräyksiä poistamalla suorat viittaukset tiettyyn asetukseen. Tarkennettiin M-1, MU-1 ja MY-1 -alueita koskevaa määräystä maisematyölupavaatimuksen osalta. Määräyksistä poistettiin tulkintaohjeet rakennuslupamenettelyyn. Muutettiin kirkonkylän koillispuolella sijaitsevat RM -matkailupalvelujen alueet RM-2 ja RM-3 -matkailupalvelujen alueiksi. Lisäksi tehtiin vähäisiä siirtoja joihinkin rakennuspaikkoihin.

Muistutusten johdosta kaavasta poistettiin kokonaan Tärkeä kalastusalue -merkintä. Lisäksi tehtiin tarkistuksia mm. yksittäisiin rakennuspaikkojen sijainteihin, käyttötarkoitukseen ja aluerajauksiin, lisättiin määräyksistä pois jäänyt AL-1 -merkintä. Kirkonkylässä Luossan eteläpuolelle palautettiin RM-alue, joka edellisessä kaavan käsittelyssä (2007-2012) oli merkitty keskustatoimintojen alueeksi.

Poistettiin sr-1 kohde 9, Áibmejohka / Áimájoki, (asuminen), koska rakennus on alun perin rakennettu väliaikaiseksi ja siihen on toteutettu myöhemmin laajennusosia sekä kunnostuksia, joiden yhteydessä ulkoasu on muuttunut ja siinä on piirteitä useista tyyli-suunnista, eikä sen katsota olevan alkuperäistä rakennusvuotta edustava kohde.

5.1.4 Viranomaisyhteistyö

Aloitusvaiheen viranomaisneuvottelu on pidetty 12.6.2012. Luonnoksen nähtävillä olon jälkeen on ELY-keskuksen kanssa pidetty työneuvotteluja 5.11.2014, 27.8.2015, 21.11.2017 sekä 29.10.2018.

6. YLEISKAAVAN KUVAUS

6.1 KOKONAISRAKENNE

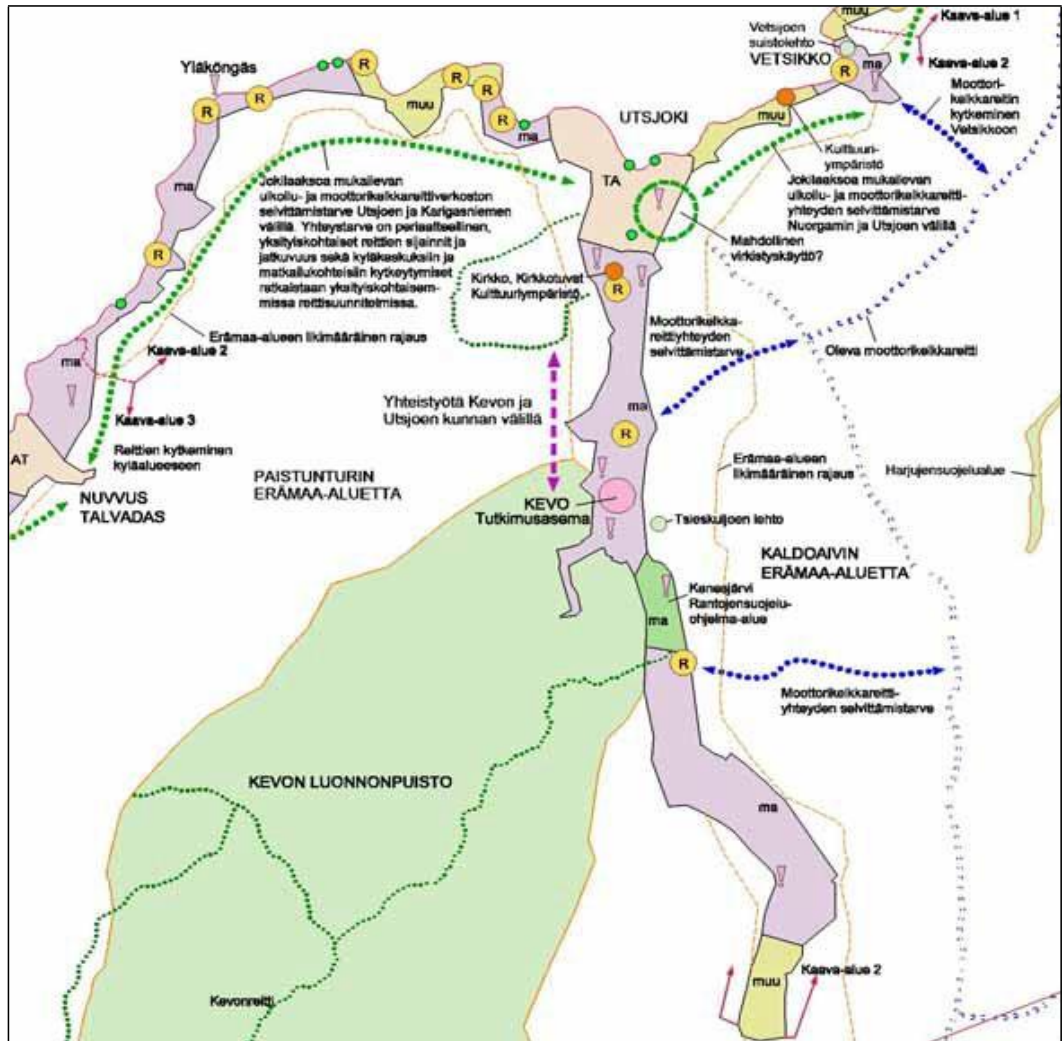
Yleiskaavaratkaisun keskeisenä perusteena on Tenonjoen kehittämissuunnitelma 2020 ja siinä määritellyt toiminnalliset ja ympäristölliset vyöhykekokonaisuudet ja näille kohdistetut maankäyttöä ohjaavat yleiset suunnitteluperiaatteet.

Utsjoen osa-alueen kokonaisrakenne muodostuu seuraavista kehittämissuunnitelmassa todetuista toiminnallisesti ja ympäristöllisesti eriluonteisista osakokonaisuuksista:

- Utsjoen kyläkeskus
- Vetsikko - moniarvoinen luonto-, maisema-, kulttuuri- ja matkailukokonaisuus
- Yläkönkään moniarvoinen luonto-, maisema- ja matkailukokonaisuus
- Kirkko, kirkkotuvat kulttuuriympäristö
- Kevon tutkimusasema ja yhteydet Kevon reitille
- Kenesjärven rantojen suojeluohjelma-alue
- Useita pienialaisia (pistemäisiä) matkailukohteita
- Muut Tenojoen ja Utsjoen varsialueet

Toiminnallisten ja ympäristöllisten ominaispiirteiden tunnistaminen ja näiden tukeminen kullekin osa-alueelle parhaiten soveltuvin maankäytöllisin aluevarauksin edesauttaa suunnittelualueen kehittämistä ympäristöllisesti moniarvoisena kokonaisuutena.

Tavoitteena yksilöidyillä kaavamerkinnöillä ja – aluevarauksilla on mm. sovittaa rakennusoikeuden määrä ja sen sijoittuminen olevaan paikalliseen ympäristöön. Rakentamisen sijoittumisperusteet ja rakennusoikeudet ovat erilaisia riippuen ympäristöstä ja rakennusten käyttötarkoituksesta.

Kuva: Tenonlaakson kehittämissuunnitelma 2020 mukaiset vyöhykekokonaisuudet ja tarkasteltavat toimenpiteet Utsjoen osa-alueella.

6.2 MITOITUSPERUSTEET

6.2.1 Kehittämissuunnitelman mukaiset lähtökohdat

Tenonlaakson kehittämissuunnitelmassa 2020 on arvioitu miten yleiskaavoitettavien alueiden rakentamisen määrä tulee kokonaisuudessaan muuttumaan. Yleisenä lähtökohtana pidetään, että vuodesta 2004 vuoteen 2020 asuinrakennuspaikkojen määrä lisääntyy voimakkaimmin kyläkeskusalueilla. Uusia asuinrakennuspaikkoja tulee kaikkiin Tenonjokilaakson kyläkeskuksiin. Asukaslukuun suhteutettuna uusia asuinrakennuspaikkoja arvioidaan muodostuvan runsainten Nuorgamin ja Karigasniemen

kyläkeskuksiin. Uutta, erityisesti matkailua ja muita yritystoimintoja tukevaa, loma-asuntojen rakentamista tulee kaikkiin kyläkeskuksiin.

UTSJOEN KUNTA TENONLAAKSON KEHITTÄMISSUUNNITELMA	Osayleiskaava-alueisiin sisältyvät kyläkeskusalueet Nuorgam, Utsjoki, Karigasniemi		Osayleiskaava-alueisiin sisältyvät kyläkeskusten ulkopuoliset alueet	
Nyky- / tavoitetilanne	v.2004	v.2020	v.2004	v.2020
Asuinrakennuspaikat (AO)	n.300	n.400	n.170	n.200
Loma-asuntojen rakennuspaikat (RA)	n.100	n.200	n.350	n.800

Yritysten majoitustilojen rakennuspaikat ovat taulukossa osana RA -kohteita. Tällä hetkellä yli puolet majoituskapasiteetista sijaitsee kyläkeskusten ulkopuolella. Tulevaisuudessa yritysten majoituskapasiteetin kasvu on voimakkaampaa kyläkeskusalueilla kuin niiden ulkopuolella.

Kehittämissuunnitelman mukaan Utsjoen kunnassa varaudutaan majoitusyritysten kapasiteetin kaksinkertaistumiseen vuodesta 2004 vuoteen 2020.

6.2.2 Utsjoen kyläkeskus

Tenonlaakson kehittämissuunnitelma 2020 mukaisesti kyläkeskusalueilla tulee varautua sekä ympärivuotisen asuin- että lomarakentamisen lisääntymiseen. Kyläkeskusalueilla tulee kehittämissuunnitelman mukaan varautua yhteensä noin 100 asuinrakennuspaikan lisäykseen. Näin ollen Utsjoen kyläkeskusalueella tulee maankäytössä varautua vähintään 30 - 40 uuteen asuinrakennuspaikkaan. Asutuksen ohella maankäytöllisesti tulee varautua myös matkailutoimintojen ja muiden elinkeinojen monipuolistumiseen ja määrälliseen kasvuun.

Lähtökohta on, että Utsjoen lisärakentaminen on luonteeltaan kylärakennetta eheyttävää. Eheyttävä ja jossakin määrin tiivistävä rakentaminen on perusteltua myös kunnallisteknisten verkostojen hyödyntämisen näkökulmasta. Tarvittavissa määrin verkostoja kunnostetaan ja laajennetaan.

Nykyisellä asemakaava-alueella on vapaita rakentamisalueita (AP, AR, AO) n. 30 asuinrakennukselle. Nämä sijaitsevat pääosin kyläkeskuksen eteläosaan sijoittuvalla osin rakentuneella asuinalueella ja leirintäalueen pohjoispuolisilla alueilla. Jo asemakaavoitettua rakentamatonta aluetta on myös matkailu- / liikerakentamiselle mm. Hotelli Utsjoen läheisyydessä.

Jo asemakaavoitettujen alueiden ohella myös kyläkeskuksen reuna-alueiden kyläkuvallinen eheyttäminen lisärakentamisella on perusteltua. Tällöin kyseeseen tulevat lähinnä Tenola - Niemelä tasanteen (Nuorgamin suuntaan) sekä toisaalla Äimäjoen ympäristön (Karigasniemen suuntaan) täydennysrakentaminen nykytilanteen mukaisesti asuin- ja matkailurakentamisen muodossa. Näille alueilla voidaan muodostaa uusia rakentamisalueita n. 10 - 15 asuinrakennukselle ja n. 20 matkailu ja / tai loma-asunnon rakennukselle.

Em. alueiden lisäksi Utsjoen kyläkeskusalueetta on esitetty laajennettavaksi sen eteläpuolella Mantojärven pohjoisosaan saakka. Tällä suunnalla varaudutaan myös yritys- ja työpaikkatoimintojen mahdollistamiseen päätien (vt 4) varsilla. Osittain alueelle voidaan sijoittaa myös täydentävää asutusta (n. 10 asuinrakennuspaikalle) Mantojärven olevan asutuksen yhteyteen. Utsjoen kyläkeskuksen yleiskaavaa toteuttava yksityiskohtainen maankäyttö ratkaistaan asemakaavalla.

6.2.3 Ranta-alueet

Rantarakennusoikeuden tasapuolisessa määrittämisessä on käytetty ns. emätilaperiaatetta. Emätilan määrittelyn perusajankohtana käytetään vuotta 1969, joka on rantakaavalain voimaantulovuosi.

Emätilatarkastelussa on selvitetty ne alkuperäiset tilat, jotka alueella olivat tuona ajankohtana.

Emätilaperiaatetta noudatettaessa jaetaan mitoitusnormituksen mukaan tuleva rakennusoikeus ko. emätilan alkuperäisen rantaviivamäärien perusteella. Emätilan uusien rakennuspaikkojen määrä saadaan vähentämällä ko. emätilan kokonaisrakennusoikeudesta jo rakennetut ja lohkotut sekä rakennusluvan saaneet rakennuspaikat.

Rakentamisen määrässä huomioidaan toiminnallisesti ja ympäristöllisesti eriluonteisten vyöhykekokonaisuuksien /-alueiden ominaispiirteet. Rakentamiseen soveltumattomilla ranta-alueilla ei ole rakennusoikeutta.

Oheisessa taulukossa on esitetty kehittämissuunnitelman mukaiset yleiset vyöhykekohtaiset maankäyttöperiaatteet ja niihin Utsjoen osa-alueella yleiskaavasuunnittelussa sovelletut mitoitusperusteet.

Taulukko. Vyöhykekohtaiset yleiset maankäyttöperiaatteet ja vyöhykkeillä sovellettavat rantarakentamisen mitoitusperusteet

VYÖHYKE / ALUE	YLEISET VYÖHYKEKOHTAISET MAANKÄYT- TÖPERIAATTEET	RANTA-ALUEEN PE- RUSMITOITUS Rakennuspaikkojen määrä muunnettua jokirantaviiva-km kohti
TA Kyläkeskusalueet	Rakentaminen toteutetaan olevaa rakennetta eheyttäen. Tukee palveluja. Rakentamisen määrä voi olla runsainta. Liitetään kunnallisteknisiin verkostoihin. Yleiskaavalla ratkaistaan kokonaisrakenne. Tarvittaessa toteutusta varten laaditaan asemakaava.	Rakentaminen toteutetaan kylärakenteen ehdoilla olevaa rakennetta eheyttäen ja tiivistäen.
AT Pienialaiset kylämiljööt	Määrällisesti maltillinen rakentaminen sovitaan kyläarvoihin. Yleiskaavalla ratkaistaan rakennuspaikat. Tarvittaessa rakentamista ohjeistetaan.	5-6

R, RM Pienialaiset matkailukeskittymät	Yleiskaavalla ratkaistaan rakentamisen kokonaismäärä. Huomioidaan matkailun erityisintressit, rantautumisalueet, yhteisalueet ym. Pyritään keskittymiin, jolloin rakentamisen määrä voi olla tavanomaista suurempi.	4-6
MA Arvokkaat tai rakentamiselle herkät maisema- alueet	Rakentaminen sovitetaan maisemaan. Maiseman sietokyky määrää rakentamisen määrän. Olevaan rakentamiseen tukeutuvilla tai peitteisillä alueilla rakentamistehokkuus on runsainta, avoimilla maisema-alueilla vähäisintä.	1-3
MUUT Muut alueet	Erityispiirteitä omaamattomilla tavanomaisilla teknisesti rakentamiseen soveltuvilla ranta-alueilla rakentamisen määrä on keskimääräistä muihin alueisiin verrattuna - ei runsainta muttei vähäisintäkään.	3-5
Yksityiskohtaiset rakentamismäärät ja – alueet määritellään suunnitteluvaiheessa kaava-suunnittelijan, maanomistajan ja muiden eri intressitahojen kanssa neuvotellen.		

6.2.4 Kyläkeskuksen ulkopuoliset ranta-alueet

Kyläkeskuksen ulkopuoliset alueet on suunniteltu tavoiteasettelun mukaisilla yleisillä vyöhykekohtaisilla periaatteilla. Ranta-alueille on käytetty edellisessä kohdassa esitettyjä vyöhykekohtaisia mitoitusperusteita. Mitoitusperusteiden mukaiset rakennuspaikat on sijainnista riippuen osoitettu loma-asuntojen (RA) tai asuinrakennusten (AO) rakentamiseen.

Rantavyöhykkeelle sijoittuvat rakennuspaikat on pyritty sijoittelemaan ryhmiin siten, että yhtenäisiä ja mahdollisimman laajoja vapaita ranta-alueita jäisi em. Tarkoituksiin riittävästi. Osayleiskaava on laadittu siten, että rakennusluvut osayleiskaavan mukaisille kyläkeskuksen ulkopuolisille rakennuspaikoille voidaan myöntää suoraan osayleiskaavan pohjalta. Rantavyöhykkeellä rakennuspaikat on todettu yksiselitteisinä aluevarauksina.

Rantarakentamisoikeus on määritelty ns. kantatiloittain ja maanomistusyksiköittäin. Maankäytölliset ratkaisut näillä alueilla on laadittu yleiskaavan tavoiteasettelun pohjalta. Suunnittelun aikana on pidetty maanomistajille suunnattuja neuvottelutilaisuuksia.

Vuonna 2012 aloitettua osayleiskaavan uudelleen käsittelyä varten Metsähallitus esitti omistamiltaan mailta alueita, joille valtiolle osoitettavien rakennuspaikkojen sijoittamista tutkittaisiin. Tehtyjen selvitysten perusteella soveliaaksi katsotuille paikoille osoitettiin yhteensä 26 rakennuspaikkaa.

Osayleiskaava ohjaa rakentamisen ohella myös muuta maankäyttöä, kuten matkailutoimintojen, virkistysalueiden ja ulkoilureittien sijoittumista. Rakentamiselta vapaaksi jäävät ranta-alueet palvelevat mm. yleistä rantautumista ja retkeilyä.

Yleiskaavaluonnoksen mukaiset ranta-alueen rakennuspaikkamäärät suhteutettuna rantaviivan pituuteen on esitetty oheisessa taulukossa.

KYLÄKESKUKSEN ULKOPUOLISTEN RANTA-ALUEIDEN RAKENTAMINEN			
UTSJOEN OSA-ALUE	RAKENNUSPAIKAT KPL	MUUNNETTU RANTAVIIVA - KM	TEHOKKUUS KPL / KM
NYKYTILANNE	n. 320	n. 150	2.1
KAAVATILANNE	n. 506	n.150	3.4

6.2.5 Kirkonkylä

Äimäjoelle, Tenolaan ja Mantojärven pohjoisosaan on ehdotusvaiheessa laadittu mitoitus, jonka mukaiset rakennuspaikat on merkitty kaavakartalle. Merkityillä rakennuspaikoilla voidaan myöntää rakennuslupa suoraan oikeusvaikutteisen osayleiskaavan perusteella.

Mitoitusperiaatteet:

Mitoitus on teoreettinen enimmäisrakennusoikeus ja sen osoittaman rakennusoikeuden hyödyntäminen edellyttää, että palstalla/tilalla on riittävästi rakennuskelpoista tonttimaata ottaen huomioon tulvarajoitukset, maiseman, luonto- ja ympäristöolot, kulkuyhteydet, vesihuollon järjestämisen, yleiskaavalliset maankäyttötavoitteet. Kunta ei ole korvausvelvollinen, jos mitoituksen mukaista rakennusoikeutta ei voi kaavaalueelle sijoittaa.

Koko alueella käytetään rantaviivanormina 6 laskennallista rakennuspaikkaa/km. Mitoittavan rantaviivana käytetään oikaistua rantaviiva, eli rantaviivaa josta pienet mutkat ja niemekkeet on poistettu ja esim. mitattu vain niemekkeen kantaosa. Läheisyystekijöitä ei muuntamisessa ole käytetty. Rakennusoikeus lasketaan yhdellä desimaalilla.

Pinta-alanormina koko alueella käytetään 1 ha / 1 rakennuspaikka. Siten että 0,2000 ha - 1 ha antaa yhden rakennuspaikan ja sen jälkeen jokainen 1 ha antaa lisäpaikan. Desimaalit 0,45 pyöristetään ylöspäin.

Emätilajankohdalla käytetään 01.01.1960. Emätilatulokintaa käytetään tarkistuksena niillä tiloilla/palstoilla, joilla on mitoituksen mukaista käyttämätöntä rakennusoikeutta jäljellä enemmän kuin yksi rakennusoikeusyksikkö.

Mikäli palsta/tila on rakennettu, on mitoittava rakennusoikeus vähintään rakennetun tilanteen mukainen, vaikka mitoistustarkastelu osoittaisi pienempää rakennuspaikkamäärää.

6.3 ALUEVARAUKSET

6.3.1 Asuinalueet ja loma-asuntoalueet

Osayleiskaava-alueella kaikki, sekä olevat että suunnitellut, asuinalueet ovat omakoti tai rivitaloalueita. Osayleiskaavassa on käytetty seuraavia asuinalueita koskevia aluevarausmerkintöjä.

AP Pientalovaltainen asuntoalue

Alue on tarkoitettu erillispientalojen ja rivitalojen rakentamiseen. Aluevarausmerkintää on käytetty asemakaavoitettavalla kyläkeskusalueella.

AO Erillispientalojen alue

Alue on tarkoitettu erillispientalojen rakentamiseen. Rakennuspaikalle saa rakentaa yhden tai kahden huoneiston asuinrakennuksen lisäksi yhden erillisen saunan ja tarvittavia pienimuotoisia talous- ja tuotantorakennuksia siten, että rakennusten yhteenlaskettu kerrosala on enintään 300 m². Asuinrakennuksen kerrosala saa olla enintään 200 k-m². Rakennuspaikan pinta-alan tulee olla kyläkeskusalueella vähintään 2000 m² ja kyläkeskuksen ulkopuolisilla alueilla vähintään 3000 m².

Tällä kaavamerkinnällä on osoitettu kyläkeskuksen ulkopuoliset yksittäiset omakotitalojen rakennuspaikat.

AO-1 Porotilojen asuinalue

Alue on tarkoitettu porotilojen asuinrakentamiselle. Alueelle saa sijoittaa porotaloutta ja siihen soveltuvia sivuelinkeinoja palvelevaa rakentamista asuin-, tuotanto- ja talousrakennuksineen siten, että rakennusten yhteenlaskettu kerrosala on enintään 500 k-m². Asuinrakennusten (enintään 2 asuinrakennusta) kerrosala saa olla yhteensä enintään 250 k-m². Rakennuspaikan pinta-alan tulee olla vähintään 5000 m².

AL Asuin- liike- ja toimistorakennusten alue

Alueelle saa sijoittaa enintään II-kerroksisia asuin-, liike- ja toimistorakennuksia siten, ettei minkään käyttötarkoituksen osuus yksinään ylitä 2/3 osaa rakennuspaikan kokonaisrakennusoikeudesta. Rakennuspaikan rakennusoikeus on enintään 15 % alueen pinta-alasta.

Utsjoen kyläkeskusalueella on osoitettu aluevarauksia kyseisellä merkinnällä – sellaisilla alueilla, joilla on jo myös asuinrakentamista. Alueilla sallitaan asuinrakentamisen ohella kylämiljööseen soveltuva esim. kyläasutusta palveleva pienimuotoinen yritystoiminta. Asemakaavoitettavalla alueella asemakaavassa määritellään alueiden yksityiskohtaisemmat toteuttamisperiaatteet.

AL-1 Asuin- liike- ja toimistorakennusten alue

Kirkonkylässä, Utsjoentien länsipuolella sijaitsevan AL-1-alueen rakennuspaikat on merkitty kaavakartalla. Alueelle saa sijoittaa enintään II-kerroksisia asuin-, liike- ja toimistorakennuksia siten, ettei minkään käyttötarkoituksen osuus yksinään ylitä 2/3 osaa rakennuspaikan kokonaisrakennusoikeudesta. Rakennuspaikan rakennusoikeus on enintään 25% rakennuspaikan pinta-alasta.

RA Loma-asuntoalue

Alue on tarkoitettu loma-asuntojen rakentamiseen. Rakennuspaikalle saa rakentaa yhden loma-asunnon, saunan sekä tarpeellisia talousrakennuksia siten, että rakennusten yhteenlaskettu kerrosala on enintään 120 k-m², ellei kaavakartalla ole toisin merkitty. Rakennuspaikan pinta-alan tulee olla vähintään 3000 m².

RA-1 Maisemallisesti aralle alueelle sijoittuva loma-asuntoalue

Alue on tarkoitettu loma-asuntojen rakentamiseen. Rakennuspaikalle saa rakentaa yhden loma-asunnon sekä tarpeellisia talousrakennuksia siten, että rakennusten yhteenlaskettu kerrosala on enintään 80 k-m². Rakennuspaikan pinta-alan tulee olla vähintään 3 000 m².

RA-2 Jääpato-, tulva- ja / tai eroosioalueelle sijoittuva oleva loma-asuntoalue

Alueella jo olevia rakennuksia saa kunnostaa. Rakennuslupaa edellyttäviin toimenpiteisiin ei saa ryhtyä.

Yleiskaavassa on todettu suunnittelualueella Tenojoen ranta-alueella olevat loma-asuntojen rakennuspaikat sekä vyöhyke- ja emätilakohtaisten tarkastelujen perusteella määritellyt uudet mahdolliset rakennuspaikat.

6.3.2 Palvelu- ja työpaikka-alueet

Osayleiskaavassa on käytetty seuraavia palveluihin ja työpaikka-alueisiin liittyviä kaavamerkintöjä.

C Keskustatoimintojen alue

Tällä aluevarauksella on osoitettu Utsjoen kyläkeskuksen olevien liikerakennusten alueita mahdollisine laajennusalueineen.

P Palvelujen ja hallinnon alue

Tällä aluevarauksella on osoitettu metsästysmaja kyläkeskuksesta Karigasniemen suuntaan johtavan tien varrella sekä asemakaavan mukainen palvelujen alue Utsjoen itäranalla, Nuorgamintien varrella.

PY Julkisten palvelujen ja hallinnon alue

Osayleiskaava-alueella olevat julkiset palvelualueet – kunnantalo, koulu, uimahalli, terveysasema, rajavartioasema, seurakuntatalo, RKTL - on yleiskaavassa osoitettu PY –merkinnällä.

YK Julkisten palvelujen ja hallinnon alue

Merkinnällä on osoitettu Utsjoen kirkko.

TP Työpaikka-alue

Aluevarauksella on osoitettu Utsjoen kyläalueella olevat työpaikka-alueet.

TV Varastoalue

Aluevarauksella on osoitettu TVL:n varikkoalue Nuorgamiin menevän tien varrella, laajentuva alue Utsjoentien varrella kirkonkylän eteläosassa sekä Kevon alueella Metsähalituksen varastoalue.

RM Matkailupalvelujen alue

Rakennuspaikan rakennusoikeus on enintään 10 % alueen pinta-alasta, ellei alueen rakennusoikeuden kokonaismäärää ole osoitettu erikseen rakennusoikeutta kuvaavana lukuna.

RM-1 Matkailupalvelujen alue, jolla sallitaan myös asuminen

Asuinrakentamisen osuus saa olla enintään 1/3 osa alueen kokonaisrakennusoikeudesta.

Matkailupalvelujen (RM, RM-1) alueina kehitetään ja laajennetaan olevia matkailualueita kuten Tanssijoen, Yläkönkään, Osman, Kaavan, Junttijoen, Vetsikon, Kevontuvan, Kenestuvan ja alueita. Matkailutoimintoja on mahdollisuus toteuttaa myös mm. Ridonjargan ja Leppälän alueilla.

Utsjoen kyläkeskusalueella hotelli Luossa Johkan läheisyyteen on mahdollisuus toteuttaa kylärakennetta tiivistävää uutta matkailurakentamista. Samoin Tenolan alueella voidaan kehittää olevia matkailuyrityksiä sekä uusia matkailualuevarauksia.

RM-2 Poromatkailualue, jossa matkailupalveluiden lisäksi saa toteuttaa MU-1 aluemääräysten mukaista rakentamista ja toimintaa.

Merkinnällä on osoitettu matkailupalvelujen alue Aittikuolpunassa, Tenontien eteläpuolella.

RM-3 Matkailupalvelujen alue

Kirkonkylän koillispuolella sijaitsevan matkailupalvelujen alueen rakennusoikeus määritellään asemakaavalla.

RL Leirintäalue

Tällä kaavamerkinnällä on osoitettu oleva leirintäalue Utsjoen kyläkeskusalueella.

6.3.3 Virkistysalueet

Osayleiskaavassa on käytetty seuraavia virkistysaluemerkintöjä.

VL Lähivirkistysalue

Utsjoen kyläalueella eri maankäyttömuotoja toisistaan jaottelevat alueet on osoitettu pääsääntöisesti lähivirkistysalueiksi. Nämä alueet toimivat myös luontaisina kyläalueen viherkäytävinä.

VL/s-1 Lähivirkistysalue, jolla on ympäristöarvoja

Alueen käytössä tulee huomioida jokisuun merkittävyys kalaston sivujoelle nousun kannalta.

VU Urheilu- ja virkistyspalvelujen alue

Utsjoen koulujen yhteydessä oleva urheilukenttä on osoitettu tällä aluevarauksella.

VV Uimaranta-alue

Tällä aluevarauksella on osoitettu Utsjoen kyläkeskusalueen uimaranta Nisulammen rannalla.

VR Retkeily- ja ulkoilualue

Maankäyttö- ja rakennuslain 43.2 §:n perusteella määrätään, että alueelle saa sijoittaa vain retkeilyä ja muuta yleistä virkistyskäyttöä palvelevia rakennuksia ja rakennelmia. Rakennuksia, rakennelmia ja veneiden käyttöpaikkoja ei saa sijoittaa rantakasvillisuuden ja veden väliselle alueelle sellaisten toiselle kuuluvien kalastuksessa käytettävien patojen

tai verkkojen kohdalle, jotka tukeutuvat rantaan, sekä alavirran suunnassa 50 metriä lähemmäksi mainitunlaisia pyydyksiä. Alueen maisemankuvan ja ympäristöarvojen säilyttämiseen tulee kiinnittää erityistä huomiota.

Kyläkeskusalueella ko. merkinnällä on osoitettu alueita Ylä-Jalven rantakaava-alueella.

6.3.4 Luonnonsuojelualueet ja – kohteet

Luontoarvot on osayleiskaavassa huomioitu rakentamisalueiden kohdistamisessa sekä osoittamalla todetut luontoarvot erityyppisin kaavamerkinnoin.

Tarkemmat kohdekuvaukset löytyvät luontoselvitysosioista kohdassa 3.8.

Osayleiskaavassa on luonto- ja maisema-arvoista riippuen käytetty seuraavanlaisia kaavamerkintöjä:

SL Luonnonsuojelualue

Luonnonsuojelulain nojalla rauhoitettu tai rauhoitettavaksi tarkoitettu valtion toimesta toteutettava alue.

- Vetsijoen suistolehto
- Kevojoen alkuosan ja Kevojärven läheiset natura-alueet
- Kenesjärven rantojensuojeluohjelman mukainen alue
- Mierasjärven eteläpään pistävä Paistunturin erämaa-alue

Natura 2000 – verkostoon kuuluva alue

Toimenpiteet alueella eivät saa heikentää kohteen arvoja.

- Vetsijoen suistolehto
- Mieraslompolon kenttä
- Kevojoen alkuosan ja Kevojärven läheiset natura-alueet

rso Rantojen suojeluohjelmaan kuuluva alue

Merkinnällä on osoitettu rantojensuojeluohjelmaan kuuluvat alueet.

s-1 Luonnonsuojelulain nojalla suojeltava alue

Merkinnällä on osoitettu luonnonsuojelulla suojeltujen ja rauhoitettujen lajien kasvu- paikat ja elinympäristöt.

Rauhoitettu tai luontodirektiivin IV laji. Alueen luontoarvoja ei saa vaarantaa tai heikentää. Liikkumisen ohjaamiseen on kiinnitettävä huomiota niin, ettei kulutus näillä kohteilla lisäännä liikaa.

luo Luonnon monimuotoisuuden kannalta erityisen tärkeä alue

Alueet ovat luonnonsuojelu- ja metsälain mukaisia erityisen tärkeitä alueita. Alueella ei tule harjoittaa sellaisia toimenpiteitä, jotka vaarantavat alueilla todettujen luontoarvojen säilymistä.

Kaavasuositus:

Ympäristön tilaan vaikuttavia toimenpiteitä suoritettaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, ettei alueen luonnonarvoja vaaranneta tai heikennetä.

Seuraavia kohteita on osoitettu Luo –merkinnällä:

- Kistuskaidin alue
- Kunnantalon viereinen katajaketo
- Karnjasuolon ja Luosnjarsuolon saaret
- Kenesjärven länsipuoleinen jyrkäne
- Valtion maat Keneskosken rannalla
- Kenesjärven länsipuoli tien varressa Keneskosken-Paitalammen (Ganešláttu)
- Mierasjärven eteläkärjen perinnebiotooppi
- Mieraslompolon perinnebiotooppi
- Puksalan perinnebiotooppi
- Tsiekuljoen kaava-alueella olevat alemmat joen varsialueet
- Palomuotkan niemen kärjen perinnebiotooppi
- Vetsikon niemen kärjen perinnebiotooppi
- Kevojoen alkuosan luonnontilaiset hiekkarannat
- Mantojärven vanhan vanhainkodin läheinen hiekkaranta
- Mierasjärven luoteiskulman hiekkaranta

ge Arvokas harjualue

Merkinnällä on osoitettu Lapin harjujen moninaiskäyttötutkimuksen mukaiset valtakunnallisesti arvokkaat harjut sekä Buollanjargan (Vuolit Cuokkajavrin harjuniemmi) valtakunnallisesti arvokas harju. Lisäksi merkinnällä on osoitettu Puksalanjärvi-Leppälä osayleiskaava-alueella suojelualueella sijaitseva valtakunnallisesti arvokas Keneskosken länsipuolen kivikko (tunnus KIVI-19-181).

6.3.5 Ympäristönsuojelu

pv Tärkeä tai vedenhankintaan soveltuva pohjavesialue

Kaavassa on osoitettu I ja II –luokan pohjavesialueet.

Kaavamääräyksen mukaan:

Alueella tulee kiinnittää erityistä huomiota pohjaveden suojelemiseen.

Alueella rakentamista ja muuta maankäyttöä saattavat rajoittaa vesilain 3 luvun 2 §:n mukainen pohjaveden laadun, määrän ja käyttökelpoisuuden heikentämistä koskeva vesitaloushankkeen luvanvaraisuus (pohjaveden muuttamiskielto) sekä ympäristönsuojelulain 16 §:n (maaperän pilaamiskielto) ja 17 § (pohjaveden pilaamiskielto).

Alueella on kemikaalien ja pohjavesien kannalta haitallisten jätteiden varastointi kielletty. Pohjavesialueella on kielletty myrkkujen varastoiminen sekä huoltoaseman perustaminen.

Kaikki säiliöt, jotka on tarkoitettu polttoaineiden tai muille pohjaveden laadulle vaarallisille aineille, on sijoitettava rakennusten sisätiloihin tai maan päälle katettuun vesitiiviiseen suoja-altaaseen, jonka tilavuuden tulee olla suurempi kuin varastoitavan öljyn suu-

rin määrä. Rakenteet on suunniteltava sellaisiksi, että säiliöiden tiiveyttä voidaan jatkuvasti tarkkailla.

Jätevesien imeyttäminen maaperään on kielletty.

*Rakentaminen, ojitukset ja maankaivu on tehtävä siten, ettei aiheudu pohjaveden laatu-
muutoksia tai pysyviä muutoksia pohjaveden korkeuteen. Rakentamisen takia ei saa
aiheutua haitallista pohjaveden purkautumista.*

Viemärit on rakennettava tiiviiksi siten, että jätevesiä ei pääse maaperään.

*Erityisesti lähellä vedenottamoita yleisen tien alueeksi tarkoitetut liikenneväylät ja niiden
luiskat sekä katualueiden ajoradat, pysäköimispaikat ja -alueet on päällystettävä vettä
läpäisemättömällä materiaalilla. Sade- ja sulamisvedet on näiltä alueilta johdettava poh-
javesialueen ulkopuolelle.*

*Pohjavesialueelle toteutettavilta pysäköintipaikoilta hulevedet tulee johtaa tiiviissä put-
kissa tai avo-ojassa pohjavesialueen ulkopuolelle. Jäteveden imeyttäminen maaperään
on kielletty.*

*Teollisuuden lastaus- ja purkualueet sekä ajoneuvoliikenteeseen ja pysäköintiin käytettä-
vät alueet on päällystettävä vettä läpäisemättömällä materiaalilla. Lastaus- ja purkualue-
elta kertyvät sade- ja sulamisvedet on johdettava öljynerotuskaivojen kautta viemäri-
ssä pohjavesialueen ulkopuolelle. Niillä lastaus-, purku- ja varastointialueilla, joilla käsitel-
lään pohjavedelle vaarallisia aineita, tulee piha-alueen päällystysmateriaalin olla kysei-
siä aineita läpäisemättömästä sekä sade- ja sulamisvesien johtaminen tulee tapahtua erik-
seen ympäristöviranomaisten hyväksymällä tavalla. (Alueiden päällystämisen vettä lä-
päisemättömällä materiaalilla koskee tonttialueilla pysäköinti-, lastaus- ja varastoaluei-
ta. Öljynerotuskaivojen sijoittaminen koskee tonttialueita.)*

*Suositus: Teiden kunnossapidossa tulisi käyttää sellaisia aineita ja menetelmiä, joista ei
aiheudu vaaraa pohjaveden laadulle. Uusia laaja-alaisia maa-ainesten ottoalueita ei tuli-
si sallia. Vanhoilla ottamisalueilla maa-ainesten otto tulisi saattaa päätökseen mahdolli-
simman nopeasti ja alueet maisemoida.*

Tarkemmat kohdekuvaukset löytyvät luontoselvitysoasiosta kohdassa 3.8.7.

6.3.6 Kulttuuriarvot, maisema-, rakennussuojelu- ja muinaismuistokohteet

Ekologiset, maisemalliset ja kulttuuriset olosuhteet ovat asettaneet reunaehdot kehit-
tämissuunnitelman laadinnalle ja edelleen maankäytön suunnittelulle. Luonto, maisema
ja kulttuuri – arvokkaiden ominaispiirteidensä säilyttämisen ohella - ovat myös
vahvuuksia ja vetovoimatekijöitä, alueen viihtyisyyttä ja elinkeinoja tukevia tekijöitä
esim. matkailua kehitettäessä.

Rakennetun ympäristön kannalta kaavassa on tuotu esille lähtökohdissa luetellut
tiedossa olevat kulttuurihistoriallisesti arvokkaat kulttuuriympäristökokonaisuudet,
rakennuskohteet ja muinaismuistokohteet.

Rakennusten ja toisaalta arvokkaiden ympäristökokonaisuuksien huomioon otaminen tarkoi-
tuksena on turvata monimuotoinen ja eri aikakausista kertova kulttuuriympäristö.

Yleiskaavassa on käytetty seuraavia kaavamerkintöjä arvokkaiden maisema- ja kulttuurikokonaisuuksien esittämiseen:

SRS Rakennussuojelulain ja / tai valtion omistamien rakennusten suojelusta annetun asetuksen nojalla suojellut kohteet

Merkinnällä on osoitettu kulttuuriympäristön kannalta arvokas alue. Aluetta koskevat suojelumääräykset on annettu aluetta koskevassa rakennussuojelulain mukaisessa suojelupäätöksessä. Huomioidaan myös valtion omistamia rakennuksia koskeva suojeluluettelon sisältö.

- Kirkkotuvat, pappila, vanha kirkon paikka ja vanha hautausmaa
- Poliisitalon ympäristö

SR Suojeltava rakennus tai muu kohde

Kulttuurihistoriallisesti, rakennushistoriallisesti tai maisemakuvan kannalta arvokas maankäyttö- ja rakennuslain perusteella suojeltavaksi tarkoitettu rakennus, rakennusryhmä tai muu kohde (kohdenumero viittaa kaavakartalle).

Kaavamääräys:

Maankäyttö- ja rakennuslain 41.2 §:n ja 127 §:n nojalla määrätään, että rakennusta / rakennusryhmää tai muuta kohdetta ei saa purkaa, eikä niiden ulkoasua muutta siten, että niiden kulttuurihistoriallisesti arvokas tai kylämiljöön / ympäristön kannalta arvokas luonne turmeltuu.

SR – kohdemerkinnällä on osoitettu seuraavat kohteet (kohdekuvaus ks. kohta 3.7 Kulttuuriympäristö):

- Utsjoen matkailuhotelli
- Utsjoen vanhat koulurakennukset
- Utsjoen nimismiehen virkatalo Onnela
- Utsjoen postitupa (Postinkuljettajien yöpymismaja)
- Utsjoen sairausmaja
- Villa Teno
- Utsjoen kunnantalo
- Syrjälä
- Entinen postitalo

Utsjoen kirkko on osoitettu seuraavalla merkinnällä: srk-1 Kirkkolain 14 luvun 5 §:n nojalla suojeltu kirkollinen rakennus. Korjaus- ja muutostöissä on pyydetty museo- viraston lausunto.

SR-1 Kulttuurihistoriallisesti, rakennushistoriallisesti tai maisemakuvan kannalta arvokas rakennus, rakennusryhmä tai muu kohde

Kohdenumero viittaa kaavakartalle.

Kaavamääräys:

Kohdetta koskevassa suunnittelussa tulee selvittää tarkemmin Saamelaismuseon Tenon- ja Utsjoenlaaksojen kulttuuri-inventoinnin mukainen kohteen sijainti ja raja- alue sekä arvo.

Kaavasuositus:

Rakennuksia tai kohdetta ei tulisi ilman pakottavaa syytä purkaa eikä niiden ulkoasua muuttaa siten, että niiden kulttuurihistoriallisesti arvokas tai kylämiljöön kannalta arvokas luonne turmeltuu.

SR-1 – kohdemerkinnällä on osoitettu seuraavat kohteet (ks. kohta 3.7 Kulttuuriympäristö):

– Saamelaismuseum Siidan inventoimat kohteet

/s Alue, jolla ympäristö säilytetään

Alueella on kulttuuri- ja / tai luonnonympäristön kannalta huomioitavia arvoja. Alueen maankäyttöä muuttavissa toimenpiteissä tulee huomioida näiden arvojen säilyttäminen.

Merkinnällä on osoitettu:

- Lohisaaren rakentamisalueet (RA-2/s)
- Kevonsuun niityn rakentamisalue (RA-1/s) ja (MA/s)
- Kutuniemen pihapiiri (AO/s)
- Mieraslompolon pihapiirit (AO-1/s)
- Rajavartioston talot (AP/s)
- Kylätalo Giisa (AL/s)
- Vetsikon kylämiljö (at/s)

ht Historiallinen tieyhteys

Suojeltava historiallinen tieyhteys. Tien luonne tulee säilyttää, mm. tien rakennetta ei saa oleellisesti muuttaa.

Merkinnällä on osoitettu vanha postipolku Kenesjärven itäpuolella.

SM Muinaismuistolain rauhoittama kiinteä muinaisjäänös

Muinaisjäänöksen kaivaminen, peittäminen ja muu siihen kajoaminen on kielletty. Aluetta koskevat maankäyttösuunnitelmat on lähetettävä lausuntoa varten museoviranomaisille. Kaavakartan kohdenumero viittaa kaavaselostukseen.

Tarvittaessa muinaisjäänöksen laajuus tulee määrittää.

Mättajärguolbban alueella RM-alueella sijaitsevat muinaisjäänöskohteet 1000001296, 1000001296 ja 1000020187 sekä Luossagoatneljávri 890010051 tulee ennen kaavan toteuttamista inventoida museoviranomaisen toimesta ja merkitä niille kohdennettu raja.

Merkinnällä on osoitettu lähtötiedoissa mainitut kohteet (ks. kohta 3.7 Kulttuuriympäristö).

**srk-1 Kirkkolain 14 luvun 5 §:n nojalla suojeltu kirkollinen rakennus.
Korjaus- ja muutostöissä on pyydettyvä Museoviraston lausunto.**

Merkinnällä on osoitettu Utsjoen kirkko.

S Arvokas rakennelma

Merkinnällä on osoitettu Saamen silta. Ympäristön suunnittelussa otettava huomioon sillan merkitys maisemassa.

vma Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue

Merkinnällä on osoitettu valtakunnallisesti arvokas maisema-alue

- Utsjoen laakso

km Valtakunnallisesti arvokas kulttuurimaisemakokonaisuus

Merkinnällä on osoitettu valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt sekä kulttuurimaisemat.

Kulttuurimaisemavyöhykkeen elementtejä ovat laajat ja yhtenäiset viljelysalueet, harvakseltaan näiden yhteyteen sijoittuvat tilakeskukset sekä avoimia tiloja rajaavat metsänreunat ja näkymiä elävöittävät metsäsaarekkeet.

- Strömstadin rauhan rajakivet
- Utsjoen kirkkomaisema (Pappila ja kirkkotuvat)
- Utsjokilaakson saamelaisasutus
- Utsjoen postipolku
- Luosnjársoulun (Lohiniemensaaren) laidunsaaret
- Mantojärvi
- kirkko, kirkkotuvat, pappila, vanha kirkon paikka ja hautausmaa sekä vanha vanhainkoti ympäristökokonaisuus
- Jomppalan ympäristö
- Kevon tutkimusasema
- Lompolonlahti, Mieraslompolo (valtakunnallisesti merkittävä kulttuuriympäristö)

Kaavasuositus:

Ympäristön tilaan vaikuttavia toimenpiteitä suoritettaessa sekä alueen maankäytön tarkemmassa toteutuksessa tulisi ottaa erityisesti huomioon alueen kulttuurimaiseman arvot.

Rakennusten ja rakenteiden tulisi sopeutua sijainniltaan, sijoitukseltaan, malliltaan, materiaaleiltaan, mittasuhteiltaan ja väriytyksen puolesta alueen luonto- ja kulttuurimaisemaan. Avoimille peltoalueille rakentamista tulisi välttää. Uudet rakennukset tulisi sijoittaa kulttuurimaiseman ehdoilla, sitä täydentäen tai olemassa olevien rakennusten ja rakennusryhmien yhteyteen.

Tarkemmat kohdekuvaukset löytyvät kulttuurihistoriaosiosta kohdassa 3.7.

6.3.7 Maa-, metsä- ja luontaistalousalueet

Osayleiskaavassa maa-, metsä- ja luontaistalousalueet on jaoteltu nykyisen käyttötarkoituksensa mukaisesti. Mikäli alueilla on merkitystä ulkoilun kannalta tai alueilla on maisemallisia tai ympäristöarvoja, on ne tuotu kaavamerkintöjen sisällöissä esille.

Osayleiskaavassa on ympäristölliset ym. seikat huomioiden osoitettu kaavamääräyksiltään erityyppisiä alueita seuraavasti:

MU Maa- ja metsätalousvaltainen alue, joille suuntautuu ulkoilukäyttöä ja / tai ympäristöarvoja

Alue on tarkoitettu maa- ja metsätalouden harjoittamiseen ja jolla on ulkoilun ohjaamistarvetta. Maankäyttö- ja rakennuslain 43 §:n 2 momentin nojalla määrätään, että alueelle saa rakentaa vain em. tarkoituksia palvelevia pohjapinta-alaltaan enintään 40 m² suuruisia rakennelmia/rakennuksia (kuten laavut ja kodat) ja että maisemaa muuttavaa toimenpidettä ei saa suorittaa ilman saman lain 128 §:ssä tarkoitettua maisematyölupaa. Maisematyölupavaade ei koske puiden kaatamista.

MY Maa- ja metsätalousvaltainen alue, jolla on erityisiä ympäristöarvoja

Maankäyttö- ja rakennuslain 41.2 §:n perusteella määrätään, ettei alueella todettuja ympäristöarvoja saa heikentää. 43.2 §:n perusteella määrätään, että maisemaa muuttavaa toimenpidettä ei saa suorittaa ilman maankäyttö- ja rakennuslain 128 §:ssä tarkoitettua maisematyölupaa. Puiden kaataminen kotitarveottoa varten on sallittua. Maisematyölupavaade ei koske puiden kaatamista.

M-1 Luontais-, maa- ja metsätalousvaltainen alue

Alue on tarkoitettu luontais-, maa- ja metsätaloustalouteen. Alueiden käytössä on huomioitava alueiden säilyttäminen mahdollisimman luontaisessa tilassaan. Maankäyttö- ja rakennuslain 43.2 §:n perusteella määrätään, että maisemaa muuttavaa toimenpidettä ei saa suorittaa ilman maankäyttö- ja rakennuslain 128 §:ssä tarkoitettua maisematyölupaa. Maisematyölupavaade ei koske puiden kaatamista.

Tällä aluevarausmerkinnällä on osoitettu pääsääntöisesti kaikki Tenontien tunturien puoleiset rinnealueet.

MT Maatalousalue

Merkinnällä on osoitettu viljelyskäytössä olevat alueet.

MA Maisemallisesti arvokas peltoalue

Alue on tarkoitettu pääasiassa maatalouden harjoittamiseen. Tällä merkinnällä osoitetut avoimet viljelymaisemat muodostavat arvokkaan kulttuurimaiseman rungon.

Kaavasuositus:

Peltojen avoimina säilyttämisen tukeminen ja mahdolliset ympäristönhoitotoimenpiteet ovat erityisesti näillä alueilla perusteltuja.

Merkinnällä on osoitettu mm. Lohikosten, Paatuksen, Jomppalan, Kevonsuun, Tsieskulan, Puksalan, Mieraslompolon ja Mierasjärven etelärannan kulttuurimaisemaan liittyvät viljelyalueet / perinneyhteisöt.

MU-1 Luontais-, maa- ja metsätalousvaltainen alue, joille suuntautuu ulkoilukäyttöä ja / tai ympäristöarvoja

Alue on tarkoitettu luontais-, maa- ja metsätalouden harjoittamiseen ja jolla on ulkoilun ohjaamistarvetta. Maankäyttö- ja rakennuslain 43 §:n 2 momentin nojalla määrätään,

että alueelle saa rakentaa vain em. tarkoituksia palvelevia pohjapinta-alaltaan enintään 40 m² suuruisia rakennelmia/rakennuksia (kuten laavut ja kodat) ja että maisemaa muuttavaa toimenpidettä ei saa suorittaa ilman saman lain 128 §:ssä tarkoitettua maisematyölupaa. Maisematyölupavaade ei koske puiden kaatamista.

MY-1 Luontais-, maa- ja metsätalousvaltainen alue, jolla on erityisiä ympäristöarvoja

Maankäyttö- ja rakennuslain 41.2 §:n perusteella määrätään, ettei alueella todettuja ympäristöarvoja saa heikentää. 43.2 §:n perusteella määrätään, että maisemaa muuttavaa toimenpidettä ei saa suorittaa ilman maankäyttö- ja rakennuslain 128 §:ssä tarkoitettua maisematyölupaa. Puiden kaataminen kotitarveottoa varten on sallittua. Maisematyölupavaade ei koske puiden kaatamista.

Todettuja luontoarvoja MY-1 –merkinnällä on osoitettu seuraavilla alueilla:

- Suhpevarrin pohjavesialue
- Lohisaaret
- Vetsijoen suistolehdon natura-alueen lähialueet
- Kevojoen alkuosan natura-alueiden ulkopuoliset ranta-alueet
- Tsieskuljoen alaosan varsialueet
- rantojensuojeluohjelman ulkopuoliset Keneskosken rannat

W Vesialueet

Merkinnällä on osoitettu Tenojoki, Utsjoki sekä muut alueet vesistöt.

Poroesteaita

Merkinnällä on osoitettu poroesteaidat.

Moottorikelkkailu- ja ulkoilureittien suunnittelussa on huomioitava poronhoidon kannalta tärkeät poroesteaidat. Reittien risteämistä poroesteaitojen kanssa tulee välttää ja porojen kulku aidan läpi reitin kohdalla tulee pyrkiä estämään.

6.3.8 Erityisalueet

Erityisaluevaraukset liittyvät yhdyskuntateknisen huollon tai muiden erityisten maankäyttötoimintojen tarpeisiin. Nykytilanteeseen nähden uusia aluevarauksia näille toiminnoille ei ole osoitettu.

Osayleiskaavassa on käytetty seuraavia aluevarauksia.

ET Yhdyskuntateknisen huollon alue

Aluevarauksella on osoitettu Utsjoen kyläalueen kunnallistekniset alueet, kuten vedenottamo ja jätevedenpuhdistamo sekä Osman ranta-asemakaavassa osoitettu jätevedenpuhdistamon paikka.

EN Energiahuollon alue

Merkinnällä on osoitettu Utsjoen sähköasema kirkonkylässä.

ENT Energiahuollon ja teollisuusrakennusten korttelialue, jolla ympäristö asettaa toiminnan laadulle erityisiä vaatimuksia. Toiminnasta ei saa aiheutua kohtuutonta haittaa läheiselle asutukselle (NsL 17§).

Kirkonkylään koulun eteläpuolelle on osoitettu uusi varaus lämpökeskukselle. Alueelle voidaan myös sijoittaa ympäristöhäiriötä aiheuttamatonta teollisuustoimintaa. Alueella ei saa varastoida pohjavedelle vaarallisia polttoaineita. Toiminnasta ei saa aiheutua haittaa melun, pölyn, hajun, tms. muodossa.

EO Maa-ainesten ottoalue

Maankamاران aineksen otto on sallittua erillisen suunnitelman mukaisesti. Ottoluvan lakattua alue tulee maisemoida.

Tällä aluevarauksella on osoitettu Kenesjärven eteläpuolinen ja Lohikosteen läheinen olevat maa-ainesten ottoalueet.

EH Hautausmaa-alue

Merkinnällä on osoitettu hautausmaa Mantojärven rannalla.

Eroosio/tulva Eroosio (ja/tai tulva- ja/tai jääpatouma) uhka-alueen likimääräinen kohdistus

Merkinnällä on osoitettu tiedossa olevat eroosiokohteet. Tulvariskialueet on esitetty ELY-keskuksen tietojen mukaisesti.

saa Puhdistettava / kunnostettava maa-alue

Merkinnällä on osoitettu käytöstä poistuneen vanhan kaatopaikan alue kirkonkylän eteläpuolella. Alueen maaperä tulee tutkia ja kunnostaa ennen alueelle osoitettujen asuinalueiden käyttöönottoa.

Z Voimajohto 220 kV

Merkinnällä on osoitettu Fingridin 220 kV voimajohto Ivalo-Varangerbotn.

6.3.9 Liikenne

Osayleiskaavassa on huomioitu oleva päätieverkosto ja vesiliikenteen aluevaraukset.

Utsjoen kyläalueen kaavaratkaisuun on merkitty ulkoilureitteinä olevat ulkoilureittiyhteydet sekä näitä mahdollisesti täydentävät uudet reittiyhteystarpeet (nämä ratkaistaan kuitenkin erillisin reittisuunnitelmin, huomioiden mm. kehittämissuunnitelman ajatukset reittien kehittämisestä, mm. retkeilyreittiajatus Utsjoelta Karigasniemelle). Kyläalueen sisällä on osoitettu lähinnä tärkeimmät kevyenliikenteenväylät - yksityiskohtaiset reitit tulee ratkaista yleiskaavaa tarkemmissa reitistöihin liittyvissä hankesuunnitelmissa.

Kylärakenteen sisäistä moottorikelkkareittiyhteyttä ei voida yleiskaavalla ratkaista. Se tulee tarvittaessa ratkaista erillisen reittihankkeen yhteydessä. Yleiskaavassa on osoitettu yhteystarve ko. reitille.

LTA Tavaraliikenteen terminaalialue

Nuorgamintien varteen on osoitettu rekkojen levähdys- ja terminaalialue nykyisen Des-tian varikon viereen. Alueella on sallittua myös lyhytaikainen varastointi.

LP Pysäköintialue

Merkinnällä on osoitettu yleiset pysäköintialueet. Ennen pysäköintialueen toteuttamista alueelle tulee laatia yksityiskohtainen käyttö- ja rakentamissuunnitelma.

LV Vesiliikenteen alue

Merkinnällä on osoitettu yleiset venevalkama-alueet. Alue on tarkoitettu venevalkamaa, venesatamaa ja vesiliikenteen tarvitsemia palveluja ja rakenteita varten.

6.3.10 Muut merkinnät

ranta Rantavyöhykkeen ja -alueen rajausta, jolla on noudatettu emätilatarkastelua rakennusoikeuden määrittelyssä.

Utsjoen osa-alueen, Karigasniemen sekä Nuorgamin osayleiskaava-alueille on laadittu yhteinen emätilatarkastelu. Sen pohjalta määritelty rakennusoikeus on osoitettu kaavassa olemassa olevina ja uusina rakennuspaikkoina tällä merkinnällä osoitetulla rantavyöhykkeellä. Näille paikoille voidaan MRL 72§ perusteella myöntää rakennuslupa yleiskaavan perusteella.

rk Alue, jolle on laadittu tai ollaan laatimassa ranta- tai ranta-asemakaavaa.

Yleiskaava pääsääntöisesti noudattelee jo laadittujen ranta- tai ranta-asemakaavojen maankäyttöratkaisuja. Yleiskaava on ohjeena laadittaessa ja muutettaessa ranta-asemakaavaa.

(asemak) Asemakaavoitettava kyläkeskusalue

Osayleiskaavassa on osoitettu nykyistä kylärakennetta täydentävää ja laajentavaa rakentamista. Osayleiskaavassa esitetty ratkaisu voidaan huomioida yhtenä rakennuslupa- / suunnittelutarveratkaisujen perusteena ennen kuin asemakaavoitettavalle alueelle on laadittu asemakaava. Pääsääntöisesti yleiskaavassa osoitetuille rakentamisalueille tulee rakentaminen suunnitella yleiskaavaa yksityiskohtaisemmalla asemakaavalla.

at Pienialainen lähes kylämäisen rakentamisen keskittymä

Alueen rakentamisessa tulee kiinnittää erityistä huomiota alueen sisäisen vesihuollon (vedenotto, jätevesien käsittely) järjestämiseen.

at-1 Lähes kylämäisen rakentamisen kehittämisalue

Aluetta voidaan kehittää nykyistä tehokkaampana kyläkeskukseen tukeutuva rakentamisen alueena edellyttäen, että alueelle laaditaan yleiskaavaa yksityiskohtaisempi suunnitelma, jossa tulee ratkaista myös alueen sisäisen vesihuollon järjestäminen.

6.3.11 Yleiset määräykset

Saamelaiskulttuuri tulee huomioida yhtenä maankäytön ja rakentamisen keskeisenä lähtökohtana.

Poronhoidon ja muiden luontaiselinkeinojen alueidenkäytölliset toiminta- ja kehittämisedellytykset on turvattava.

Rakentaminen

Ranta-alueen ja -vyöhykkeen rakennusoikeus on tilakohtaisesti osoitettu AO-, AL-, RA-, RM- ja RL- alueille. Osayleiskaava on näiden alueiden osalta laadittu maankäyttö- ja rakennuslain 72.1 ja 72.2 §:n mukaisesti siten, että rakennusluvut näille rakennuspaikoille voidaan myöntää suoraan osayleiskaavan perusteella.

Yleiskaavan perusteella ei voida suoraan myöntää rakennuslupia ranta-asemakaava tai asemakaava-alueille. Yleiskaavassa esitetty ratkaisu voidaan asemakaavoitettavaksi osoitetuilla alueilla, ennen kuin alueelle on laadittu asemakaava, huomioida yhtenä rakennuslupa- / suunnittelutarveratkaisujen perusteena.

Maankäyttö- ja rakennuslain 43.2 §:n perusteella määrätään, että ranta-alueelle tai -vyöhykkeelle sijoittuvilla M-1-, MA-, MU-1 ja MY-1 - alueilla ei ole rakennusoikeutta lukuun ottamatta MU-1 -alueilla erikseen sallittua rakentamista. Kiinteistökohtaiseen mitoitukseen perustuvat rakennusoikeudet on siirretty M-1, MA, MU-1 ja MY-1 -alueilta AO, AL, RA, RM ja RL -alueille.

Yleiskaavan estämättä rakennuslupa voidaan myöntää saamelaiskulttuuriin liittyvien elinkeinojen harjoittamisen kannalta tarpeellisten talous- ja apurakennusten rakentamiseen siten, että yksittäisen rakennuksen kerrosala rantavyöhykkeellä on enintään 40 m² ja rantavyöhykkeen ulkopuolella enintään 60 m².

Rakentamiseen osoitettujen alueiden rajoista voidaan poiketa pohjakartan tarkkuusvaatimusten puitteissa.

Kosteudelle alttiit rakennusosat on sijoitettava vähintään 0,5 m ylemmäksi kuin kerran 100 vuodessa laskettu korkein tulvakorkeus (HW 1/100), elleivät kaavan hyväksymisen jälkeen valmistuvat selvitykset muuta osoita, taikka rakennuslupan myöntävä viranomainen ei olosuhteista johtuen vaadi rakennusta sijoitettavaksi korkeammalle. Mikäli em. Korkeus on joskus ylitetty (esim. Jääpatotulva), on tämä korkeampi korkeus otettava määrääväksi korkeudeksi alimpia rakentamiskorkeuksia määritettäessä.

Rakennushankkeeseen ryhtyvän tulee osoittaa rakennuspaikan rakennettavuus ja tarvittaessa toimenpiteet rakennuspaikan vahvistamiseksi rakennuslupan yhteydessä maankäyttö- ja rakennusasetuksen 49 §:n mukaisesti tehtävän selvityksen (perustamis- ja pohjaolosuhteet) lisäksi.

Yleisten teiden varsilla ennen rakennuslupan myöntämistä on uusille rakennuspaikoille haettava liittymälupa tai liittymän käyttötarkoituksen muutoslupa.

Uusia teitä rakennettaessa tulee kiinnittää erityistä huomiota siihen, ettei niiden rakentamisesta aiheudu merkittäviä maisemallisia vaurioita.

Rakentaminen sekä teiden toteutus tulee suunnitella siten, etteivät ne heikennä valtakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen ja arvokkaan harjualueen maisema-arvoja.

Alueiden rakentamisessa noudatetaan kunnan rakennusjärjestyksessä olevia määräyksiä, ellei kaavassa ole toisin osoitettu.

Alueiden rakentamisessa noudatetaan myös kunnan ympäristönsuojelumääräyksiä, ellei kaavassa ole yksilöity vaatimuksia, jotka johtavat ympäristönsuojelullisesti parempaan lopputulokseen.

Pohjavesialueiden luokitus ja niiden vaikutus rakentamiseen tulee tarkastaa rakennushankkeita suunniteltaessa.

Viranomaisten tulee varmistaa, että kirkonkylän uusille alueille toteutetaan kevyen liikenteen väylät.

Rakentamistapa ja maiseman huomioiminen

Rakennusten ja rakenteiden tulee sopeutua malliltaan, materiaaleiltaan, mittasuhteiltaan ja värityksen puolesta perinteiseen rakentamistapaan ja luonnonmaisemaan, eikä niitä tulisi sijoittaa avoimille ranta- ja peltoalueille. Uudet rakennukset on pyrittävä sovittamaan maisemaan ja sijoittamaan olemassa olevien rakennusten ja rakennusryhmien yhteyteen.

Kyläkeskusalueella liike- ja palvelurakennukset voivat kerrosluvultaan olla enintään II-kerroksisia. Asuin- ja lomarakennusten tulee olla I-kerroksisia lukuun ottamatta niitä alueita, jossa rakentaminen sijoittuu rinteeseen. Puuston suojan ollessa riittävä, voidaan tasamaalla sallia rakentaminen 1 1/2 -kerrokseen. Rinnealueilla rakennusten pääkerroksen ylä- tai alapuolelle saa rakentaa lisäksi enintään 2/3 kerroksen. Rakentamisessa tulee huomioida kaavaselostuksen liitteessä esitetyt rakentamistapaohjeet.

Maisemaa tulee käsitellä siten, että alueiden ominaispiirteitä ei olennaisesti muuteta. Ranta-alue ja sillä oleva joen reunakasvillisuus tulee säilyttää mahdollisimman luonnontilaisessa muodossaan. Rakentaminen tulee sijoittaa rantakasvillisuuden joenpuoleisesta reunasta mitaten vähintään 10 m päähän ja vähintään rakennusjärjestyksen edellyttämän etäisyyden päähän rantaviivasta.

Pysyvien purouomien tai sulavesien tiedossa olevien tai todennäköisten suurempien virtausreittien merkittävä muuttaminen tontin tai tieyhteyden kuivatuksen järjestämisen tai rakentamisen yhteydessä on ilman pakottavaa syytä kielletty. Em. olevat ja uudet toimenpiteet eivät myös saa vaikeuttaa kalojen nousua kutu- ja ruokailualueille.

Uhanalaisten perhoslajien todennäköisillä esiintymisalueilla on ennen rakennusluvan myöntämistä selvítettävä uhanalaisten perhoslajien esiintyminen.

Jätevesien ja jätteiden käsittely

Vesihuoltolaitoksen toiminta-alueella rakennukset tulee liittää vesihuoltolain edellyttämällä tavalla vesijohto- ja viemäriverkostoihin.

Viemäriverkoston liittymättömillä kiinteistöillä jätevesihuolto tulee järjestää voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti. Näiden lisäksi on noudatettava myös kunnan ympäristönsuojelumääräyksiä.

Jätteiden keräyksessä ja käsittelyssä noudatetaan Utsjoen kunnan yleisiä jätehuoltomääräyksiä.

7. YLEISKAAVAN VAIKUTUKSET

7.1 YLEISTÄ

Yleiskaavan vaikutukset arvioidaan MRA 1§:n mukaisesti. Vaikutusten arvioinnin tarkoituksena on osoittaa maankäytöllisten muutosten merkitys ympäristön ja osallisten näkökulmista. Lisäksi arvioidaan yleiskaavaluonnoksen suhdetta valtakunnallisiin, maakunnallisiin, seudullisiin ja paikallisiin tavoitteisiin. Arvioinnin tulosten ja valmisteluun liittyvän osallistumisen ja päätöksenteon avulla saadaan eväät jatkosuunnittelulle.

Yleiskaava aiheuttaa toteutuessaan väistämättä muutoksia mm. suunnittelualueen maankäytössä ja luonnonympäristössä. Toteutettaessa hallittua yleiskaavaa rakentamisen vaikutuksia voidaan arvioida paremmin ja haitallisia vaikutuksia vähentää, kuin tilanteessa, jossa rakentaminen tapahtuu ilman ympäristöolosuhteita huomioonottavaa kokonaissuunnitelmaa.

Kaavoitusta varten tehtyjen selvityksen pohjalta rakentaminen ja muu maankäyttö pyritään yleiskaavalla ja yleiskaavaa toteuttavilla yksityiskohtaisemmilla suunnitelmilla järjestämään siten, että ympäristöön kohdistuvat haitalliset muutokset jäisivät mahdollisimman vähäisiksi ja myönteiset vaikutukset olisivat mahdollisimman suuret.

7.2 MAANKÄYTÖLLISET VAIKUTUKSET

7.2.1 Kokonaisrakenne

Laaditun osayleiskaavan keskeisenä tavoitteena on ollut määritellä Utsjoen kylän ja kyläalueen ulkopuolisten Tenojoen ja Utsjoen varsialueiden kokonaisrakennetta kehittävät maankäytölliset ratkaisut.

Osayleiskaava jäsentelee ja korostaa suunnittelualueella seuraavia ympäristöllisesti ja toiminnallisesti eriluonteisia osakokonaisuuksia:

- Utsjoen kyläkeskus
- Vetsikko - moniarvoinen luonto-, maisema-, kulttuuri- ja matkailukokonaisuus
- Yläkönkään moniarvoinen luonto-, maisema- ja matkailukokonaisuus
- Kirkko, kirkkotuvat kulttuuriympäristö
- Kevon tutkimusasema ja yhteydet Kevon reitille
- Kenesjärven rantojensuojeluohjelma-alue
- Useita pienialaisia (pistemäisiä) matkailukohteita
- Muut Tenojoen ja Utsjoen rantarakentamisalueet

Osayleiskaavan merkittävimmät muutokset näihin kokonaisuuksiin ovat seuraavat:

- Yleiskaava määrittelee Utsjoen kylän täydennysrakentamisalueet
- Yleiskaavassa osoitetut uudet rakentamisalueet monipuolistavat Utsjoen kyläkeskuksen, Tenon ja Utsjoen varsialueiden rakennuspaikkatarjontaa
- Varsinkin Utsjoen kylä ja Vetsikon ympäristö monipuolistuvat mm. matkailukohteina kaavan mahdollistaman lisärakentamisen myötä
- Kyläkeskuksen ulkopuolisilla ranta-alueilla rakennuspaikkojen määrä tulee likimäärin kaksinkertaistumaan

- Merkittävimmät luonto-, maisema- ja kulttuuriarvot tulevat säilymään ja niiden merkitystä kokonaisrakenteessa korostetaan

7.2.2 Rakentaminen / kyläkeskus / kyläkeskuksen ulkopuoliset alueet

Yleiskaava määrittelee Utsjoen kyläkeskusalueen sekä toisaalta kyläkeskusalueen ulkopuoliset haja-asutusluonteiset rakentamisalueet. Lähtökohta on, että kyläkeskusalueella rakentamisen yksityiskohtainen ohjaus tapahtuu yleiskaavaa toteuttavalla asemakaavalla. Asemakaava-alueen ulkopuolisilla rakentamisalueilla rakentaminen voi tapahtua suoraan yleiskaavan pohjalta tai sen ohjaamana. Tämä periaate ohjaa maankäyttöä kokonaisrakenteen kannalta taloudellisesti ja palvelurakenteellisesti kestäväällä tavalla – tukee kylärakenteen eheytymistä sitä hajottavan hajarakentamisen sijasta.

Rakentamisen aiheuttamat ympäristömuutokset jäävät vähäisimmiksi, kun rakentaminen keskitetään jo rakennetun ympäristön yhteyteen tai läheisyyteen. Sijoittamalla rakentaminen alueille, jotka jo ovat tie- ja muiden palveluyhteyksien ulottuvilla, haitalliset vaikutukset esim. luonnonympäristöön jäävät vähäisemmiksi kuin rakennettaessa huonosti saavutettaville ja rakentamattomina säilyneille alueille.

Rakentamiseen liittyvät yleiset aluekohtaiset vaikutukset ovat seuraavia:

- Utsjoen kyläalueelle on osoitettu nykyistä kylärakennetta täydentäviä uusia rakentamisalueita, jotka on likimääräisesti merkitty osayleiskaavakartalle.
- Osayleiskaavassa esitetty maankäyttöratkaisu (mm. uudet kylärakenteeseen soveltuvat rakentamisalueet) huomioidaan asemakaavojen laadinnassa sekä tarvittaessa myös yhtenä suunnittelutarveratkaisujen perusteena.
- Kyläalueen ulkopuolisille yleiskaavassa osoitetuille rakennuspaikoille voidaan rakennusluvut myöntää suoraan osayleiskaavan pohjalta.

7.2.3 Työpaikka-alueet / palvelut

Utsjoen kyläalueelle on osayleiskaavassa osoitettu liikenteellisesti hyvin saavutettavissa olevia uusia työpaikka-, terminaali-, liikerakentamis- ja yksityisten palveluiden alueita.

- Esitetyt uudet aluevaraukset monipuolistavat Utsjoen kyläkeskuksen tonttitarjontaa (ympäristöllisiltä mahdollisuuksiltaan eriluonteisia alueita).
- Muun muassa kunnantalon ja hotelli Luossajohkan ympäristöön on osoitettu uusia erityisesti matkailupalvelu- ja liiketoiminnoille soveltuvia alueita.
- Työpaikka- ja yritystoimintoja voidaan sijoittaa myös kyläkeskuksen eteläpuoleiselle alueelle.
- Kyläalueelle osoitetut uudet asuinalueet toteutuessaan tukevat mm. olevan palvelurakenteen säilymistä.
- Osayleiskaavan tavoitteena ja välillisenä vaikutuksena on hyödyntää oleva julkinen ja yksityinen palvelurakenne maksimaalisesti.
- Mahdollisesti tarvittavat lisäykset julkisten palvelujen osalta voidaan toteuttaa pääsääntöisesti olevien palvelualueiden yhteydessä.

7.2.4 Yhdyskuntatekniset verkostot / liikenneyhteydet

Yhdyskuntateknisten verkostojen osalta Utsjoen kyläalue tukeutuu oleviin verkostoihin. Osayleiskaavan keskeisiä vaikutuksia yhdyskuntateknisiin verkostoihin ja liikenneyhteyksiin ovat:

- Osayleiskaavassa osoitettujen Utsjoen kyläkeskuksen lisärakentamisalueiden toteuttaminen edellyttää alueiden liittämistä kunnallisteknisiin verkostoihin.
- Kyläkeskuksen tiivistyessä sekä Nuorgamin että Karigasniemen suuntiin, kevyenliikenteen väylien laajentaminen myös näihin suuntiin on perusteltua.

7.2.5 Virkistysalueet / reitistöt

Osayleiskaavan pohjalta yleisten alueiden – kuten virkistysalueiden ja ulkoilureittien – toteuttamistarve on nykyistä selkeämmin määriteltävissä. Yleiskaavan merkittävimmät vaikutukset virkistystoimintoihin ja reitistöihin ovat seuraavat:

- Utsjoen kyläalueella osayleiskaava korostaa viheralueiden jatkuvuutta alueelta toiselle sekä toisaalta viheralueiden yleistä merkitystä kyläalueen eri toimintojen keskinäisessä jäsentelyssä.
- Viheralueet palvelevat myös reittiyhteyksien säilymistä ja tarvittaessa uusien muodostamista.
- Olevat ja mahdolliset uudet reittiyhteydet mm. Utsjoen kyläkeskuksesta, Vetsikosta laajemmille reiteille on osayleiskaavassa huomioitu.

7.2.6 Luontaiselinkeinot / maa- ja metsätalous

Osayleiskaavassa on osoitettu eri luonteisia maa-, metsä- ja luontaistalousvaltaisia alueita. Osayleiskaavan keskeisimmät vaikutukset näihin alueisiin ovat:

- Utsjoen kyläalueen ulkopuolella pääasiallisena maankäyttönä tulee nykytilanteen mukaisesti säilymään luontais-, maa- ja metsätalous siihen liittyvine toimintoineen.
- Kyläkeskus-, matkailu- ja ranta-alueiden yhteydessä useita alueita on todettu sellaisiksi, joilla on ulkoilun ohjaamistarvetta (MU-1).
- Ulkoilun ohjaamistarvetta omaavilla tai maisemallisesti merkittävillä alueilla (MU-1, M-1) maisemallisesti merkittäviin toimenpiteisiin tarvitaan maisematyölupa.
- Yleiskaavassa on osoitettu maisemallisesti arvokkaita kulttuurikokonaisuuksia (km) peltoalueineen, joiden avoimina säilyttämisen tukeminen ja mahdolliset ympäristöhoitotoimenpiteet ovat erityisesti perusteltuja.
- Erityisiä ympäristöarvoja omaavat luontais-, maa- ja metsätalousalueet (MY-1) on tuotu tietoisuuteen. Näillä alueilla ympäristöarvoa oleellisesti muuttavaa toimenpidettä ei saa suorittaa.
- Tärkeät kalastusalueet sekä rannat, joilla kalastuksen takia on kulku- ja kalastusoikeus, on merkitty kartoille.

7.3 VAIKUTUKSET MAISEMARAKENTEESEEN

7.3.1 Aluerakenne

Kaava-alue on laaja sisältäen paljon erityyppisiä osa-alueita. Rakennetun ympäristön näkökulmasta katsottuna rakenne voidaan jakaa yleistäen kolmeen erityyppiseen alueeseen: Vetsikon ja kirkonkylän väliseen alueeseen, Tenojokilaakson haja-asutusalueeseen ja Utsjoen ja Tenojoen yläjuoksujen hajanaiseen loma-asutusalueeseen.

Kaavassa uuden rakentamisen painopiste keskittyy kirkonkylän laajenemiseen uusille alueille etelään sekä Tenojoen jokilaakson puolella. Laajeneminen tapahtuu pääosin täydennystarkentamisena nykyisen rakenteen sisälle Tenojoen puolelle. Uudet asuinrakennuspaikat on osoitettu pääosin kirkonkylä yhteyteen. Muualla uusi rakentaminen on enimmäkseen yksittäisiä lomarakennuspaikkoja nykyisten rakennusten yhteyteen. Lomarakentamisen ongelmana on rakenteen hajanaisuus, mutta toisaalta rakentamisen pienempi volyymi helpottaa sen sopeuttamista maisemaan.

Kaavassa ei ole osoitettu uusia tiejärjestelyitä tai merkittäviä uusia teitä, joilla on maisemallista merkitystä. Kunnallistekniikan osalta alueelle ei ole osoitettu myöskään uusia sähkölinjoja tai muuta maisemaan vaikuttavaa uutta rakennetta.

Uuden rakentamisen ulkopuolelle on jätetty jokilaaksojen rinnealueet, Mantojärven alue sekä pääosin Utsjoen tielle vastakkainen puoli. Nämä osa-alueet ovat kaavan keskeisimmät elementit maiseman säilyttämisen kannalta. Alueet on osoitettu MU-1 tai M-1-merkinnöillä.

Kaavassa on onnistuttu jättämään myös suhteellisen pitkiä rakentamisesta vapaita ranta-alueita Utsjoen ja Tenojoen yläjuoksuille. Rakentamisen volyymi alkaa varsinaisesti Kevon alueelta jatkuen alavirtaan Veitsikkoon asti.

7.3.2 Kirkonkylän ja Vetsikon alue

Kirkonkylän laajenemisalueiksi on osoitettu Tenojokilaakson ranta-alueet ylä- ja alajuoksun suuntaan sekä kylän eteläpuolelle Utsjokoen suuntaan kohti Mantojärveä. Kirkonkylän alueella tapahtuu pääasiassa nykyisen rakenteen tiivistymistä sekä asemakaavoituksella että osayleiskaavassa laaditulla kyläalueiden mitoituksella, jonka mukaiset uudet rakennuspaikat on merkitty kaavakartalle. Maisemalliset vaikutukset jäävät paikallisiksi vaikuttaen lähinnä kirkonkylä sisäiseen kyläkuvaan. Utsjoen Kirkonkylän taajamarakenne laajenee Tenojokilaaksoa pitkin kumpaankin suuntaan laajentaen kyläympäristöä ja voimistaen kirkonkylän vaikutusta Tenojoen maisemassa kaavan toteutumisen myötä. Samoin kyläkuva tulee tiivistymään eteläosaltaan Mantojärven pohjoispuolella olevalle jo rakennetulle alueelle saakka.

Kaavassa kirkonkylän alue rajautuu nykyisen aluerajauksen mukaisesti Utsjoen länsirannalle. Ranta-alueet ja Utsjoen itäpuoli jäävät uuden rakentamisen ulkopuolelle. Rakentamisalueiden laajeneminen myös etelän suuntaan ei vaikuta Mantojärven kulttuurimaisemaan. Vaikutukset Utsjoen ja Utsjoen jokilaakson maisemassa ovat myös vähäiset. Jokilaaksot on perinteisiä rakennuspaikkoja ja kaavaratkaisu noudattelee tätä tapaa rakennuspaikkojen sijoittelussa. Kirkonkylän alueelle laaditaan myös asemakaava, jossa rakentamista ohjataan tarkemmin. Kirkonkylän länsipuolelle on osoitettu nykyisen rakenteen yhteyteen pienelle alueelle rinnerantamista.

Mantojärven pohjoispuoliselle alueelle on osoitettu ympärivuotista sekä loma-asutusta. Alueiden välissä sekä joenrannalla säilyy puustoa ja kumpuileva maasto edesauttaa, että rakennukset voidaan sijoitella siten, etteivät ne vaikuta Mantojärven kulttuuri- ja maisema-arvoihin. Uusille korttelialueille johdettavat kadut pyritään sovittamaan maastoon mahdollisimman vähin maastonmuokkauksin.

Vetsikon alueella rakentaminen on keskittynyt nykyisen rakennetun alueen mukaisesti eikä rakentamiselle ole osoitettu laajenemisaluetta. Rakentaminen ei levittäydy voimakkaasti Vetsijoen suistoalueelle. Maisemalliset vaikutukset ovat Vetsijoen puolelle vähäiset ja Tenojoen puolelle vaikutukset keskittyvät jo käyttöön otetulle alueelle. Vetsikon ja kirkonkylän välille jää riittävästi vapaata rantavyöhykettä, jotta Vetsikko muodostaa kirkonkylän suhteen itsenäisen kokonaisuuden.

7.3.3 Tenojokilaakso

Tenojokilaakso kaava-alueella rakentuu kaksiosaiseksi: Vetsikon – Utsjoen kylämaiseen alueeseen, jossa Vetsikko ja Utsjoen kirkonkylä muodostavat selkeät rakentamisen painopistealueet sekä Kirkonkylästä länteen oleva lomarakentamiseen painottuva hajautunut rakenne.

Kaavassa Utsjoen kirkonkylän vaikutus Tenojokilaaksossa kasvaa nykyisestään, koska kirkonkylän laajenemissuunnaksi on valittu Tenojokilaakson kummatkin suunnat. Laajeneminen tapahtuu itään päin tiivistämällä yhdyskuntarakennetta, jolloin rakentamisen volyymi kasvaa maisemassa. Länteen suuntautuva laajenemissuunta toteutetaan osittain tiivistämällä nykyistä rakennetta ja jatkamalla sitä länteen päin. Jokilaakson osalta muutos tapahtuu rakenteen tiivistymisen kautta ja tiemaisemassa kylärakenteen laajentumisena Äimäjoen varteen.

Tenojokilaakson yläjuoksulla maisemallinen muutos muodostuu yksittäisistä lomarakennuspaikoista, joiden vaikutus jää pääosin paikalliseksi. Tenojokilaaksoon on onnistuttu jättämään myös laajoja yhtenäisiä rakentamattomia ranta-alueita, joista pisin on Pihkkasavusta Koadniljoelle ulottuva yli kuusi kilometriä pitkä vyöhyke, jossa on vain yksi rakennuspaikka.

7.3.4 Utsjokilaakso

Utsjokilaakson maisemalliset muutokset pohjautuvat uuteen lomarakentamiseen, joka paikoin muodostaa nauhamaisia uusia kokonaisuuksia tien ja Utsjoen väliselle alueelle erityisesti Mantonivan ja Patonivan välille. Vuolib Tsuoggajavrin ja Pajib Tsuoggajavrin alueelle muodostuu toinen uuden lomarakentamisen vyöhyke, jossa nykyisten rakennuspaikkojen lukumäärä yli kaksinkertaistuu nykyisestään. Samalla alueen tienpuoleinen ranta muuttuu nykyistä rakennetummaksi. Erityisesti alueen pohjoisosassa olevat kaksi uutta lomarakennusaluetta muuttavat alueen nykyistä maisemaa.

Mierasjärven alueella uudet rakennuspaikat on onnistuttu keskittämään pienille alueille, jolloin on säilynyt laajoja vapaita ranta-alueita. Muuten kaavassa on pääosin osoitettu vain yksittäisiä rakennuspaikkoja nykyisen rakentamisen yhteyteen.

7.3.5 Matkailua palvelevat alueet (RM)

Kirkonkylän alueelle osoitettu RM -alue mahdollistaa nykyisen Matkailuhotellin laajentumisen itä- ja pohjoispuolelle. Maisemalliset vaikutukset ovat vähäisiä koska uusi rakentaminen tukeutuu olemassa olevaan rakentamiseen eikä rajaudu suoraan

Utsjokeen. Alueen ympärille on osoitettu viher- ja vapaa-alueita ja sijainti on muutenkin edullinen matkailupalveluille.

Tenojokilaaksoon kirkonkylästä itään Kostejärven läheisyyteen osoitetut RM -alueet sijoittuvat jo rakennettujen alueiden keskelle tiivistäen nykyistä yhdyskuntarakennetta. Uusi rakentaminen voi aiheuttaa jossain määrin haittaa Kostejärven verraten laajoille ketomaisille alueille lammen länsi- ja luoteispuolella. Haitta aiheutuu kulumisen lisääntymisenä.

Keskustasta luoteen suuntaan sijoittuva uusi RM -alue laajentaa nykyistä nauhamaista rakennetta Tenojoen yläjuoksun suuntaan. Kaava-alueella in myös muita pienempiä RM -alueita, jotka sijoittuvat olemassa olevan rakentamisen yhteyteen.

7.3.6 Lomarakentaminen (RA)

Tenojokilaaksossa lomarakentaminen on nykyiseen volyymiin ja sijoittumiseen nähden täydentävää eikä uusia merkittäviä loma-asutusalueita muodostu. Maisemalliset vaikutukset Tenojokilaaksossa ovat pääosin vähäiset rakentamistavasta riippuen.

Utsjokilaaksossa lomarakentamisen vaikutukset ovat merkittävämmät. Rakentamisen volyymi on suurempi ja alueelle muodostuu uusia lomarakentamisalueita. Suurinta muutos on Mantojärven ja Patonivan välisellä alueella, jossa rakennuspaikkojen lukumäärä kaksinkertaistuu nykyisestä noin kolmestakymmenestä kappaleesta. Utsjokilaakso on kuitenkin pienipiirteistä maisemaa, jossa rakentamisen maisemalliset vaikutukset jäävät enimmäkseen paikallisiksi eivätkä näy laajemmassa maisemakuvassa kuten Tenojoen jokilaaksossa.

7.3.7 Metsähallituksen rakennuspaikat (AO, RM ja RA)

Vuonna 2012 Kuosnjärgaan lisätyt Metsähallituksen AO-rakennuspaikat on osoitettu päätien varrelle muutaman rakennuksen ryhmään. Rakentamisen vaikutus jää pääosin paikalliseksi. Aittikuolpunaan on osoitettu matkailupalveluljen alue (RM) Tenontien eteläpuolelle.

Metsähallituksen AO-rakennuspaikat Mantojärvelle, Suoppajärvelle sekä RA-rakennuspaikat Patonivaan ja Jomppalanjärvelle on osoitettu päätien varrelle tai uuden tieyhteyden päähän muutaman rakennuksen ryhmiin. Lisäksi Utsjoen kirkonkylään joen varstarannalle on osoitettu kolme RA-rakennuspaikkaa. Rakentamisen vaikutus jää pääosin paikalliseksi. Rakentamistavalla, materiaaleilla ja rakennusten väriyksellä voidaan vaikuttaa aiheutuviin maisemallisiin vaikutuksiin.

7.3.8 Vaikutukset kulttuurimaisemaan

Uudet rakennuspaikat Lohiniemensaarten Suomenpuoleiselle ranta-alueelle heikentää saarten arvokasta kulttuuriympäristöä epäsuorasti muuttamalla ympäröivää maisemaa, mikäli rakentaminen sijoittuu liian lähelle rantaa.

Utsjokilaakson kulttuurihistoriallisesti ja maisemallisesti arvokkaassa kokonaisuudessa uudella lomarakentamisella on näitä arvoja heikentävä vaikutus. Maisemallinen vaikutus rajoittuu pääosin rakennuspaikan välittömään läheisyyteen. Liian rantaan rakennettaessa Utsjoen avoimessa järvimäisessä maisemassa vaikutukset ulottuvat kauemmaksi. Jokilaakson mittakaavassa erottuvia muutoksia ei kaavassa esitetä.

Utsjoen kirkon läheisyyteen ei ole osoitettu uutta rakentamista, joka heikentäisi sen Mantojärven kanssa muodostamaa kokonaisuutta. Mantojärven ja Patonivan välisen alueen lännenpuoleisella rannalla tapahtuu tieympäristössä muutos lomarakentamisen suuntaan. Vaikutus näkyy lähiympäristöön, viereiselle tielle ja mahdollisesti Utsjoen avoimelle vesipinnalle.

Toinen alue on Mantojärven eteläreunassa Annaluoktan kohdalla itärannalle osoitetut neljä uutta rakennuspaikkaa kolmen olemassa olevan lisäksi. Huolimattomalla rakennuksen sijoittelulla kielteiset vaikutukset voivat ulottua Mantojärven puolelle. Suhteutettuna Mantojärven pohjoisrannan rakennuskantaan vaikutukset ovat kuitenkin vähäiset Mantojärven kannalta.

Utsjoen uuden lomarakentamisen vaikutukset ovat kuitenkin kokonaisuudessaan suhteellisia huomioiden olemassa oleva rakennuskanta ja pelkästään tierakentamisesta johtunut maisemassa tapahtunut muutos.

Rakentamisen vaikutukset Utsjoen kansallismaisemaan ja valtakunnallisesti arvokaisiin maisema-alueisiin ovat paikallisesti merkittävät, mutta kokonaisuudessaan laajemmassa maisemassa muutos ei ole nykytilanteeseen verrattuna merkittävästi heikentävä. Alueelle ei tule uutta merkittävää maa-, tie tai vesirakentamista tai uusia kyläkeskuksia, joka muuttaisivat alueen kokonaisluonnetta ratkaisevasti. Kulttuurihistoriallisten kohteiden ja -arvojen ei voida osoittaa selkeästi vaarantuvan kaavan seurauksena.

7.4 VAIKUTUKSET LUONNONYMPÄRISTÖÖN

7.4.1 Tausta

Luonnonsuojelulain 65 § edellyttää että, jos hanke tai suunnitelma yksistään tai yhdessä muiden hankkeiden ja suunnitelmien kanssa todennäköisesti heikentää merkittävästi Natura 2000 –alueen luonnonarvoja, on hankkeen toteuttajan tai suunnitelman laatijan arvioitava hankkeen vaikutukset suojeltaviin luontotyypeihin ja lajeihin. Maankäyttö- ja rakennuslaki puolestaan edellyttää, että kaavahankkeen vaikutuksia luonnonympäristöön arvioidaan maankäyttö- ja rakennuslain perusteella.

Arvioinnin lähtömateriaalina on käytetty suunnittelualueella vuonna 2004–05 laadittua luontoselvitystä Maa ja Vesi Oy) ja Natura-alueisiin liittyviä Natura 2000 – tietolomakkeita (Lapin ympäristökeskus 2001).

Tässä selvityksessä arvioidaan myös, heikentääkö Tenojoen ja Utsjoen ranta-alueiden rakentaminen suunnittelualueella tai sen läheisyydessä sijaitsevien Kevon Natura-alueen (FI130 2001), Mieraslompolon kentän (FI 130 2013) Pappilan niityn (FI 130 2012) Vetsikon suistolehdon (FI 130 2008) Kaldoaivin erämaahan (FI 130 2002) Paistunturin erämaahan (FI 130 2003) luontoarvoja.

Varsinaista Natura-alueisiin kohdistuvaa luonnonsuojelulain 65 § mukaista erillistä vaikutustarkastelua ei tässä yhteydessä toteutettu, koska maankäyttölain mukainen vaikutustarkastelun katsottiin riittävän. Eräät Natura-alueet ovat etäällä kaavoittavista alueista ja toisaalta lisärakentaminen Natura-alueiden läheisyyteen on vähäinen. Johtopäätöksenä oli, että vaikutukset Natura-alueisiin kokonaisuutena ovat niin vähäisiä, että erillistä arviointia ei tarvita.

Rantaosayleiskaavakartalla on esitetty kaavassa esitetyt uudet rakennuspaikat, joiden lukumäärää ja sijaintia suhteessa Natura-alueisiin ja muihin huomionarvoisiin kohteisiin on verrattu. Tarkastelu etenee etelästä pohjoiseen käsittäen ensin Tenojoen ja sen jälkeen Utsjoen.

7.4.2 Yleistä

Lisärakentamisen aiheuttamat haitat luonnonympäristölle ovat luonteeltaan välittömiä tai välillisiä. Välittömiä vaikutuksia ovat rakennetun alueen alle jäävän alueen luonnontilan muuttuminen ja kasvillisuuden ja eläimistön vähintään osittainen menettäminen. Välillisesti häiriö voi ulottua kauemmaksikin, sillä esim. liikenteen ja liikkumisen lisääntyminen aiheuttavat maaston kulumista ja meluhaittoja.

Kaavaratkaisun ympäristöllisenä tavoitteena on säilyttää alueen merkittävimmät luontoarvot. Merkittävimmät luontoarvot ovat toisaalta piekanan pesimäpaikkoja, arvokkaita kasvilajien esiintymispaikkoja ja eräitä luontokokonaisuuksia.

Lisärakentamisesta ympäristölle aiheutuvien haittojen suuruus riippuu siitä mihin ja miten rakennetaan. Kaavassa rakentamisen aiheuttamia haittavaikutuksia ympäristöarvoihin voidaan merkittävästi vähentää jättämällä luontoarvojensa puolesta arvokkaat alueet ja niiden lähiympäristöt kokonaan rakentamisen ulkopuolelle ja ohjaamalla rakentamista sellaisille alueille, jotka luonto-olojensa puolesta sen hyvin kestävät.

Utsjoen osayleiskaavassa alueella todetut luonto- ja maisema-arvot on pääsääntöisesti voitu säilyttää. Suurin osa luontoselvityksissä esille tuoduista kohteista ja alueista on merkitty luontaistalousvaltaisiksi alueiksi, joilla on ympäristöarvoja (MU-1, MY-1 ja M-1 merkinnät). Tarvittaessa myös osa-alueiden merkitystä on informatiivisesti korostettu luo- tai s-1 –rajauksilla.

7.4.3 Kohdetarkastelu

1. Suohpajohkan kuru ympäristöineen

Esitetty kaavaratkaisu ei tuo Suohpajohkan kuruun ja sen rinnealueille uutta rakentamista. Lähelle joen delta-aluetta on esitetty yksi uusi rakennuspaikka, mutta sillä ei ole vaikutusta kurun luontoarvoihin. Esitetty kaavaratkaisu turvaa alueen luontoarvojen säilymisen.

2. Luossakonadneljavrin – Lohikostetin alue

Kaavaratkaisussa on esitetty yksi uusi rakennuspaikka merkittäväksi todetun Luossakonadjavrin ja Tenojoen väliselle alueelle. Esitetty kaavaratkaisu ei aiheuta todennäköistä haittaa em. järvelle. Kaavaratkaisussa esitetty MU + luo-rajaus riittää turvaamaan vesialueeseen ja lammen pohjoispuolisen katajaketoon liittyvät luontoarvot.

3. Koadnelveijavrin alue

Esitetty kaavaratkaisu turvaa Koadnelveijavrin luontoarvojen säilymisen. Ratkaisussa ei esitetä yhtään uutta rakennuspaikkaa järven välittömään läheisyyteen. Paatuksen alueelle järven eteläpuolelle esitetään kahta uutta rakennuspaikkaa. Samoin Koadneljohkan alueelle osoitetaan kolme uutta rakennuspaikkaa, mutta niillä ei ole vaikutusta Koadnelveijavrin luontoarvoihin.

4. Risnjarvarrin alue

Kaavaratkaisussa ei esitä uusia rakennuspaikkoja Risnjarvarrin rinnealueille. Laajat alueet maantien itäpuolella on merkitty MY-alueiksi.

5. Paktevarrin alue

Kaavaratkaisu (MY) on riittävä turvaamaan Paktetavrrin-Kistuskaidin laajan rinnealueen luontoarvot. Jatkossa tulisi harkita myös alueen suojelemista, sillä rinnealueilla on runsaasti harvinaisten ja uhanalaisten kasvilajien kasvupaikkoja ja rinnealue on myös geomorfologisesti kiinnostava, tosin lajistollisesti merkittävimmät alueet sijaitsevat tämän kaava-alueen ulkopuolella.

6. Kistuskaidin alue (Köngäs-Paddan jokilaakso)

Esitetty rakentaminen ei aiheuta suoranaista haittaa Kistuskaidin rinnealueelle, mutta jossain määrin esitetty lisärakentaminen maantien läheisyyteen sinällään sovelialle alueelle tasamaan koivikkoon (yhteensä neljä uutta rakennuspaikkaa) voi aiheuttaa lisääntyvää liikkumista Kistuskaidin rinnealueella ja täten voi vaarantaa alueen luontoarvoja.

Paddan jokilaakso jää kaavaratkaisussa rakentamisen ulkopuolelle. Joen suistoalueelle osoitetaan yksi uusi rakennuspaikka, mutta se ei aiheuta merkittävää muutosta suistoalueen nykytilanteeseen. Alueella on neljä olemassa olevaa rakennuspaikkaa.

7. Paddan jokilaakso-Kordsam

Osman ja Kaavan välisellä alueella kasvaa runsaasti matalaa katajikkoo ja kaavaratkaisu ei aiheuta merkittäviä muutoksia em alueisiin. Kaavaratkaisussa esitetään vain yksi uusi rakennuspaikka Osman alueelle.

Kaavan luonnontilaiselle hiekkarannalle ei myöskään aiheudu merkittäviä vaikutuksia. Samoin pieniketoalue säilyy rakentamisen ulkopuolelle. Ketoalueen välittömään läheisyyteen esitetään yksi uusi rakennuspaikka ja toinen ketoalueesta etelään. Stalajohka ja Junttijohka säilyvät rakentamisen ulkopuolella (MY).

Kaavaratkaisu (MY) turvaa myös Radnojohkan länsipuolella sijaitsevan pahdan luontoarvojen säilymisen. Kaavan ja Kordsamin välinen ranta-alue on linnustollisesti merkittävää aluetta ja kaavaratkaisu turvaa alueen säilymisen nykytilaisena

Kordsamin alueelle kaavaratkaisu esittää kahdeksan uutta rakennuspaikkaa. Alueella ei ole erityisen merkittäviä luontoarvoja.

8. Kordšamladdun alue

Kaavaratkaisu ei esitä uutta rakentamisista Kordšamladdun lammen läheisyyteen. Kaavaratkaisu MU riittää turvaamaan lammen säilymisen nykytilaisena.

9. Äimäjoki ja Utsjoen kirkonkylän alue

Kaavaratkaisu turvaa Äimäjoen keski- ja latvaosien säilymisen (MY), mutta joen suusosaan mm. Kultalan alue kohdistuu kaavaratkaisun myötä lisääntyvää ihmistoimintaa, mikä saattaa aiheuttaa lisääntyvää kulutusvaikutusta alueen kulttuurilajistolle.

10. Lohisaaret ja Vetsikko

Kaavaratkaisu turvaa Lohisaarten säilymisen (MU), tosin saarilla tulisi harkita ainakin MY –merkinnän tai luo-rajauksen käyttöä tai myös SL-merkinnän käyttöä saariin liittyvien kulttuurihistoriallisten ja ekologisten arvojen vuoksi. Saarten kohdalle on esitetty kolme uutta rakennuspaikkaa, mutta ne eivät vaaranna saariin liittyviä arvoja.

Veähtšaknjunnisisin pahtarinne on linnustollisesti merkittävä kohde. Kaavassa ei alueelle tai sen läheisyyteen esitetä uutta rakentamista. MY-merkintä turvaa alueen säilymisen nykytilaisena.

Vetsikon suistolehto on rajattu SL – merkinnällä nykyisen Natura-aluerajauksen mukaan. Lisäksi esitetty kaavaratkaisu huomioi nykyisestä Natura-alueesta länteen sijaitsevan niittylehtoalueen MY –merkinnällä. Myös tällä alueella SL – merkintää tulisi harkita. Myös Vetsijoen yläjuoksulle esitetty My -rajaus turvaa alueen luontoarvojen säilymisen. Esitetty lisärakentaminen Vetsikon alueelle on melko vähäistä ja turvaa edellä mainittujen luontoarvojen säilymisen nykytilaisena.

Ridonjargan kohdalla Tenojoen etelärinne on Suomen puolella harvinaisuus. Esitetty kaavaratkaisu (MY) turvaa rinnealueen säilymisen nykytilaisena. Alueella on jo nykyisin verraten paljon olemassa olevaa asutusta ja esitetty kaavaratkaisu tuo alueelle yhden uuden rakennuspaikan. Se ei aiheuta merkittävää haittaa alueen luontoarvoille.

11. Utsjoen kirkonkylä - Mantojärvi

Alueella ei ole erityisiä luonnonarvoja.

11 B. Boaresbäikin niitty

Kaavaratkaisu turvaa Boaresbäikin niityn säilymisen rakentamisen ulkopuolella.

Muut kohteet kirkonkylässä

Kalgojohkan puronalue lieenee metsälain mukainen kohde. Kaavaratkaisu jättää puronuoman rakentamisen ulkopuolelle. Esitetyt kaavamerkinnot VL ja Mu sekä luo -rajaus riittävät turvaamaan purolaakson säilymisen.

Kostejärvi on linnustollisesti monimuotoinen ja lammen länsi- ja luoteispuolen ke-toalueet ovat myös huomionarvoiset. Esitetty kaavaratkaisu turvaa pääosin edellä mainittujen ketoalueiden säilymisen rakentamisen ulkopuolella (MY ja MU –merkinnät), mutta suuri osa muusta alueesta on osoitettu RM-1 merkinnällä. On todennäköistä, että ihmistoiminnan vaikutus edellä mainituilla ketoalueilla tulee lisääntymään, mutta on vaikea arvioida missä määrin ja millä aikavälillä lisääntyvän ihmistoiminnan vaikutus heikentää ketomaisten alueiden luontoarvoja.

12. Mantojärvi

Mantojärvellä on maisema-arvojensa lisäksi merkittävää kulttuurihistoriallista, linnustollista ja kasvistollista merkitystä. Kulttuurihistoriallisesti merkittävin kohde on Mantojärven länsirannalla sijaitsevat vanhan Pappilan kirkkotuvat. Se on myös Natura 2000- aluetta. Erityisesti alue on ruijannokiperhosen suojelualuetta. Lisäksi alueella esiintyy yksi uhanalainen kasvilaji.

Esitetty kaavaratkaisu ei vaaranna Pappilan Natura-alueen ja perinnemaisema-alueen luontoarvoja sillä alueen läheisyyteen ei esitetä uusia rakennuspaikkoja. Sen sijaan kaavaratkaisussa esitetään neljä uutta rakennuspaikkaa Mantojärven itärannalle järven eteläosaan. Tässä suhteessa ratkaisua ei voida pitää kovinkaan hyvänä, koska rakentaminen lisääntyy myös itärannalla, tosin vähän ja sijoittuu jo olevien rakennuspaikkojen yhteyteen lukuun ottamatta Mantokosken itäpuolista yhtä uutta rakennuspaikkaa.

Itärannan jyrkät pahtarinteet ovat linnustollisesti melko merkittäviä. Tsahkaljohkan rinnepuuro lähialueineen jää kuitenkin lisärakentamisen ulkopuolelle.

13. Nammajavri-Suolajavri

Tien läheisyyteen järvien länsipuolelle on osoitettu neljä uutta rakennuspaikkaa. Koska alueen luontoarvot ovat verraten tavanomaiset ja osin jo rakennetut, ei kaavaratkaisu aiheuta merkittävästi haittaa alueen luontoarvoille.

14. Suophajavri

Oaneskisladdu ja Kuhnesladdu sekä Akšöladdu ovat kasvillisuudeltaan huomionarvoisia kohteita. Ne on kaavaratkaisussa jätetty rakentamisen ulkopuolelle. Eikä myöskään niiden lähialueille ole osoitettu uutta rakentamista. Lampien ympäristöt on merkitty MU –merkinnällä. Lisäksi tulisi luo-rajasta harkita.

15 A. Palomuotkan perinnemaisema-alue

Esitetty kaavaratkaisu säilyttää Palomuotkan perinnemaisema-alueen rakentamisen ulkopuolella. Lisärakentaminen Patoniva-Jorbajavrin alueen on vähäistä.

16. Patoniva - Kutuniemi

Patoniva-Kutuniemi välisellä alueella Utsjoki on verraten kapeassa uomassa mutkitteleva. Alueella on olemassa olevaa asutusta verraten runsaasti. Alueelta ei ole kenttäkäyntien tai aikaisempien tutkimusten perusteella merkittäviä ympäristöarvoja kuin Rassejohkan purolaakso. Purolaakso on osayleiskaavassa merkitty MU ja MY –merkinnöillä, jotka riittävät turvaamaan laakson luontoarvojen säilymisen.

16 A) Jomppalan niitty

Alueelle ei ole kaavaratkaisussa esitetty uutta rakentamista.

17. Kevojärvi ympäristöineen

Ekologisesti huomionarvoine kohde on Tsieskuljohkan purolaakso. Kaavaratkaisussa ei esitetä rakentamista purolaakson lähiympäristöön. Purolaakson alaosa on merkitty MY ja MU –merkinnöillä. Ne riittävät turvaamaan alueen luontoarvojen säilymisen.

Kevon suun niitty sijaitsee Kevojärven länsirannalla. Huomionarvoisista lajeista mainittakoon mm ketonoidanlukko, kellosinilatva ja lapinlaukku. Kaavaratkaisu jättää Tsarsjoen suuosat lisä rakentamisen ulkopuolelle.

18. Puksaljavri

Puksalan niittyalue (18 B) sijaitsee Puksalan talon ympäristössä. Tsieskulan niitty (18 C) Puksalajavrin pohjoisosassa. Puksalajavrille on osayleiskaavassa osoitettu viisi uutta rakennuspaikkaa. Ne sijaitsevat verraten etäällä edellä mainituista perinnemaisema-alueista ja on kyetty sijoittamaan ympäristöllisesti soveliaalle alueille.

Lisärakentaminen ei aiheuta haittaa em. perinnemaisema-alueille tai Tsieskuljohkan saniaislehdolle. Ranta-alueiden sulkeutuneisuus lisääntyy vähäisessä määrin kaavaratkaisun myötä.

19. Kenesjärvi

Kenesjärvi kuuluu rantojensuojeluohjelmaan ja kaavassa ei osoiteta järven ranta-alueille uutta rakentamista. Ranta-alueet on kaavassa pääsääntöisesti osoitettu SL-alueiksi. Ratkaisu turvaa osaltaan Kenesjärven petolinnuille tärkeän alueen säilymisen

20. Leppälä-Vuolib Tsuoggajavri

Luonnonympäristön kannalta huomionarvoisia ovat kuitenkin alueen lukuista pienet lammet, joiden kasvilajisto on herkästi haavoittuvaa. Poareskieddejavrin länsiranta on linnustollisesti huomionarvoista aluetta, samoin Aškasjohkan tunturipuron ympäristö Kuhkesluobbalin länsirannalla. Näillä alueilla on kasvistollista merkitystä. Eräissä lammissa mm. Kuhkesluobban kohdalla on uhanalaista kasvilajistoa. Muista kasvillisuudeltaan erittäin huomionarvoista kohteista mainittakoon jyrkkä rinne alue Kuhkesluobbalin ja Vuolib Tsuoggakavrin välillä maantien molemmin puolin.

Vaikka luontoselvityksessä ei erityisiä rakentamisen rajoittamiseen tähtääviä kaava-merkintöjä suositellakaan, ei kaavassa ole osoitettu rakentamista edellä mainituille alueille. Alueet on kaavassa merkitty MU -merkinnällä, mikä riittänee turvaamaan alueiden luontoarvojen ja petolintujen pesimäympäristön säilymisen.

21. Pâjib Tsuoggajavri

Merkittävin kohde tällä osa-alueella on Kuktšejohkan rotkolaakso. Alue on linnuston kannalta merkittävä. Kaavaratkaisu ei osoita uutta rakentamista rotkolaaksoon tai sen läheisyyteen.

21A) Mieraslompolon keto

Kaavaratkaisu ei osoita uutta rakentamista ketoalueelle tai sen läheisyyteen. Ratkaisu turvaa alueen säilymisen nykytilaisena.

21B) Mieraslompolon eteläisempi niitty

Kaavaratkaisu ei osoita uutta rakentamista ketoalueelle tai sen läheisyyteen. Ratkaisu turvaa alueen säilymisen nykytilaisena.

22. Mierasjärvi

Pohjoisessa mainitsemisen arvoinen alue on Hankilammen laskupuron ympäristö. Toinen merkittävä aluekokonaisuus on Karilammen Tabmoklubbatin ympäristössä Mierasjärven itärannalla. Kuhkesnjargan alue järven länsirannalla on myös merkittävä alue (petolinnusto) sekä Molkkijoen suuosat. Molkkijokea voidaan pitää metsälain mukaisena kuruna.

Neljäntenä kohteena voidaan mainita Mierasjärven niittyalue (22A) järven eteläosassa, jonne laskee useita pieniä jokia ja puroja. Niittyalue on paikallisesti merkittävä ja sen koko on noin 5,5 ha. Näiden jokien suistoalueilla esiintyy runsaasti vaateliasta ja rauhoitettua lajistoa.

Kaavaratkaisua voidaan pitää edellä mainittujen kohteiden osalta kohtuullisen hyvänä. Luontoselvityksen suositusten mukaan rakentamista ei ole osoitettu em. jokien

läheisyyteen lukuun ottamatta Mierasjärven pohjukkaa, jonne on osoitettu uutta rakentamista. Rakentamisella saattaa olla haitallisia vaikutuksia em. pieniin jokiin tai puroihin liittyviin luonnonarvoihin. Myös niittyalueeseen kohdistuu uudenlaisia vaikutuksia. Vaikutukset voivat olla alueen niittylajiston kannalta myös positiivisia, mikäli niittyaluetta hoidetaan perinteisesti niittämällä.

7.4.4 Vaikutukset Natura-alueisiin

Kevon Natura-alue (FI130 2001)

Luonnonpuiston läpi virtaa vähävetinen Kevojoki, jonka rotkolaakso on yksi maamme mahtavimmista geologisista muodostumista. Laakson jyrkät seinämät ovat paikoin yli 150 m korkeat. Puiston pääosa on kuitenkin loivapiirteistä tunturikivikkoa tai – kangasta (skaidia). Tärkeä tieteellisen tutkimuksen kohde

- uhanalaisia ja harvinaisia kasvi- ja eläinlajeja
- harvinaisia luontotyyppisiä

Suojelutilanteen tarkennus ja toteutuskeinot:

Alue on perustettu luonnonsuojelulain nojalla luonnonpuistoksi.

Kevon Natura 2000-alueella on löydetty 11 luontodirektiivin liitteen II lajia, joista yksi laji on priorisoitu lajityyppi. Lintudirektiivin liitteen I lajeja alueella on tavattu 18 lajia. Alueella on 5 uhanalaislajia.

Kaavaratkaisussa esitetään seitsemän uutta rakennuspaikkaa Kevojokilaakson alkupäähän. Viisi niistä sijoitetaan jo olevien rakennuspaikkojen yhteyteen. Vain yksi rakennuspaikka on kokonaan uusi: Keäddosjavrin koillisestä koilliseen olevaan rakennuspaikka. Entuudestaan rakennuspaikkoja on kahdeksan.

Uudisrakentaminen ei aiheuta suoranaista lisähaittaa Kevon Natura-alueen luontodirektiivin luontotyyppisiin tai direktiivilajistolle, mutta lisää kuitenkin ihmistoi-minnan määrää ja täten myös vaikutusta ympäristöönsä jossain määrin esim. pahojen läheisyydessä, jotka ovat merkittäviä pesimäpaikkoja. Voidaan kuitenkin todeta, että lisärakentamisesta aiheutuva vaikutus alueen luontoarvoihin on niin vähäinen, että erillistä Natura-arviota ei tarvita.

Kirkkotupien niitty (FI 1302009)

Utsjokilaakson valtakunnallisesti arvokkaalla maisema-alueella sijaitseva kirkkotupien alue muodostuu historiallisesti arvokkaista kirkkotuvista sekä niitä ympäröivästä pihakentästä. Pinnanmuodoiltaan alue on järveä kohti viettävää kuivaa rinnettä, josta valtaosa on kuivaa heinäniittyä valtalajeinaan lampaannata, siiankärsä ja niittyleinikki. Melko laajalla alueella esiintyy harvinaista kangasketoa valtalajeinaan variksenmarja, puolukka ja lampaannata. Rannassa on myös hieman heinävaltaisesta ruohovaltaiseen vaihtelevaa tuoretta niittyä.

Alue on tärkeä ruijannokiperhosen esiintymisalue. Nykyisen kaltainen käyttö turvaa alueiden luonnonarvojen säilymistä. Alueen lajistosta mainittakoon kellosinilava, ketonoidanlukko, ruijanruoholaukka ja ketohärkki, jotka ovat Lapissa huomionarvoisia lajeja. Kirkkotupien läheisyyteen ei osayleiskaavassa osoiteta uutta rakentamista ja kaavaratkaisu turvaa alueen luontotyyppien säilymistä ja luon-

todirektiivin mainitun lajin säilymisen. Koska uutta rakentamista ei osoiteta Kirkkotuvan alueelle, ei erillistä Natura-arvioita ollut tarpeen toteuttaa.

Kaldoaivin erämaa (FI 130 2002)

Luontodirektiivin luontotyyppejä alueella on lukuisia, joista laajimpia ovat aapasuot sekä alpiiniset ja boreaaliset tunturikankaat sekä tunturikoivikot (yhteensä 75 %). Alueella esiintyy säännöllisesti luontodirektiivin liitteen II lajeja 6 kpl ja alueella on yksi uhanalainen laji. Lintudirektiivin liitteen I lajeja alueella on tavattu yhteensä 9 kpl.

Kaavaratkaisu ei aiheuta suoranaisia vaikutuksia Kaldoaivin erämaahan, sillä kaava-alue ei yllä Natura-alueelle. On tietysti mahdollista, että ihmistoiminnan yleinen lisääntyminen Utsjoki ja Tenojokilaaksoissa lisää liikkumista ja retkeilyä alueella, mutta tämän tyyppisen toiminnan vaikutusten arviointi on hankalaa. On kuitenkin selvää, että vaikutuksia voidaan lieventää liikkumista ohjaamalla.

Oheistoiminnasta aiheutuvat mahdolliset haitat erämaa-alueelle ovat niin vähäiset, että erillistä Natura-arviointia ei tarvita.

Paistunturin erämaa (FI 130 2003)

Kaavaratkaisu ei aiheuta vaikutuksia Paistunturin erämaahan, sillä kaava-alue ei yllä Natura-alueelle. Erillistä Natura-arviointia ei ole tarpeen suorittaa, sillä välillisetkin vaikutukset erämaa-alueen luontoarvoihin ovat vähäiset.

Vetsikon suistolehto (FI 130 2008)

Vetsijoen alue on pinnanmuodoiltaan tasaista, alue jää kevättulvan alle. Alueella on useita pieniä puroja ja kuivuneita uomia. Kasvillisuus on edustavaa saniaisvaltaista tulvalehtoa, jonka valtalaji on kotkansiipi. Puusto on tiheää koivikkoa, joukossa on pihlajaa ja pensaita. Tulvalehdon ulkopuolella on myös luonnonympäristöllisesti huomionarvoisia elinympäristöjä, joita on kuvattu jäljempänä tekstissä.

Vetsijoen suistossa sijaitseva, alueella poikkeuksellisen rehevä kohde.

Muuta lajistoa on mm. siperiankirjosara, mikä on alueellisesti uhanalainen laji. Yksityiskohtaista lajistotietoa on lisäksi esitetty lehtojensuojeluohjelman inventointilomakkeessa.

Vetsijoen suistolehto kuuluu lehtojensuojeluohjelmaan (LHO).

Lehtojensuojeluohjelman alueen lajistosta mainittakoon hapro, keminängelmä, kotkansiipi, lääte, ruoholaukka, siperiankirjosara, tunturiängelmä, tunturikurjenherne ja väinönputki

Kaavaratkaisu ei aiheuta suoria vaikutuksia Vetsikon suistolehtoon, koska rakentaminen on sijoitettu verraten etäälle Natura-alueesta ja lisäksi Natura-alueen ulkopuolisia alueita (lehtoniitty) on merkitty kaavassa MY –merkinnällä. Lisääntyvä ihmistoiminta Natura-alueen läheisyydessä saattaa pitkällä tähtäimellä lisääntyvän ihmistoiminnan myötä aiheuttaa roskaantumista, kulumista ja häiriötä.

Vaikka kaavaratkaisu tuo uutta rakentamista lähelle suistolehtoa, sijoittuu rakentaminen melko etäälle Natura-alueesta ja täten lisärakentamisen välittömät vaikutukset ovat vähäisiä alueen luontoarvoille. Lisäksi kaavaratkaisussa pyritään luon-

toarvoja turvaamaan myös MY -merkinnällä. Erillinen Natura-arviointi ei todennäköisesti tuottaisi uutta jäsenettyä tietoa käytön välillisistä vaikutuksista.

Mieraslompolon niitty (FI 130 2013)

Mieraslompolon vanha asuinkenttä sijaitsee valtakunnallisesti merkittävällä Utsjo-kilaakson maisema-alueella. Lampaat ovat laiduntaneet alueella 80 -luvulle saakka, sen jälkeen kenttää on niitetty vain satunnaisesti. Topografialtaan kenttä on lievästi kumpuilevaa ja sen kasvillisuus on kohtalaisen tyypillistä kuivaa heinäniittyä. Valtalajeina ovat siankärsä, lampaannata, punanata ja niittynurmikka.

Alue on tärkeä ruijannokiperhosen esiintymisalue. Alueen nykyisen kaltainen käyttö turvaa alueiden luonnonarvojen säilymistä. Alueen muusta lajistosta mainittakoon tunturihärkki, keminägelmä ja ketonoidanlukko.

Kaavaratkaisussa ei osoiteta rakentamista Mieraslompolon Natura-alueelle tai sen välittömään läheisyyteen ja voidaan todeta, että kaavaratkaisulla ei ole haitallisia alueen luontoarvoihin tai niihin kriteereihin, joiden perusteella alue on Natura-alue.

Erillistä Natura-arviointia ei tarvita.

Pappilan niitty (FI 130 2012)

Pappilan niitty sijaitsee valtakunnallisesti arvokkaalla maisema-alueella Mantojärven rannassa. Kasvillisuus on muovautunut nykyisenkaltaiseksi kentän vuosisatoja kestäneen käytön ansiosta. Alue on pinnanmuodoiltaan hieman järveä kohti viettävä ja koostuu pääasiassa kuivasta heinäniitystä ja harvinaisesta kangaskedosta. Heinäniityn valtalajeja ovat lampaannata, siankärsä, ja niittyleinikki, kangaskedolla vallitsevat puolukka, lampaannata ja variksenmarja. Rannassa on myös hieman heinävaltaisesta ruohovaltaiseen vaihtelevaa tuoretta niittyä.

Alue on tärkeä ruijannokiperhosen esiintymisalue. Muusta lajistosta mainittakoon kellokilatva, ketonoidanlukko, peltokanari, ruijanruoholaukka, tunturihärkki ja tunturikatkeri.

Alueen nykyisen kaltainen käyttö turvaa alueiden luonnonarvojen säilymistä. Ja kaavaratkaisussa ei osoiteta rakentamista Pappilan Natura-alueelle tai sen välittömään läheisyyteen ja voidaan todeta, että kaavaratkaisulla ei ole haitallisia vaikutuksia alueen luontoarvoihin tai niihin kriteereihin, joiden perusteella alue on Natura-alue.

Koska uutta rakentamista ei osoiteta Pappilan alueelle ja välillisten vaikutusten Natura-luontoarvoihin voidaan katsoa olevan vähäisiä, ei erillistä Natura-arviointia ole tarpeen suorittaa.

Yhteenveto

Yhteenvetona voidaan todeta, että osayleiskaavassa esitetyt maankäyttöratkaisut eivät aiheuta merkittäviä muutoksia Natura-alueiden luontoarvoihin nykytilanteeseen verrattuna. Rakentaminen sijoittuu etäälle Natura-alueista ja on volyymiltään vähäistä. Ainostaan Kevon Natura-alueeseen saattaa kohdistua hieman muita merkittävämpiä vaikutuksia. Ratkaisussa uudisrakentaminen on kuitenkin pääosin sijoitettu olemassa olevan rakennuskannan yhteyteen ja täten vaikutusalue ei

merkittävästi laajene nykytilanteeseen verrattuna. Liikkuminen Natura-alueen läheisyydessä lisääntyy nykytilanteeseen verrattuna. Myös muilla Natura-alueilla vaikutukset muodostuvat liikkumisen lisääntymisestä

Natura-arvioinnin tarveharkinta

Natura-arvioinnin tarveharkinta on tehtävä aina silloin, kun hanke kohdistuu Natura-alueelle. Se on tehtävä myös silloin, kun itse toiminta sijoittuu alueen ulkopuolelle, mutta toiminnalla voi olla suoria tai epäsuoria merkittäviä vaikutuksia läheisen Natura-alueen suojeluperusteisiin. Tarveharkinnassa punnitaan sitä, onko hankkeesta tai suunnitelmasta tehtävä Natura-arviointi vai ei. Siinä arvioidaan, heikentääkö hanke todennäköisesti merkittävästi niitä suojeluarvoja, joiden perusteella alue on Natura-verkostossa. Arvioinnin tekeminen koskee sekä hankkeita että suunnitelmia.

Hankkeen tai suunnitelman heikentävä vaikutus merkitsee, että toiminnasta on arvioitavissa tai havaittavissa oleva vaikutus luontotyyppin tai lajin määrään.

Luontotyyppi heikentyy, kun sen pinta-ala supistuu tai tarpeellisen ekosysteemin rakenne ja toiminta huononevat. Lajin elinympäristö heikentyy ja häirintää tapahtuu, jos lajin elinympäristö supistuu tai laji ei enää ole elinkelpoinen. Toiminta heikentää suojeluperusteita merkittävästi, kun lajin tai luontotyyppin suotuisan suojelun taso heikkenee. Merkittävyyden arviointi on aina tapauskohtaista ja riippuu esimerkiksi lajin tai luontotyyppin uhanalaisuudesta. Merkittävyyteen vaikuttaa muutosten laaja-alaisuus suhteutettuna alueen kokoon, luontoarvojen merkittävyyteen ja sijoittumiseen.

Tarveharkinta Utsjoen rantaosayleiskaavan yhteydessä

Varsinaista Natura-alueisiin kohdistuvaa luonnonsuojelulain 65–66 §:ien mukaista erillistä vaikutustarkastelua ei tässä yhteydessä toteutettu, koska maankäyttölain mukainen vaikutustarkastelun katsottiin riittävän. Voidaan arvioida, että Natura-alueiden luontotyyppeihin ei kohdistu sellaista vaikutusta, jonka voidaan katsoa heikentävän direktiivilajiston elinkelpoisuutta tai esimerkiksi elinympäristön supistumista. Eräät Natura-alueet ovat lisäksi etäällä kaavoittavista alueista ja toisaalta lisärakentaminen Natura-alueiden läheisyyteen on vähäistä. Johtopäätöksenä oli, että vaikutukset Natura-alueisiin ja niiden suojeluperusteisiin ovat kokonaisuutena niin vähäisiä, että erillistä arviointia ei tarvita.

7.4.5 Luontainen vedenkierto ja sen huomiointi maankäytössä

Yleistä

Veden kiertoon Tenojoen laaksossa vaikuttavat suurilmasto, laaksotuulet ja mm. rinteen kaltevuuden ja suunnan perusteella muodostuva pienilmasto, sekä kallioperän ja maaperän vedenläpäisevyys ja muut ominaisuudet.

Pääuoman hydrologia

Rantaan rajoittuvilla tonteilla keskeinen tekijä on Tenon virtaus ja vedenvaihtelut. Tenon valuma-alueen laajuudesta johtuen hydrologiset tapahtumat ovat jääpatojen aiheuttamia tulvatilanteita lukuun ottamatta melko hitaita. Talvivirtaaman ja kevät-kesän tulvavirtaaman ero on suuri. Suuren syystulvan riski on erittäin pieni (Lähde: Alaraudanjoki et al. Tenojoen eroosio – Tenon säilyttäminen luonnonmukaisena lohijokena). Virtaama on pienimmillään huhtikuussa ja tulvahuippu keskimäärin ajoittuu toukokuun alkupuolen ja kesäkuun alkupuolen välille. Nuorgamissa

huipputulvan virtaama on ollut suurimmillaan 3209 m³/s ja pienimmillään 29 m³/s (lähde: Suomen ympäristökeskuksen vesijärjestelmämalli). Onnelansuvannon kohdalla Tenon korkeusvaihtelu on noin neljä metriä. Tenon virtaama on laadittujen pitkän aikavälin tarkastelujen perusteella pysynyt hydrologisesti samankaltaisena ainakin vajaan sadan vuoden ajan.

Vuonna 1966 muodostui paljon jääpatoja ja tulva oli poikkeuksellisen suuri.

Tenonlaaksossa hyväksyttävä alin rakentamiskorkeus voidaan määrittellä keskimäärin 100 vuoden välein toistuvan tulvavedenkorkeuden perusteella (HW/100). Alhaisen järvisyysprosentin vuoksi tähän lisätään yksi metri (kaavoituksen ohjausryhmän kokousmuistio 11.5.2005). Hyväksyttävän rakentamiskorkeuden määrittelyssä voidaan myös käyttää keskimääräistä tulvavirtaamaa ja lisätä siihen kaksi metriä.

Joki on jäässä marraskuun puolivälistä kevään jäidenlähtöön. Keväinen jäidenlähtö tapahtuu juuri ennen tulvahuippua. Myöhäiset jäänlähdtöt ovat tulvapatojen muodostumisen kannalta ongelmallisimpia.

Jään rasitus jokitormiin kohdistuu ns. viivakuormana ja rantatörmää voi syöpyä jopa kaksi metriä.

Jääpatoja voi syntyä myös syksyllä sään tilapäisesti lämmitessä tai virtaaman kasvessa normaalia suuremmaksi.

Jäiden hankaus erodoi myös joen pohjaa. Kulumista tapahtuu nimenomaan veden ollessa korkealla, jolloin se kohdistuu erityisesti hiekkasärkkiin.

Eroosio- ja tulvauhkapaikat on kaavakartalla osoitettu likimääräisellä katkoviivajauksella. Tulva- ja eroosiotietoja on saatu ympäristökeskukselta ja paikallisia asukkaita haastatteleamalla (mm. Antti Katakeetta 9.6.2005).

Tenoon laskevat sivuojat ja purot

Tenoon laskee kaava-alueella (Suomen puolella) kymmenen suurempaa sivupuroa. Ne saavat alkunsa tuntureilta ja ovat pituudeltaan yleensä alle viiden kilometrin luokkaa. Kaikki purot on johdettu rummun tai silta-aukon kautta Utsjoki-Nuorgam – tien ali. Näiden jokiuomien luontainen kehitys johtaa yleensä hitaisiin uomanmuutoksiin ja kaivautumiseen alemmas kohti kovia maalajeja ja kalliota. Joskus poikkeuksellisten olosuhteiden vuoksi tapahtuu suurempia eroosiotapahtumia kuten puropenkkojen sortumisia. Suurimpana eroosiota aiheuttavana tekijänä ovat kuitenkin em. tienalituskohdat.

Kaavalla ei ohjata toimintaa, joka suoraan vaikuttaa sivupuroihin. Rakennuspaikoille johtavien teiden rakentamisessa ja muussa tontin käytössä tulee kuitenkin ottaa huomioon purolaaksojen ja niihin johtavien uomien ja raviinien luonnontilaisena säilyttäminen. Mikäli teitä rakennetaan ympärivuotisesti virtaavan puron tai osan vuotta vettä kuljettavan purolaakson tai uoman yli, on käytettävien rumpuputkien valinnassa kiinnitettävä huomiota harvaan toistuvien suurempien virtaamien mahdollisuuteen.

Paannejääkohtia syntyy, kun pohjavesi purkautuu ihmisen aiheuttamien tai luonnollisesti syntyneissä leikkauksissa pintaan. Tällaisia kohtia on mm. Utsjoki-Nuorgam – tien varressa sekä Utsjoen taajamassa.

Muu veden kiertäminen tonteilla

Jyrkillä rinteillä on aina olemassa eroosion vaara, joka rakennuksia, teitä ja muita rakenteita rakennettaessa yleensä on perinteisesti osattu ottaa huomioon. Louhittaessa, läjitettäessä tai kaivettaessa saatetaan kuitenkin muuttaa pintavesien valumaolosuhteita tai leikata vettä johtavia maakerroksia siten, että syntyy tontin käytön tai maiseman kannalta kielteisiä tilanteita. Näiden korjaaminen saattaa josain tapauksessa olla niin työlästä tai kallista, että tontin käyttäjän tai muiden osallisten, kuten naapurin kannalta haitallinen asia jää hoitamatta.

Rantaosayleiskaavassa rakennusten ohjeellinen paikka on pääsääntöisesti osoitettu tasaisille tai loivarinteisille alueille. Jyrkkien tieyhteyksien leikkaukset tai pengerrykset ovat kuitenkin maisemassa näkyviä ja kasvillisuuden palautuminen on hidasta tai sitä ei tapahdu lainkaan. Leikkauskohtien maisemointi on kallista ja joskus myös mahdotonta, kun keväinen pintavalunta estää kasvien juurtumisen tai huuhtelee kasvualustan pois.

Tenonlaaksossa on loma- tai muun rakentamisen yhteydessä harvoin tarvetta päällystää piha-alueita vettä läpäisemättömillä kerroksilla. Pientenkin tällaisten alueiden kuivatusvesien johtaminen takaisin maaperään on suositeltavaa.

Kaavassa on annettu yleismääräys:

Pysyvien puroumien tai sulavesien tiedossa olevien tai todennäköisten suurempien virtausreittien merkittävä muuttaminen tontin tai tieyhteyden kuivatuksen järjestämisen tai rakentamisen yhteydessä on ilman pakottavaa syytä kielletty.

Lisäksi eroosio-/ tulva-alueille sijoittuvat olevat rakennukset on kaavaratkaisussa huomioitu. Ko. alueilla (RA-2) sallitaan olevien rakennusten ylläpito, muttei rakennuslupaa edellyttäviä toimenpiteitä.

Pohjavesialueet

Vaikutuksia pohjavesialueeseen on arvioitu erillisessä selvityksessä, Kaavoitus / vaikutusten arviointi Utsjoen, Suhpivarrin ja Tenolan pohjavesialueilla, TCG Suunnittelutekniikka Oy, 8.11.2017. Arvioinnissa todetaan:

Kaavoissa osoitettujen rakennuspaikkojen toteuttaminen esitetään tehtäväksi niin, että pihojen voimakasta käsittelyä vältetään, tonttien rakentamattomat osat säilytetään mahdollisimman luonnontilaisina eikä sade- ja sulamisvesi johdeta pois pohjavesialueelta. Näin menetellen pohjavesialueilla muodostuvan pohjaveden määrä ei merkittävästi pienene eikä sen laatu huonone.

Kaikki kaavoitettavat rakennuspaikat tulisi liittää kunnallistekniseen verkostoon ja vesihuoltolaitoksen toiminta-alue tulisi laajentaa kattamaan kaavoitettavat alueet. Määräämällä alueet vesihuoltolaitoksen toiminta-alueiksi varmistetaan vesihuoltolaitoksen toimintaedellytykset alueella.

Utsjoen pohjavesialue

Varastorakennusten korttelialueella TY alueiden kaavamääräyksessä asutuksen, luonnonkohteiden läheisyyden ja pohjavesialueen takia ympäristö asettaa toiminnan laadulle erityisiä määräyksiä.

Öljylämmityskohteet tulee toteuttaa Utsjoen kunnan ympäristönsuojelumääräysten 3 LUVUN 16 §:n (Yleiset määräykset palavien nesteiden, kemikaalien ja ongelmajätteen käsittelystä) mukaisesti.

Kaavojen toteuttaminen kaavassa esitetyin ohjauksin ja kunnan ympäristönsuojelumääräysten mukaisesti ei ennalta arvioiden aiheuta sellaisia muutoksia Utsjoen pohjavesialueen pohjavesiolosuhteissa, että esitettyjä kaavaratkaisuja olisi tarpeen muuttaa.

Suhpivarrin pohjavesialue

Ympäristöhallinnon ohjeistuksen (Lap ELY) mukaan pohjavedenottamojen ja tutkittujen vedenottamopaikkojen lähiympäristöön (vähintään 500 metriä ottamolta pohjaveden virtaussuunnassa ylöspäin) ei tule kaavoittaa mitään uusia toimintoja.

Edellä sanotun perusteella pohjavesialueelle esitetty kortteli AO5 tulisi poistaa kaavasta tai siirtää se riittävän etäälle vedenottamosta.

Suhpivarrin pohjavesialueelle on osoitettu AO-1 Porotilojen asuinalue. Utsjoen kunnan ympäristönsuojelumääräysten 2 LUVUN 14 §:n (Porojen tarhaaminen ja ruokinta) 14.1 kohdan mukaisesti Porojen tarhaaminen tai ruokkiminen vedenhankintakäytössä olevalla pohjavesialueelle on kielletty.

Edellä sanotun perusteella pohjavesialueelle esitetty kortteli AO-1 tulisi poistaa kaavasta.

Pääosa pohjavesialueelta hyödynnettävästä pohjavedestä muodostuu vedenottamon lounais- ja länsipuolella ja pääosa kaavoitettavasta alueesta sijaitsee ottamon kaakkois- ja eteläpuolella, pohjaveden virtaussuunnassa vedenottamon alapuolella.

Vaikka Pohjavesialueelle kaavoitetut ja kaavoitettavat alueet kattavat noin 30 % Suhpivarrin pohjavesialueen muodostumisalueesta, alueiden vaikutus pohjaveden määrään ja laatuun jää vähäiseksi, jos sitä on ollenkaan.

Kaavan toteuttamisesta edellä esittämieni muutosten mukaisesti ei ennalta arvioiden aiheudu sellaisia muutoksia Suhpivarrin pohjavesialueen pohjavesiolosuhteisiin, että muita esitettyjä kaavaratkaisuja olisi tarpeen muuttaa.

Tenolan pohjavesialue

Kaavan toteuttaminen ei ennalta arvioiden aiheuta sellaisia muutoksia Tenolan pohjavesialueen pohjavesiolosuhteisiin, että esitettyjä kaavaratkaisuja olisi tarpeen muuttaa.

Selvityksen pohjalta pohjavesialueiden suojelusta ja maankäytön vaikutuksista on neuvoteltu ELY-keskuksen kanssa käydyissä työneuvotteluissa. Tältä pohjalta on tarkennettu mm. pohjavesialueita koskevia määräyksiä.

7.4.6 Harjualet

Utsjoen laaksossa on arvokkaita harjualetia, jotka on inventoitu Lapin harjujen moninaiskäyttötutkimuksessa 1983.

Päivitettyssä Saamelaisalueiden kulttuurimaisemat –inventoinnissa 2014 mainitaan, että asutus on Utsjokilaaksossa sijoittunut harvoille asutukseen soveltuville rantaterrasseille, joilta avautuu näkymä joelle. Jokivarren harva ja pienimittakaavainen asutus noudattelee edelleen tätä vuosisatoja vanhaa asutusmallia. Jääkauden aikaiset jää-tikkövirrat ovat tuoneet laakson pohjalle harjuainesta, josta mainitut harjut ja siten perinteiset asuinteressit muodostuvat. Harjualueet ja niiden tasanteet ovat olleet ai-noita rakentamiseen soveltuvia paikkoja kapeassa ja jyrkkärinteisessä jokilaaksossa tuntureiden välissä. Perinteisten harjualueilla olevien tasanteiden käyttäminen asu-tukseen on myös saamelaiskulttuurin mukaista.

Perinteiset talot ovat enimmäkseen yksittäisiä, pienimuotoisia hirsitupia piharaken-nuksineen, ja ne sijoittuvat harvasti jokilaaksoon. Asuinpaikat on valittu huolella, nii-den ympärillä on avaria niittyjä ja laidunaloja. Rakennukset sijoittuvat vapaasti asuin-kenttiin, niiden sijainnin on sanellut usein kentän topografia.

Yleisesti ottaen rakennukset on suositeltavaa sijoittaa riittävän puuston suojaan ja rakennusten on suositeltavaa olla yksikerroksisia ja väriltään ruskean tai harmaan sä-vyisiä, jotta ne sopeutuvat maisemakuvaan. Alueella voidaan rakennusmateriaaleja, väritystä, tyyliä ja korkeutta sekä alueiden valaistusta ohjata siten, etteivät rakennuk-set erotu maisemassa silmiinpistävästi. Myös katemateriaalin tulisi olla tumma ja kiil-tämätön. Tieyhteydet tulisi suunnitella siten, että turhilta maastonleikkauksilta ja sen aiheuttamalta eroosiolta vältetään, eivätkä luiskat näy häiritsevästi maisemakuvassa. Rinteellä tai rinteiden reunalla sijaitseva rakennus näkyy herkemmin maisemassa, sillä puuston suoja alarinteen puolella on vähäinen. On suositeltavaa sijoittaa rakennus mahdollisimman tasaiseen maastoon. Huolellisella suunnittelulla ja rakentamisen oh-jauksella rakennukset on mahdollista sovittaa harjumaisemaan. Harjualueen kasvilli-suus on arkaa ja uusiutuminen tapahtuu hitaasti. Erityisesti jyrkkien rinteiden käsitte-lyä tuleekin välttää ja muutoinkin suojata ja säilyttää olemassa olevaa kasvillisuutta mahdollisimman paljon.

Suhpevarrin harjualue on todettu selvityksessä alueellisesti tai paikallisesti arvok-kaaksi (arvoluokka III-IV). Se sijaitsee heti kirkonkylän länsipuolella, Tenon varrella. Alueella on kerrostuneita terassimaisia ja deltamaisia muotoja tasanteineen ja törmi-neen. Alueella on rinnakkasiharjanteita ja kumpuja sekä ilmeisesti muinaistenossa särkkänä ollut selänne. Heikoiten kulutusta kestävät jyrkät rinteet ja arat kasvillisuus-alueet.

Alue on mitoitettu tiiviimmällä kylämitoituksella ja alueelle on osoitettu kaikkiaan 31 uutta rakennuspaikkaa, jotka laajentavat kirkonkylän taajamaa länteen. Alue on I luo-kan pohjavesialuetta. Alueelle on toteutettu pohjavedenotto ja kunnallistekniikka.

Puusto on matalaa ja melko harvaan kasvavaa mäntyä sekä tunturikoivua. Maise-maan sopimattomalla rakennustavalla vaikutus harjumaisemaan voi olla suuri. Uudet rakennuspaikat on kuitenkin osoitettu pääosin tien eteläpuolelle, jolloin vaikutus Te-nonjoen suuntaan on vähäisempi. Tenon ja tien väliin jäävät harjutasanteet säilyvät ennallaan. Muinaisen särkän alueella on voimassa olevan asemakaavan mukaista lo-ma-rakentamista.

Jyrkimmillä paikoilla sijaitsevat rakennukset saattavat näkyä harjumaisemassa, mikäli rinteiden ja rakennusten väliin ei jää riittävää puustoa. Erityisesti jyrkillä paikoilla ja rin-teissä maaston käsittelyyn ja puuston suojaamiseen tulee eroosion vuoksi kiinnittää rakentamisessa erityistä huomiota. Rinnealueella rakentaminen voidaan toteuttaa rinneratkaisuina ja tarkemmassa suunnittelussa pyrkiä minimoimaan maastonmuok-kauksen tarve.

Ridonjargan harjuaalue on paikallisesti arvokas (arvoluokka IV) ja se sijaitsee kirkonkylän itäpuolella Tenojoen varrella ja se on III luokan pohjavesialuetta. Alueella on harjuselänteitä sekä mm. terassimainen deltatasanne sekä särkkälaajentuma sekä vanha joen sivu-uoma.

Harjun selänteelle tai rinnealueelle ja vanhan jokiuoman varrelle on osoitettu 8 uutta rakennuspaikkaa sekä uusi RM-alue. Deltatasanne sekä särkkälaajentuma jäävät kaava-alueen ulkopuolelle. Alueella on olemassa olevia rakennuksia, joiden läheisyyteen uudet paikat on sijoitettu. Rakennuspaikat sijaitsevat kohtuullisen tasaisessa maastossa, eikä niiden toteuttaminen ei edellytä maastoleikkauksia. Alueen puusto on tunturikoivikkoa, joten talviaikaan puuston suoja on heikko. Yksikerroksiset rakennukset sekä ruskean ja harmaan sävyt materiaaleissa vähentävät maisemakuvallisia vaikutuksia. Alueelle osoitetusta matkailutoiminnasta voi johtua maaston kulumista. Joentörmällä kulkemista voidaan tarvittaessa ohjata toteutettaville reiteille kasvillisuuden ja maaperän kulumisen välttämiseksi.

Kirkonkylän-Mantojärven harjuaalue on todettu selvityksessä alueellisesti arvokkaaksi (arvoluokka III). Heikoiten kulutusta kestävät jyrkät rinteet ja arat kasvillisuusalueet.

Harjun eteläosan geomorfologiassa on havaittavissa selänmäinen kameterassi, rinnakkaisselänteitä sekä suppakuoppia, keskiosassa laaksontäytedelta, samoin pohjoisosa on laaksontäytedelta, jolla on runsaasti suppakuoppia.

Alue sisältää Utsjoen kirkonkylän alueen silloisia rakennettuja alueita (keskusta ja Savela) lukuun ottamatta. Sittenkin keskusta on osin laajentunut selvityksessä rajatulle harjuaalueelle. Utsjoen itäpuoli sekä Mättäjärguolbban alueet ovat vielä pääosin rakentamattomia. Alue on I luokan pohjavesialuetta ja alueella sijaitsee varavedenotamo.

Osayleiskaavassa kirkonkylän pohjoisosan rakennettavat alueet on osoitettu pitkälti voimassa olevan asemakaavan mukaisten korttelien alueille. Harjuaalueen keskiosaan on varattu uusi asuinalue Savelan eteläpuolelle. Alue on osittain harjuaalueen rajauksen sisäpuolella olevaa joenvartta ja liittyy tiiviisti alueella jo olevaan yhdyskuntarakenteeseen. Joen itäpuolelle rantaan on osoitettu kolme uutta rakennuspaikkaa. Alueen suppamaasto säilyy metsätalousalueena.

Eteläosaan, Utsjoentien itäpuolelle on osoitettu uusia asemakaavoitettavia alueita sekä Mantojärven ranta-alueelle uusia rakennuspaikkoja. Mättäjärguolbban keskiosa on säilytetty lähivirkistysalueena. Tälle alueelle jäävät pääosin alueen suppakuopat sekä rinnakkaisharjut.

Tiivis rakentaminen ei ole saamelaisperinteiden mukaista, mutta vastaa nykyaikaisia tavoitteita mm. valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden osalta ja pyrkii eheyttämään ja tiivistämään olemassa olevaa taajamarakennetta ja kyläkuva. Utsjoen kirkonkylään tarvitaan uusia asuin- ja työpaikka- sekä palvelualueita kunnan elinvoimaisuuden turvaamiseksi. Uudet alueet tukeutuvat olemassa olevaan rakenteeseen keskusta-alueilla, joilla rakentaminen jo hallitsee maisemakuvaa ja on vaikuttanut harjuaalueeseen.

Korttelit ja kadut on pyritty sijoittamaan maaston mukaan. Rakennukset voidaan valtaosalla tonteista sijoittaa kohtuullisen tasaiseen maastoon. Joillakin rakentaminen voidaan tehdä rinneratkaisuina, jolloin tontilla ei juurikaan tarvitse muokata maastoa. Harjuselänteet sekä suppakuopat jäävät virkistys- tai metsätalousalueille. Har-

juun kohdistuvat vaikutukset jäävät siten pääosin maisemakuvallisiksi. Ympäristön huomioivalla suunnittelulla ja toteutuksella voidaan haittavaikutuksia pienentää.

Patoniva-Kurulan harjualue (arvoluokka III) sisältää joen rannat kirkkotuvilta Jorpajärven rannoille asti. Alue on pääosin III luokan pohjavesialuetta.

Alue muodostuu pitkästä, osaksi tasalakisesta harjujaksosta, jossa on useita selänteitä, sivukumpuja ja –harjanteita sekä kameterassitasanteita.

Selvityksessä on mainittu alueella sijaitsevat varsin vanhoja asuinpaikkoja ja jokivar-siniittyjä. Tämä on todettavissa myös runsaina alueella sijaitsevinä muinaisjäännös-alueina sekä kulttuurikohteina. Alueella on sijoitettu joitakin uusia rakennuspaikkoja harjuilla oleville selännealueille olemassa olevan asutuksen yhteyteen sekä selvityk-sessä mainitun Nieluharjuselänteen itäpuoliselle rinnakkaisselänteelle uusia raken-nettavia alueita sekä tie näitä varten. Joen itäpuolella säilyy pitkiä tasannejaksoja ra-kentamattomina uusien rakennuspaikkojen sijaitessa pääosin joen länsirannalla ole-massa olevien yhteydessä.

Alueella on varsin runsaasti olemassa olevia, kohtuullisen tiiviitä rakennusryhmiä. Eteläosassa on olemassa oleva maa-ainesten ottoalue, jolla on paikallista vaikutusta harjualueella. Alueelle on osoitettu kaikkiaan noin 50 uutta rakennuspaikkaa. Alue on, kuten mainittua, hyvin vanhaa ja perinteistä asuttua seutua, joten alueelle osoite-tut uudet rakennuspaikat ovat siten perusteltuja. Rakennusten toteutuksessa voi-daan kiinnittää huomiota muodostuvaan maisemakuvaan.

Jorpajärveltä pohjoiseen on Utsjoen itäpuolella osoitettu uusi tie yhteys 11 raken-nuspaikkaa varten. Kaavakartalla esitetty linjaus noudattelee maastonmuotoja ja huolellisesti toteutettuna se ei aiheuta suuria pengerrys- tai leikkaustarpeita. Alueella puusto on tunturikoivua sekä mäntyä.

Jomppalan harjualue on paikallisesti arvokas (arvoluokka IV). Selänteiden väliin jää noin 0,5km pitkä harjuhauta ja itäpuoliskossa on sivulaajentuma, jossa on kameteras-simainen tasanne.

Alueella on olemassa olevaa asutusta ja sille on osoitettu 11 uutta rakennuspaikkaa, useimmat pareittain. Rakennuspaikat sijaitsevat harjun selänne alueilla tai tasantei-den reunalla. Alue on pääosin III luokan pohjavesialuetta. Alueen puusto on mänty-valtaista ja jo kohtuullisen kookasta.

Kevojoen harjut on luokiteltu arvoluokkaan II eli valtakunnallisesti arvokkaaksi. Ne ovat siten arvokkaimmat Utsjoen osa-alueen harjuista. Harjualue muodostuu useista selänteistä ja laaksontäytemuodostumista. Osayleiskaavaan kuuluu noin puolet har-jualueesta. Joen itäpuolinen alue kuuluu lisäksi pääosin Kevon natura-alueeseen. Jo-en itäpuolella on Kevon luonnonsuojelualueita sekä Natura-aluetta, joiden vuoksi alueen rakennuspaikoilla on vähemmän rakennusoikeutta. Harjualue on III luokan pohjavesialuetta.

Rannalla on harvakseltaan muutama olemassa oleva loma-asunto. Alueelle on osoi-tettu kaikkiaan 8 uutta yksittäistä rakennuspaikkaa pääosin olemassa olevien yhtey-teen. Huolellisella suunnittelulla ja toteutuksella rakentamisella ei ole merkittävää vaikutusta harjumaisemaan.

Tsieggakuoihkan harjualue (arvoluokka III-IV) sijaitsee Leppälän alueella. Sen koostuu rinnakkaiselänteistä ja alueella on joitakin suppakuoppia. Pohjoisessa harju leviää harjudeltamaiseksi laajentumaksi. Selänteen sivuilla on sivukumpuja ja kumpuilevia harjanteisia kameterassimaisia muotoja, joissa paikoin tasanteita.

Alue kuuluu pääosin III luokan pohjavesialueeseen. Alueen pohjoisosassa on olemassa oleva maa-ainestenottoalue, jolla on paikallisia vaikutuksia harjualueeseen.

Harjualueella ja sen tuntumassa on olemassa olevaa loma-asutusta ja osayleiskaavassa on osoitettu 7 uutta rakennuspaikkaa joen itäpuolelle, tien ja joen väliselle alueelle. Tielle nykyinen asutus ei juuri erotu ja puusto on kohtalaisen tiheää ja korkeaa mäntyä. Harjualueen pääosa sijaitsee joen vastakkaisella puolella lännessä, jossa erottuu joesta kuroutuneita järviä ja suppamaastoa. Nämä alueet säilyvät rakentamattomina, eikä alueelle osoitetuilla uusilla rakennuspaikoilla ole merkittävää vaikutusta alueen arvoihin.

Uudet rakennukset ovat sopeutettavissa maisemaan siten, ettei niillä ole merkittävää vaikutusta harjumaisemaan ja maisemakuvaan. Nauhamainen sijoittelu poikkeaa perinteisestä hajakentämisestä, mutta toisaalta se säästää yhtenäisiä rakentamattomia rantoja rakentamisen keskittyessä tietyille rannan osille. Rakentaminen sekä teiden toteutus tulee suunnitella siten, etteivät ne heikennä valtakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen ja arvokkaan harjualueen maisema-arvoja.

Harjualueisiin kohdistuvia vaikutuksia on arvioitu myös Maire Puikon laatimassa luontoselvityksessä 15.11.2016.

7.5 VAIKUTUKSET SOSIAALISIIN OLOIHIN

Kehittämissuunnittelun yhteydessä Utsjoen kunnantalolla pidettiin yleinen tiedotus- ja kehittämiskeskustelutilaisuus suunnitteluhankkeen tarkoituksesta. Kaavan suunnitteluvaiheessa pidettiin hotelli Pohjan Tulessa neljä erityisesti alueen maanomistajille suunnattua koko päivän kestävästä neuvottelutilaisuutta. Näissä tilaisuuksissa maanomistajilla ja asukkailla oli mahdollisuus neuvotella suoraan kaavanlaatijan kesken tulevista maankäyttöratkaisuista.

Vuonna 2012 aloitetun kaavan uudelleen käsittelyn aikana on niin ikään pidetty yleisötilaisuuksia sekä maanomistajilla on ollut mahdollisuus keskustella kaavoittajan kanssa.

Osallistavan ja tiedottavan suunnitteluprosessin tavoitteena on ollut kartoittaa paikallisia ja viranomistahojen näkemyksiä suunnittelualueen maankäytön kehittämiseksi sekä toisaalta tiedottaa eri osapuolia suunnittelu ympäristön nykytilasta ja tulevista maankäyttöratkaisuista. Vuorovaikutuksen myötä maankäyttöratkaisut on voitu suunnitella tiedostaen eri osapuolten näkemykset. Oleellista tällöin on ollut eri intressitavoitteiden huomiointi ja näiden yhteensovittaminen mahdollisuuksien mukaan.

Yleiskaavaprosessin ja siihen sisältyvien maankäyttöratkaisujen sosiaalisia vaikutuksia ovat mm. seuraavat:

- Asukkaiden, maanomistajien ja yrittäjien tietoisuus alueen ympäristöoloista, maankäytöllisestä nykytilasta ja tulevaisuuden mahdollisuuksista lisääntyy.

- Tietoisuus maankäytöllisestä tulevaisuudesta edesauttaa alueen kokonaisvaltaisessa kehittämisessä ja markkinoinnissa.
- Tietoisuuden lisääntymisen myötä eri osapuolien sitoutuminen tuleviin maankäyttö-ratkaisuihin voimistuu.
- Tämä edesauttaa kuntaa, maanomistajia ja muitakin, joiden oloihin kaavaratkaisu vai-kuttaa, valmistautumaan tuleviin muutoksiin ja hyödyntämään alueelle ominaisia maankäytöllisiä mahdollisuuksia.
- Osa-aluekohtaisiin maankäyttöhankkeisiin voidaan varautua ja niitä voidaan aikatau-luttaa.
- Tällä hetkellä ilmeeltään keskeneräisen Utsjoen kylärakenteen lisärakentamisen ja toi-mintojen jäsentelyn myötä kyläalueen kokonaisrakenne selkiytyy ja eheytyy. Tämä luo puitteet myös yleisen viihtyisyyden parantumiselle.
- Ranta-alueelle sijoittuvan rakentamisen osalta rakennusoikeudet on yksiselitteisesti kaa-vassa määritelty ja siten rakentamismahdollisuuksina turvattu.
- Maanomistajien tarpeet laatia erillisiä ranta-asemakaavoja pääasiassa poistuvat.
- Osayleiskaavan mukaiset yksittäisten rakennuspaikkojen rakennusluvut voidaan myön-tää suoraan osayleiskaavan pohjalta.
- Varsinaiseen rakentamistoimenpiteeseen päästään tällöin vaivattomasti ja nopeammin kuin nykytilanteessa ilman kaavallista rakennusoikeustarkastelua.
- Rantavyöhykkeelle sijoittuvan rakennusoikeuden jaossa kaava huomioi maanomistajien / kantatilojen kesken tasapuolisen kohtelun keskenään samanlaisessa ympäristössä.
- Tieto tilan rakennusoikeudesta helpottaa kiinteistökauppoja, sukupolvenvaihdoksia, perinnönjakoa ja kiinteistöarviointia.
- Rakennuspaikan toteuttajalla on tietoisuus ympäröivän alueen tulevasta maankäytöstä.
- Ranta-alueita omistamattomien mahdollisuudet esim. yleiseen rantautumiseen on määritelty (kuten retkeilyalueet, venevalkammat).
- Suunnittelualueen eri osa-alueille ominaisten maankäytöllisten roolien korostaminen ja selkiyttäminen edesauttaa osaltaan koko Utsjoen myönteistä kehittämistä. Myös ”ulkopuolisten” osalta Utsjoki tullaan mieltämään nykyistä selkeämmin kehittyvänä kokonaisuutena.
- Kaavaratkaisu korostaa ja tuo esille saamelaiskulttuuriin liittyviä lähtökohtia ja korostaa näiden arvojen säilyttämistä. Mm. porotilat ja perinteisiä saamelaiskulttuuriin liittyviä kohteita on kaavamerkinnoissa huomioitu.

7.6 VAIKUTUKSET KULTTUURIIN

7.6.1 Kulttuuriympäristö

Suunnitelmilla voidaan kulttuurin säilyttämisen ohella myös tukea sen kehittymistä. Maankäyttöä voidaan ohjata siten, että perinteisiä toimintatapoja on mahdollista jatkaa ja lisäksi voidaan parantaa edellytyksiä perinteisten elinkeinojen vahvistamiselle (esim. luontaiselinkeinot ja käsityöt). Myös rahoitusta voidaan ohjata kulttuuria edistäviin hankkeisiin.

Osayleiskaavaratkaisussa tuodaan tietoisuuteen ja esitetään tai suositellaan suojel-tavan mm. kulttuuriarvot, rakennussuojelu- ja muinaismuistokohteet

- Kulttuurikokonaisuudet

- Rakennuskohteet
- Muinaismuistot

Kulttuuriympäristö on muotoutunut alueelle saamelaisen elintapojen myötä, kun perinteiset elinkeinot ja asuminen ovat muokanneet maisemaa. Perinteinen saamelainen kulttuuriympäristö on alueella jo kokenut muutoksia nykyisen suomalaisen asutuksen ja rakentamiskulttuurin myötä. Voimassa olevat kansalliset lait ja säädökset, joiden mukaan myös Utsjoen osa-alueen osayleiskaava on laadittu, muodostavat saamelaisesta kulttuuriympäristöstä poikkeavaa ympäristöä. Lisääntyvä rakennuspaine mm. loma-asutuksen osalta niin ikään muokkaa alueen ympäristöä, mutta toisaalta mahdollistaa osaltaan esimerkiksi matkailuun liittyvien palvelujen kehittämisen ja kulttuuriympäristön hyödyntämisen osana vetovoimaa. Alueen tulevilla taloudellisella ja palvelujen kehityksellä on siten mahdollisesti välillisesti vaikutusta kulttuuriympäristöön mm. kulttuuriympäristön hoitamiseen ja kulttuurimatkailun kehittämiseen kohdistuvien tukien kautta.

Emätilamitoituksen mukainen rakentaminen muodostaa alueelle useita uusia rakennuspaikkoja, jotka muuttavat paikallisesti maisemaa. Koska emätilamitoitus perustuu tilakohtaiseen rakennuspaikkojen sijoittamiseen, ei aina ole mahdollisuutta sijoittaa uusia rakennuspaikkoja etäälle kulttuuriarvoja sisältävistä alueista. Uudet rakennuspaikat on kuitenkin osayleiskaavassa pyritty sijoittamaan huomioiden kulttuuriarvojen säilyminen. Useat arvokkaat rakennukset sijaitsevat kylissä, joissa rakentaminen on nykyiselläänkin tiiviimpää. Vaikka kyläalueiden laskennallinen mitoitus on tuottanut enemmän rakennuspaikkoja, ei alueille ole aiemmin jo käytetyn rakennusoikeuden lisäksi voitu osayleiskaavassa osoittaa useinkaan montaa uutta rakennuspaikkaa. Kyläalueisiin ei siten kohdistu merkittäviä vaikutuksia. Arvokkailla kyläalueilla tulee ympäristö kaavamääräysten mukaan säilyttää ja huolehtia kulttuuri- ja luontoarvojen säilymisestä.

Muinaisjäännökset

Alueella laadittujen selvitysten myötä on saatu kartoitettua arvokkaat alueet ja kohteet, jotka on osoitettu kaavakartalla ja huomioitu aluevarauksissa. Muinaisjäännösten alueet on säilytetty rakentamattomina viheralueina. Koska ne liittyvät saamelaisen vanhoihin asuinpaikkoihin tai elinkeinoin, sijaitsevat monet niistä hyvin lähellä olemassa olevaa asutusta. Muinaisjäännökset ovat lailla suojeltuja, eikä osayleiskaavalla ole vaikutusta niiden säilymiseen.

Valtakunnallisesti arvokkaat kulttuurimaisemakokonaisuudet ja kohteet

Valtakunnallisesti arvokas kirkon, kirkotupien ja pappilan ympäristö säilyy ennallaan. Entisen vanhainkodin ja hautausmaan ympäristöön on osoitettu muutama uusi rakennuspaikka. Ne sijaitsevat kuitenkin melko hajallaan, eikä niillä ole suurta vaikutusta kulttuuriarvojen säilymiseen. Entinen vanhainkoti toimii nykyisin hotellina.

Luosnjársoulun (Lohiniemensaaren) laidunsaarten alueeseen ei kohdistu muutoksia. Saarten kohdalle, Nuorgamintien varrelle on osoitettu kolme uutta rakennuspaikkaa. Rakentaminen aiheuttaa lähinnä mahdollisia maisemavaikutuksia, mikäli rakennukset erottuvat ympäristöstä tai rantakasvillisuus vähenee merkittävästi. Huolellisella suunnittelulla voidaan vaikutuksia vähentää.

Mantojärvi kuuluu valtakunnallisesti arvokkaan Utsjoen laakson alueeseen. Mantojärven pohjoisrannalle muodostuu osayleiskaavalla mitoituksen mukaan joitakin uu-

sia rakennuspaikkoja olemassa olevien lomaan. Huolellisesti toteutettuna ympäristöön sovittaen ja kasvillisuutta säilyttäen niiden vaikutus jää vähäiseksi. Mikäli puustoa kaadetaan tai rakennukset kooltaan tai väriykseltään erottuvat maisemassa, tulevat ne vaikuttamaan paikallisesti Mantojärven näkymiin kirkolle ja kirkkotuville sekä entiselle vanhainkodille asti. Lisäksi osayleiskaavassa on varattu asemakaavaoitettavia alueita näiden pohjoispuolelle. Tekeillä olevassa kirkonkylän asemakaavassa alueiden totetusta on ohjeistettu erikseen.

Jomppalan alue säilyy ennallaan. Joen vastarannalle osoitetut uudet rakennuspaikat eivät muuta maisemaa merkittävästi, eivätkä vaikuta Jomppalan arvojen säilymiseen. Kevon tutkimusasemalle on osoitettu laaja PY-aluevaraus, eikä siihen kohdistu osayleiskaavassa muutostarpeita. Joen vastarannalle ja alueen eteläpuolelle osoitetut loma-rakennuspaikat eivät vaikuta alueen arvojen säilymiseen. Utsjoen postipolun alue on laajalti suojelualueita ja säilyy paria yksittäistä rakennuspaikkaa lukuun ottamatta muuttumattomana. Postipolun linjaus on osoitettu kaavassa ja merkintää täydennetty sitä tukevin määräyksin. Osayleiskaava tukee siten arvojen säilymistä.

Utsjokilaakson saamelaisasutuksen alueelle on osoitettu joitakin uusia rakennuspaikkoja.

Leppälän pohjoispuolella on muutaman uuden loma-rakennuksen ja eteläpuolella kahden rakennuksen ryhmä. Uusien rakennuspaikkojen toteutuksessa tulisi huomioida erityisesti kohteen kulttuuriarvot, jotta vaikutukset jäivät mahdollisimman vähäisiksi. Leppälän pihapiiriin ei kohdistu vaikutuksia.

Ollilan luoteispuolelle on osoitettu uusi lomarakennuspaikka, joka tulisi suunnitella huolella ja sovittaa ympäristöön sekä pihapiiriin, jotta vaikutukset kulttuuriarvoihin jäivät mahdollisimman vähäisiksi. Myös vastarannalle toteutettavien uusien lomarakennusten maisemallisiin vaikutuksiin kannattaa kiinnittää huomiota.

Mieraslompolon kaakkoispuolella sijaitsevan peltoalueen säilyminen on turvattu MA/s -mekinnällä ja määräyksellä. Asuinkenttä on lisäksi Natura 2000 -aluetta. Mieraslompolon tai Lompolonlahden pihapiiriin ei kohdistu osayleiskaavassa muutoksia. Uusista rakennuspaikoista aiheutuvat muutokset ovat lähinnä alueelle mahdollisesta näkyviä maisemavaikutuksia, jos uuden rakennukset erottuvat maisemassa.

Rakennettu kulttuuriympäristö

Arvokkaat rakennukset liittyvät pitkälti jo asuttuihin pihapiireihin ja alueisiin. Osayleiskaava-alueella sijaitsee lukuisia arvokkaita rakennuksia, pihapiirejä ja muita perinnepaikkoja, joista monet ovat vahvasti osa alueen historiaa ja saamelaista identiteettiä. Kun alueet ja kohteet on merkitty kaavakartalle ja täydennetty merkintöjä kaavamääräyksin, on niiden huomioiminen asemakaavoituksessa ja muussa suunnittelussa helpompaa, mikä edistää niiden säilymistä.

Kohteet tulee huomioida alueen maankäytössä, rakentamisessa sekä ympäristön hoidossa. Erityisesti arvokohteiden lähelle toteutettavat uudet rakennukset tulee suunnitella ja sovittaa ympäristön arvoihin huolella niin mittakaavan, sijainnin, materiaalien kuin väriyksenkin suhteen. Samoin tulee niiden ympäristön käsittelyyn ja erityisesti näkymiä suojaavan puuston säilymiseen sekä rakennuksille johtavien teiden toteutukseen kiinnittää huomiota. Tällöin vaikutukset kulttuuriarvoihin jäivät vähäisiksi. Arvoja kunnioittamattomalla toteutuksella voidaan kulttuuriarvoja merkittävästi

heikentää tai hävittää. Rakennuslupien käsittelyssä onkin huomioitava ja tarkemmin arvioitava rakentamisen vaikutuksia tapauskohtaisesti.

7.6.2 Vaikutukset saamelaiskulttuuriin

Kaavan ja sen laatimista ohjaavan Tenonlaaksoa koskevan kehittämissuunnitelman keskeisinä lähtökohtina ja tavoitteina ovat mm. olleet:

- Perinteisten elinkeinojen turvaaminen ja kehittäminen
- Saamelaisuuden säilyttäminen, vahvistaminen ja kehittäminen
- Tenonlaakson suunnitelmallinen rakentaminen
- Tenonlaakson luonnon, kulttuuriympäristön ja valtakunnallisesti arvokkaan maiseman säilyttäminen ja kehittäminen
- Matkailuelinkeinon kehittäminen
- Kunnan asukkaiden rakennustarpeiden huomioiminen

Edellisiä voidaan ohjata alueidenkäytön suunnittelulla, mutta ne vaativat tuekseen usein myös muita ohjauskeinoja. Myös ulkoiset tekijät vaikuttavat mahdollisuuksiin ohjata kehitystä toivottuun suuntaan.

Kehittämissuunnitelman visiossa 2020 Utsjoen kunta on nimetty ”Kulttuuri- ja yhteistyö- kunnaksi”, jossa kehittämisen keskeisiä peruspilareita ovat:

- Aktiivinen elinkeino- ja maapolitiikka, jossa keskeisiä toimijoita ovat kunta, sekä palis-kunnat, saamelaiskäräjät ja yrittäjät.
- Yhteisöllisyydessä ja yhteistyössä panostetaan kylien elinvoimaisuuden turvaamiseen, sekä paikallisista tarpeista, omasta kulttuurista ja paikoista lähtevään kehittämiseen. Kuntayhteistyötä kehitetään valtakunnan rajan molemmin puolin.
- Porotalouden tukeminen on elinkeino- ja kulttuuripolitiikan kulmakivi, joten maankäyt-töratkaisuisa huomioidaan porotalouden tilatarpeet ja toimintaedellytykset.
- Perheyrityspohjainen matkailuelinkeino; matkailuelinkeino ponnistaa paikallisesta kult-tuurista ja verkottuu laajasti.
- Matkailua tuoteistetaan ympärivuotiseksi, kehityksessä varaudutaan kapasiteetin kaksinkertaistumiseen 15vuodessa.
- Maankäyttö on mahdollisuus kunnan kehittämislle, sillä rantayleiskaavat toteutetaan tasapuolisuus- ja ympäristö- olot huomioonottavalla vyöhykeperiaatteella ja ra-kentamisen mahdollisuudet kasvavat.

Saamelaiset osallisina

Saamelaisten näkemyksiä ja oikeuksia on voitu ottaa huomioon Utsjoen kunnan kaut-ta ohjausryhmätyöskentelyssä sekä neuvotteluissa maanomistajien kanssa. Myös naapurikunnan Inarin osallistumismahdollisuus on turvattu MRL:n mukaisten menettelyjen kautta. Norjan Tanan kunnan kuuleminen hoidetaan kansainvälisen menettelyn kautta.

Kehittämissuunnitelmaa ja kaavaratkaisuja on esitelty Saamelaiskäräjille keväällä 2005. Ohjausryhmässä on Saamelaiskäräjien edustus. Vuonna 2012 aloitetussa uu-delleen käsittelyssä kaavaan tehdystä muutoksista kuullaan saamelaiskäräjiä lau-suntomenettelyn kautta.

Saamelaiskulttuurin ja luontaiselinkeinojen turvaaminen

Saamelaiskulttuurin ja sen perustana olevien luontaiselinkeinojen turvaaminen on asetettu velvoitteeksi lainsäädännössä ja kansainvälisissä sopimuksissa. Saamelaisilla on alkuperäiskansana Suomen perustuslain (731/1999) turvaama oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saamelaisilla tarkoitetaan saamelaiskäräjälaissa (974/1995) määriteltyjä henkilöitä.

YK:n kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen 27 artikla turvaa vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden oikeuden nauttia omasta kulttuuristaan (ns. KP-sopimus). Sopimuksen takaamat perusoikeudet ovat uskonto, kieli ja kulttuuri. Kulttuuriin kuuluviksi katsotaan perinteiset elinkeinot, kuten poronhoito, kalastus ja metsästys.

Kaavalla on pyritty osoittamaan lomarakentaminen, ympärivuotinen asuminen, matkailurakentaminen ja Utsjoen kyläkeskukseen liittyvä rakentaminen tarkoituksenmukaisella ja tasapuolisella tavalla. Keskeisenä lähtökohtana on ollut turvata Tenonlaakson maisemalliset arvot sekä sijoittaa toiminnot niin, että eri elinkeinojen harjoittaminen sekä asutus eivät heikennä poronhoidon, kalastuksen ja metsästyksen edellytyksiä. Erityistä huomiota on kiinnitetty rannan ja rantavyöhykkeen maankäytön kestävään ja tasapuoliseen käyttöön ottaen huomioon nautintaoikeudet, perinteiset reitit ja rantautumiskohdat.

Jokilaaksoon osoitettu rakennusoikeus ja matkailualueet edistävät taloudellista toimeliaisuutta alueella. Lisäksi Utsjoen kyläkeskuksen rakennetta on kehitetty tiiviimmäksi.

Edellä mainituilla toimilla edistetään alueen matkailun elinvoimaisuutta ja tarjotaan edellytyksiä ympärivuotisen toimeentulon saamiseksi. Maankäyttöratkaisuissa on otettu huomioon porotalouden tilatarpeet ja toimintaedellytykset.

Kaavassa on esitetty ja otettu huomioon saamelaiskulttuurin kannalta keskeisiä kohteita kaavaa varten laaditun kulttuuri-inventoinnin perusteella. Näiltä osin kaava tukee saamelaiskulttuurin säilymistä ja välittää omalta osaltaan kohteisiin liittyviä arvoja jälkipolville.

Kun rakentamisen mahdollisuudet kasvavat ja rakentaminen voidaan ohjata tasapuolisesti kulttuuri- ja ympäristöarvot huomioon ottaen, on kunnalla aikaisempaa paremmat mahdollisuudet ohjata kehitystä. Luontaiselinkeinot voidaan turvata, kun tarjolla on erilaisia vaihtoehtoja koota toimeentulo monesta eri lähteestä. Hyvä ja monipuolinen elinympäristö sekä mahdollisuus työntekoon kotiseudulla puolestaan lisää nuorten kiinnostusta jäädä tai palata Utsjoelle.

7.7 VAIKUTUKSET KALASTUKSEEN

Tenojoki

Tenojoki on 250 km pitkä subarktinen rajajoki Suomen ja Norjan välillä. Jäät Tenojoesta lähtevät toukokuun lopulla ja jäiden lähtöä seuraa voimakas tulva, koska vesistöalueelta puuttuvat suuret järviaaltaat, jotka tasoittaisivat tulvahuippua. Nopeat veden pinnan vaihtelut ovat Tenojoelle luonteenomaisia: keväällä ne viivästyttävät lohienkalastuksen alkamista ja kesän aikana haittaavat paikallista lohien patopyyntiä.

Tenojoen lohi

Tenojoen lohi lisääntyy luonnonvaraisesti ja lohikantoja pyritään säilyttämään ja kehittämään kalastuksen säätelykeinoin. Tenojoki on Pohjois-Euroopan suurin ja tuottavin luonnontilainen lohijoki. Kalastusrajoituksista huolimatta arviolta 55–60% Tenojoen tuottamasta lohesta kalastetaan sen syönnösvaelluksen aikana rannikolla ja vuonoissa.

Kalastus

Lohi on edelleen merkittävä tulolähde alueen väestölle, vaikka yksinomaan lohenlihan myynnillä ei kukaan enää elä. Lohen sijasta myydään lohenkalastusta ja siihen liittyviä palveluja. Luontaiselinkeinonharjoittajille kalastus tarjoaa yhä merkittävänkin lisän toimeentuloon. Kotitarvekalastuksen merkitys on säilynyt suurena, ja siihen liittyy myös huomattava virkistysarvo. Nykyisin yhä merkittävämmäksi on tullut virkistyskalastus. Kalastusmatkailun merkitys alkoi voimistua 1950-luvulla, jolloin kulkuyhteydet Tenojokivarteen kohentuivat oleellisesti.

Kalastusoikeus

Kalastusoikeus kuuluu pääsääntöisesti vesialueen omistajalle. Omistaja voi olla valtio (Metsähallitus), yksityinen tai vesialue voi olla usean tilan yhteinen. Yhteisten vesialueiden hallinnasta vastaa osakaskunta (ennen yhteisaluelain uudistusta käytettiin nimeä kalastuskunta). Kalastusoikeuden hallinnasta riippumatta jokaisella on oikeus harjoittaa onkimista, pilkkimistä ja viehekalastusta tietyin edellytyksin.

Vuoden 1982 kalastuslain 12 §:n (1212/1997) mukaan Enontekiön, Inarin ja Utsjoen kunnassa vakituisesti asuvilla, jotka harjoittavat ammattikalastusta, kotitarvekalastusta tai luontaiselinkeinoja, on oikeus saada korvauksetta lupa kalastuksen harjoittamiseen mainituissa kunnissa sijaitsevilla valtiolle kuuluvilla vesialueilla.

Ulkopaikkakuntalaisille myydään virkistyskalastuslupia. Perholla rannalta kalastaminen on sallittu pääosin koko jokiosuudella lukuun ottamatta lohinousuisten sivujokien suualueita. Uistinkalastus rannalta on sallittua Alakönnäällä maastoon markatuilla alueilla. Lohensoutajalla tulee olla oma kalastuslupa ja veneen tulee olla rekisteröity paikalliselle asukkaalle. Boratbockan alueella on keskikesällä perhokalastukseen kalastuslupakiintiö.

Keskeiset kalastukseen vaikuttavat tekijät

Tenon lohen kalastusta säätelevät Pohjois-Atlantin lohensuojelujärjestö (North Atlantic Salmon Conservation Organization, [NASCO](#)) ja kansalliset viranomaiset. Valtakunnallisesti, alueellisesti ja paikallisesti kalastusta ohjaavat Suomessa [maa- ja metsätalousministeriö](#), sen alueyksiköt, kalastusalueet ja osakaskunnat.

Tenojoen kalastuspiirin alueella on voimassa vuonna 1989 Suomen ja Norjan välillä Tenojoen kalastuspiirin yhteisestä kalastussäännöstä tehty sopimus ja siihen liittyvä kalastussääntö. Sopimuksen tarkoituksena on suojella ja ylläpitää Tenojoen vesistössä anadromisten lohikalojen ja sisävesikalojen luonnonkantoja säilyttäen sekä luonnon monimuotoisuuden että tuotannon. Tenojoen lohikantojen säätely perustuu kalastuksen säätelyyn, josta päättävät Norjan ja Suomen valtiot. Keskeinen osa säätelyä on em. Tenojoen kalastussääntö.

Kalastushoitomaksuista ja läänikohtaisista vieheluvista kertyneillä varoilla TE- keskus rahoittaa kalastusalueiden toimintaa. Osa varoista palautetaan vesialueen omis-

tajille. Erityistapauksissa TE-keskus voi anomuksesta rajoittaa yleiskalastusoikeutta (esim. kalakantojen suojele, tavanomaista tehokkaammin hoidetut kalavedet).

Päätelmiä

Tenojoki tulee todennäköisesti säilyttämään vetovoimaisuutensa yhtenä maailman suurimmista lohijoista. Matkailukalastus joella ei voi nykyisestä kovin paljon lisääntyä. Saalisrajoitukset tullaan todennäköisesti ottamaan käyttöön. Kalastusmuotoina perhokalastus ja "catch and release" tulevat todennäköisesti lisääntymään. Myös muiden saaliskalojen kuin lohien arvo todennäköisesti kasvaa ja kysyntä sivuvesistöjen ja tunturijärvien kalastusmatkailuun lisääntyy.

Matkailu- ja virkistyskalastusta lukuun ottamatta Tenon lohien merkitys ei ole enää taloudellisesti suuri. Lohien kassikasvatus Norjan vuonoilla on romahduttanut tuottaja- hinnat. Jonkin verran lohta kuitenkin kalastetaan myyntiin ja sitä jalostetaan kunnassa. Tenon lohien kalastuksella on kuitenkin paikallisille huomattavan suuri merkitys virkistysmuotona, perinteisiin ja kulttuuriin liittyvänä asiana sekä kotitarvekalastuksena. Paikallisille kalastus tuo myös lisäansioita kalan myynnistä jalosteena tai jalostamattomana.

Yleiskaavan vaikutus

Yleiskaavalla osoitetaan mm. ranta-alueiden rakennusoikeus ja keskeiset venevalkamat / rantautumisalueet. Yleiskaavan laadinta siten mahdollistaa mm. asumiseen, mökkeilyyn ja matkailuun liittyvän lisärakentamisen ja ohjaa osaltaan alueella liikkumista. Yleiskaavoituksen kalastukseen kytkeytyviä vaikutuksia ovat siten mm. seuraavat:

- lisärakennusoikeudet mahdollistavat haluttaessa kalastusmatkailun voimistamisen
- vapaa-ajan matkailun lisääntymisen myötä paikallisten kalatuotteiden / -jalosteiden kysyntä kasvaa
- matkailuun liittyvien kalastuslupien kysyntä kasvaa (mahdolliset kalastuslupamuutos-tarpeet?)
- kalastusmatkailun lisääntyminen vaikuttaa välillisesti myös mm. kalastusvarusteiden vuokraustoimintaan, majoituskysyntään, ravitsemuspalveluihin jne.
- matkailun lisääntyessä kalastuksen ohjauksen / sääntelyn merkitys korostuu
- lisärakentamisalueet vähentävät rakentamiselta vapaina säilyneitä ranta-alueita
- liikkuminen Tenon ranta-alueilla lisääntyy ja kattaa nykyistä laajempia alueita
- rantautumispaikkojen ja kulun ohjauksen merkitys korostuu
- rakentaminen ei suoranaisesti vaikuta kalastukseen liittyviin alueisiin (esim. kalastuksen lähtöpaikat, soutualueet) - rakentamis- ja kalastusalueet eivät kohdistu samoille alueille

Kokonaisuudessaan voidaan todeta, että Tenonlaakson kalastukseen ja Tenonlaakson merkittävimmin vaikututtavat yllämainitut kalastusta ohjaavat säännökset, erityisesti Tenonlaakson kalastussääntö. Yleiskaavoituksen vaikutukset ovat maankäytön osalta mahdollisuuksia luovia, mutta eivät suoranaisesti vaikuta kalastukseen liittyviin oikeuksiin ja säädöksiin.

7.8 OSAYLEISKAAVAN OIKEUSVAIKUTUKSET

7.8.1 Yleistä

Maankäyttö- ja rakennuslain yleisenä tavoitteena on edellytysten luominen hyvälle elinympäristölle sekä ekologisesti, taloudellisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävän kehityksen edistäminen. Lisäksi lailla pyritään turvaamaan jokaisen osallistumismahdollisuus asioiden valmisteluun, suunnittelun laatu ja vuorovaikutteisuus, asiantuntemuksen monipuolisuus sekä avoin tiedottaminen.

MRL:n 4§:ssä on kuvattu alueiden käytön suunnittelujärjestelmä

Kuntien alueiden käytön järjestämiseksi ja ohjaamiseksi laaditaan *yleis- ja asemakaavoja*. Nämä jäävät kuntien hyväksyttäviksi. Kunnat voivat laatia myös yhteisen yleiskaavan, joka saatetaan ympäristöministeriön vahvistettavaksi.

Maakuntakaava sisältää yleispiirteisen suunnitelman alueiden käytöstä maakunnassa tai sen osa-alueella.

Lisäksi valtioneuvosto voi hyväksyä alueiden käyttöä ja aluerakennetta koskevia *valtakunnallisia tavoitteita*.

Suunnittelujärjestelmän periaatteena on, että yleispiirteisempi kaava on ohjeena yksityiskohtaisempia kaavoja laadittaessa. Maankäyttö- ja rakennuslaissa korostuvat eri kaavatasojen toisistaan poikkeava asema ja tehtävät alueiden käytön suunnittelujärjestelmässä.

Yleisesti alueidenkäytön suunnittelujärjestelmän voidaan katsoa noudattavan ns. korvaavuusperiaatetta. Tämän mukaisesti alueidenkäyttökysymykset pyritään ratkaisemaan sillä alimmalla mahdollisella suunnittelutasolla, jolla ne ovat ratkaisun laadulliset ominaisuudet ja osallisten vaikutusmahdollisuudet huomioiden parhaiten toteutettavissa.

Alueidenkäytön suunnittelutasot

1. Maankäyttö- ja rakennuslain säädökset
2. Maankäyttö- ja rakennusasetuksen säädökset
3. Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet
4. Vahvistettu maakuntakaava (seutukaava)
5. **Oikeusvaikutteinen kunnanvaltuuston hyväksymä yleiskaava**
6. Detaljikaavat (asema- ja ranta-asemakaavat)
7. Rakennusjärjestys
8. Oikeusvaikutukseton yleiskaava
9. Muut suunnitelmat

Alueiden käytön suunnittelujärjestelmä korostaa kuntien itsenäistä asemaa kaavoituksessa.

Utsjoen osa-alueen osayleiskaava laaditaan oikeusvaikutteisena kunnanvaltuuston hyväksyttäväksi tarkoitettuna yleiskaavana. Rakennusjärjestyksen määräykset jäävät

voimaan oikeusvaikutteisen yleiskaavan alueella mikäli ne eivät ole ristiriidassa yleiskaavamääräysten kanssa, jolloin yleiskaavamääräykset ohittavat rakennusjärjestyksen.

7.8.2 Rakentaminen yleiskaava-alueella

Rannat

Yleiskaavaan on rajattu rantavyöhyke ja -alueet, joilla kaavaratkaisu perustuu emätila- ja vyöhykekohtaiseen tarkasteluun. Näiden alueiden rakennusoikeus on tilakohtaisesti osoitettu AO-, AL-, RA-, RM- ja RL- alueille. Osayleiskaava on näiden alueiden osalta laadittu maankäyttö- ja rakennuslain 72.1 ja 72.2 §:n mukaisesti siten, että rakennusluvut näille rakennuspaikoille voidaan myöntää suoraan osayleiskaavan pohjalta.

Yleiskaavan perusteella ei voida suoraan myöntää rakennuslupia ranta-asemakaava- tai asemakaava-alueille. Yleiskaava on ohjeena laadittaessa ja muutettaessa ranta-asemakaavaa.

Ranta-alueelle tai -vyöhykkeelle sijoittuvilla MA-, MT-, MU-1 ja MY-1 -alueilla ei ole rakennusoikeutta (lukuun ottamatta MU-1 -alueilla sallittua luontaistalouteen liittyvää rakentamista). Yleiskaavan estämättä rakennuslupa voidaan myöntää saamelaiskulttuuriin liittyvien elinkeinojen harjoittamisen kannalta tarpeellisten talous- ja apurakennusten rakentamiseen siten, että yksittäisen rakennuksen kerrosala rantavyöhykkeellä on enintään 40 m².

Rantojen ulkopuoliset alueet

Ennen yleiskaavan voimaantuloa niillä ranta-alueiden ulkopuolisilla alueilla, jonne on muodostunut rakentamista ja alue on katsottava suunnittelutarvealueeksi, kunta voi myöntää rakennusluvan käyttämällä kunnan viranomaisen laajennettua rakennuslupaharkintaa (suunnittelutarveratkaisu, MRL 137 §), jolloin käsittely on normaalia rakennuslupakäsittelyä laajempi. Suunnittelutarveratkaisussa, joka vastaa periaatteessa entistä taaja-asutuspoikkeamista, on tarkoitus tarkastella mahdollisen rakentamisen edellytyksiä niiden erityisten edellytysten valossa, jotka MRL:ssä mainitaan. Näissä edellytyksissä rakentamista tarkastellaan mm. ympäristölliset näkökohdat huomioiden.

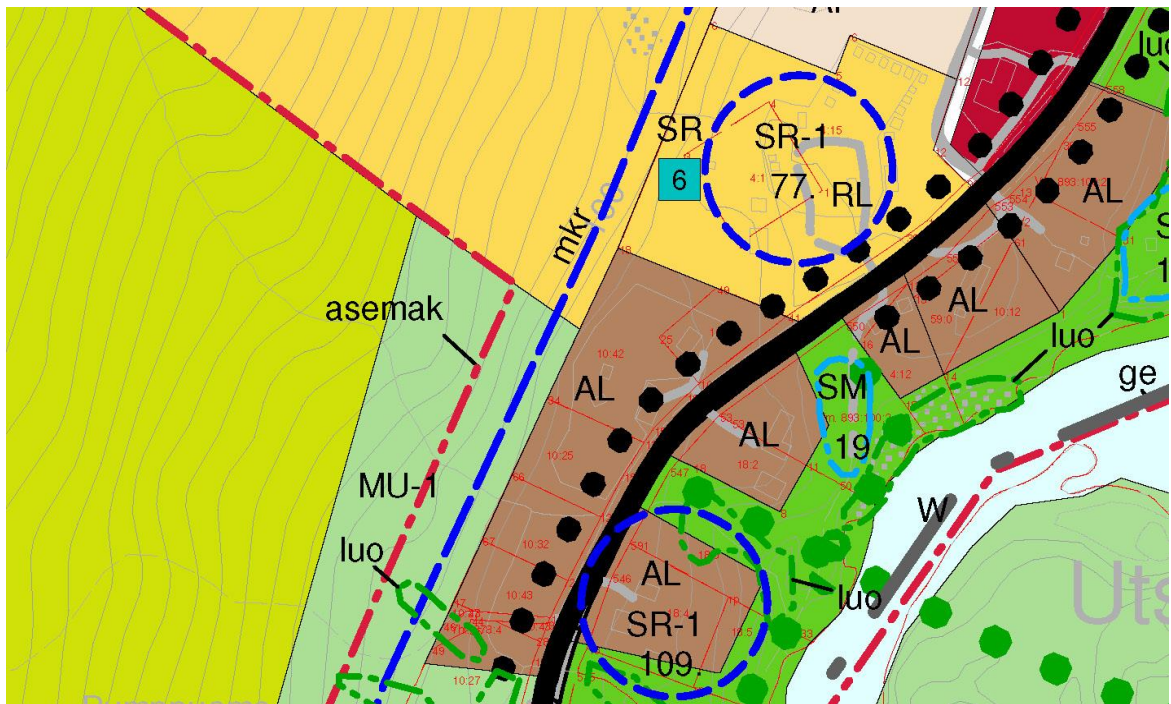
Kun em. alueilla on voimassa oikeusvaikutteinen yleiskaava ja rakentamispaineet ovat vähäiset, voidaan näillä alueilla enintään kaksiasuntoisen asuinrakennuksen tai maatalouden harjoittamisen kannalta tarpeellisen rakennuksen rakentaminen toteuttaa suoraan rakennusluvalla (MRL 137.3 §) yleiskaavassa rakentamiseen varatuilla alueilla (AO, AL, RM, RA). Tämän edellytyksenä on lisäksi, että muilta osin yleiskaavan määräyksissä olevat ehdot esim. rakennuspaikan pinta-alasta, alueelle sallitusta rakentamisesta ja rakennusoikeudesta täyttyvät.

Yleiskaavan estämättä rakennuslupa voidaan myöntää saamelaiskulttuuriin liittyvien elinkeinojen harjoittamisen kannalta tarpeellisten talous- ja apurakennusten rakentamiseen siten, että yksittäisen rakennuksen kerrosala rantavyöhykkeen ulkopuolella enintään 60 m².

7.8.3 Rakennuslupamenettely

Utsjoen kyläkeskuksen asemakaava-alueet (asemak)

- yleiskaavassa on määritelty kyläkeskusalueen maankäytön kokonaisrakenne; nykyinen maankäyttö ja mm. siihen kytkeytyvät uudisrakentamisalueet eri maankäyttömuodoittain
- yleiskaavassa osoitettu yleispiirteinen maankäyttö tulee suunnitella yksityiskohtaisemmin asemakaavalla, jonka perusteella kunta myöntää myös rakennusluvut
- siinä tilanteessa, kun yleiskaavassa osoitetuille kyläkeskuksen täydennys- tai laajennusalueille ei ole vielä laadittu asemakaavaa, yleiskaavassa esitetty ratkaisu voidaan huomioida
- yhtenä yksittäisten rakennuslupa- / suunnittelutarveratkaisujen perusteena
- yksittäistapauksissa kunta voi myöntää rakennusluvan suunnittelutarveharkinnan perusteella yleiskaavan pohjalta, jos hanke toteuttaa yleiskaavan mukaista maankäyttöä, eikä siten vaikeuta yleiskaavan toteutumista tai myöhemmin yksityiskohtaisemman asemakaavan laadintaa

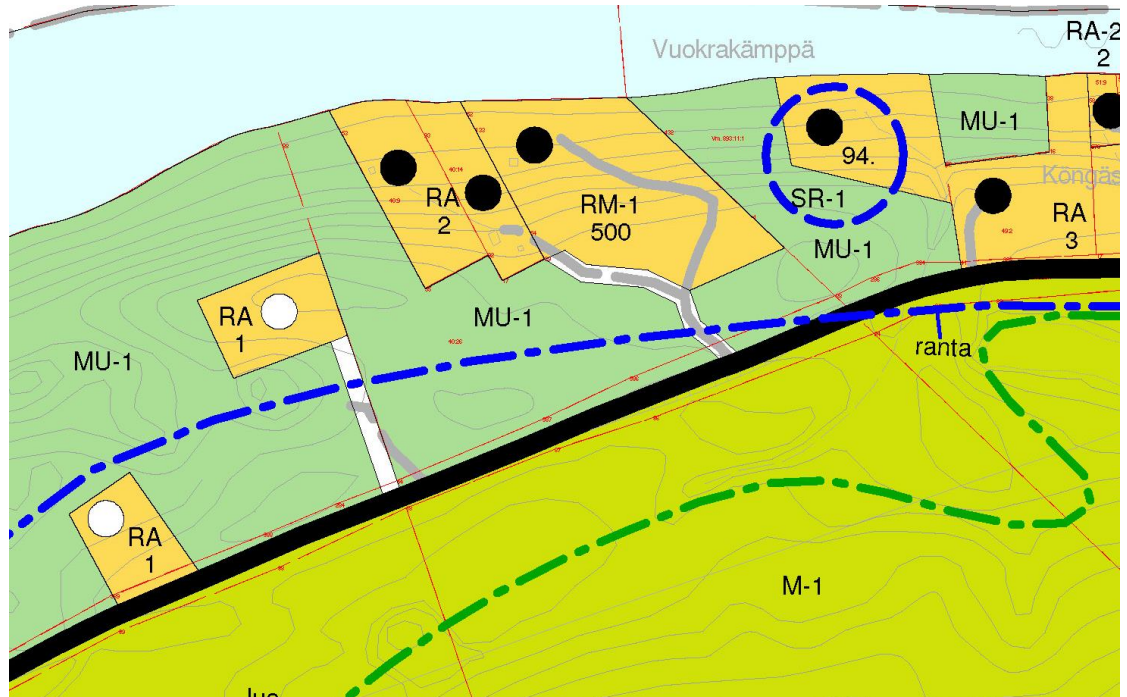

Kuva: Ote osayleiskaavasta asemakaavoitettavalta (asemak) alueelta. Esimerkiksi ennen yllä olevan yleiskaavakartan mukaisen uuden asuinalueen (AP) täysimääräistä toteuttamista alueelle tulee laatia asemakaava.

Asemakaava- ja kyläkeskusalueiden ulkopuoliset rantavyöhykkeet / -alueet

- yleiskaavaan on rajattu rantavyöhykkeen ja -alueen rajaus, jolla on noudatettu emätilatarkastelua rakennusoikeuden määrittelyssä (kartalla katkoviivaraajaus, jossa teksti ranta)
- em. alueilla rakennusoikeudet on osoitettu rakennuspaikkoina tilakohtaisesti
- kunta voi myöntää rakennusluvut näille rakennuspaikoille suoraan osayleiskaavan pohjalta (ilman yleiskaavaa tarkempaa ranta-asemakaavaa)

- yleiskaavan perusteella ei voida suoraan myöntää rakennuslupia jo laadituille ranta-asemakaava- tai rantakaava-alueille

Kuva: Ote osayleiskaavasta Tenon rannalta. Kaavakartalla mustat pallot kuvaavat rakennettuja rakennus- paikkoja ja valkoiset pallot kaavan mahdollistamia uusia rakennuspaikkoja. Rakennusluvut em. rakennus- paikoille (kartalla RA -alueet) voidaan myöntää suoraan yleiskaavan pohjalta. Kartan mukaiselle matkailu- palvelujen (RM-1) alueelle voidaan rakentaa enintään kaavamerkinnän osoittama kerrosneliömäärä (500 k- m²) rakennuksia.

Muut alueet:

M-1 Luontaistalousvaltainen alue

Alue on tarkoitettu luontaistaloustalouteen, alueiden käytössä on huomioitava alueiden säilyttäminen mahdollisimman luontaisessa tilassaan. Maankäyttö- ja rakennuslain 43.2 §:n perusteella määrätään, että maisemaa muuttavaa toimenpidettä ei saa suorittaa ilman maankäyttö- ja rakennuslain 128 §:ssä tarkoitettua maisematyölupaa. Puiden kaataminen kotitarveottoa varten on sallittua. Maisematyölupavaade ei koske metsälain tarkoittamaa kotitarveottoa.

Yleiskaavan rantavyöhyke- ja alue -rajauksen ulkopuolisilla luontaistalousvaltaisilla alueilla (M-1) mahdollisessa rakennuslupaharkinnassa kunta tutkii, haittaako hanke yleiskaavan toteuttamista. Ellei vaikeuta ja hanke on suurehko, kunta tekee suunnittelutarveratkaisun ja sen ollessa myönteinen ratkaisee rakennusluvan. Tavanomainen rakennushanke tutkitaan rakennuslupamenettelyssä. Mikäli hanke vaikeuttaa yleiskaavan toteuttamista, kunta tutkii poikkeamislupaa edellytykset.

Muut alueet:

MU-1 Luontaistalousvaltainen alue, jolle kohdistuu ulkoilukäyttöä ja/tai ympäristöarvoja

Alue on tarkoitettu luontaistalouden harjoittamiseen. Maankäyttö- ja rakennuslain 43 §:n 2 momentin nojalla määrätään, että alueelle saa rakentaa vain em. tarkoituksia palvelevia pohjapinta-alaltaan enintään 40 m² suuruisia rakennelmia/rakennuksia (kuten laavut ja kodat) ja että maisemaa muuttavaa toimenpidettä ei saa suorittaa ilman saman lain 128 §:ssä tarkoitettua maisematyölupaa. Puiden

kaataminen kotitarveottoa varten on sallittua. Maisematyölupavaade ei koske metsälain tarkoittamaa kotitarveottoa.

Muut alueet: Luonnonsuojelualue (SL), maisemallisesti arvokas peltoalue (MA) ja luontaistalousvaltainen alue, jolla on erityisiä ympäristöarvoja (MY-1)

SL-, MA- ja MY-1 -alueilla ei ole rakennusoikeutta.

Yleistä rakentamiseen liittyen

Yleiskaavan estämättä rakennuslupa voidaan myöntää saamelaiskulttuuriin liittyvien elinkeinojen harjoittamisen kannalta tarpeellisten talous- ja apurakennusten rakentamiseen, siten, että yksittäisen rakennuksen kerrosala rantavyöhykkeellä on enintään 40 m² ja rantavyöhykkeen ulkopuolella enintään 60 m².

Maankäyttö- ja rakennuslain 72.3 §:n mukainen (esim. porotalouteen liittyvä) rakentaminen voidaan sallia myös yleiskaavan hyväksymisen jälkeen yleiskaavan estämättä, mikäli kyseinen rakentaminen täyttää (esim. porotilan perustamiseen liittyvät) lailliset ehdot.

Rakentamiseen osoitettujen alueiden rajoista voidaan poiketa pohjakartan tarkkuusvaatimusten puitteissa.

Rakennusten alimmat kastumiselle arat rakenteet tulee sijoittaa vähintään korkeustasolle HW/100 (keskimäärin 100 vuoden välein toistuva tulvaveden korkeus) + 0,5 m. Mikäli tällä tavoin saatu korkeus on havaintojen mukaan joskus ylitetty, tulee tämä ylin havaittu tulvakorkeus ottaa määrääväksi rakennuspaikkaa ja perustamiskorkeutta hyväksyttäessä.

Yleisten teiden varsilla ennen rakennuslupan myöntämistä on uusille rakennuspaikoille haettava liittymälupa tai liittymän käyttötarkoituksen muutoslupa. Alueiden rakentamisessa noudatetaan kunnan rakennusjärjestyksessä olevia määräyksiä, ellei kaavassa ole toisin osoitettu.

Tulkintaohje rakennuslupamenettelyyn

Rakennusluvut kaavan mukaisina määräyksen tarkoittamilla alueilla voidaan käsitellä suoraan yleiskaavan perusteella.

Yleiskaavan muilla alueilla rakennuslupia käsiteltäessä otetaan huomioon kaavan oikeusvaikutukset seuraavasti:

Ehdollisen rakentamisrajoituksen (43.1 §) alueet

Esimerkiksi M-1, MA-, VL- ja MY-1 alueet rantavyöhykkeen tai -alueen ulkopuolella.

Ensin rakennuslupaviranomainen harkitsee, vaikeuttaako haettu hanke yleiskaavan toteutumista.

Mikäli arvioidaan, että ei vaikeuta, lupa voidaan myöntää, jos muut rakennuslupan edellytykset täyttyvät. Vaikeutumista harkitaan kaavan tavoitteiden, haetun hankkeen, alueen olosuhteiden jne. kannalta.

Jos arvioidaan, että vaikeuttaa, mutta luvan epäämisestä aiheutuu maanomistajalle huomattavaa haittaa, eikä kunta tai valtio (SL) lunasta aluetta tai suorita haitasta korvausta, lupa voidaan myöntää. Haitan aiheutumista maanomistajalle arvioidaan mm. sen mukaan, mitä muita mahdollisuuksia maanomistajalla on hankkeen sijoittamiselle ja esimerkiksi omistussuhteen muutoksia yleiskaavan hyväksymisen jälkeen ei oteta huomioon.

Jos hanke vaikeuttaa, mutta ei aiheuta maanomistajalle huomattavaa haittaa, lupaa ei myönnetä. Tällöin on mahdollista hakea poikkeamista kaavasta. Poikkeamiselle ei tosin pääsääntöisesti näissä tilanteissa ole laissa säädettyjä edellytyksiä. Mahdollisen poikkeamisasian ratkaisee kunta.

Ehdottoman rakentamisrajoituksen (43.2 §) alueet

VR- ja MU-1- alueet sekä kaikki sellaiset rantavyöhykkeen tai –alueen rajaamat alueet, joilla ei ole rakennusoikeutta.

Ensin harkitaan samoin kuin edellä, vaikeuttaako hanke yleiskaavan toteutumista. Vaikeutumista harkitaan kaavan tavoitteiden, haetun hankkeen, alueen olosuhteiden jne. kannalta.

Jos ei vaikeuta, lupa voidaan myöntää, jos muut rakennusluvan edellytykset täyttyvät. Pääsääntöisesti vain yleiskaavan mukainen hanke ei vaikeuta sen toteutumista.

Jos vaikeuttaa, eli pääsääntöisesti, jos hanke poikkeaa yleiskaavan käyttötarkoituksesta tai määräyksestä, rakennusluvan edellytyksenä on poikkeamisen saaminen tästä rajoituksesta.

Poikkeamisen ratkaisee pääsääntöisesti kunta (MRL 171.1 §), kuitenkin rantavyöhykkeellä tai –alueella uusien rakennusten poikkeamiset rakentamattomiksi osoitetuille alueille ratkaisee alueellinen ELY-keskus (KHO 2006:89). Poikkeamisen edellytykset on säädetty lain 172 §:ssä. Siten poikkeaminen ei saa mm. aiheuttaa haittaa kaavoitukselle, vaikeuttaa luonnonsuojelun eikä rakennetun ympäristön suojelun tavoitteita.

7.8.4 Poikkeamisen menettely

Yleiskaava-alueella on katsottava, että rakentaminen on kaavan mukaista. Ellei näin ole, rakennusluvan myöntäminen edellyttää, että hankkeelle voidaan myöntää poikkeus. Kunta käsittelee pääsääntöisesti kaikki poikkeamisasiat, ellei jotakin asiaa ole laissa nimenomaisesti säädetty kuulumaan alueelliselle ELY-keskukselle.

Poikkeamisen toimivallan jakautumisesta kaavoitetuilla rannoilla

- rakennuspaikan kaavan mukaisesta käyttötarkoituksesta poikkeamisen ratkaisee kunta (esim. loma-asunnon RA muuttaminen asuinrakennukseksi AO)
- ranta-alueen tai –vyöhykkeen MU- ja muilla rakentamattomiksi tarkoitetuilla alueilla kaavasta poikkeavan rakentamisen ratkaisee alueellinen ELY-keskus.

Poikkeamisen edellytykset on mainittu maankäyttö- ja rakennuslain (MRL) 172 §:ssä.*Poikkeaminen ei saa*

- aiheuttaa haittaa kaavoitukselle, kaavan toteuttamiselle tai alueiden käytön muulle järjestämiselle
- vaikeuttaa luonnonsuojelun tavoitteiden saavuttamista
- vaikeuttaa rakennetun ympäristön suojelemista koskevien tavoitteiden saavuttamista

Poikkeamisharkinnassa huomioon otettavia kaavoituksellisia seikkoja

- alueen olosuhteisiin, maisemaan ja luontoon sopeutettu rakentamisen määrä
- riittävästi yhtenäisiä rakentamattomia ranta-alueita
- maaomistajien tasapuolinen kohtelu samanlaisissa olosuhteissa
- ympäristönsuojelun huomioon ottaminen

7.9 KAAVAN SUHDE VALTAKUNNALLISIIN ALUEIDENKÄYTTÖTAVOITTEISIIN

Uudistettujen valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden mukaisesti osayleiskaavassa tulee huomioida samat aihekokonaisuudet kuin aiemmissa tavoitteissa.

Utsjoen osa-alueen yleiskaava on laadittu huomioiden valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet. Erityisesti on pyritty huomioimaan kulttuuri- ja luonnonperintöön, virkistyskäyttöön, luonnonvaroihin sekä luonto- ja kulttuuriympäristöinä erityisiin aluekokonaisuuksiin liittyvät tavoitteet ja myös toimivaan aluerakenteeseen sekä yhteysverkostoihin ja energianhuoltoon liittyvät tavoitteet.

Kulttuuri- ja luonnonperintö, virkistyskäyttö ja luonnonvarat

Utsjoen osayleiskaavalla ei ole haitallisia vaikutuksia seuraaviin (alueen kannalta merkittävimmät luonto- ja kulttuuriarvot) Natura 2000-verkoston kuuluviin alueisiin:

- Vetsijoen suistolehto: osoitettu luonnonsuojelualueena, ympäristöä MY-merkinnöin
- Kaldoaivin ja Paistunturin erämaat (kaava-alueen läheisyydessä): kaavalla ei ole suoranaisia vaikutuksia
- Kevon Natura-alue
- Kirkkotupien niitty
- Mieraslompolon niitty
- Pappilan niitty

Myös muut kaava-alueen luonto- ja kulttuuriarvot on maankäyttöratkaisussa huomioitu. Luontainen vedenkierto tiedossa olevine tulvatietoineen on huomioitu rakentamisalueiden sijoittelussa ja kaavamerkinnoissä. Samoin pohjavesialueet on kaavaratkaisussa huomioitu.

Arvioinnissa on otettu huomioon valtakunnallisesti arvokkaiden maisemakokonaisuuksien rajat sekä ne maiseman ominaisuudet, joiden vuoksi alueet sisältyvät VN:n päätökseen ko. alueista. Lisäksi on otettu huomioon Utsjokilaakson erityispiirteet kansallismaisemana. Kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennettujen

kulttuuriympäristöjen valtakunnallisen inventoinnin lisäksi käytettävissä on ollut saamelainen kulttuuriympäristö tutuksi –hankkeen aineistoa, Saamelaismuseum Siidan laatimaa selvitysaineistoa sekä muuta täydentävää aineistoa. Kehittämissuunnitelman laatimisvaiheessa laadittua laajaa maisemaselvitystä on käytetty mm. määriteltäessä rakentamiseen soveltuvia alueita sekä rakentamisen intensiteettiä. Alueidenkäytön sopivuutta alueiden historialliseen luonteeseen on pyritty varmistamaan paitsi soveltuvia rakennuspaikkoja ja muuta maankäyttöä osoitettaessa, myös laatimalla rakennuslupaharkintaa tukevat rakennustapaohjeet.

Suunnittelualue on kokonaisuudessaan ekologisesti ja virkistyskäytön kannalta arvokasta. Rakentamiseen soveltuvuutta on tarkasteltu eroosioherkkyyden, hydrologisen kierron, luonnon erityispiirteiden sekä ekologisten yhteyksien suhteen. Pääosa saatavissa olevasta tiedosta on ollut kaavan laatijan käytössä ja kaavan laatimisen yhteydessä tietoa on yhtenäistetty ja muokattu kaavoituksen tarpeita varten. Kaavan perusselvitysten ja vaikutusten arvioinnin avulla on voitu varmistua siitä, että osoitetut rakennuspaikat soveltuvat rakentamiseen kunhan rakennuslupaharkinnassa vielä varmistetaan tietojen ajantasaisuus.

Rakentamista ei muutamaa yksittäistä poikkeusta lukuun ottamatta ole osoitettu esteettisesti tai maiseman kannalta soveltumattomille alueille tai arvokkaalle ranta-alueelle.

Kaavalla ohjataan melko vähäisessä määrin pohja- tai pintavesille vaarallista toimintaa tai aiheutetaan muutenkaan vaaraa vesien pilaantumiselle.

Luonto- ja kulttuuriympäristöinä erityiset aluekokonaisuudet

Saamelaisten kotiseutualueella turvataan alueidenkäytössä saamelaiskulttuurin ja – elinkeinojen kehittämisedellytykset ja sovitetaan ne yhteen luonnon kestävyyden kanssa. Muuallakin poronhoitoalueella turvataan poronhoidon alueidenkäytölliset edellytykset.

Kaavassa on huomioitu saamelaiskulttuuriin liittyvät maankäytölliset tekijät; mm. porotalouden harjoittaminen on huomioitu porotilojen osoittamisella kaavamerkinnöin, rakentamisalueiden ulkopuoliset alueet on osoitettu pääsääntöisesti luontaistalousvaltaisina alueina, saamelaiskulttuuriin liittyvät kohteet on merkitty informatiivisesti kaavakartalle ja niiden säilyttämistä / huomioon ottamista maankäytössä korostetaan.

Lapin tunturialueiden omaleimaisuuden vaaliminen ja saamelaisen kulttuurin säilymisedellytysten turvaaminen ovat olleet tärkeimpiä lähtökohtia kehittämissuunnitelman ja osayleiskaavojen laadinnassa. Kaavalla ei voida ohjata sitä, kuka voi maata omistaa tai mitkä ihmisryhmät voivat taloudellisesti hyötyä rakentamisesta tai muusta alueidenkäytöstä. Suunnittelun lähtökohtana on ollut monipuolinen ja koko vuoden aktiivinen matkailu ja loma-asuntokäytön turvaaminen siten, että paikalliset kalastukseen, poronhoitoon ja muuhun saamelaiskulttuuriin sitoutuneet voimavarat saadaan tasapuolisesti ja oikeudenmukaisesti käyttöön vaarantamatta maiseman, ekologisen toimivuuden tai kulttuurin säilymistä ja kestävästä kehitystä.

Toimiva aluerakenne

Kaavaratkaisu mahdollistaa Utsjoen kyläkeskuksen kehittämisen mm. luontaiselinkeinoin ja matkailuun perustuen. Muutoinkin voimakkain lisärakentaminen (yritystoiminta, asuminen) on yleiskaavalla ohjattu kyläkeskusrakennetta eheyttäen – kunnallisteknisten verkostojen käyttöä tehostaen.

Kyläkeskuksen ulkopuolisilla alueilla kaavan mukainen rakentaminen on pääsääntöisesti haja-asutusluonteista - eikä siten ole merkittävästi hajauttamassa *yhdyskuntarakennetta*.

Kaava ei suoranaisesti vaikuta rajavalvonnan alueellisiin edellytyksiin. Utsjoen raja-aseman tarpeet on otettu huomioon kaavan aluevarauksissa.

Utsjoen kuntakeskuksen kehittäminen perustuu nykyisen rakenteen osittaiseen tiivistämiseen ja yhdyskuntarakenteen laajenemissuunnat on kytketty olevaan yhdyskuntarakenteeseen. Suunnittelualueelle ei ole osoitettu vähittäiskaupan suuryksiköitä. Tosin kaavan keskustatoimintojen (C) aluevarauksen osoittaminen sen tarvittaessa mahdollistaa.

Pysyvää asutusta on osoitettu Utsjoen kuntakeskuksen sekä nykyisten kylien alueelle ja loma-asutuksen sijoittamisessa on pyritty ottamaan huomioon palvelujen saannin mahdollisuudet mahdollisuuksien mukaan läheltä.

Utsjoen kuntakeskuksessa on tarkoitus laatia maankäyttöä tarkemmin ohjaavia asemakaavoja. Osayleiskaavassa on luotu edellytyksiä myös kevyelle liikenteelle.

Alueelliset vesihuoltoratkaisut voidaan turvata. Lomarakentamisen jätevesien käsittely perustuu kiinteistökohtaiseen puhdistukseen ja vain harvoissa paikoissa kuntakeskuksen ulkopuolella on mahdollisuuksia keskitettyihin jätevesihuoltoratkaisuihin.

Kaavaratkaisu tukeutuu oleviin verkostoihin, eikä hajauta olevaa yhdyskuntarakennetta.

7.10 KAAVAN SUHDE VOIMASSA OLEVAAN MAAKUNTAKAAVAN JA SEN TAVOITTEISIIN

Utsjoen osa-alueen yleiskaava on laadittu huomioiden maakuntasuunnitelmissa esille tuotuja tavoitteita.

- Saamelainen kulttuuriympäristö siihen liittyvine kohteineen on yleiskaavassa huomioitu
- kulttuuri- ja moniarvoinen luonnonympäristö osaltaan mm. mahdollistaa maankäytön kehittämisen esim. matkailun kannalta
- kaavaratkaisu mahdollistaa myös elinkeinoelämän monipuolistumisen esim. matkailun osalta (aluevaraukset yritystoiminnan ja matkailun tarpeisiin).
- yleiskaavan aluevaraukset mahdollistavat perinteisen pienimuotoisen elinkeinon harjoittamisen
- varsinaisten yritysalueiden ohella myös uusien asuinpaikkojen yhteydessä

Yleiskaavassa on huomioitu myös maakuntakaavan lähtökohtia ja tavoitteita alueen suunnittelulle:

Matkailun ja virkistyksen kehittämisvyöhyke:

- osoitettu useille Tenon varren oleville pistemäisille matkailupalvelujen kohteille lisärakennusoikeutta
- mm. Vetsikon ja Yläkönkään aluetta kehitetään monipuolisena matkailun kulttuurin- ja luonnon ympäristön kokonaisuutena

- lisäksi osoitettu uusia matkailupalvelujen aluevarauksia Utsjoen kyläkeskusalueella kunnallisteknisten verkostojen yhteydessä
- yleiskaavalla mahdollistetaan (C -aluevaraus) mm. vähittäiskaupan suuryksikön toteuttaminen Utsjoen kyläkeskusalueella
- matkailu- ja muu elinkeino voi siten kehittyä myös taajamarakenteen yhteydessä tukien olevaa yhdyskuntarakennetta

Jäämeren käytävän kehittäminen:

- Pääsääntöisesti kaikki oleva ja uusi rakentaminen sijoittuu käytävän alueelle
- Arvokkaita matkailullisestikin merkittäviä luonto- ja maisemakohteita säilyy nykytilassaan, kuten Kenesjärven rantaojensuojeluohjelman mukainen alue, maisemallisesti ja kulttuurin kannalta merkittävä Kirkkotupien ja Mantojärven muodostama kokonaisuus.
- Lisääntyvää rekkaliikennettä palvelemaan on osoitettu uusi terminaalialue Destian nykyisen varikon viereen. Alue on liikenteellisesti helposti saavutettavissa ja lähellä kirkonkylän palveluita. Alue toimii kuljettajien levähdysalueena sekä lastin väliaikaisena varastoalueena.

Kokonaisuudessaan yleiskaavaratkaisu noudattaa hyvin pitkälle maakuntasuunnittelun tavoitteita. Tulee huomioida, että kehittämissuunnitelma ja yleiskaavasunnittelu ovat osaltaan vaikuttaneet myös maakuntatason suunnitteluun.

8. KAAVAN TOTEUTUS

8.1 TOTEUTTAMINEN JA AJOITUS

Kaavan toteutus voidaan aloittaa kaavan saatua lainvoiman.

8.2 TOTEUTUKSEN SEURANTA

Toteutuksen seurannasta vastaa Utsjoen kunta.